

ผ้าพิมพ์โบราณ : กรณีศึกษาผ้าพิมพ์โบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ปริญญานิพนธ์
ของ
โสมวดี ฤทธิโชติ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
เดือนตุลาคม 2547
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒๗.๐๓.๒๕

๘.๐๓.๒๕

๖.๐

ผ้าพิมพ์โบราณ : กรณีศึกษาผ้าพิมพ์โบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

บทคัดย่อ

ของ

โสมวดี ฤทธิ์โชติ

31 - 2548

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

เดือนตุลาคม 2547

โสมวดี ฤทธิโชค. (2547) *ผ้าพิมพ์โบราณ : กรณีศึกษาผ้าพิมพ์โบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร.*

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ , อาจารย์เผ่าทอง ทองเจือ.

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์โบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในประเด็นวิเคราะห์ลักษณะของลวดลาย การจัดวาง โครงสร้างลาย การใช้สีของลวดลาย เปรียบเทียบความคล้ายเหมือน ความแตกต่างของลายแต่ละสมัย

กลุ่มตัวอย่าง เป็นผ้าพิมพ์โบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา จำนวน 50 ผืน และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จำนวน 50 ผืน รวมทั้งสิ้น 100 ผืน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม ในการเก็บข้อมูล นำเสนอผลการวิจัยเชิงบรรยาย ประกอบกับการแสดงสถิติร้อยละ ผลการวิจัยปรากฏว่า

พบว่าผ้าพิมพ์ลายโบราณ ทั้งสองสมัยมีเอกลักษณ์ของไทย เพราะลวดลายส่วนใหญ่ จะนำมาจากลายไทย โดยการนำมาประกอบหรือผูกลายเข้าด้วยกัน จะเกิดลวดลายใหม่ขึ้นบ้าง และบางลายยังคงเป็นลวดลายเดิม และยังมีการออกลายใหม่ๆ เข้าไปประกอบหรือผูกกับลวดลายดั้งเดิมด้วย

ลักษณะลวดลายของผ้าพิมพ์ลายโบราณแต่ละประเภท สามารถแบ่งได้เป็น ลวดลายหลักและลายประกอบ โดยในแต่ละประเภทมีลักษณะของลวดลายหลักและลายประกอบที่แตกต่างกันออกไป ลายหลักโดยภาพรวมแล้ว จะมองเห็นอย่างเด่นชัด เป็นลายที่มีลักษณะที่โตกว่าและมีความโดดเด่นกว่าลายประกอบ ลวดลายจะไม่ซับซ้อน โดยลวดลายหลักจะมีอยู่ทุกประเภทของลาย ส่วนลายประกอบลวดลายส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกันในแต่ละประเภท ส่วนใหญ่จะเป็นลายของช่อกลั่นต่างๆ เพราะจะมีความละเอียดอ่อนมีความซับซ้อนในตัวเอง เราจะอธิบายลักษณะลวดลายโดยแยกออกเป็นประเภทดังนี้

ประเภทลายก้านแย่ง หมายถึง ลักษณะของลายประกอบจะคล้ายลวดตาข่ายเป็นรูปสี่เหลี่ยม คือมีการเชื่อมโยงของลายประกอบต่อเนื่องกันไป ส่วนลายหลักจะนำลายอะไรมาใส่ก็จะเรียกชื่อของลวดลายไปตามลายหลัก เช่น ถ้าเอาลายเทพนมมาใส่เป็นลายหลักก็จะเรียกชื่อว่า เทพนมก้านแย่ง

ประเภทตารางสี่เหลี่ยม หมายถึง ลักษณะของลวดลายจะคล้ายตารางสี่เหลี่ยม โดยมีลายประกอบเป็นตารางสี่เหลี่ยม ไม่จำเป็นว่าจะต้องมีเส้นหรือลายเชื่อมโยงเกี่ยวกับ อาจจะมีการวางจังหวะของลายหลักและลายประกอบให้เป็นตารางสี่เหลี่ยมก็ได้

ประเภทลายราชวัติ หมายถึง ลักษณะของลวดลายที่คล้ายรั้วหรือเป็นตระแกรงไขว้กัน ลายส่วนใหญ่ประกอบด้วยตารางสี่เหลี่ยมเล็กๆ นำมาสร้างให้เกิดลวดลายดูเป็นเหลี่ยมเป็นมุม ถ้าเป็นดอกไม้ก็จะเป็นดอกไม้ประดิษฐ์ที่เกิดจากสี่เหลี่ยมเล็กๆ ต่อกัน จะมองดูไม่มีความอ่อนช้อยของลาย

ประเภทลายกุดั่น หมายถึง ลักษณะลายอยู่ในรูปทรงวงกลม มีลายละเอียดอยู่ภายใน โดยส่วนใหญ่จะเป็นลายหลัก จะมีลายประกอบแทรกอยู่ระหว่างวงกลม บางลายก็จะมีลายประกอบเป็นวงกลมเหมือนกันแต่จะเล็กกว่าลายหลัก

ประเภทลายดอกลอย หมายถึง ลักษณะของลวดลายจะมีเฉพาะลายหลักเท่านั้น จะไม่มีลายประกอบ เพราะการจัดวางลายจะนำมาเรียงติดกันเป็นพืด แต่บางลวดลายจะเป็นลายหลักของประเภทอื่นก็ได้ เช่น การนำดอกลอยเทพนมไปวางกับลายก้านแย่งก็จะเรียกว่า เทพนมก้านแย่ง เป็นต้น

ประเภทลายเข้มขาบ หมายถึง ลักษณะของลวดลายจะเป็นลายริ้วยาวเป็นแนวตั้ง จะมีลายหลักเป็นลายริ้วลายสลับกับประกอบก็เป็นลายริ้วลายเหมือนกันแต่จะมีขนาดของริ้วเล็กกว่าลายหลัก และลายหลักริ้วลายสลับกับลายประกอบที่เป็นริ้วเฉพาะสีก็มี

ประเภทลายดาว หมายถึง ลักษณะของลวดลายประกอบจะคล้ายลายก้านแย่งแต่จะอยู่ในตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยม ส่วนลายหลักส่วนใหญ่ก็จะเป็นลายที่ลักษณะคล้ายดาวหรือคล้ายดอกไม้ที่มีลักษณะปลายกลีบแหลม

ประเภทลายเครือเถา หมายถึง ลักษณะของลวดลายประกอบมักเป็นเถามีการเกี่ยวพันของลาย ส่วนลายหลักก็จะเป็นตัวเกาะเกี่ยวอยู่บนเครือเถานั้นๆ แต่บางลายเถาก็จะไม่มีการเกี่ยวพันกันแยกออกโดยสิ้นเชิง เช่น ลายเทพนม – พุ่มข้าวบิณฑ์เครือเถา เป็นต้น

ประเภทลายเบ็ดเตล็ด หมายถึง ลักษณะของลวดลายหลักหรือลายประกอบ เกิดจากลายประดิษฐ์ที่มีลักษณะหลากหลายรูปแบบและแตกต่างกันจนไม่สามารถจัดเข้ากลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ ก็จะนำมารวมไว้ภายในกลุ่มเดียวกัน

ประเภทลายต่างประเทศ หมายถึง ลักษณะของลวดลายได้รับการออกแบบมาจากที่อื่นที่ไม่ใช่ในประเทศไทย หรือมักเรียกกันว่าลายนอกอย่างหรือลายแขกนั่นเอง ลวดลายมักจะเป็นรูปสัตว์ในเทพนิยาย เช่น กิเลน เป็นต้น

สมัยกรุงศรีอยุธยา พบว่าลักษณะลวดลายที่พบมากที่สุด คือ ลายก้านแย่ง พบจำนวน 19 ผืน ลายกุดั่น และเบ็ดเตล็ด พบประเภทละจำนวน 6 ผืน ลายดอกกลอย พบจำนวน 5 ผืน ลายเข้มขาบและตารางสี่เหลี่ยม พบประเภทละจำนวน 4 ผืน ลายเครือเถาและลายต่างประเทศ พบประเภทละ 2 ผืน ลายดาวและราชวัติ พบประเภทละ 1 ผืน

การจัดวางโครงสร้างลาย พบว่า การต่อลวดลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน พบจำนวน 18 ผืน การต่อลวดลายในลักษณะสี่เหลี่ยม พบจำนวน 17 ผืน การต่อลวดลายในลักษณะลวดตาข่าย พบจำนวน 7 ผืน การต่อลวดลายลักษณะการเรียงอิฐแนวอนและแนวตั้ง พบจำนวน 5 ผืน และการต่อลายลักษณะวงกลม พบจำนวน 3 ผืน

การใช้สี พบว่า หมวดสีฉัพพรรณรังสีพบมากที่สุด คือจำนวน 24 ผืน หมวดสีนพรัตน์ พบจำนวน 14 ผืน หมวดเบญจรงค์ พบจำนวน 12 ผืน ส่วนในหมวดแม่สีไม่พบจำนวนผ้า

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พบว่าลักษณะลวดลายที่พบมากที่สุด คือ ลายก้านแย่ง พบจำนวน 25 ผืน ลายตารางสี่เหลี่ยม พบจำนวน 6 ผืน ลายเข้มขาบและลายเบ็ดเตล็ด พบประเภทละจำนวน 5 ผืน ลายกุดั่น พบจำนวน 3 ผืน ลายดอกกลอยและลายดาว พบจำนวนละ 2 ผืน ลายราชวัติและลายต่างประเทศ พบจำนวนละ 1 ผืน

การจัดวางโครงสร้างลาย พบว่า การต่อลวดลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน พบจำนวน 15 ผืน การต่อลวดลายในลักษณะสี่เหลี่ยม พบจำนวน 14 ผืน การต่อลวดลายในลักษณะลวดตาข่าย พบจำนวน 8 ผืน การต่อลวดลายลักษณะการเรียงอิฐแนวอนและแนวตั้ง พบจำนวน 5 ผืน และการต่อลายลักษณะวงกลม พบจำนวน 7 ผืน การต่อลายในลักษณะหกเหลี่ยม พบจำนวน 1 ผืน

การใช้สี พบว่า หมวดสีเบญจรงค์พบมากที่สุด คือจำนวน 16 ผืน หมวดสีนพรัตน์ พบจำนวน 15 ผืน หมวดสีฉัพพรรณรังสี พบจำนวน 14 ผืน หมวดสีแม่สี พบจำนวน 5 ผืน

ANCIENT PRINTED FABRIC : A CORE STUDY OF ANCIENT PRINTED FABRIC
IN THE NATIONAL MUSEUM BANGKOK.

AN ABSTRACT
BY
SOMVADEE RITTICHOTE

Presented impartial fulfillment of the requirements
For the Master of Education degree in art Education
At Srinakharinwirot University
October 2004

Somvadee Rittichote (2004) *Ancient printed Fabric : case Study of Ancient Printed Fabric in National Museum, BANGKOK*

Master thesis : ME.d. (Art Education). Bangkok : Graduate school. Srinakharinvirot University. Committee : Assoc. Prof Parit Supphasetsiri, Mr.Paotong Tongjuea

The purpose of this study is to study and to analyze the ancient printed fabric ornaments in National Museum, BANGKOK in Krungsri Ayutthaya and Rattanaosin period. In the point of analysis characteristic ornaments, ornament construction, using the color to compare the similarity and the difference of each period.

Samples are ancient printed Fabric in National Museum in Krungsri Ayutthaya period 50 pieces and Rattanaosin 50 pieces; in total 100 pieces which come from group random in order to collect information. The result is presented in descriptive statistic including percentage statistic illustration.

The research shows the ancient printed fabric in both ancient periods have Thai unique because the majority of the ornaments come from Thai by combining the ornaments together, which become some new ornaments and some still be in original form. Besides, there are a design that created by new ornaments combine with the original..

The characteristic of each ancient printed fabric can be categorized into the major ornaments and minor ornaments; which differenced in major and minor characteristic. In general, the major ornament can be seen obviously. It is bigger and more outstanding than the minor ornaments, especially it is not complicated, most of the minor ornaments is similar to each type; it is an elaborate pattern and complex in itself. We can explain the ornament

Characteristics by categorizing as follows:

Lai Gan Yang (ลายก้านแย่ง) means the ornament characteristic is similar to the square net. It is formed by the major ornament and the link of each minor ornament. And be named by the major one, such as if we put **Lai Theppanom (เทพพนมก้านแย่ง)** it will be called Theppanom Gan Yang.

Square grid (ตารางสี่เหลี่ยม) means the ornament characteristic is looked similar to a grid. The minor ornament is grid which no need to have any line or ornament combined. It probably has the pattern of major ornament and minor ornament to form the grid.

Lai Ratchawat (ลายราชวัติ) means the ornament characteristic looks similar to a fence or net. Most ornaments are composed by small grids to form an or angle. In case it is a pattern flower; it is the flowers which are created from small grids patching, in this case it is not an elaborate flower pattern.

Lai Gudan (ลายกุดั่น) means the characteristic of the ornament is formed in circle shape, it is detailed by some ornament in the circle, mostly is the major ornament. Some of the minor ornament will be put in between them , minor ornament is a circle shape but it is smaller than major one

Lai Dok Loy (ลายดอกลอย) means the ornament characteristics which is crated by major ornament only. This is because a patterning ornament will be constructed in alignment. But some of them are other types of major ornament, such as putting **Dok Loy Theppanom (ดอกลอยเทพพนม)** **Lai Gan Yang (ลายก้านแย่ง)**, and then it will be called **Theppanom Gan Yang (เทพพนมก้านแย่ง)**.

Lai Khem Khab (ลายเข็มخاب) means the ornament characteristics is long stripe. A minor ornament is as well the long stripes but its size is smaller than major ornament.

Lai dao (ลายดาว) is the ornament character that consisted of the minor ornament resemble **Lai Gan Yang (ลายก้านแย่ง)** but the ornament still in the square, major ornament is resemble a star or the flower with a point petal.

Lai krau Tao (ลายเครือเถา) The ornament character is consisted of the minor ornament mostly is a spiral vine, but sometime explode completely, such as **Lai Thep Pa Nom – Pum Kao Bin Krau Tao (ลายเทพนม – พุ่มข้าวบิณฑ์เครือเถา)**

Lai Bettalet (ลายเบ็ตเตล็ด) The character of minor and major ornament are inspired from several design that can not be grouped to any other group, then combine it into one new group.

Lai from the foreign country (ลายต่างประเทศ) The ornament character is designed abroad, usually called **Lai Nok Yang (ลายนอกอย่าง)** or **Lai Kak (ลายแขก)**. The ornament is an animal from the myth, such as **Ki Len (กิเลน)**.

Period of krungsri Ayutthaya

Mostly of ornaments we have found are **Lai Gan Yang (ลายก้านแย่ง)** 19 pieces, **Lai uدان (ลายกุดั่น)** and accessories 6 pieces, **Lai dok loy (ลายดอกลอย)** **Lai khem Khab (ลายเข็มخاب)** and grid [each 4 pieces] **Lai Kru Thao (ลายเครือเถา)** and international

ornament [each 2 pieces] **Lai Dao (ลายดาว)** and **Lai Ratchawat (ลายราชวัติ)** [each 1 pieces]

The ornament construction is found that the ornament patch in daimond cut or square 18 pieces, ornament patch in squre 7 pieces, ornament patch in net 7 pieces, ornament patch in circle 3 pieces.

Coloring, the most color we have found that **Chappunnangsri (หมวดสีฉัพพรรณรังสี)** Is the most 24 pieces, **Nopparat (หมวดสีนพรัตน์)** 14 pieces, **Benjarong (หมวดเบญจรงค์)** 12 pieces.

Period of Khung Rattanakosin

The majority of the ornaments we have found are **Lai Gan Yang (ลายก้ายแยง)** 25 pieces, **Lai Tarang Si Liam (ลายตารางสี่เหลี่ยม)** 6 pieces, **Lai khem Khab (ลายเข็มخاب)** and **unspecified ornament**

Each 5 pieces, **Lai Gudan (ลายกุดั่น)** 3 pieces, **Lai Dok Loy (ลายดอกลอย)** and **Lai Dao (ลายดาว)** each 2 pieces, **Lai ratchawat (ลายราชวัติ)** and international ornament each 1 piece.

The ornament construction is found that the ornament patch in diamond cut or 15 pieces, patching in square 14 pieces, patching in net 8 pieces, patching in circle 7 pieces and patching in hexagon 1 piece.

Coloring, mostly color we have found that is **Benjarong (สีเบญจรงค์)** 16 pieces, **Nopparat (สีนพรัตน์)** 15 pieces, **Chappunarangsri (หมวดสีฉัพพรรณรังสี)** pieces, Master color 5 pieces.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ผ้าพิมพ์โบราณ : กรณีศึกษาผ้าพิมพ์โบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

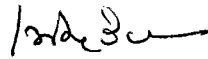
ของ

นางสาวโสมวดี ฤทธิโชติ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

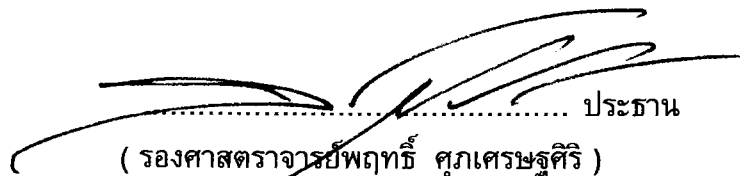

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

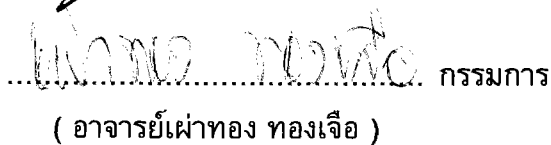
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

วันที่ ๑๕ เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

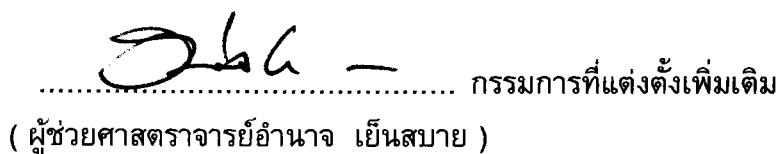
..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ)

..... กรรมการ
(อาจารย์เผ่าทอง ทองเจือ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะปัจจัยหลายอย่างด้วยกัน และสิ่งที่ได้รับความกรุณาจากหลายๆ บุคคล ขอล่าวถึงไว้ ณ ที่นี้ คือ

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์พุทธี ศุภเศรษฐศิริ ท่านเป็นทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาและประธานกรรมการ ท่านได้ให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ อาจารย์เผ่าทอง ทองเจือ ท่านเป็นกรรมการ และให้คำแนะนำความรู้ด้านผ้าพิมพ์โบราณ อาจารย์กิตติกรรณ์ นพอุดมพันธ์ ท่านให้คำแนะนำในทุกๆ ด้าน และรองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ รวมทั้งผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เอ็นสบาย ที่กรุณาเป็นคณะกรรมการสอบผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความกรุณาของท่านไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ ที่ได้ให้ทุนการศึกษา และคณาจารย์สาขาออกแบบสิ่งทอทุกท่าน ที่ให้คำปรึกษาในด้านต่างๆ ขอกราบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกและกราบขอบพระคุณ คุณพ่อวิโรจน์ ฤทธิ์โชติ คุณชุตีมา — คุณศุภกร กะมุขมกุล พี่ทั้งสองคน สนับสนุนด้านการเงิน และขอขอบคุณคุณปิยธาริน วัฒนพงษ์ ช่วยให้คำปรึกษาในการทำปริญญานิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตลอดมา

โสมวดี ฤทธิ์โชติ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	2
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	5
ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมา.....	5
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.....	6
ประวัติความเป็นมาของผ้าพิมพ์.....	7
ความเป็นมาของผ้าในอดีต.....	11
ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของผ้าโบราณ.....	17
ผ้าโบราณในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.....	17
ผ้าในสมัยกรุงศรีอยุธยา.....	21
ผ้าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.....	23
ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายของผ้าพิมพ์.....	25
ลักษณะของลายพิมพ์ผ้า.....	25
การจัดวางลาย.....	27
การต่อลาย.....	28
การวางแผนในการพิมพ์ผ้า.....	32
เทคนิคและวิธีพิมพ์ผ้า.....	34
ข้อมูลการใช้สีของลวดลาย.....	38
การใช้สีในลวดลาย.....	38
สีธรรมชาติ.....	42
สีไทยโบราณ.....	45
ข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	47
งานวิจัยในประเทศ.....	47
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	49
กลุ่มตัวอย่าง.....	49
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
การเรียบเรียงปริญาานิพนธ์.....	50

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	51
ผ้าพิมพ์สมัยกรุงศรีอยุธยา.....	52
ผ้าพิมพ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์.....	92
วิเคราะห์ลวดลายลักษณะลวดลายประเภทต่างๆ.....	147
วิเคราะห์การจัดวางโครงสร้างในลักษณะต่างๆ.....	150
วิเคราะห์การใช้สีในลวดลาย.....	152
การเปรียบเทียบลักษณะลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ.....	153
ประเภทยลายก้านแย่ง.....	154
ประเภทยลายตารางสี่เหลี่ยม.....	163
ประเภทยลายราชวัติ.....	165
ประเภทยลายเบ็ดเตล็ด.....	166
ประเภทยลายเข้มขาบ.....	168
ประเภทยลายดอกกลอย.....	170
ประเภทยลายกุดั่น.....	172
ประเภทยลายดาว.....	174
ประเภทยลายต่างประเทศ.....	175
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	177
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	177
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	177
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	178
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	178
ลักษณะลวดลาย.....	178
การจัดวางโครงสร้างลาย.....	179
การใช้สีของลวดลาย.....	180
การเปรียบเทียบลวดลาย.....	180
อภิปรายผล.....	183
ข้อเสนอแนะ.....	185
ข้อเสนอแนะทั่วไป.....	185
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย.....	185
บรรณานุกรม.....	187

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก.....	189
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	230

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	ส่วนของพืชที่ให้สีไปใช้ประโยชน์.....	43
2	สีธรรมชาติที่ได้จากพืช.....	44
3	สีธรรมชาติที่ได้จากสัตว์.....	44
4	สีธรรมชาติที่ได้จากแร่ธาตุ.....	44
5	แสดงร้อยละของลักษณะลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ โดยแบ่งตามประเภทลวดลาย.....	147
6	แสดงร้อยละของการจัดการวางลักษณะโครงสร้างลายของลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ โดยแบ่งตามรูปแบบ.....	150
7	แสดงร้อยละของการใช้สีในลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ โดยแบ่งตามหมวด.....	152
8	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย ประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤษภาก้านแย่ง.....	154
9	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย ประเภทลายเทพนมก้านแย่ง.....	158
10	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย ประเภทลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง.....	161
11	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย ประเภทลายตารางสี่เหลี่ยม.....	163
12	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย ประเภทลายราชวัติ.....	165
13	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย ประเภทลายเบ็ดเตล็ด.....	166
14	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย ประเภทลายเข้มخاب.....	168
15	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย ประเภทลายดอกลอย.....	170
16	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย ประเภทลายกุณฑน.....	172
17	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย ประเภทลายดาว.....	174
18	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย ประเภทลายต่างประเทศ.....	175

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ผ้านับว่าเป็นงานศิลปหัตถกรรมอีกประเภทหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของมนุษย์ อันเป็นมรดกที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง สามารถบ่งบอกถึงความเป็นมาในอดีตผ้าที่พบจึงมีกรรมวิธีการผลิตผ้าที่แตกต่างกันไป หนึ่งในบรรดาการผลิตและตกแต่งความงามให้กับผ้า การพิมพ์เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้คุณค่าของผ้ามีความสำคัญเพิ่มขึ้น ผ้าพิมพ์เป็นผ้าอีกชนิดหนึ่งที่มีวิวัฒนาการมาช้านาน มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการของสังคมไทยและมีบทบาทต่ออุตสาหกรรมผ้า ในสมัยโบราณการพิมพ์ผ้าจะเป็นการพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์โลหะและพิมพ์กดด้วยมือ แล้วระบายสีเฉพาะแห่งที่ต้องการทำให้ความคมชัดของลวดลายไม่สม่ำเสมอเหมือนปัจจุบัน

นักวิชาการบางท่านเชื่อว่า กรุงศรีอยุธยา กรุงเทพฯ และหัวเมืองชายฝั่งภาคใต้หลายแห่งเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ เรือสินค้าที่แล่นระหว่างจีน ญี่ปุ่น อินเดีย ตะวันออกกลาง ยุโรป และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มักหยุดแวะตามเมืองท่า ผ้าจึงเป็นสินค้านำเข้าที่สำคัญ จากจดหมายเหตุบันทึกของพ่อค้าและพระภิกษุของชาวอินเดีย ชาวจีน เปอร์เซีย อาหรับ และชาวยุโรป ยืนยันได้ว่า การใช้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม คงได้แบบจากอินเดียและมีการซื้อผ้าจากอินเดียและจีน (ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์. 2539 : 184)

สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี นับว่าเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญในเอเชียใต้ มีหลักฐานกล่าวถึงผ้าชนิดต่างๆ หลากหลายชนิด ผ้าจากดินแดนต่างๆ มีปรากฏชื่อเช่น ผ้าชมพู ผ้าสมปัก ผ้าปุม ผ้าเชิงปุม ผ้าจวน ผ้าปักไหม ผ้าปักดินทอง ผ้าพิมพ์ เป็นต้น และต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผ้าที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นจากกรุงศรีอยุธยาที่เห็นได้ชัด ส่วนมากเป็นผ้าพิมพ์ลายต่างๆ ลายพิมพ์ที่มีเพิ่มขึ้น เช่น ลายนกยูง ลายกนกนรารั ลายดาวกระจาย ลายเครือดอกไม้ เป็นต้น ในราชสำนัก ผ้าพิมพ์มีความสำคัญมาก เพราะพระเจ้าแผ่นดินใช้สวมใส่ในการเสด็จออกประกอบพระราชพิธีที่สำคัญ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และการเสด็จออกรับทูตานุทูต รวมทั้งพระราชทานแก่ขุนนาง เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 6 เครื่องแต่งกายเต็มยศเจ้าพระยาราชศุภมิตร (อืด ศุภมิตร) เป็นเสื้อสีดำขลิบทอง มีผ้าคาดเอวเป็นผ้าหนามขนุนสีแดง ผ้านุ่งเป็นผ้าลายอย่างซึ่งพิมพ์ลวดลายเป็นลายก้านแย่ง มีหมวกปีกยอดทรงเกี้ยว และข้าราชการบริพารยังใช้เป็นเครื่องแบบสำหรับนุ่งเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามบรรดาศักดิ์ ในพระราชพิธีสำคัญ อาทิ รับแขกบ้านแขกเมือง หรือเข้าร่วมกระบวนแห่ในพระราชพิธีต่างๆ (ณัฐภักดิ์ จันทวิธ. 2535 : 193) อย่างไรก็ตามเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มยังเป็นเครื่องบอกถึงฐานะและชนชั้นของบุคคลในสังคมด้วย ในระหว่างรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 นั้น นักวิชาการเชื่อว่าสามัญทั่วไป ยังนิยมแต่งกายตามสบายที่เรียกว่า “นุ่งและห่ม” มากกว่าที่จะนุ่งกางเกงสามเสื่อ การแต่งการเช่นนี้สืบเนื่องต่อมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยาคือนิยมนุ่งผ้าเป็นผืนแบบโจงกระเบน ส่วนกางเกงที่สวมก็เป็นกางเกงสามส่วนแบบสนับเพลาอย่างปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง เจ้านายและขุนนางแต่งกายต่างกับสามัญชน และส่วนใหญ่ใช้ผ้าชนิดต่างๆ ที่สั่งจากต่างประเทศ และสามัญชนส่วนใหญ่ใช้ผ้าพื้นเมือง ซึ่งมีอยู่ทุกภาค ทั้ง ผ้าฝ้าย และผ้าไหม ที่มีฝีมือดีและลวดลายงามก็มีอยู่มากมายและยังคงผลิตอยู่จนถึงปัจจุบัน

เช่น ชินดินต้อ หรือชินดินจก และผ้าไหมของทางภาคเหนือ ผ้ามัดหมี่ของภาคอีสาน ผ้ายกของภาคใต้ หรือ ผ้าลายเนื้อเรียบ ๆ ผู้หญิงมักจะนุ่งผ้าพิมพ์ลายดอกเล็ก ๆ เรียบ ๆ และผ้าพื้นสีเข้ม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี คนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับการใช้สีของเสื้อผ้าอาภรณ์ที่สวมใส่ด้วยว่า สีจะมีอิทธิพลในการบันดาลให้เกิดโชคลาภหรือให้ทุกข์แก่ผู้สวมใส่ได้ พระเจ้าแผ่นดินในอดีตนั้นนิยมผ้าสีแดงเป็นพิเศษ เวลาเสด็จทำสงครามหรือเสด็จประพาสล่าสัตว์ ก็จะทรงฉลองพระองค์สีแดง ซึ่งเชื่อกันว่าสีแดงเป็นสีของอำนาจ มีพลังดังจะเห็นได้แม้แต่ทหารในอดีตยังนิยมสวมเสื้อผ้าที่ย้อมเป็นสีแดง ภายในราชสำนักหรือพระราชฐานชั้นในนั้น สตรีก็มีการแต่งกายตามวันเช่นกันซึ่งก็ถือปฏิบัติกันมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น วันจันทร์ นุ่งเหลืองอ่อนหรือบานเย็น นุ่งน้ำเงินนกพิราบ ห่มจำปาแดง วันอังคาร นุ่งสีปูนหรือม่วงเม็ดมะปราง ห่มโคก นุ่งโสภหรือเขียวอ่อน ห่มม่วงอ่อน หรือวันพุธ นุ่งสีถั่ว หรือสีเหล็ก ห่มจำปา เป็นต้น (ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์. 2537 : 16)

ในอดีตประเทศไทยไม่สามารถผลิตผ้าพิมพ์ได้ ต้องสั่งเข้ามาจากประเทศอินเดีย ปีละหลายหมื่นกิโลกรัม อินเดีย มีโรงงานผลิตอยู่ที่เมืองบอมเบย์ ผ้าพิมพ์ของหลวงนั้น ไทยจะเขียนลายส่งไปให้ช่างอินเดียพิมพ์เข้ามานี้ เรียกว่า ผ้าเขียนทอง เป็นผ้าพิมพ์อย่างดี เน้นลวดลาย เพิ่มความงามด้วยการเขียนเส้นทองตามขอบในผ้าผืนหนึ่ง ๆ จะแบ่งลายออกเป็นส่วนใหญ่ ๆ เช่น ขอบสุดริมผ้าหรือชายผ้าใช้ลายกรวยเชิง ถัดเข้ามาเป็นลายดอกไม้หักกลีบเถา ในแนวลายประจำยามก้ามปู ขนาบด้วยลายไข่มุกและลายขลุ่ย ส่วนตัวผ้าใช้ลายใบไม้เล็ก ๆ สีน้ำเงินตัดด้วยเส้นด้วยสีทอง ในแนวลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่งตลอดผืน หรือบางผืนแบ่งลายเชิงผ้า เป็นรูปเทพนมสลัดกับเทพราวดลล้อมด้วยลายเปลวในลายประจำยามก้ามปู ขนาบด้วยลายเครือเถาเส้นคู่ ส่วนตัวผ้าเขียนลายเทพารักษ์ก้านแย่ง ดังนี้ เป็นต้น ผ้านี้เกิดขึ้นครั้งแรกสมัยรัชกาลที่ 1 ทรงใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์ลงมาถึงชั้นพระองค์เจ้าโดยกำเนิด ผ้านชนิดนี้มีราคาสูง (ณัฐภัทร จันทวิษ. 2524 : 51)

ต่อมามีการทำผ้าพิมพ์ลวดลายที่ทำเลียนแบบ โดยพวกแขกหรือช่างอินเดียคิดทำลวดลายเลียนแบบไทย แต่ผิดเพี้ยนไปจากของเดิม ซึ่งคนไทยเรียกผ้านชนิดนี้ว่า ผ้าลายแขก อย่างไรก็ตามการสั่งซื้อผ้าจากประเทศอินเดียเข้ามาใช้ในประเทศไทยปีละมากๆ นี้เอง ทำให้คนไทยสมัยนั้นคิดที่จะผลิตผ้าพิมพ์ขึ้นเอง ทว่ายังไม่ปรากฏว่ามีท่านผู้ใดทำผ้าพิมพ์ออกจำหน่าย จนถึง พ.ศ. 2475 จึงได้มีผู้ทดลองทำอย่างจริงจังขึ้น ท่านผู้นั้นคือ นายเอ็กแซ็ก แซ่ฉั่ว ชาวจีนแต่จี่จากประเทศจีน เป็นผู้ชำนาญการปักทอ และย้อมผ้า ทั้งยังมีความรู้ทางอุตสาหกรรมเคมีทั่วไปเป็นอย่างดี ได้ทดลองใช้แม่พิมพ์ทองเหลืองพิมพ์ลายผ้าซึ่งมีขนาดหน้ากว้าง 1 หลา ยาว 3.5 หลา ด้วยวิธี block Printing ตามวิธีเก่าที่ใช้ทำลายแขกในประเทศอินเดีย โดยใช้สีสังเคราะห์ที่ดีที่สุดสมัยนั้น (หลังสงครามโลกครั้งที่ 1) ปรากฏว่าได้ผลเกินคาด ผ้าพิมพ์สมัยนั้น มีคุณภาพดีกว่าผ้าลายแขกอินเดียมาก มีสีสวยสด ลายคมชัด (ประณีต รักวิทยาศาสตร์. 2527 : 105)

ในปี พ.ศ. 2484 สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้แผ่ขยายมาถึงเมืองไทย ทำให้เกิดความเดือดร้อนขาดสนไปทั่ว ประกอบกับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกประกาศรณนิยม ห้ามประชาชนนุ่งผ้าม่วง ผ้าโจงกระเบน ให้ใช้ผ้าถุงแทน ทำให้โรงงานศิลปไทยที่สวนพลู ไม่อาจต่อสู้กับสภาวะการณ์เหล่านี้ได้ทั้งในด้านการผลิตและจำหน่าย โรงงานได้ถูกยึดและขายต่อให้กับโรงงานประณีตอุตสาหกรรม และได้เปลี่ยนเป็นผลิตผ้าถุงแทนโดยใช้ผ้าจากญี่ปุ่นนำมาย้อมและพิมพ์ 2 สี และใช้กันมาถึงปัจจุบันนี้ และยังมีผ้าอีกชนิดที่ยังคงความเป็นลวดลายไทยก็คือผ้าไหมพัสดร์ซึ่งได้ทำเลียนแบบผ้าพิมพ์โบราณแต่ก็เป็นความนิยมของคนเฉพาะกลุ่ม

อย่างไรก็ตามแม้ว่าปัจจุบันอุตสาหกรรมการผลิตผ้าในประเทศไทย จะพัฒนารุดหน้าไปมากแล้ว ทว่าเป็นการพัฒนาที่ทำตามแบบแผนแนวคิดทางตะวันตกและต่างประเทศมากกว่าจะเป็นการพัฒนาการจาก

รากฐานความรู้ของชนชาวไทย ทั้ง ๆ ที่ไทยก็มีความรู้และภูมิปัญญาในการผลิตผ้าที่งดงามมาช้านาน การนำเอาภูมิปัญญาผ้าโบราณมาพัฒนาเป็นผลงานร่วมสมัยน่าจะก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเฉพาะตนได้ดี ทว่าข้อมูลการศึกษาเกี่ยวกับผ้าโบราณของไทย ยังไม่ปรากฏเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดังกล่าว จึงได้เลือกที่จะศึกษาวิเคราะห์ ลวดลายผ้าลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ้าพิมพ์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นจะศึกษา ในประเด็น ลวดลายและการใช้สีที่ปรากฏบนผ้าพิมพ์โบราณ โดยเฉพาะผ้าพิมพ์โบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ความมุ่งหมายในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ในประเด็น
 - 1.1 ลักษณะลวดลาย
 - 1.2 การใช้สีของลวดลาย
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลวดลายผ้าพิมพ์สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ในประเด็นความ คล้าย ความเหมือนและความแตกต่าง

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงความเป็นมาและลักษณะเฉพาะของผ้าพิมพ์และลวดลายพิมพ์ลายโบราณ
2. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อนวัตกรรมการออกแบบลายพิมพ์ผ้า ในวิชาการพิมพ์สิ่งทอและการออกแบบ ในระดับอุดมศึกษา
3. เป็นแม่แบบเพื่อการศึกษาในระบบอุตสาหกรรมสิ่งทอ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ได้แก่สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในประเด็น

- 1.1 วิเคราะห์ลักษณะลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ โดยแบ่งตามประเภทลวดลายดังนี้
 - 1.1.1 ลายก้านแย่ง
 - 1.1.2 ลายตารางสี่เหลี่ยม
 - 1.1.3 ลายราชวัติ
 - 1.1.4 ลายกุดั่น
 - 1.1.5 ลายดอกลอย
 - 1.1.6 ลายเข้ฆาบ
 - 1.1.7 ลายดาว
 - 1.1.8 ลายเครือเถา
 - 1.1.9 ลายเบ็ดเตล็ด
 - 1.1.10 ลายต่างประเทศ
- 1.2 ลักษณะการใช้สีที่ใช้ประกอบลวดลายด้าน

1.2.1 การใช้สีโบราณ

- การใช้สีแม่สี
- การใช้สีเบญจรงค์
- การใช้สีฉัพพรรณรังสี
- การใช้สีนพรัตน์

1.3 เปรียบเทียบลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ

กรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในประเด็นความคล้ายเหมือน และความแตกต่าง ตลอดจนลักษณะเฉพาะของยุค

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

- ใน 2 สมัย จำนวน 100 ผืน เป็นผ้าสมัยกรุงศรีอยุธยา จำนวน 50 ผืน
ผ้าสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จำนวน 50 ผืน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผ้าพิมพ์ลายโบราณ หมายถึง ผ้าพิมพ์ลายไทยแบบหนึ่ง หรือเรียกอีกชื่อว่า “ผ้าลายอย่าง”

ผ้าลายอย่างเป็นผ้าที่ช่างไทยออกแบบลวดลายไทย ส่งไปพิมพ์ที่อินเดีย โดยการพิมพ์ลวดลายลงบนผ้าฝ้ายเนื้อดี สีสดใส ผ้าลายอย่าง แบ่งออกได้เป็น 4 ชนิด คือ

1. ผ้าพื้นสี (กลางผืนผ้าเป็นสีใดสีหนึ่ง เช่น สีแดง สีขาว) และชายผ้ามีลายกรวยหลายชั้น
2. ผ้าห่อลาย (กลางผืนผ้าทำเป็นลวดลายเต็มทั้งผืน) และชายผ้ามีลายกรวยหลายชั้น
3. ผ้าห่อลาย และชายผ้ามีลายกรวยชั้นเดียว
4. ผ้าห่อลาย และเชิงชายผ้ามีลายกรวยรอบ

2. ลวดลาย หมายถึง ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าพิมพ์ลายโบราณ เฉพาะบริเวณส่วนท้องผ้า หรือบริเวณที่มีเนื้อที่มากที่สุดในผืนผ้า หรือส่วนตรงกลางผืนผ้า

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมา
 - พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
 - ผ้าพิมพ์ในสมัยโบราณ
 - ผ้าพิมพ์ในประเทศไทย
 - ผ้าพิมพ์ต่างประเทศ
2. ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของผ้าโบราณ
 - ผ้าโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
 - ผ้าในสมัยกรุงศรีอยุธยา
 - ผ้าในสมัยรัตนโกสินทร์
3. ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายของผ้าพิมพ์
 - ความหมายของลวดลาย
 - การจัดวางลายในลักษณะต่างๆ
 - ลวดลายผ้าพิมพ์ในสมัยต่างๆ
 - ประเภทของลวดลายผ้า
4. ข้อมูลการใช้สีของลวดลาย
 - การใช้สีประกอบในลวดลาย
 - การใช้สีตามวรรณะ
 - การใช้สีตัดกัน
 - การใช้สีกลมกลืน
 - การใช้สีของลวดลาย
 - สีธรรมชาติ
 - สีโบราณ
5. ข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - งานวิจัยในประเทศ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมา

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาถึงเรื่องราวและความเป็นมาในอดีต ไม่ว่าจะเป็นศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของชนชาติและเผ่าพันธุ์ต่างๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของความเจริญรุ่งเรืองของชาตินั้นๆ ทั้งนี้หลักฐานทางโบราณคดี หรือวัฒนธรรมที่เก่าแก่ ซึ่งได้มีการเก็บรักษาและอนุรักษ์ ทั้งวัตถุโบราณ เอกสารสำคัญและสิ่งสำคัญต่างๆ ที่คงเรื่องราวของเหตุการณ์ที่ผ่านมาในโบราณกาลได้เป็นอย่างดี พิพิธภัณฑ์จึงเป็นแหล่งข้อมูลที่สะสมสิ่งสำคัญเหล่านี้ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าและสามารถนำไปสืบสานความเป็นชาติพันธุ์ให้ดำรงสืบไป

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร มีรากฐานมาจากพิพิธภัณฑ์สถานส่วนพระองค์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ในพระมหาราชวังเป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดงศิลปวัตถุโบราณวัตถุ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “มิวเซียม” ณ ศาลาทัยสสมาคมหรือหอทองคองเคอเดีย เมื่อ พ.ศ.2417 เป็นพิพิธภัณฑ์สำหรับประชาชน ต่อมาเมื่อยกเลิกตำแหน่งวังหน้าแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายพิพิธภัณฑ์สถานจากพระบรมมหาราชวัง มาจัดตั้งในพระราชวังบวรสถานมงคลเฉพาะพระที่นั่งด้านหน้า 3 องค์ จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานอาคารหมู่พระวิมานทั้งหมดจัดตั้งเป็น “พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร” เมื่อ พ.ศ.2469 และต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร” เมื่อ พ.ศ.2477

การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร มีอาคารจัดแสดงมากถึง 9 อาคาร มีโบราณวัตถุจัดแสดงมากกว่า 10,884 ชิ้น นับเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร แบ่งการจัดแสดงออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ๆ คือ

1. พระที่นั่งศิวโมกชพิมาน ส่วนหน้าจัดแสดงเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชาติไทยตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยปัจจุบันและได้นำเรื่องราวพระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี สำหรับพระที่นั่งศิวโมก ส่วนหลังจัดเป็นห้องแสดงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ยุคหินถึงโลหะ ส่วนใหญ่เป็นหลักฐานที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย เช่น บ้านเชียง บ้านดอนตาเพชร โฉกเจริญ หลักฐานต่างๆ นี้ มีอยู่เก่าแก่อายุอย่างน้อยถึง 3,000 ปี

2. พระที่นั่งวายุสถานอมเรศ เป็นพระวิมานองค์กลาง สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาเสนารักษ์ เสด็จประทับและทิวคตในพระที่นั่งองค์นี้ ภายหลังเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐมเด็จพระบรมราชเจ้าฯ ต่อมาในรัชกาลที่ 6 จึงได้อัญเชิญพระอัฐิไปไว้ในวิหารพระธาตุในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ปัจจุบันแสดงบุษบก 3 ยอด ซึ่งเคยเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิพระบรมราชเจ้ามหาเสนารักษ์ และพระบรมราชเจ้ามหาศักดิ์พลเสพลย์ สิ่งสำคัญในพระที่นั่งองค์นี้ได้แก่ พระแท่นเสด็จออกขุนนางของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และเครื่องสูง

3. พระที่นั่งพรหมเมศธาดา เดิมใช้เป็นหอพระเคยเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท เป็นพระที่นั่งสองชั้น ปัจจุบันชั้นบนจัดแสดงของใช้ในพระพุทธศาสนา ชั้นล่างจัดแสดงเครื่องแต่งกายและผ้าโบราณ

ผ้าโบราณที่จัดแสดงชั้นล่างพระที่นั่งพรหมเมศธาดา ส่วนใหญ่เป็นเครื่องทรงเจ้านาย ผ้าโบราณของหลวง ซึ่งได้รับจากคลังผ้าในพระบรมมหาราชวังและได้จากมีผู้บริจาค ผ้าโบราณที่ใช้เป็นเครื่องทรงเจ้านายและผ้าพระราชทานขุนนางล้วนเป็นผ้าที่สั่งทำมาจากต่างประเทศ ได้แก่ อินเดีย จีน เขมร

ผ้าโบราณที่มาจากประเทศอินเดียส่วนใหญ่ ประกอบด้วย ผ้าเยียรบับ ผ้าอัดลัด ผ้าเข้มخاب ซึ่งเป็นผ้าที่มีราคา ทอด้วยไหมและดินเงินดินทอง ยกดอกเป็นลวดลายต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีผ้าอีกประเภทหนึ่ง คือ ผ้าลายไทยที่สั่งทำมาจากอินเดีย สำหรับใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม และของใช้ เช่น ผ้าปูลาด ผ้าคลุมเครื่องราชูปโภค เป็นต้น (จิรา จงกล. 2545 : 140-141)

การศึกษาเรื่องผ้าโบราณในพิพิธภัณฑ์ เป็นการค้นคว้า เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีของคนไทย ที่มีการพัฒนาตามเวลา โดยใช้ผ้าเป็นสื่ออย่างหนึ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์ทั้งของท้องถิ่นและประเทศชาติ เพราะเรื่องที่ศึกษาเป็นเรื่องผ้าโบราณที่ในปัจจุบันนี้ไม่มีการใช้งานแล้ว และยังสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่แสดงออกโดยศึกษาจากลักษณะของผ้าและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ที่แท้จริงของประเทศด้วย

ประวัติความเป็นมาของผ้าพิมพ์

ผ้าพิมพ์ในประเทศไทย

ผ้าที่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มมีมาตั้งแต่เมื่อไหร่ นั้น ไม่มีหลักฐานแน่ชัด แต่เป็นที่ทราบกันว่ามนุษย์ได้นำเส้นใยจากธรรมชาติมาถักทอเป็นผ้าได้นานแล้ว ปัจจุบันได้มีการวิวัฒนาการเป็นเส้นใยประดิษฐ์จากใยสังเคราะห์ขึ้นมาทอเป็นผ้าอีกกระบวนการหนึ่ง และผ้าที่ได้จากการทอนั้นก็ทำให้เกิดการพัฒนาความคิดสิ่งใหม่ๆขึ้น สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างสรรค์ต่อการใช้ประโยชน์จากผ้าทอ ก็คือ การเพิ่มความสวยงามของผ้าโดยคิดการออกแบบลวดลาย จึงทำให้มีการพิมพ์เกิดขึ้น แต่การพิมพ์ผ้านั้นมีนักวิชาการบางท่านได้กล่าวไว้ว่าการพิมพ์ผ้านั้นน่าจะเกิดจากการบังเอิญหรืออุบัติเหตุทำให้เกิดลวดลายขึ้นบนผ้า เช่น มีร่องรอยจากการเปื้อนดินโคลนหรือจากใบไม้กิ่งไม้ทับถมกันทำให้เกิดลวดลายขึ้น แล้วจึงมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จนมาเป็นกระบวนการพิมพ์ผ้าในที่สุด

กฤษฎา พิณศรีและคณะ ได้อธิบายถึงหลักฐานทางด้านโบราณคดีในเรื่องผ้าของไทยไม่สามารถนำมาศึกษาถึงเทคนิค ลวดลายหรือร่องรอยใดๆบนเนื้อผ้าได้ เพราะพบในปริมาณน้อยและเป็นเพียงเศษผ้าที่อยู่ในลักษณะการจับตัวของสนิมโลหะยึดเกาะท่อนุ่มเอาไว้ ดังนั้นไม่มีหลักฐานการพิมพ์ลาย แต่การขุดค้นทางโบราณคดีหลายแหล่งในกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียง ได้พบโบราณวัตถุชนิดหนึ่งที่สันนิษฐานว่า จะเป็นอุปกรณ์

วัฒนธรรมบ้านเชียง เป็นกลุ่มชนที่พัฒนาแล้วมีเทคโนโลยีเจริญอยู่ในขั้นสูง รวมถึงความสามารถในด้านศิลปกรรม รู้จักการทำภาชนะดินเผาและตกแต่งลวดลายสีสันจนเป็นแบบหรือลักษณะเฉพาะของบ้านเชียง นอกจากนั้นได้พบหลักฐานที่แสดงถึงเทคโนโลยีในการทอผ้าด้วย หลักฐานที่พบเกี่ยวข้องกับการผลิตเส้นด้ายหรือผืนผ้าที่พบเสมอ คือ แวดินเผา ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการทอปั่นด้าย ลักษณะที่พบส่วนใหญ่เป็นรูปทรงกลม ครึ่งวงกลม วงรี แผ่นกลมแบน รูปกรวย เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2.5-4.5 เซนติเมตร เจาะรูทะลุถึงกัน หลักฐานเหล่านี้สันนิษฐานได้ว่าลูกกลิ้งดินเผาที่จะใช้ประโยชน์ในการพิมพ์ผ้า จะเป็นข้อสันนิษฐานที่ใกล้เคียงที่สุดเนื่องจากในวัฒนธรรมบ้านเชียงมีการทอผ้าขึ้นใช้แล้ว ซึ่งอาจต้องการให้เกิดความสวยงามแล้วเอาไม้หรือโลหะเสียบเข้าไปในรู แล้วกลิ้งไปบนพื้นผ้าก็จะเกิดเป็นลายผ้า ตามลักษณะของลายบนลูกกลิ้งต่อเนื่องกันไป

ในสมัยสุโขทัย มีหลักฐานเกี่ยวกับผ้าและลวดลายที่ใช้ในการตกแต่ง โดยการศึกษาเปรียบเทียบจากเครื่องทรงที่ปรากฏอยู่ในประติมากรรมรูปเคารพ หรือภาพวาดที่มีรูปบุคคลเข้ามาประกอบ เป็นต้นว่า ภาพ

ลายเส้นจารึกบนแผ่นหินที่วัดศรีชุม เป็นลวดลายผ้าถุงที่ทำเป็นลายรูปดอกไม้เรียงกันคล้ายลายที่เกิดจากเทคนิคการพิมพ์ ทำให้เชื่อว่าในสมัยนี้คงมีผ้าพิมพ์ลายใช้กันแล้วโดยเฉพาะในชนชั้นสูง (กฤษฏา พิศนาคะ และคณะ. 2536 : 7-12)

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ ได้กล่าวถึงเรื่องผ้าไว้ว่า มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยเมื่อประมาณ 7000-8000 ปีที่ผ่านมา เป็นยุคสังคมเกษตรกรรมมีการใช้วัตถุธรรมชาติมาทำเป็นเส้นใยในการทอ น่าจะมีเส้นใยธรรมชาติจากพืชและสัตว์เท่านั้น ที่มาจากพืชก็มีฝ้าย ป่านต่าง ๆ เช่น ไยลินิน ป่านกัญชา ซึ่งมีใบหยาบแข็ง ส่วนใยที่มาจากสัตว์ก็มีขนสัตว์และไหม แต่ไม่สามารถพบผืนผ้าในสมัยนี้

ต่อมาก็มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ 18-20 เป็นอาณาจักรสุโขทัย มีความก้าวหน้าในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปกรรม ศาสนา ตลอดจนถึงเทคโนโลยีในทางอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมการทำเครื่องเคลือบดินเผาที่เรียกว่า สังคโลก เป็นเครื่องเคลือบที่มีคุณภาพสูง เป็นสินค้าออกไปขายยังประเทศใกล้เคียงส่วนหัตถกรรมการทอผ้านั้น สันนิฐานว่ามีทอทั่วไป ผ้าที่ชาวสุโขทัยผลิตขึ้นใช้เป็นผ้าฝ้ายและผ้าไหมสีต่างๆ เฉพาะผ้าห่าสีหรือที่เรียกว่า ผ้าเบญจรงค์ คือ ผ้าสีแดง เหลือง ดำ เขียว และขาว เป็นผ้าที่มีชื่อเสียงและคงผลิตใช้กันมากในสุโขทัย

แต่หลักฐานการใช้ผ้าพิมพ์ลายในสังคมไทยนั้น เริ่มปรากฏเห็นเด่นชัดตั้งแต่สมัยอยุธยา ผ้าพิมพ์ลายที่ใช้กันอยู่ในสมัยนี้ส่วนใหญ่เป็นผ้าที่นำเข้ามาจากประเทศอินเดีย โดยรับการออกแบบและสั่งทำขึ้นเป็นพิเศษ สันนิษฐานกันว่าการสั่งทำผ้าพิมพ์จากอินเดียนี้เป็นเพราะชาวอินเดียได้นำผ้าพิมพ์ลายแบบอินเดียเข้ามาขายก่อน ลักษณะของผ้าอินเดียนั้นมักมีสีสดใส แต่ลวดลายซึ่งเป็นแบบอินเดียคงไม่ถูกรสนิยมของคนไทย จึงได้มีการจัดตั้งตัวอย่างลายไทยไปเป็นแบบให้ช่างชาวอินเดียเขียนและพิมพ์เป็นผ้าลายไทยส่งเข้ามาขาย

ทำนองเดียวกันกับการสั่งทำเครื่องถ้วยเบญจรงค์จากจีน (วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. 2531 : 2-6)

คนไทยนุ่งผ้าพิมพ์ลายกันมาช้านานแล้ว แต่จะเป็นผ้าที่มีลวดลายเล็กๆ ปัจจุบันนี้ก็ยังมียืนกันอยู่ การนุ่งผ้าลายจึงเป็นเอกลักษณ์การแต่งกายอย่างหนึ่งของคนไทย โดยเฉพาะผ้าลายที่ผลิตในประเทศไทยแสดงถึงลักษณะของความเป็นศิลปะไทยอยู่ในตัว ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบลวดลาย สีเส้น หรือการพิมพ์บนเนื้อผ้าก็ตาม หากคนชาติอื่นมาทำแล้วก็อาจทำได้ แต่จะไม่มีลักษณะหรือวิญญาณของความเป็นไทย

การพิมพ์ผ้าของไทยนั้นน่าจะมีการพิมพ์อย่างจริงจังในสมัยปลายอยุธยา เพราะผ้าพิมพ์ส่วนใหญ่จะนำเข้ามาต่างประเทศมากกว่าจะผลิตใช้เอง

มานะ รักวิทยาศาสตร์ ได้ศึกษาประวัติการพิมพ์ผ้าในประเทศไทยกล่าวโดยสรุปไว้ว่า...

ผ้าพิมพ์นั้นคนไทยไม่ได้ผลิตเอง มีการสั่งเข้ามาจากประเทศอินเดียปีละหลายหมื่นกิโล มีโรงงานผลิตผ้าพิมพ์ลายส่งมาขายในเมืองไทยอยู่ที่เมืองบอมเบย์ โดยคนไทยเป็นผู้เขียนลายส่งไปให้ลวดลายที่ใช้มีหลายอย่างเช่น ลายเทพพนม ลายก้านขด และลายพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นต้น ผ้าชนิดนี้มีคุณภาพดีราคาสูง และมีการนำมาเขียนทองทับภายหลังด้วย ต่อมาก็มีการทำผ้าพิมพ์ลายอีกแบบขึ้น คือพวกอินเดียคิดทำลวดลายอย่างแบบไทย แต่ผิดเพี้ยนไปจากเดิมบ้าง คิดลายตามใจชอบบ้าง จึงไม่สวยงามน่าชมเหมือนของเดิม คนไทยเรียกกันว่าผ้าลายแขก เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ผ้าลายแขกทำด้วยผ้าฝ้ายเนื้อไม่ละเอียด ทำเป็นผืนแต่ละผืนมีขนาดหน้ากว้าง 1 หลา ยาว 3.2 ถึง 3.5 หลา ขายส่งในตลาดเป็นท่อนๆ ละ 20 ผืน เรียกว่าหนึ่งกิโล การสั่งซื้อผ้าลายจากอินเดีย เข้ามาใช้ในประเทศไทยปีละมาก ๆ นี้เอง ทำให้คนไทยสมัยนั้นคิดที่จะทำผ้าลายขึ้นเองในประเทศ ได้ทราบว่า ขุนวิจารณ์พานิช (ชุ่ม วิริยะพานิช) บิดาของคุณประณีต รักวิทยาศาสตร์ ได้เคยดำริจะทำด้วยผู้หนึ่ง

ต่อมา มีนายเอ็กเซ็ง แซ่ฉั่ว ชาวจีนแต่จิวจากประเทศจีน เป็นผู้ชำนาญการปักทอ และย้อมผ้า ทั้งยังมีความรู้ทางอุตสาหกรรมเคมีทั่วไปเป็นอย่างดี มีการเริ่มต้นทดลองใช้แม่พิมพ์ทองเหลืองพิมพ์ผ้า เมื่อผลการทดลองมีแนวโน้มว่าจะสำเร็จ จึงได้รับการสนับสนุนจากผู้แทนขายสีของห้างวินเซอร์ ซึ่งเป็นตัวแทนจำหน่ายของโรงงานทำสีสังเคราะห์และเคมีภัณฑ์ ในประเทศเยอรมัน คือ I.G. Farben Fabrik A.G. ในสมัยนั้น การทดลองพิมพ์ผ้าลายได้ดำเนินต่อไป โดยนายเอ็กเซ็ง แซ่ฉั่ว ได้เข้าบ้านหลังหนึ่งใกล้กับถนนสุรวงศ์ เพื่อทำเป็นโรงงานเล็กๆ ทดลองพิมพ์ผ้าลายเติมผืน ขนาดหน้ากว้าง 1 หลา ยาว 3.5 หลา ด้วยวิธีใช้แม่พิมพ์ทองเหลือง ซึ่งมีขนาด 10 X 15 เซนติเมตร โดยใช้แม่พิมพ์แบบบล็อกสกรีน ตามวิธีเก่าแก่ที่ใช้ทำผ้าลายแขนงในประเทศอินเดีย โดยใช้สี ประเภท Naphthols และ Indanthrenes ซึ่งเป็นสีสังเคราะห์ที่ดีที่สุดในสมัยนั้น (หลังสงครามโลกครั้งที่ 1) ปรากฏว่าได้ผลเกินคาด ผ้าลายที่พิมพ์ได้นั้น มีคุณภาพดีกว่าผ้าลายแขนงจากอินเดีย มีสีสวยสด ลายคมชัด และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้ผ้าลายไทยแท้ นับว่าเป็นความสำเร็จจากการริเริ่มของคนจีน ด้วยความสนับสนุนของชาวเยอรมัน และทำโดยฝีมือคนไทย

การทดลองผลิตผ้าลายไทยโดยวิธีใช้แม่พิมพ์หรือบล็อกพิมพ์ด้วยมือประสบความสำเร็จ และได้ดำเนินงานมาเกือบ 2 ปี แต่เนื่องจากกรรมวิธีการผลิตช้าไม่พอกับความต้องการของตลาด จึงได้ช่วยกันหาทางขยายโรงงานผลิตผ้าลายไทยโดยเจรจากับโรงงาน I.G. ขอยืมเงินให้แก่นายเอ็กเซ็ง ใช้เป็นทุนเช่าที่เพื่อสร้างโรงงานขึ้นใหม่ที่วัดสวนพลูอำเภอบางรัก และสั่งเครื่องพิมพ์ Screen Printing แบบใหม่สุดในสมัยนั้นหนึ่งชุด จากเยอรมันมาใช้พิมพ์ผ้าลายไทยแทนการพิมพ์ด้วยบล็อก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณการผลิตให้เพียงพอับความต้องการของตลาด ทั้งยังได้ช่วยเจรจาให้สามารถซื้อสี และเคมีภัณฑ์เป็นเงินเชื่อระยะยาวจากห้างวินเซอร์ และชำระค่าผ้าขาวตราดวงทองเป็นเงินเชื่อระยะยาว จากห้างฮอลล์แลนด์สยาม โดยให้ห้างฮอลล์แลนด์สยามเป็นเอเย่นต์ขายลายผ้าไทยตราธรรมสาร – เมฆขลา แต่ผู้เดียว

เมื่อได้มีการผลิตผ้าลายไทยในเมืองไทยแล้วจึงเกิดข้อเปรียบเทียบขึ้นว่า ผ้าลายไทยที่ผลิตทำในประเทศอินเดีย ผลิตโดยใช้ธรรมชาติ ซึ่งส่วนมากสกัดจากพืช สีสดใสสวยสด ลวดลายไม่คมชัด และไม่ทนทานต่อการซักฟอกเหมือนกับผ้าลายที่ทำในประเทศไทย ซึ่งทำด้วยผ้าฝ้ายเนื้อดี ย้อมและพิมพ์ด้วยสีสังเคราะห์ สีจึงไม่ตกหรือซีดง่าย อันเป็นความแตกต่างในคุณภาพที่เห็นได้ชัดประการหนึ่ง

ต่อมาอีกหนึ่งโรงงาน คือโรงงานประณีตอุตสาหกรรม ใช้วิธีพิมพ์บล็อกสกรีน ผลิตผ้าลายไทยตราสาวตรีออกจำหน่ายได้ประมาณหนึ่งปี ได้รับความนิยมจนผลิตไม่ทันจำหน่าย เพราะพิมพ์ได้ช้า คือ ผลิตได้ประมาณวันละ 40 ผืน ในขณะที่โรงงานศิลปะไทย ใช้วิธีพิมพ์สกรีน ได้วันละ 200 ผืน อีกทั้งคุณภาพของผ้าลายพิมพ์ด้วยบล็อกนั้นไม่แน่นอน จึงต้องหันมาสร้างเครื่องพิมพ์สกรีนบ้าง พอดีเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง จึงเกิดกระทบกระเทือนอย่างหนัก ทำให้เกิดเดือดร้อนขาดทุนไปทั่ว ประกอบกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ออกประกาศรื้อนิคม ห้ามประชาชนนุ่งผ้าม่วง ผ้าโจงกระเบน ให้ใช้ผ้าถุงแทน ทำให้โรงงานศิลปะไทยที่สวนพลู ไม่อาจต่อสู้กับสภาวะการณ์ได้เหล่านี้นี้ได้ทั้งในด้านการผลิตและจำหน่าย ห้างวินเซอร์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้จึงเข้ายึดโรงงานศิลปะไทยไว้ และขายต่อให้กับโรงงานประณีตอุตสาหกรรม และเมื่อสิ้นสุดสงคราม เข้าสู่สภาวะปกติทางโรงงานก็ได้ผลิตผ้าลายไทยคุณภาพสูงขึ้นอีก นอกจากนั้นยังได้คุณปลั่ง มณีรัตน์ มาเป็นช่างเขียนลายผ้าต่างๆ เหล่านั้น ได้สืบทอดเป็นแม่แบบมาสู่ลวดลายในปัจจุบันอีกด้วย ลายผ้าต่างๆ เหล่านี้ได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย แม้ในอดีตและปัจจุบันจะมีผู้พยายามลอกเลียนแบบ ก็ทำให้เหมือนได้ยาก (มานะ รักริทยาศาสตร์. 2527 : 101-105)

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ กล่าวโดยสรุปไว้ว่า ผ้าพิมพ์นั้นมีการใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ โดยสั่งจากอินเดีย เป็นผ้าฝ้ายเนื้อละเอียดพิมพ์สีเป็นลวดลาย ใช้สำหรับนุ่ง เป็นผ้าผืนใหญ่กว้างหลายเมตรยาวประมาณหลายครั้งถึงสี่ห้าครั้ง ผ้าลายมักนิยมใช้เป็นผ้านุ่ง แต่ผ้าที่ส่งมาขายจากอินเดียนั้น คนไทยชอบในสี สันแต่ไม่ชอบลวดลาย จึงมีการส่งตัวอย่างลายของไทยไปเป็นแบบเพื่อให้ช่างอินเดียพิมพ์ ลายไทยที่เป็นแบบนั้นเกิดขึ้นจากช่างของหลวงของไทยที่ทำเทียมหรือเลียนแบบมาจากลวดลายผ้าปัก ผ้ายกของไทย

ผ้าพิมพ์ของหลวงที่ส่งลวดลายไปให้ช่างอินเดียเขียนนี้ เรียกว่า ผ้าลายอย่าง และเป็นผ้าที่ประชาชนทั่วไปจะหาซื้อไม่ได้ นอกจากจะได้รับพระราชทานหรือได้รับพระบรมราชานุญาตให้นำมาจำหน่ายเท่านั้น ประชาชนจะหาซื้อได้จากผ้าที่ชาวอินเดียทำเลียนแบบขึ้นเรียกว่า ผ้าลายนอกอย่าง แล้วนำเข้ามายขาย แหล่งผลิตผ้าพิมพ์ที่สำคัญคือ แคว้นกุสราตที่เมืองอมะตะบัต อยู่ใต้เมืองสุทรีต ผ้าที่ผลิตจะคงทนกว่าผ้าชนิดอื่นๆ

ผ้าพิมพ์ลายนี้เป็นผ้าพิมพ์ลวดลายเป็นสีต่างๆ ขึ้นจากผ้าขาวธรรมดา โดยชักให้แห้งหมดหรือทำให้เนื้อแน่น แล้ววางชิงกับพื้นเรือนหรือพื้นเรียบๆ มีแผ่นไม้แกะเป็นแม่ลาย แล้วใช้หมึกทาลงบนแผ่นไม้แล้วพิมพ์ลงบนผืนผ้าต่อๆ กันไปจนเต็มผืน แล้วนำมาระบายสี ถ้าจะให้ลวดลายสีอื่นก็แต้มเอาเมื่อย้อมเสร็จแล้ว หลังจากนั้นต้องขัดซักเงาด้วยเบียร์

ในสมัยรัตนโกสินทร์ประชาชนนิยมนุ่งผ้าลายกันมากโดยเฉพาะผ้าลายนอกอย่างเป็นลายดอกเล็กๆ ผ้ารุ่นแรกที่ยังคงเข้ามาขายในประเทศเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า CHINZS และผ้าลายรุ่นหลังที่เข้ามาขายในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 ที่เรียกว่า ผ้าลายแขก คนมีเงินจะซื้อเป็นกุลี กุลีหนึ่งมี 20 ผืน มีตราต่างๆ กัน นอกจากผ้าลายจากอินเดียแล้วยังมีผ้าพิมพ์ลายไทยอย่างเดียวกับพิมพ์มาจากอินเดียเข้ามาขายในเมืองไทย แต่ทำไม่ได้สวยพอที่จะขายได้นานอย่างผ้าพิมพ์จากอินเดีย

เมื่อมีผ้าพิมพ์ชนิดต่างๆ จากอินเดียที่เข้ามาขายในประเทศไทยปีละมากๆ ทำให้คนไทยคิดทำผ้าลายขึ้นใช้เองบ้าง แต่มีได้ทำอย่างจริงจัง จนถึง พ.ศ. 2575 จึงได้มีผู้คิดจะผลิตผ้าพิมพ์คือ นายเอ็กแซ็ก แซ่ฉั่ว ซึ่งเป็นผู้ชำนาญเรื่องการปักทอ การย้อมผ้า และความรู้ด้านอุตสาหกรรมด้วยการได้เริ่มทำภาพพิมพ์ลายไทยขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจากตัวแทนขายสีของห้างวินเซอร์ในประเทศไทย ได้เข้าบ้านหลังหนึ่งที่ปากถนนเตโชติดกับถนนสุรวงศ์ ทำเป็นโรงงานเล็กๆ ทดลองพิมพ์ผ้าลายเต็มผืน ขนาดกว้าง 1 หลา ยาว 3.5 หลา ด้วยวิธีใช้แม่พิมพ์ทองเหลือง ขนาด 10 X 5 ซม. แบบ block printing เช่นเดียวกับที่ใช้พิมพ์ในอินเดีย โดยใช้สีสังเคราะห์ที่ดีที่สุด สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ปรากฏว่า ผ้าที่พิมพ์นั้นมีคุณภาพดี สีสวย ลายคมชัด มีคุณภาพดีกว่าผ้าพิมพ์จากอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นผ้าลายไทยที่ทำโดยฝีมือคนไทยมีลวดลายที่เป็นไทยมากกว่าอินเดีย

เมื่อมีการผลิตผ้าลายไทยขึ้นในเมืองไทยแล้ว และมีคุณภาพดีกว่าผ้าลายที่นำมาจากอินเดีย แม้ว่าผ้าลายไทยจะมีราคาสูงกว่าเพราะใช้ผ้าฝ้ายเนื้อดีและสีสังเคราะห์ ไม่ได้ใช้สีที่สกัดมาจากธรรมชาติ ทำให้มีความทนทาน สีไม่ตก จึงมีผู้นิยมใช้ผ้าลายไทยมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ผ้าลายแขกหรือผ้าพิมพ์จากอินเดียจำหน่ายได้น้อย ในที่สุดพ่อค้าเลิกสั่งเข้า ผ้าพิมพ์จากอินเดียจึงสูญหายไปจากตลาดเมืองไทย (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2531 : 193-200)

แพทรีเซีย ซีสมันและวิณี พานิชพันธ์ ได้กล่าวถึงผ้าพิมพ์สรุปไว้ว่า ปี ค.ศ.1879 ราชสำนักไทยมีการสั่งทอและนำเข้าจากอินเดียและเปอร์เซีย มีหลักฐานที่ปรากฏปรากฏคือ ในปี ค.ศ.1670 ราชสำนักได้รับการว่าจ้างจากบริษัทอินเดียตะวันออกของประเทศฮอลแลนด์ ให้เริ่มผลิตผ้าแบบอินเดียโดยได้ส่งช่างย้อมช่างเขียนลายผ้าและช่างทอมาฝึกสอนให้ช่างฝีมือพื้นบ้านในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ค.ศ.1869-1910) ทรงได้สถาปนากรมช่างไหมขึ้น มีกรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม (พระ

องค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์) เป็นอธิบดี และโปรดเกล้าฯให้ตั้งโรงเรียนช่างไหมขึ้นด้วย โดยจ้างผู้เชี่ยวชาญชาวญี่ปุ่น คือ นายโตยามา มาเป็นสอน ผ้าที่ทอนั้นเป็นผ้าที่ทอขึ้นเพื่อใช้เฉพาะสำหรับบุคคลเป็นกรณีพิเศษ การออกแบบผ้าป้องกันถึงสถานภาพ และตำแหน่งของผู้สวมใส่ พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์จะสวมใส่ผ้าพิมพ์ลายที่เรียกว่า “ผ้าลายอย่าง” ผ้าพิมพ์ลายเขียนสีทองที่เรียกว่า “ผ้าลายอย่างเขียนทอง” และ “ผ้ายกทอง” ประชาชนทั่วไปไม่ได้รับอนุญาตให้สวมใส่ผ้าเหล่านี้ แต่ผ้าที่คนทั่วไปนิยมใส่คือ ผ้าที่เป็นสินค้านำเข้ามาจากอินเดียเป็นผ้าพิมพ์คุณภาพต่ำทอด้วยฝ้ายระดับปานกลาง ซึ่งได้มีการสั่งเข้ามาขายโดยบริษัทชาวยุโรปนับตั้งแต่คริสต์ ศตวรรษ ที่ 17 เป็นต้นมา สำหรับผ้าทอพื้นบ้านของผู้หญิงไทยภาคกลางนั้นไม่ค่อยเป็นที่นิยมมากนัก ซึ่งต่างจากความนิยมของกลุ่มชาวไทยในท้องถิ่นอื่นๆ (แพทริเซีย ซีสมันและวิณี พานิชพันธ์. 2539 : 21-27)

สรุป จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า ผ้าพิมพ์ลายไทยหรือผ้าลายอย่าง หรือผ้าลายนอกอย่าง เป็นผ้าพิมพ์ที่ผลิตในประเทศอินเดียและใช้กระบวนการพิมพ์แบบโบราณคือพิมพ์ด้วยบล็อกไม้ และใช้สีธรรมชาติพิมพ์ ต่อมาภายหลังไทยได้มีการนำมาพิมพ์โดยใช้สีสังเคราะห์ ทำให้ลวดลายและสีสันทันสมัยสวยงามคมชัดขึ้น แต่ผ้าที่สำคัญที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ์านุวงศ์ ไม่ได้มีการพิมพ์ขึ้นมาใหม่ จึงทำให้ผ้าไม่มีการสืบทอดและสิ้นสุดการใช้งานในรัชกาลที่ 7 เป็นต้นมา

ความเป็นมาของผ้าในอดีต

นอกจากหลักฐานและร่องรอยของผ้าในประเทศไทยแล้ว ยังผู้กล่าวถึงผ้าในแหล่งอารยธรรมสำคัญๆ แล้วยังได้พบหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีอื่นๆ อีกทั่วไปในทุกภูมิภาคของโลก เช่น

พทุทธ์ ศุภเศรษฐศิริ ได้กล่าวถึงผ้าในอดีตว่า อียิปต์ ถือได้ว่าเป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรมที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในบรรดาอารยธรรมยุคแรกๆ ของโลก และมีความเจริญ เป็นเวลายาวนานถึง 2,000 ปี มีทั้งทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ผลจากการขุดค้นทางด้านโบราณคดี ได้ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับผ้าเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในหลุมฝังศพหรือศาสนาสถานสำคัญ จากหลักฐานที่พบทำให้ทราบว่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งของชาวอียิปต์โบราณนั้น ส่วนใหญ่เป็นผ้าลินิน นับเป็นวัสดุปกติที่ชนชั้นของอียิปต์ใช้ทำเครื่องแต่งกาย จะทอในลักษณะต่างๆ มีตั้งแต่ที่หนา หยาบ จนกระทั่งชนิดเนื้อผ้าบางเบาผ้าลินินที่เนื้อบางเบาอาจจะนุ่ม เบาบาง คล้ายกับผ้าไหมจีนหรือแพรเยื่อไม้เลยทีเดียว สีผ้าอาจเป็นสีธรรมชาติ ขาวหรือสีย้อมก็ได้หรือมีลักษณะที่ฉีกทอเป็นลวดลาย และปักด้วยไหมและพลอย สีย้อมผ้าอันใช้ย้อมเส้นใยเพื่อมาดักทอเป็นลวดลายของผ้าจะเป็นสีหม่นๆ ไม่สดใสมากนักด้วยเป็นเหตุจากสีธรรมชาติ เช่น น้ำเงินจาง หรือน้ำเงินเข้ม แดงหม่นๆ เหลืองอมน้ำตาล เขียวอมเหลืองหม่นๆ ม่วงเหลืองนุ่น เป็นต้น หรือแม้แต่ในช่วงหลัง ที่มีการขุดพบสุสานของกษัตริย์ตุตันคาเมน นักออกแบบเครื่องแต่งกาย ในหลายๆ ประเทศได้เริ่มนำเอาความทางศิลปะของอียิปต์มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบจนเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นลายผ้า เครื่องประดับ ซึ่งตกแต่งด้วย ดอกบัว ปีกนกและลวดลายที่เป็นรูปแบบการตกแต่ง อันล้วนแต่เป็นลักษณะของครีโอลัตราทั้งสิ้น จากหลักฐานข้อมูลเหล่านั้นรวมทั้งภาพวาดบนฝาผนัง รูปวาดบนกระดาษปาปิรัส ภาพจำหลักและรูปปั้นต่างๆ ของอียิปต์ ช่วยให้เราสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับ วิถีชีวิต การแต่งกายของคนอียิปต์ได้ (พทุทธ์ ศุภเศรษฐศิริ. 2544 : 3-5)

นอกจากนี้ยังได้พบหลักฐานลวดลายจากฉลองพระองค์ของกษัตริย์เมนาสา ที่ 1 แห่งอียิปต์ เมื่อประมาณ 1,000 B.C. มีลวดลายที่ละเอียดสวยงามมาก แสดงให้เห็นว่าอียิปต์เป็นชาติหนึ่งที่รู้จักทำลวดลายผ้ามาก่อน

ดุษฎี สุนทรารชุน ได้กล่าวว่าประเทศจีน ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญและเก่าแก่ของโลก อีกกลุ่มหนึ่ง ในอารยธรรมจีนพบว่ามีการทอผ้าขึ้นใช้มานานแล้ว ได้พบร่องรอยของผ้าป่านักขยาในแหล่ง โบราณคดียุคหินใหม่หลายแหล่ง ซึ่งมีอายุประมาณไม่ต่ำกว่า 2,000 B.C นอกจากผ้าป่านักขยาจีนยังมีชื่อเสียงและเป็นชาติแรกๆที่รู้จักการทอผ้าไหม มีบันทึกและหลักฐานว่า ชนชาติจีนได้รู้จักวิธีทอผ้าไหม มาตั้งแต่ เมื่อ 2,640 B.C เทคนิคการเลี้ยงไหมและการทอผ้าไหมประเทศจีนได้ถูกปกปิดเป็นความลับเป็นเวลากว่า 1,000 ปี จนถึงประมาณ ค.ศ. 440 จึงได้มีการเผยแพร่ไปยังภูมิภาคอื่นของโลก

ในทวีปเอเชีย อินเดีย มีการตกแต่งลวดลายบนผืนติดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนานตั้งแต่ 3,000 ปีก่อนคริสตกาล มีการพิมพ์ลวดลายลงบนผ้าไหม ผ้าฝ้าย แล้วส่งออกขายทั่วโลก

เมื่อ 400 ปีก่อนคริสตกาล มีการใช้สีในการตกแต่งลวดลายบนผ้าอย่างหลากหลาย เรียกผ้าชนิดนี้ว่า CHINTZ มาจากคำของฮินดูที่ว่า CHINT การเขียนสีลงบนผ้าเหล่านี้จะใช้ผลไม้ ดอกไม้ ราก หรือเปลือกไม้ เป็นส่วนประกอบสำคัญในการผลิตสี

ผ้าของประเทศอินเดียได้ถูกค้นพบจากซากปรักหักพังในประเทศอียิปต์ คาดว่ามีอายุอยู่ในราวคริสต์วรรษที่ 12-15 หลายๆ ชิ้นของผ้าพวกนั้นใช้เทคนิคการพิมพ์ผ้าด้วยบล็อกโดยมีลวดลายแบบง่าย ๆ และพิมพ์ด้วยสีน้ำเงิน (INDIGO) หรือแดง (MADDER) ผลิตภัณฑ์สิ่งทอของอินเดียได้รับความสนใจจากชาวยุโรปเป็นอย่างมาก พ่อค้าชาวโปรตุเกสและสเปนเป็นผู้นำผ้าพิมพ์ลายดอกของอินเดีย ออกเผยแพร่ไปยังประเทศในทวีปเอเชียและยุโรป จากนั้นผ้าฝ้ายจากอินเดียของชาวยุโรปมีอิทธิพลทำให้ผลผลิตของผ้าพิมพ์ในยุโรปเกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างมาก

ลวดลายของผ้าพิมพ์ดอก แตกต่างกันไปมากมายกับลวดลายในยุคต้นๆ คือลวดลายจะยุ่งยากซับซ้อนขึ้น ไม่มีลักษณะที่ซ้ำกันของลวดลาย (REPEAT) สีที่ใช้ก็จะสดใสมากโดยส่วนใหญ่จะใช้เป็นผ้าคลุมเตียง ผ้าที่ใช้ตกแต่งบ้าน พรหมแขวน มากกว่าจะใช้ทำเครื่องนุ่งห่ม

จากหลักฐานการบันทึกโดยนักบวชผู้หนึ่งเมื่อปี ค.ศ. 1742 ได้มีการคิดค้นเทคนิคการผลิตลวดลายผ้าโดยการเตรียมผ้าก่อนด้วยการฟอกขาว แล้วจึงย้อมด้วยขบวนการที่ทำให้สีติดทนบนผ้าโดยใช้น้ำที่คั้นมาจากผลไม้แห้งที่เรียกว่า CADOU และ BUFFALO MILK ลวดลายที่ได้รับการออกแบบไว้จะถูกถ่ายลงบนผืนผ้า โดยใช้ผงถ่านโรยผ่านกระดาษลอกลายที่ถูกเจาะเป็นรูตามลวดลาย หลังจากนั้นก็กำหนดเส้นรอบนอกของลายโดยใช้ฟูกั้นระบายด้วยสีดำและสีแดง แล้วจึงปิดทับบริเวณที่ไม่ต้องการให้เป็นสี INDIGO ด้วยขี้ผึ้งและค่อยๆ เพิ่มสีที่ต้องการด้วยวิธีดังกล่าวข้างต้น

เทคนิคนี้ได้กลายเป็นมาตรฐานของการผลิตทางยุโรป ซึ่งเป็นผลส่งให้ผ้าฝ้ายพิมพ์ของอินเดียเป็นที่ต้องการมากในตลาดต่างประเทศ เพื่อให้ปริมาณของสินค้าที่ผลิตได้เพียงพอกับความต้องการ ชาวอินเดียได้หันมาใช้เทคนิคการพิมพ์ผ้าด้วยบล็อก ลวดลายก็เริ่มเปลี่ยนจากลวดลายที่มีลักษณะพื้นเมืองไปสู่ลวดลายที่ประกอบขึ้นจากสิ่งแวดลอมภายนอก ชาวอินเดียยังได้มีการพัฒนาการมัดย้อม หรือชาวพื้นเมืองเรียกว่า BHANDANA แต่ไม่เป็นที่นิยมในตลาดยุโรป ลวดลายที่ได้จากเทคนิคจะเป็นในลักษณะของศิลปะแบบ ABSTRACT และมีลายเป็นสีขาวยบนพื้นสีน้ำเงินหรือแดง เทคนิคชนิดนี้ต่อมาได้รับการปรับปรุงจากชาวยุโรป

ในประวัติศาสตร์ยุคต้นเมื่อราว 400 ปีก่อนคริสตกาล ได้มีการจารึกไว้อีกว่าเทคนิคการพิมพ์ผ้าด้วยบล็อกมีจุดเริ่มต้นอยู่ในประเทศจีน และได้รับการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงยุคของราชวงศ์ฮั่น (206 ปี ก่อนคริสตกาล - ค.ศ. 220) รวมทั้งเทคนิคของการทอผ้าไหมและการทำลูกไม้ก็เจริญก้าวหน้ามาก ซึ่งต่อมาประเทศ

ญี่ปุ่นก็รับเอาเทคนิคเหล่านั้นมาและนำไปค้นคว้าเพิ่มเติมจนได้กลายมาเป็นศิลปะประจำชาติของประเทศญี่ปุ่นเอง

ทวีปยุโรป มีการนำเข้าผ้าจากทวีปเอเชียและแอฟริกา ทำให้เป็นที่นิยมและรู้จักกันมากในตอนกลางของทวีปยุโรป โดยผ่านการเดินทางและการติดต่อค้าขาย จนกระทั่งศตวรรษที่ 1 ประเทศเยอรมันก็มีการพิมพ์ผ้า โดยนำความคิดจากการใช้แม่พิมพ์ไม้ในการพิมพ์ภาพประกอบในหนังสือมาดัดแปลง มีการพิมพ์ลวดลายผ้าที่เลียนแบบมาจากการทอผ้าไหมยกดอก ผ้าแพรดอก ผ้ากำมะหยี่ ซึ่งจะมีราคาแพงมาก สีที่ใช้ในยุคแรกจะเป็นสีดำและตกแต่งด้วยสารเหนียวสีเงินหรือทองซึ่งทำให้ดูมีราคาขึ้น

ในศตวรรษที่ 12 ลวดลายผ้าในประเทศเยอรมันมักจะเป็นลวดลายในลักษณะของศิลปะแบบ BYZANTINE และศิลปะแบบตะวันออก และลวดลายเหล่านี้ได้มีการพัฒนาติดต่อกันเรื่อยมาถึงศตวรรษที่ 16 ลวดลายที่ใช้ก็เริ่มซับซ้อนและมีรายละเอียดอย่างมากมาย

ในปี ค.ศ. 1631 บริษัท อิสต์ อินเดีย ได้รับอนุญาตให้ส่งผ้าฝ้ายจากประเทศอินเดียเข้าไปในประเทศอังกฤษ จึงได้เกิดมีการพิมพ์ผ้าด้วยเทคนิคบล็อกขึ้นในประเทศอังกฤษก่อน แล้วจึงได้มีการใช้เทคนิคเดียวกันนี้ในภาคพื้นยุโรปอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศเยอรมัน ในปี ค.ศ. 1676 WILLIAM SHERWIN ได้รับอนุญาตให้พิมพ์ผ้าฝ้ายโดยใช้เทคนิควิธีของชาวอินเดีย แต่ไม่ได้ผลดีเท่าที่ควรเพราะยังขาดความรู้ทางด้านเคมี

ธุรกิจการพิมพ์ผ้าและการย้อมผ้าได้เจริญขึ้นอย่างมากในประเทศอังกฤษในตอนต้นของศตวรรษที่ 18 มีการสั่งห้ามการนำเข้าผ้าพิมพ์จากอินเดียและส่งเสริมให้มีการพิมพ์ผ้าฝ้ายขึ้นเอง ทำให้เกิดอุตสาหกรรมการพิมพ์ผ้าขึ้น มีการใช้เครื่องจักรแบบลูกกลิ้งช่วยในการพิมพ์ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของความยาวของ REPEAT และขนาดของลาย ซึ่งยังต้องใช้การพิมพ์ด้วยบล็อกเข้ามาตกแต่ง

ผลกระทบจากการค้นคว้าในอุตสาหกรรมผ้าพิมพ์อีกอย่างหนึ่งคือการค้นพบการพิมพ์ผ้าโดยใช้แผ่นทองแดงเป็นแบบแม่พิมพ์ จากการค้นพบการพิมพ์เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1750 สีที่ใช้ในการพิมพ์จะมีสีเดียว (แดงหรือน้ำเงิน) องค์ประกอบของลายคล้ายๆ กับการเล่าเรื่องต่างๆ มีช่วงของ REPEAT ที่มองเห็นได้ง่าย ผลผลิตเหล่านี้ถ้าเป็นผ้าที่มีลวดลายขนาดใหญ่ก็จะนำไปใช้ในการตกแต่งบ้าน ในขณะที่ผ้ามีลวดลายขนาดเล็กถูกนำมาใช้ทำเครื่องแต่งกาย ในขณะที่ความต้องการในตลาดกำลังเพิ่มขึ้นเทคนิคของการย้อมการผลิตผ้าก็ได้รับการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ อุตสาหกรรมของผ้าพิมพ์ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนมาถึงศตวรรษที่ 19 และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิงในระหว่าง ค.ศ. 1870-1879 โดย WILLIAM MORRIS ซึ่งเป็นทั้งนักศึกษาศาปัติยกรรมเป็นประพันธ์ กวี และนักนิยมนลัทธิโซเซียลลิสม์ โดยการร่วมมือกันกับ JOHN RUSKIN ออกแบบลวดลายที่มีพื้นฐานมาจากธรรมชาติ ศิลปะการออกแบบลวดลายของ MORRIS ได้กลายมาเป็นศิลปะร่วมสมัยโดยเฉพาะลวดลายในรูปแบบของศิลปะแบบ ART NOUVEAU ซึ่งมีอิทธิพลต่อวงการนี้มาก

สำหรับประเทศฝรั่งเศสการนำเข้าผ้าพิมพ์ดอกจากอินเดียในศตวรรษที่ 17 และประวัติศาสตร์ในยุคต่อมามีเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันกับเหตุการณ์ในประเทศอังกฤษซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตามผ้าพิมพ์ดอกของอินเดียก็ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว และแม้ว่าจะห้ามการนำเข้าเช่นเดียวกับในประเทศอังกฤษก็ได้มีการผลิตเลียนแบบ จนได้รับผลสำเร็จ

ในศตวรรษที่ 20 ประเทศอเมริกาได้เป็นผู้ริเริ่มทำการพัฒนาการพิมพ์ผ้าโดยใช้ SCREEN มีการผลิตผ้าพิมพ์ดอก ซึ่งขบวนการผลิตและลวดลายนำมาจากยุโรปโดยตรง อุตสาหกรรมการพิมพ์ผ้าของอเมริกา

ได้เจริญเติบโตขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมประเภทนี้ไปในที่สุด (คุษฎี สุนทรารชุน. 2536 : 5-27)

สรุป จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่าการผลิตผืนผ้าและการสร้างลวดลายในอดีตมีมานานแล้ว จากการค้นพบหรือจากการสันนิษฐานต่างๆ ก็ตาม การทำลวดลายลงบนผืนผ้า มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์ของมนุษย์เป็นอย่างมาก จนปัจจุบันการตกแต่งผ้าด้วยลวดลายต่างๆ ได้รับการพัฒนา และมีความต้องการเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการค้นคว้าด้านเทคนิคและวิธีการพิมพ์ที่มีความแปลกใหม่ ทำให้ผ้าพิมพ์มีการสร้างสรรค์ลวดลายที่แปลกใหม่ ซึ่งศิลปะของการออกแบบเป็นสิ่งที่ท้าทายให้นักออกแบบคิดค้นลวดลายแปลกๆ ใหม่ๆ ขึ้นเสมอ

ลวดลายไทยโบราณ

มนุษย์เป็นผู้มีศิลปะที่ติดมากับตัว มีความรักสวยรักงาม สิ่งของเครื่องใช้หลายอย่างนอกจากจะใช้ตามประโยชน์ใช้สอยแล้วยังมีความงามแฝงอยู่ด้วย เมื่อมนุษย์รู้จักการทอผ้าแล้ว ผ้าทอที่ได้จะมีเนื้อเรียบไม่มีลวดลายสีสันท่อมามีการตกแต่งลวดลายลงบนเนื้อผ้าเพื่อให้สวยงามน่าใช้ การทำลวดลายลงบนผืนผ้า นั้นอาจทำได้โดยวิธีที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นการปัก ทอ ปัก หรือพิมพ์ ก็ต้องอาศัยการออกแบบลวดลายทั้งสิ้น

ในสมัยโบราณลวดลายผ้านำมาจากลวดลายของธรรมชาติ แล้วมาดัดแปลงให้สามารถใช้เป็นลวดลายบนผืนผ้าได้ พบจากหลักฐานสำคัญๆ ในภาพเขียน เช่น ภาพลายเส้นเทพนมจากวัดใหญ่สุวรรณาราม เพชรบุรี ศิลปะสมัยอยุธยา แสดงลักษณะและลวดลายผ้านุ่ง ที่มาจากผ้าพิมพ์ลายอย่าง เป็นลายกุดั่นหรือลายดอกไม้เป็นลายโดดๆ หรือ มีการดัดแปลงมาจากลวดลายไทยต่างๆ เช่น ตู้พระธรรมหรือตู้พระไตรปิฎก เขียนลายรดน้ำ จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นภาพชาวต่างประเทศแต่งตัวตามประเพณีของตน แต่ลายผ้าเป็นลวดลายผ้าพิมพ์ลายก้านขด ลายดอกกลอยหรือลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง และผ้าพิมพ์ลายริ้วตามแบบผ้าชิ้นคัน เป็นต้น

ดังนั้นการกำเนิดลวดลายของผ้าไหมหรือผ้าพิมพ์โบราณนั้น ก็เกิดจากความบังเอิญที่จะสร้างลวดลายไทยที่เลียนแบบธรรมชาติ คือ ลวดลาย พรรณพฤกษา ลวดลายสัตว์ ตลอดจนลวดลายเรขาคณิต และสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่สะท้อนให้เป็นภูมิปัญญาของบรรพชนในสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี อร์ไท ผลดี เสนอความคิดสรุปได้ดังนี้

ศิลปกรรมสมัยอยุธยาสืบสายมาจากสมัยอโยธยา อันเป็นศิลปะคลาสสิกของไทยที่เจริญถึงจุดสุดยอด ร่วมสมัยเดียวกับศิลปะสุโขทัย จึงเริ่มต้นด้วยความอลังการและประณีต ลวดลายต่างๆ วิจิตรบรรจง เริ่มมีการประดิษฐ์กระหนกสามตัวขึ้นใช้ โครงสร้างของลายยังคงมีเครือเถาแบบธรรมชาติปะปนอยู่ ผิดกับลายสมัยอยุธยาตอนปลายซึ่งประดิษฐ์เป็นลายล้วนๆ โดยเฉพาะฝีมือในสมัยพระนารายณ์ลักษณะลายจะอ่อนพลิ้ว เริ่มเป็นแบบฉบับลายอันสมบุรณ์ มีรูปลักษณะพิเศษของศิลปะ เช่น ลายกนกมีรูปร่างพลิ้วไหวลอยล่องฟูฟ่องอลังการ ผสมกับจินตนาการของศิลปินที่ผูกพันกับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ลายดาวเพดานจะเป็นแผนสำคัญของสมัยอยุธยาตอนกลาง กล่าวคือ กลีบบัวจะเริ่มยาวเรียวแบบกระจิงตาอ้อยลายก้านขดของสมัยอยุธยาตอนปลายจะเป็นรูปช่อกระหนกหรือลายหางโค ลายไทยในสมัยอยุธยาตอนปลายได้แสดงฝีมือในการผสมผสานลายพรรณพฤกษา ลายสัตว์ ลายคน และลายสิ่งแวดล้อม ได้อย่างงดงามมีชั้นเชิง เช่น ตู้พระไตรปิฎก วัดศาลาปูน อยุธยาฝีมือช่างสมัยพระนารายณ์มหาราช ด้านหนึ่งเป็นเรื่องราววิ มีฤาษีเล่นกับเสือ โค และสิงห์ หน้า

บรรณศาลา เบื้องหลังเป็นโซดเขา ถ้า สัตว์หิมพานต์ คือ ราชสีห์ คชสีห์ สิงโตจีน ต้นไม้เป็นช่อกระหนก ดอกไม้ นกยูง กระรอก กระแต นกกระजิบกระจาบได้เดินตามกิ่งก้าน ประดิษฐ์เป็นช่อหางโต กระหนก หางไหลลายใบเทศ มีหงส์เกาะสลักกันไป มีรูปนักสิทธิ์วิทยาอุ้มมังกะลีผลมีนกมวยพักร์ และสัตว์หิมพานต์นับได้ว่าเป็นงานศิลปกรรมชิ้นเอกของสมัยอยุธยาตอนปลายเมื่อเทียบกับตู้พระไตรปิฎกวัดเชิงหวาย อันเป็นฝีมือชั้นครู ลวดลายดังกล่าวได้ปรากฏมีการทอลงผืนผ้าเป็นจำนวนมากหลายร้อยหลาในสมัยอยุธยา รวมทั้งออกแบบลวดลายให้อินเดียพิมพ์เป็นผ้าลายอย่างขึ้นชื่อในสมัยอยุธยาขึ้นใช้กันอย่างแพร่หลายในราชสำนักสยาม

ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงฟื้นฟูวัฒนธรรมใน พ.ศ. 2343 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกพระราชบัญญัติการแต่งกายให้ทำตามอย่างธรรมเนียมแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา อาทิเช่น ห้ามผู้น้อยนุ่งสมปักป้อมท้องนาก ใส่เสื้อครุยกรอง เพราะเกินบรรดาศักดิ์ เป็นต้น การแต่งกายตามธรรมเนียมครั้งกรุงศรีอยุธยา อาจวิเคราะห้ได้จากวรรณคดีบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 3 เรื่อง คือ อุณรุท รามเกียรติ์ และดาหลัง ว่ามีการแต่งกายและการใช้ผ้าราชสำนักตามธรรมเนียมโบราณอย่างใดบ้าง

ลวดลายที่นำมาทำเป็นลวดลายผ้าในสมัยก่อน ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และราชวงศ์

- เกิดจากลวดลายรูปสัตว์ คือ หงส์ ครุฑ นาค ราชไกรสร หงส์คาบกำนเกสร กิณนรวิ กิณนร มังกรเกี่ยวกัน ครุฑบิน หงส์บิน ราชไกรสร นาคเจ็ดเศียร นกกลาย
- เกิดจากลวดลายพรรณพฤกษา คือ เครือเถา กระหนก เครือช้อน กำแพง เครือลดดา ทรงข้าวบิณฑ์ เครือชด

- เกิดจากลวดลายคน คือ เทพบุตร

ลวดลายที่นำมาใช้สำหรับ ตัวเทวดา มีดังนี้คือ

- เกิดจากลวดลายสัตว์ คือ นาค
- เกิดจากลวดลายพรรณพฤกษา คือ กระหนก ดวงลอย กำแพง เครือลดดา

ลวดลายที่นำมาใช้กับ ตัวยักษ์ มีดังนี้ คือ

- เกิดจากลวดลายสัตว์ คือ ครุฑ นาค หงส์ มังกรเกี่ยว (มังกรเกี่ยวกัน) คชสีห์ หงส์บิน ราชสีห์ เหา นาคเกี่ยว
- เกิดจากลวดลายพรรณพฤกษา คือ เครือเถา กระหนก ทรงข้าวบิณฑ์ กำแพง เครือชด ดวงลอย

ลวดลายที่นำมาใช้กับ ตัววานร มีดังนี้ คือ

- เกิดจากลวดลายสัตว์ คือ ครุฑ นาค ครุฑบิน หงส์
- เกิดจากลวดลายพรรณพฤกษา คือ เครือเถา กระหนก ดวงลอย (อรไท ผลดี . 2537 : 47-53)

ณัฐภัทร์ จันทวิช ได้กล่าวถึงลวดลายผ้าพิมพ์ไว้ว่า...

เป็นการนำเอาสิ่งของที่มีในธรรมชาติมาประกอบขึ้นเป็นลวดลายตามความนิยมของกลุ่มคน เช่น ชาวไทยนิยมใช้ดอกบัว ใบผักกูดและใบฝ่ายเทศมาผูกเป็นลวดลาย ภาพสัตว์ที่นำมาประกอบก็มักจะเป็นจำพวกที่สวยงามหรือสัตว์หิมพานต์ มาแทรกกับลาย วิธีผูกและเขียนรูปสัตว์สวยงาม กลมกลืน ดูโดดเด่นลายกระหนกเป็นลายไทย เกิดจากการดัดแปลงจากดอกบัว จากรวงข้าว และเปลวไฟ เพราะมีลายที่เรียกว่า กระหนกรวงข้าวและกระหนกเปลวไฟ ลายไทยมีชื่อเรียกหลายอย่างต่าง ๆ กัน เช่น ลายบัว มักใช้ทำปลายเสาขอบล่างของผนังโบสถ์ วิหาร กลีบขนุนปรางค์ ลายลูกฟัก ใช้กับพื้นแบบเรียบ เช่น พื้นหน้า

กระดาน กรอบประตู ลายกระจัง ใช้ตกแต่งตามพระราชยาน บุษบก หน้าบันหรือหน้าจั่ว ฐานพระพุทธรูป ลายดาว ใช้สำหรับเขียนตกแต่งบนโบสถ์ วิหารหรือพระที่นั่งต่างๆ เป็นต้น (ณัฐภูจักร์ จันทวิช. 2545 : 95-97)

นอกจากหลายต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วยังมีการนำวลดหลายที่พบโดยทั่วไป เช่น การนำดอกไม้มาประยุกต์เป็นวลดหลายไทย คือการนำดอกพิกุลมาออกแบบ เป็นวลดดอกกลมในวลดหลายไท ถ้ามีสามกลีบเรียกว่า ดอกจันทร์ แต่ถ้ามีหกกลีบหรือแปดกลีบ และกลีบมีลักษณะเรียวยาวจะเรียกว่า ดอกพิกุล กลีบของดอกพิกุลอาจจะมีมากกว่า หกกลีบหรือแปดกลีบก็ได้ ดังปรากฏในสมุดตำราลายไทย (เทวภณนิมิตพระ . 2486)

ลดลายดอกไม้ไม่มีปรากฏอยู่บนผ้าไทในราชสำนัก เช่น ลายประจายามดอกจัน ดอกไม้สี่กลีบ ดอกไม้หกกลีบ ดอกพิกุล ดอกขอสร้อย ลายเฟื้อง หรือกรวยเชิง ลายกระจิงดาอ้อย (อวโไทย ผลติ . 2537 : 44)

กฤษฎา พิณศรี และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลวดลายที่ปรากฏบนผ้าพิมพ์โบราณกล่าวโดยสรุปได้ว่า มีลายไทยที่ปรากฏอยู่

ลายนารายณ์ทรงครุฑ เป็นรูปนารายณ์สี่กรถืออาวุธประจำองค์ประทับอยู่เหนือปากของพญาครุฑ ปางก
อยู่ในภาพสลัก

บนผนังของระเบียงคดที่ปราสาทนครวัดซึ่งสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 17 และประติมากรรมไม้แกะสลักบน
หน้าบันพระอุโบสถที่วัดหน้าพระเมรุและวัดแม่นางปลื้ม จ.พระนครศรีอยุธยา

ลาย เทพนม เข้ามาปรากฏในงานศิลปะของไทยตั้งแต่ในยุคต้นๆ และเป็นที่นิยมแพร่หลายในแทบทุกสมัยทางศิลปะ เช่น ในงานปูนปั้นประดับวิหารวัดนางพญา และในเครื่องถ้วยสังคโลก ศิลปะสุโขทัย

ลายราชสีห์หรือราชไกรสร เป็นสัตว์ปักษีมหานาคชนิดหนึ่งในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ราชสีห์ได้ปรากฏในงานศิลปกรรมของไทยมาแล้วตั้งแต่สมัยสุโขทัย ตัวอย่างของลายรูปราชสีห์ในสมัยนี้ได้แก่ ลายปูนปั้นประดับเจดีย์รายภายในวัดพระมหาธาตุ สุโขทัย

ลายหนุมาน เป็นตัวละครสำคัญในมหากาพย์รามายณะของอินเดีย เป็นลายที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาเป็นเวลานานแล้ว และภาพสลักที่ปราสาทหินพิมายและปราสาทหินพนมรุ้งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าผู้คนในแถบนี้ได้อุปถัมภ์มหากาพย์เรื่องนี้อย่างที่อาณาจักรของคนไทยจะถือกำเนิดขึ้น ลายกิเลน เป็นลายสัตว์ในเทพนิยายจีนตามตำราของจีนว่า หวังมังกร มีเขาอันหนึ่งเขา ตัวเป็นกวาง เท้าเป็นกบเหมือนม้า เชื่อกันว่า กิเลนเป็นสัตว์มงคลและจะปรากฏตัวขึ้นต่อเมื่อบ้านเมืองมีความสงบร่มเย็น ผู้ปกครองมีบุญญาธิการ จึงถือเป็นสัตว์คู่บารมีของราชวงศ์ชั้นสูงของจีน นิยมนำมาใช้เป็นลวดลายตกแต่งลงในงานศิลปกรรมต่างๆ ที่ใช้ในราชสำนัก เป็นต้นว่า เครื่องลายครามจีน สำหรับในศิลปกรรมไทยนั้น ลายกิเลนได้ปรากฏในงานประณีตศิลป์ต่างๆ มาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายเป็นอย่างช้า มีหลักฐานจากภาพเขียนลายรดน้ำบนตำพระธรรมจากวัดเชิงหวาย

ลายมังกร เป็นสัตว์ในตระกูลเดียวกับนาค มีลักษณะรูปร่างที่คล้ายกัน เพียงแต่มังกรมีเท้าส่วนนาคไม่มีเท้าเท่านั้น มังกรเป็นสัตว์ในนิยายจีนถือเป็นสัตว์ประเสริฐสูงสุดศักดิ์และมีการเปรียบเทียบกับจักรพรรดิของจีนเสมือน มังกร ไม่ปรากฏว่ามีความนิยมในการใช้ลายมังกรอยู่ในการตกแต่งในงานศิลปะของไทยมากนักเนื่องจากมี ลายนาคอยู่แล้ว พบผ้าพิมพ์ลายซึ่งมีการตกแต่งที่เชิงด้วยลายมังกรอยู่ท่ามกลางลวดลายเครือเถาซึ่งคดโค้ง สลับไปมาคล้ายคลิ่น เป็นต้น (กฤษณา พินศิริ และคณะ. 2538 : 93-103)

สรุปจากการศึกษาข้อมดังกล่าว สรุปได้ว่าลวดลายที่นำมาออกแบบลายผ้าส่วนใหญ่ นำมา

จากตำนานในวรรณคดีของไทย และจากลวดลายธรรมชาติแล้วนำมาดัดแปลงหรือประยุกต์เป็นลวดลายไทย เช่น ลายตัวพระในบทละคร ลายสัตว์โบราณ ลายดอกไม้ และนกในลาย เป็นต้น และยังใช้กันเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

2. ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของผ้าโบราณ

ผ้าโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

ผ้าโบราณที่จัดโชว์อยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เป็นผ้าประเภทต่างๆ เป็นการผลิตขึ้นโดยมี กระบวนการทอ การพิมพ์ลายบนผ้าและการปักลาย ส่วนใหญ่เป็นผ้าทอและปักลายมีการผลิตในประเทศอินเดีย เช่น ผ้าเยียรบับ ผ้าอิตลัด ผ้าเข้มาบ เป็นผ้าที่มีราคาสูง ทอด้วยไหมและดินเงินดินทอง ยกเป็นลวดลายต่างๆ เป็นผ้าลายไทยที่สั่งมาจากอินเดียเหมือนกัน ซึ่งจะนำมายกตัวอย่าง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

มณีรัตน์ ท่วมเจริญได้กล่าวถึงผ้าโบราณที่มีกระบวนการทำและความเป็นมาของผ้าพอสรุปได้ดังนี้

ผ้าปุม เป็นขบวนการที่เกิดขึ้นมานานกว่าขบวนการผ้าชนิดอื่นๆ การทำผ้าปุมมีปรากฏอยู่ในประเทศต่างๆ เช่น เขมร มลายู อินเดียเซีย และไทย เป็นการใช้ผ้าไหมที่ทอจากใยไหม มามัดแล้วย้อมให้เป็นสีต่างๆ ตามต้องการ ซึ่งเมื่อทอแล้วจะได้สีสันของการทอขึ้นมา กรรมวิธีการทำคล้ายกับการทอมัดหมี่ จะใช้สำหรับไว้ห่มแบบโจงกระเบน มีความยาวมากกว่าผ้าถุงธรรมดา ลายผ้าปุมเกิดจากการทอด้วยควบ คือเอาด้ายสีต่างกันทอไปตามอำนาจความลึกสั้นจึงเกิดเป็นลายตามความคิด ผ้าปุมที่เห็นเป็นผ้าไหมทอมีลวดลายเด่นด้วยไหมสีต่างๆ แต่ส่วนมากพื้นผ้าปุมมีสีแดง ตัวผ้าปุมแบ่งส่วนผ้าออกเป็นสองขอบริมผ้ากับตัวผ้า ชายริมผ้าเป็นลายเชิงหรือลายกรวยเชิงริมผ้าด้านยาวเป็นลายก้นแย่งขนาบด้วยลายแนวเส้นแคบๆ ต่อด้วยลายกรวยเชิงสั้นๆ ตัวปุมเองมักทอยกดอกลายเครือเถา ก้านแย่งทั้งผืนลายในผ้าปุมนี้จะไม่เห็นเป็นลายดอกเด่นชัดอย่างลายปัก หรือลายพิมพ์ แต่จะเห็นเป็นลายโครงร่างคร่าวๆ เท่านั้นเพื่อให้ทราบว่าได้เค้าโครงของลายอะไร

ผ้าปุมนี้เดิมเป็นผ้าของหลวงที่ใช้พระราชทานเป็นเครื่องยศขุนนางเดิมไทยเรามีโรงไหมของหลวงทอผ้าสมปักปุม และสมปักเชิงกรวยพระราชทาน ทอด้วยไหมเปลาะ กลางผืนผ้าเป็นลายสีต่างๆ ใช้ตามยศตามเหล่า มีผ้าสมปักปุมเป็นชนิดสูงสุด สมปักริ้วเป็นชนิดต่ำสุด ดังนั้นผ้าปุมคงหมายถึงเฉพาะผ้าสมปักปุมนั่นเองอันเป็นของหายาก

ผ้ายก คือผ้าที่ทอให้เส้นด้านเกิดลักษณะ 2 ประการ คือ เส้นด้ายเข้ขึ้นและจมลง เส้นด้ายที่เข้ขึ้นเรียกว่า เส้นยก เส้นด้ายที่จมลงเรียกว่า เส้นข่ม หลังจากทอให้เส้นด้านเกิดลักษณะดังกล่าวแล้ว ก็ใช้ฟู่กระสวยเข้าไปในระหว่างกลางเส้นด้ายทั้งสอง ถ้าจะทำให้เกิดลวดลายต้องเลือกยกเส้นข่มบางเส้นขึ้นจึงทำให้เกิดลายบนพื้นผ้า ลักษณะของการทอผ้าให้มีลวดลายสูงกว่าพื้นผ้าเช่นนี้จึงเรียกผ้าชนิดนี้ว่า ผ้ายก ถ้าหากทอด้วยไหมทอง ก็เรียกว่า ยกทอง ถ้าทอด้วยไหมธรรมดา ก็เรียกว่า ยกไหม

สันนิษฐานกันว่าขบวนการทำผ้ายกนี้ แรกเริ่มเกิดจากความผิดพลาดในการทอโดยมิได้เจตนา ทำให้เกิดลายบนขึ้นมาเป็นปุมบ้าง เป็นผลให้เกิดความคิดประดิษฐ์ลายยกให้มีความประณีตขึ้นในภายหลัง ผ้าประเภทนี้ปัจจุบันยังมีการทอใช้กันอยู่ตามภาคต่างๆ ของไทย และที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่ว เป็นผ้ายกนคร ผ้ายกไชยา ผ้าไหมพุมเรียง เป็นต้น

- ผ้าปัก คือผ้าที่ทอเป็นผืนผ้าแล้ว แล้วนำมาปักเป็นฝีมือของผู้หญิง ลวดลายที่ใช้ปักมักทำเป็นลายไทย ลายพรรณพฤกษามีทั้งที่ปักด้วยไหมและด้น ชาวไทยแต่ก่อนนี้มักใช้ผ้าปักเป็นผ้าห่ม ผ้า màn และผ้าปูสำหรับวางสิ่งของ เป็นต้น
- ผ้าเข้มخاب ผ้าทอด้วยไหมทอง คือ เอาเงินแผ่นบางกะไหล่ทอง แล้วหุ้มเส้นไหมกับไหมสีกเป็นลายริ้ว เห็นลายทองกับลายพื้นเท่ากัน และบางที่มีไหมเงินทอแซมด้วย ในภาษาเปอร์เซียมีคำว่า Kimkhab แปลว่าผ้าทอง ผ้าเข้มخابนี้จะเห็นเป็นริ้วเล็กทั้งผืนริ้วมีขนาดกว้างตั้งแต่ 1.5 – 3 เซนติเมตร มีทั้งริ้วสีทองพื้นๆ กับริ้วที่มีพื้นสีเข้มๆ เช่น สีน้ำเงินอมเขียว สีชมพูอมแดง แล้วยกดอกในริ้วด้วยลายเครือเถา แต่ละแนวริ้วเดินเส้นไหมสีทอง มีลักษณะลายคือ ผ้าเข้มخابลายดอกสะเทิน ผ้าเข้มخابลายก้านแย่งและผ้าเข้มخابริ้วขอ ในภาษาเปอร์เซียมีคำ Kamkha หมายถึง ผ้าไหมยกดอกสีเดียว และ Kimkhwa หมายถึงผ้าไหมยกดอกหลายสี
- ผ้าปัตทล้าหรือ ปัตตะเหล้า เป็นผ้าริ้วเข้มขาวสลับทอง ริ้วเข้มเป็นริ้วทึบ ตรงริ้วทองเป็นริ้วโปร่ง ทอโดยวิธีขึงไหมเข้มขัดกัน ขึงไหมทองห่างกัน ริ้วทองเป็นริ้วทองแสง ทอมาจากเมืองปัตทล้าในอินเดีย ภาษาอังกฤษเรียกว่า Patalla
- ผ้าเยียรบับ ผ้าที่ทอด้วยผ้าไหมสีกวกับไหมทอง หรือ แล่งเงิน แล่งทอง ยกเป็นลายดอกถี่เป็นทองมากมีพื้นไหมน้อย มาจากคำว่าผ้าเยียรบับ จัดเป็นผ้าที่ดีที่สุดในบรรดาผ้าที่ทอลักษณะเดียวกัน เช่น ผ้าเข้มخاب และผ้าอัตลัด ในระยะหลังมีเยียรบับปลอมทอด้วยไหมทองปลอม มีลักษณะเหมือนผ้าคาด ใช้ไม่นานก็ดำ เรียกว่าเยียรบับปลอม ผ้าเยียรบับเดิมใช้เป็นผ้าทรง ผ้าปูลาด ฯลฯ
- ผ้าอัตลัด หรืออัตลัดผ้าชนิดเดียวกับผ้าเยียรบับและเข้มخاب คือทอด้วยไหมทองหรือเงินแล่งทองแสง กับไหมสี ยกเป็นลายต่างๆ เป็นดอกลอยห่างๆ เห็นพื้นผ้ามาก นิยมนำมาตัดเป็นเสื้อทรงของเจ้านายหรือนำมาทำเป็นผ้าถุง ผ้าปูลาดภาษามลายูว่าอัตตะลัด แปลว่าแพรต่วน เป็นต้น (มณีรัตน์ ท้วมเจริญ. 2521 : 32-48)

ผ้าที่จัดโชว์ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติส่วนใหญ่เป็นเครื่องทรงหรือฉลองพระองค์ที่ใช้ในราชสำนักใช้เป็นพระภูษาสำหรับพระเจ้าแผ่นดินและผ้าทรงสำหรับพระบรมวงศ์ษานุวงศ์จนกระทั่งเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ ผ้าส่วนใหญ่จะเป็นผ้าที่ใช้กระบวนการทอและมีความหมายดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ยังมีผ้าที่มีความสำคัญไม่แพ้กันที่จะกล่าวถึงอีกชนิดหนึ่ง คือ ผ้าพิมพ์โบราณ

ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์ ได้กล่าวถึงผ้าพิมพ์โบราณไว้ในนิตยสารศิลปากรตอนหนึ่งว่า

คุณยายบรรจงกลีผ้าอีกผืนหนึ่ง เป็นผ้าฝ้ายเนื้อละเอียดเรียบมีลวดลายเทพนมพราวไปทั้งผืน ท่านว่า “ผ้าเขียนทอง” ผ้าชนิดนี้มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ผู้รู้บางท่านก็ว่าเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 2 คือการนำผ้า “ลายอย่าง” มาเขียนเส้นทองทับของลาย แต่ว่าผ้าเขียนทองผืนนี้ ท่านไม่ได้ใช้สีทองเขียน แต่ใช้การปิดทองคำเปลวบนยางมเดือโบราณ สีที่ใช้ระบายลงบนผืนผ้า นั้น ได้จากสีธรรมชาติ เช่น สีเหลืองจาก “รง” สีแดงจาก “ครั่ง” และสีเขียวจาก “ใบแค” เมื่อระบายสีเสร็จแล้ว ใช้เทียนถูให้ทั่ว แล้วใช้ “หอยเบี้ย” ขัดอีกครั้งเพื่อให้เนื้อสีอืดลงไปในเนื้อผ้า และขึ้นเงา จากนั้นจึงปิดด้วยแผ่นทองคำเปลวต่อไป ผ้าเขียนทองผืนนี้ คุณย่าไม่เคยนำมาหูกหรือใช้เลย ท่านว่าผ้าชนิดนี้มุ่งได้เฉพาะพระมหากษัตริย์ลงมาถึงชั้นพระองค์เจ้าโดยกำเนิดเท่านั้น ท่านจึงได้แต่นำมาทำความสะอาด ดูแลรักษา และชื่นชมในความงามอันทรงคุณค่าเท่านั้น

ผ้าลายอย่าง หมายถึง ลายที่ทำตามแบบอย่างของหลวง อาจเป็นผ้าพิมพ์ ผ้ายก ผ้าปุม ฯลฯ ที่ทำตามอย่างของราชสำนักหรือแบบลายของหลวง อย่างไรก็ดี บางท่านก็ได้ให้ความหมายของลายอย่างแตกต่างออกไปว่าหมายถึง “อย่างนอก” ตรงกับที่เรียกว่า “ของนอก” ซึ่งนับถือกันว่าเป็นของดี ทั้งนี้ ผ้าพิมพ์ลายอย่าง ใน

สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น พระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์เท่านั้นถึงจะมีสิทธิใช้พวกขุนนางหรือประชาชนจะมีโอกาสใช้ได้ก็ต่อเมื่อได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผ้าพิมพ์ที่มีคุณภาพเป็นรองหรือคุณภาพต่ำ ผ้าลายอย่างที่เป็นของหลวงพระราชทานขุนนางเรียกว่า “สมปักลาย”

ผ้าพิมพ์ลายอย่าง อาจแยกออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

ผ้าทองแดงหรือผ้าทองสี เป็นผ้าที่กลางผ้าเป็นสีแดงไม่มีลาย เชิงผ้าและชายผ้ามีลายกรวยเชิงหลายชั้น

ผ้าทองลาย คือ มีการตกแต่งที่บริเวณท้องผ้าเป็นลวดลายต่างๆ มีเชิงมีชายหลายชั้น

ผ้าทองลายชนิดมีเชิงแคบๆ และมีชายกรวยเชิงชั้นเดียว

ผ้าทองลาย ชนิดมีชายกรวยชั้นเดียว ไม่มีเชิง

ผ้าลายอย่าง และผ้าลายเลียนอย่าง เป็นผ้าที่พวกแขกเทศเขียนลายขึ้นเอง ลวดลายไม่ถูกต้องตามกระบวนลายของไทยนัก ชาวไทยไม่นิยม เมื่อส่งเข้ามาขายจึงต้องขายในราคาถูก ผ้าลายทั้งหลายเหล่านี้ มีความเป็นมาตั้งแต่ครั้งศรีอยุธยาแล้ว เพราะปรากฏชื่อตลาดคลองผ้าลาย ริมวัดป่าแดง ในเรื่องอธิบายแผนที่พระนครศรีอยุธยา คงจะเป็นย่านค้าผ้าที่รู้จักกันดีในสมัยนั้น ในสมัยหลัง เมื่อฝรั่งเศสส่งเครื่องจักรเล็กๆ เข้ามาทำลวดลายผ้าในเมืองสยามพระท้าวภินมิตร นักออกแบบลายไทย เป็นผู้ออกแบบลายผ้าไปขายในราคาลายละ 200 บาท แต่ทำแล้วไม่ได้กำไร จึงแข่งให้คนจีนทำต่อไป จึงแน่ใจว่าผ้าลายไทยในสมัยหลังเหล่านี้ทำในเมืองไทยอย่างแน่นอน (ดวงฤทธิ์ คล้ายปลอดฤทธิ์, 2536 : 137-138)

มณีนัดน์ ท้วมเจริญ ได้กล่าวถึงผ้าพิมพ์โบราณไว้ว่า ผ้าลายอย่าง เป็นผ้าแบบโบราณชนิดหนึ่งในส่วนของลวดลาย คนไทยนั้นได้แสดงความเป็นช่างศิลปะออกแบบประดิษฐ์ลวดลายให้ปรากฏบนผืนผ้า จะมีลวดลายไทยเก่าๆ มีชื่อเรียกต่างๆ กันตามลักษณะของลาย ลายที่เป็นที่นิยมและแสดงถึงการใช้ฝีมือवादได้งดงามมากก็มี เช่น ลายพรหมสี่หน้า ลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเทพพนม ลายก้านขดกนกนรารั รวมทั้งลายที่เลียนแบบธรรมชาติพรรณพฤกษา เช่น ลายดอกไม้ในชั่งย้อมุม ลายดอกสี่กลีบหรือลายประจำยาม ลวดลายเหล่านี้บางลายปรากฏอยู่ตามสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งดูได้ตามวัดวาอารามต่างๆ ทั่วไป และปรากฏอยู่ตามบรรดาเครื่องถ้วยชามสมัยก่อน เช่น เครื่องเบญจรงค์ เป็นต้น

ผ้าลายอย่าง แบ่งออกได้เป็น 4 ชนิด คือ

1. ผ้าพื้นสี (กลางผืนผ้าเป็นสีใดสีหนึ่ง เช่น สีแดง สีขาว) และชายผ้ามีลายกรวยหลายชั้น
2. ผ้าทองลาย (กลางผืนผ้าทำเป็นลวดลายเต็มทั้งผืน) และชายผ้ามีลายกรวยหลายชั้น
3. ผ้าทองลาย และชายผ้ามีลายกรวยชั้นเดียว
4. ผ้าทองลาย และเชิงชายผ้ามีลายกรวยรอบ

ผ้าลายอย่างเป็นผ้าที่ช่างไทยออกแบบลวดลายเป็นแบบแผนอันดีมีชื่อเรียกกันมาแต่โบราณ แต่ก่อนจะมีการใช้ผ้าชนิดนี้ขึ้นมา ได้มีการใช้ผ้ายกไหม ผ้าปัก กันมาก่อน เป็นงานทอและทำด้วยฝีมือ จึงเป็นงานล้ำค่า ครั้นต่อมาจึงมีการทำผ้าลายอย่างด้วยขบวนการพิมพ์ลายบนผ้าขึ้นมา ซึ่งผลิตได้รวดเร็วทันพอกับความต้องการ จึงเป็นที่นิยมใช้ ผ้าลายอย่างเป็นผ้าที่นำไปทำผ้าอีกชนิดหนึ่งที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ก็คือผ้าเขียนทอง

ผ้าเขียนทอง เป็นผ้าที่ใช้ได้เฉพาะพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงโดยช่างหลวงเขียนเส้นทองทับลงบนผ้าลายซึ่งเป็นการผลิตมาจากอินเดียเป็นลายทองอร่ามทั้งผืน ผ้าเขียนทองเป็นผ้าที่มีความสำคัญมากนอกจากจะใช้เป็นภูษาทรงของพระมหากษัตริย์แล้วในสมัยรัชกาลที่ 4 ยังปรากฏหลักฐานว่า ได้ใช้เป็นเครื่องราชบรรณาการส่งไปถวายราชสำนักของต่างประเทศ (มณีนัดน์ ท้วมเจริญ, 2521 : 36-37)

สรุป จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า ผ้าโบราณนั้นได้สั่งทำมาจากประเทศอินเดีย โดยให้คนไทยเขียนลายเป็นต้นฉบับ แล้วส่งไปผลิตเป็นผืนผ้าแล้วส่งกลับมา ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการทอหรือกระบวนการพิมพ์ โดยเฉพาะผ้าพิมพ์เป็นผ้าที่มีประวัติในการใช้งาน เพราะส่วนใหญ่จะใช้นุ่งสำหรับพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศ์สาธุวงศ์และข้าราชการบริพาร แต่ต่อมาก็ได้จัดพิมพ์ขึ้นเองในประเทศแต่ก็เป็นเพียงผ้าที่ทำขึ้นใช้กับประชาชนทั่วไป แต่สำหรับผ้าลายอย่างที่ทำขึ้น ที่อินเดียไม่มีการผลิตอีกแล้ว ปัจจุบันนี้ผ้าพิมพ์ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

จากการสัมภาษณ์นักวิชาการจากสาขาออกแบบสิ่งทอ หลายท่านได้กล่าวถึงในประเด็นผ้าพิมพ์ลายโบราณ ผลปรากฏดังนี้

ดุษฎี สุนทรารชุน ได้กล่าวถึงความสำคัญของผ้าว่า "...ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ มีความสำคัญเนื่องจากเป็นความคิดสร้างสรรค์ ที่เกิดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมาย และเป็นการสนองความต้องการของผู้บริโภค ดังนั้น น่าจะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ สำหรับวงการผู้สนใจ ทั้งนักออกแบบ และ นักวิชาการด้านอื่น ๆ..." (ดุษฎี สุนทรารชุน. 2546 : สัมภาษณ์)

พริยา สระมาลา ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผ้าพิมพ์ว่า "...ผ้าพิมพ์ลายโบราณแสดงถึงอารยธรรม ความเจริญความก้าวหน้า และวิวัฒนาการของการใช้ผ้าของไทยในแต่ละยุคสมัย และยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญบ่งบอกถึงควมมีสุนทรีย์ของคนไทยในสมัยก่อน สามารถเป็นแบบอย่างหรือต้นแบบของลวดลายผ้าไทยในปัจจุบันนี้ด้วย..." (พริยา สระมาลา. 2546 : สัมภาษณ์)

กมลภัทร์ รักสวนได้กล่าวถึงความสำคัญของผ้าโบราณว่า "...ลวดลายผ้าโบราณมีความสำคัญต่อชาติพันธุ์ ซึ่งสามารถบ่งบอกได้ถึงภูมิปัญญาและความเป็นมาของชาติพันธุ์นั้นๆ ซึ่งรวมถึงวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละถิ่นฐานที่มีความแตกต่างกันไป ดังนั้นลายผ้าพิมพ์โบราณจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะอ้างอิงและถ่ายทอดให้ชนรุ่นต่อมา ทราบถึงความสามารถในการดำเนินชีวิตของคนในอดีต อีกทั้งเป็นการปูพื้นฐานที่สำคัญที่จะนำมาสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งทอต่อไปในอนาคต..." (กมลภัทร์ รักสวน. 2546 : สัมภาษณ์)

พัชราณี วัฒนชัย ได้แสดงความคิดเห็นถึงลวดลายผ้าพิมพ์โบราณว่า "...ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาในอดีต ซึ่งในอดีตผ้านับว่าเป็นสิ่งสำคัญทางการค้า ทางวัฒนธรรม และบ่งบอกถึงชนชั้นวรรณะ ลวดลายที่ปรากฏสามารถเล่าขานความเป็นมาในเรื่องของความเชื่อ ในกรณีลวดลายผ้าพิมพ์โบราณแบบอย่างการศึกษาให้ทราบถึงกระบวนการพิมพ์ผ้าในอดีต ลวดลายที่ปรากฏเป็นลวดลายไทย นำมาจัดวางบนผืนผ้าได้อย่างสวยงามซึ่งเป็นแบบอย่างในการศึกษาในเรื่องของลวดลาย และการจัดวาง สามารถนำมาพัฒนาและประยุกต์ได้ในปัจจุบัน..." (พัชราณี วัฒนชัย. 2546 : สัมภาษณ์)

ผ้าในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ความสำคัญของผ้ามีประวัติยาวนานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดีหลายๆแห่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีสืบเนื่องกันมาตั้งแต่ยุคหิน ยุคโลหะเรื่อยมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์

หลักฐานทางโบราณคดีส่วนใหญ่เป็นวัตถุคงทนต่อสภาวะแวดล้อมได้ดี ไม่ว่าจะเป็นเครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธที่ทำด้วยเหล็ก ทองแดงและสำริด เครื่องประดับที่ทำด้วยหิน กระดูก ดินเผา เป็นต้น ก็ยังคงอยู่ให้เราได้ศึกษาค้นคว้า แต่ผ้าก็เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าหลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่หลักฐานเกี่ยวกับผ้าหรือสิ่งทอทางโบราณคดีเสื่อมสภาพผุพังไปในระยะเวลาอันสั้น ทำให้ไม่สามารถศึกษาไปจนถึงจุดเริ่มต้นได้

ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์ ได้กล่าวเกี่ยวกับผ้าในสมัยอยุธยาไว้ว่า

ในสมัยอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา เป็นยุคทองของการค้าผ้า กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางที่มีความเจริญก้าวหน้าในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ หรือสังคมก็ตาม กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีที่ตั้งอยู่ในทำเลที่มีการคมนาคมทางน้ำสะดวกแก่การติดต่อกับต่างประเทศ ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน กรุงศรีอยุธยาจึงเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่นานาชาติต่างส่งเรือสินค้าเข้ามาค้าขายด้วยความเจริญรุ่งเรืองแห่งนี้นับได้ว่าเป็นเมืองหลวงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือเอเชียอาคเนย์เลยทีเดียว

การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศอย่างกว้างขวางนั้นทำให้กรุงศรีอยุธยาได้รับเอาอารยธรรม ความเจริญก้าวหน้าจากต่างชาติเข้ามาพัฒนาปรับปรุงประเทศให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะในช่วงตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199 – 2231) ลงมานั้น ไทยเราได้รับวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ จากประเทศตะวันตกเข้ามาใช้อย่างมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบประเพณี สังคม ตลอดจนไปถึงศิลปกรรมต่างๆ ก็รับเอาแบบอย่างของศิลปะตะวันตกเข้ามาผสมผสานกับรูปแบบศิลปะดั้งเดิมของไทย จนเกิดเป็นศิลปกรรมที่มีลักษณะใหม่ๆ ขึ้นมาดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ผ้าและสิ่งทอ ในสมัยอยุธยาเป็นทั้งเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้ที่สำคัญในการดำรงชีวิตและเป็นสินค้าที่สำคัญ ทั้งที่เป็นสินค้าส่งออกแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นๆ จากต่างประเทศ และยังเป็นสินค้าที่ซื้อจากต่างประเทศด้วย นอกจากนี้ ผ้ายังมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนชาวไทยในสมัยอยุธยาและสมัยต่อมาด้วย (ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์, 2536 : 5)

ข้อความดังกล่าวทำให้เรารู้ว่าไทยมีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติมาช้านานแล้ว แสดงว่าการติดต่อค้าขายทำให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และเป็นการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมทำให้เกิดการพัฒนาการของชนชาวไทย

กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้าผ้าที่สำคัญ เพราะมีพ่อค้าจีนนำผ้าไหม ผ้าแพรจากเมืองกังต้งและมาเก๊ามาขาย พ่อค้าอินเดียแขกมัวร์และเปอร์เซียนำผ้าจากอินเดีย พ่อค้าอังกฤษนำผ้ามาจากเมืองปัตตาเวีย พ่อค้าเหล่านี้ได้นำผ้าขนานชนิดเข้ามาแลกเปลี่ยนกัน ทำให้การใช้ผ้าในสมัยอยุธยาเป็นไปอย่างกว้างขวาง ทำให้พระเจ้าแผ่นดินในสมัยนั้นได้ทรงซื้อผ้าไว้แล้วขายให้แก่ประชาชนอีกต่อหนึ่ง ผ้าที่พระเจ้าแผ่นดินทรงรับซื้อไว้นั้นเป็นตัวกำหนดความนิยมชนิดของผ้านั้นๆ ด้วย เพราะพระเจ้าแผ่นดินและพระราชวงศ์กับพวกขุนนาง เป็นตัวผูกขาดการค้าผ้า รวมทั้งเป็นผู้ซื้อและผู้จำหน่ายรายใหญ่ที่สุด (ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์, 2536 : 5)

จดหมายเหตุในเอกสารหอสมุด สมัยกรุงศรีอยุธยาว่า...

เรือสำเภาหลายลำที่พวกอังกฤษทำสัญญาเช่าไว้เป็นเงิน 2 ซึ่งได้เดินทางมาถึงที่นี่ บรรทุกสินค้าผ้า ด้าย ผ้าย และฝิ่นมาด้วย อังกฤษได้ขายผ้าให้แก่พระเจ้าแผ่นดินเป็นจำนวนมาก และดูเหมือนจะขายให้พระองค์ถึงครึ่งหนึ่งของสินค้าที่เก็บไว้ทีเดียว..." หรือ "...เรือของพวกแขกมัวร์ 4 ลำสุดท้ายมาจากมาสุลิปัดัมได้เดินทางมาถึง บรรทุกสินค้าผ้าระบายสีทุกชนิดมา เพื่อว่าตลาดผ้าจะได้ตึกคึกขึ้น พวกแขกมัวร์มักขายสินค้าให้แก่พระเจ้าแผ่นดินเพราะได้ราคาดี..." และยังคงกล่าวอีกว่า "...ของที่ถวายพระเจ้าแผ่นดินเพื่อขออนุญาตบางอย่าง สิ่งที่มีนิยมนำมากที่สุดก็คือ ผ้าแดงอย่างดีคงเป็นด้วยพ่อค้าทราบว่ พระเจ้าแผ่นดินไทยโปรดของพวกนี้... (นันทา สุตกุล. 2513 : 56)

นอกจากการเป็นศูนย์กลางการค้าขายและมีตลาดค้าขายผ้าที่สำคัญแล้วกรุงศรีอยุธยา ยังมีผู้คนหลายเชื้อชาติที่เข้ามา ทำให้เป็นเสมือนเมืองแฟชั่นในสมัยนั้น

จกกลนี้ คงชนะ ได้กล่าวถึงผ้าในสมัยอยุธยาว่า

อยุธยาเป็นนครหลวงมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีผู้คนหลายชาติหลายภาษามาทำค้าขายกันอย่างคับคั่ง เนื่องจากสมัยนี้อยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้าขาย เป็นจุดนัดพบระหว่างเรือที่มาจากตะวันตก เช่น จากคาบสมุทรไอบีเรีย เกาะอังกฤษ เปอร์เซีย ฯลฯ และตะวันออกไกล เช่น จีน ญี่ปุ่น หรือหมู่เกาะแถบอินโดนีเซีย เพราะต้องหยุดแวะพักที่นี้เสียก่อนไม่น้อยกว่าหนึ่งมรสุม ระหว่างนั้น ก็ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่นำติดตัวมา สินค้าในยุโรปโดยมากมักเป็นของฟุ่มเฟือยจำพวกเครื่องแต่งบ้าน ศิลปวัตถุ ภาพเขียน เครื่องแก้ว ยังมีสินค้าที่พ่อค้าเหล่านั้นสั่งผลิตขึ้นที่อินเดีย ได้แก่ ผ้า และผ้าที่มาจากคุซราตนั้นมีอิทธิพลเปอร์เซียอยู่มาก ทั้งรูปแบบและลวดลาย เนื่องจากอาณาเขตที่ติดต่อกันและการมีอำนาจของราชวงศ์โมกุลจากอิหร่านที่ครอบครองอินเดียตอนเหนือ ส่วนใหญ่จะเป็นผ้ายดอก ผ้ายกทอง ผ้าไหม และผ้าพิมพ์ที่ราคาสูง ส่วนผ้าที่ผลิตทางฝั่งโผล่มักเป็นผ้าฝ้ายพื้น ผ้ามีสีสดใส สีสวย และผ้าพิมพ์ราคาถูก เมื่อมาถึงเมืองไทยแล้วพระมหากษัตริย์จะรับซื้อ โดยวิธีแลกเปลี่ยนผ้ากับสินค้าชนิดอื่น เช่น ข้าว ของป่า ฯลฯ ตามแต่จะทรงกำหนดราคา

ดังนั้นผู้คนส่วนใหญ่ในอยุธยาแต่งกายด้วยผ้าอินเดียไม่ว่าจะไพร่หรือผู้ดี การนุ่งห่มผ้ามิได้มุ่งตามแบบอินเดีย มีการปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับลักษณะอากาศตามความเหมาะสม เช่นวิธีการนุ่งโจงกระบังหญิงและชายไทยรับเอามาจากวิธีการนุ่งโสร่งของผู้ชายอินเดีย

ส่วนกฎข้อบังคับต่างๆ ในการนุ่งห่มนั้นเป็นสิ่งที่ราชสำนักไทยได้กำหนดขึ้นและแยกประเภทตามมูลค่าผ้าที่นำมาจำหน่าย และยศตำแหน่งหรือฐานันดรส่วนบุคคล ซึ่งมีบังคับไว้ในกฎหมายตราสามดวง เช่น ห้ามสามัญชนนุ่งผ้าปัก ผ้าลายมีเชิงชาย หรือขุนนางที่จะเข้าเฝ้าต้องนุ่งเสื้อและนุ่งผ้าตามยศที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้เท่านั้น แม้แต่ขุนนางชาวต่างประเทศก็ตาม

นอกจากการใช้ผ้าอินเดียเป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว ยังมีการใช้สอยประเภทอื่นๆ อีก เช่น ใช้เป็นผ้าห่อคัมภีร์ กลดัชนี ผ้านุ่งแต่งพระราชวัง เรือพระที่นั่ง ผ้านุ่งหลังช้าง ม้า ตกแต่งเกี้ยว ห่มพานหมาก ของใส่เงิน ฯลฯ และผ้ายังเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ช่างฝีมือชาวสยามในการสร้างสรรค์ศิลปกรรม เช่น มีการจำลองลวดลายจากผ้า เช่น ลายกรวยเชิง มาเขียนตกแต่งอาคารสถานที่ หรือจุลศิลปประเภทต่างๆ อีกทั้งยังมีการรับเทคนิควิธีการและรูปแบบลวดลายผ้ามาผลิตขึ้นในเมืองไทย เช่น ผ้ายก ผ้าปูมชนิดต่างๆ และผ้าพิมพ์สีบทดมาจนถึงปัจจุบัน (จกกลนี้ คงชนะ. 2539 : 59-61)

ผ้าที่มีการผลิตขึ้นในอาณาจักรอยุธยาคงจะมีไม่น้อย อุตสาหกรรมการทอผ้าอาจจะมีความใหญ่กว่าอุตสาหกรรมในครัวเรือน เพราะสังเกตจากปริมาณการซื้อขายผ้าและเส้นไหมที่มีเป็นจำนวนมาก และการทอในครั้งนั้นคงเป็นการทอด้วยเครื่องทอที่เป็นก่หรือเครื่องทอด้วยมือแบบง่ายๆ ตามแบบโบราณ แต่อาจทอ

กันเป็นกลุ่มๆ และคงยังไม่มีมีการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้ การทอผ้ามีเป็นจำนวนมากจนกระทั่งเป็นสินค้าออกของอยุธยา ผ้าเริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมและชีวิตของประชาชนมากขึ้นจนเป็นสิ่งสำคัญไม่เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่มเท่านั้น ผ้ายังถูกนำมาใช้เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและศาสนาอีก ตลอดจนใช้เป็นเครื่องหมาย และเครื่องกำหนดฐานะทางสังคม ตำแหน่งหน้าที่ของผู้สวมใส่ด้วยก็มีซึ่งอาจจะใช้ชนิดของผ้า สี และลวดลายของผ้าเป็นเครื่องกำหนด ไปจนถึงการประดับประดาเพิ่มเติมสิ่งอื่นๆ เข้าประกอบด้วย

การบอกชั้นวรรณะและบอกฐานะทางสังคมนี้ จะเห็นว่าข้าราชการ ข้าราชการบริพารจะแต่งกายตามแบบแผน ตามตำแหน่งของแต่ละคน นอกจากบอกตำแหน่งของข้าราชการแล้ว ในการที่พระเจ้าแผ่นดินจะทรงมีบาเหน็จรางวัลแก่ข้าราชการบริพารนั้น มักใช้ผ้าเป็นเครื่องปูนบำเหน็จ หรือบางที่ใช้พระราชทานต่างเงินเดือน เพราะจะพระราชทานปีละหนเท่านั้น เรียกว่า “ผ้าหวัดรายปี”

นอกจากนี้ผ้ายังมีบทบาทกับพระพุทธศาสนาอีกด้วย เช่น แผ่นดินพระคินทราธิราช พบว่าการทำบุญต่างๆ มักมีการบรรจุของมีค่าลงในเจดีย์ ไม่ว่าจะเป็นทองหรือสิ่งของใด และจะเทียบราคาส่งเหล่านั้นเป็นจำนวนผ้า คล้ายกับการตีราคาหาด้วยจำนวนผ้า และได้ขุดค้นพบผ้าแพรพรรณสมัยอยุธยาตอนต้นบรรจุอยู่ในกรุพระปรางค์ด้วย แต่เนื่องจากผ้าเป็นอินทรีย์วัตถุและถูกเก็บรักษาอยู่ในที่ที่ไม่เหมาะสมเป็นเวลานาน จึงทำให้เมื่อมีการเคลื่อนย้ายออกมาจากกรุ ผ้าจึงมีลักษณะเป็นผงคล้ายฝุ่นไม่สามารถคงสภาพเดิมไว้ได้ ซึ่งจากการขุดค้นพบผ้าภายในกรุนี้แสดงให้เห็นถึงถวายผ้าเป็นพุทธบูชาในสมัยนั้นด้วย

อย่างไรก็ตามในสมัยอยุธยา ผ้าเป็นสิ่งที่เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญสิ่งหนึ่งตั้งแต่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม และใช้เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งในสมัยนั้น ผ้า มีบทบาทที่มีความสำคัญในด้านการค้า และเศรษฐกิจของประเทศอย่างมาก จนถึงได้ว่าสมัยอยุธยาเป็นยุคทองของการค้าผ้าทีเดียว

ผ้าในสมัยรัตนโกสินทร์

ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์ ได้กล่าวถึงถึงเรื่องผ้าในสมัยรัตนโกสินทร์ว่าเมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าตากสินได้กอบกู้เอกราช แล้วตั้งกรุงธนบุรีขึ้นเป็นราชธานี พระองค์ทรงตั้งราชวงศ์ขึ้นใหม่ ตลอดเวลานั้นบ้านยังมีศึกสงครามอยู่บ้างเป็นระยะๆ การพัฒนาการทางสังคมคงเป็นการฟื้นฟูและฟื้นฟูพุทธศาสนาให้เป็นหลักทางจิตใจของประชาชนมากกว่าที่จะพัฒนาทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี การค้าขายผ้าสิ่งทอในสมัยกรุงธนบุรีจึงชบเซาว่าสมัยกรุงศรีอยุธยาจะมีการสั่งซื้อผ้าจากต่างประเทศเข้ามาใช้ในราชอาณาจักรมากกว่าที่จะส่งผ้าทอในประเทศออกไปขาย การทอจะมีบ้างก็แต่ในหัวเมืองที่ปราศจากศึกสงคราม จึงมีการทอผ้าขึ้นใช้เองบ้าง

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชการกาลที่ 3 เป็นระยะเวลา 69 ปีนั้น เป็นช่วงเวลาของการเริ่มต้นพัฒนาประเทศแทบทุกด้าน แต่ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างก็คงสืบทอดมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นต้นว่า การแต่งกายของหญิงชายสามัญตลอดไปจนถึงพระมหากษัตริย์และขุนนางในราชสำนักก็ยังคงแต่งกายตามแบบแผนที่ปฏิบัติกันมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา จะเปลี่ยนบ้างก็เฉพาะการเลือกใช้ผ้าประเภทต่างๆ และเครื่องประดับบางชนิดที่มีเพิ่มขึ้นจากซื้อขายจากต่างประเทศ

สมัยนี้การใช้ผ้าเป็นเครื่องแต่งกาย มีระเบียบเคร่งครัดว่าคนชั้นไหนใช้ผ้าชนิดใดได้บ้าง ต่อมารัชกาลที่ 1 โปรดให้ออกพระราชบัญญัติ การใช้ผ้าและเครื่องประดับ มีการใช้ตามฐานะ และเป็นเครื่องแสดงบรรดาศักดิ์ตามตำแหน่งหน้าที่การงานด้วย หลักฐานที่ทราบว่ามีผ้าชนิดใดบ้างนั้น มีที่มาที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ

มาจากวรรณคดีเกือบทั้งสิ้น แต่เมื่อตรวจสอบแล้วเห็นได้ว่า การแต่งกายและผ้าที่ใช้เป็นส่วนใหญ่ก็จะคล้ายกับสมัยอยุธยา

ส่วนใหญ่การแต่งกายของคนไทยสมัยอยุธยาหรือต้นรัตนโกสินทร์ หากเป็นชายก็มักปล่อยกายท่อนบนเปลือยหรือพาดผ้าเสียน้อยหนึ่ง ถ้าเป็นหญิง อย่างชาวบ้านจริงๆ ก็ห่มตะแบงมาน หรือไม่ก็คาดผ้าแถบรัดอก ถ้าเป็นการแต่งอย่างสุภาพ เช่นไปวัดหรืองานพิธีการก็ห่มสไบทับ สไบนั้นนิยมจีบแทนที่จะใช้ผ้าเรียบเฉยๆ การจีบต้องมีรางจีบใช้ลั่นไม้หรือลั่นทองเหลืองบางๆ คั่นให้จีบผ้าได้กว้างเท่าๆ กัน แต่ชาววังบางคนไม่ต้องใช้รางจีบ เอาแต่เล็บกรีดเอาด้วยความชำนาญก็มี และทับไว้ให้อยู่ตัวอบให้หอมรอนามาใช้ถ้าไม่ใช้ก็มัดตรงกลางเก็บ

การนุ่งผ้ายก ห่มคาด ถือเป็นเครื่องเติมยศใหญ่ของฝ่ายใน หรือในราชสำนัก ผ้าที่ใช้ส่วนใหญ่มีทั้งทอในเมืองไทยเอง และที่ซื้อจากอินเดีย จีน เปอร์เซีย ถ้าเป็นของจีนก็จำพวกผ้าไหม ผ้าแพรต่างๆ ถ้าเป็นพวกอินเดียก็เป็นผ้าลายอย่างคือผ้าที่คนไทยเขียนลายส่งไปสั่งทำ หรือผ้าลายอย่างนอก คือ แขนกคิดเลียนแบบ ส่งเข้ามาขายเอง

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า คนไทยทั่วไป “นุ่งและห่ม” เสียดขาดทั้งสิ้น แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ก็ยังไม่โปรดฉลองพระองค์หากไม่ถึงเวลาอันสมควร ดังพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) ตอนท้ายรัชสมัย ในหัวข้อ “พระราชกรณียกิจที่ทรงกระทำ” ว่า

“...ถ้าฤดูหนาว เจ้า ทรงเสื้อสีชั้นเดียว คาดส่านบ้าง แพรสีบ้าง ขุนนางสวมเสื้อเข้มขาบอัตลัดแพรสี ๒ ชั้นที่ได้พระราชทาน เสนาบดีคาดส่าน ถ้าวันไหนที่ไม่หนาว หรือฤดูร้อน ผู้ใดสวมเสื้อเข้ามาก็ไม่โปรด...” สำหรับผ้าส่าน เป็นผ้าที่ผู้ชายใช้ห่ม ใช้ได้ทั้งพวกขุนนางและคนธรรมดา และผ้าสมปักเป็นผ้านุ่งของพวกขุนนาง มีลายๆ กันตามตำแหน่งยศ ชนิดที่ดีที่สุดคงเป็นชนิดที่เรียกว่าผ้าปูม

อย่างไรก็ดี แม้ว่าคนส่วนมากยังแต่งตัวแบบเก่าๆ อยู่ แต่ก็มีพวกเจ้านายและประชาชนที่เป็นพวกสมัยใหม่บางกลุ่มเริ่มแต่งตัวอย่างตะวันตกกันบ้างแล้ว ซึ่งก็มีมาแต่ครั้งรัชกาลที่ ๕ คือ ผู้หญิงเลิกนุ่งโจงกระเบนหรือผ้าจีบหน้านางหันมานุ่งถุงสำเร็จ ส่วนสไบนั้นก็มิได้เลิกเสียทีเดียว แต่ใส่เสื้อผาดอกลูกไม้แขนยาว ทรงกระบอกหรือทรงขาหมูแฮม และใช้สไบพาดทับเสื้ออีกทีหนึ่ง ผู้ชายก็นิยมนุ่งกางเกงและสวมเสื้ออย่างชาวตะวันตก และมามีมากขึ้นในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๗ และในกาลต่อมาก็นิยมกันทั่วไป (ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์. 2539 : 23-39)

สรุป จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการใช้ผ้าในประเทศไทย ได้มีการคิดประดิษฐ์ผ้าขึ้นใช้เองมานานแล้ว แต่เมื่อมีการติดต่อกับประเทศต่างๆ มีการนำเข้าผ้าและได้พบเห็นผ้าที่งดงามแปลกไปจากที่มีอยู่ คนไทยก็เลิหรณมานิยมชมชอบของต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าคนไทยก็นิยมของต่างประเทศมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว มักชอบซื้อหาผ้าจากต่างประเทศมาใช้ด้วยเหมือนกัน และประเทศที่สำคัญนำสินค้าเข้ามา คือ จีน อินเดีย เปอร์เซีย ฝรั่งเศส อังกฤษ เป็นต้น ล้วนแสดงว่า เมืองไทยเป็นศูนย์กลางตลาดค้าผ้าที่สำคัญยิ่งทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาทุกยุคทุกสมัย แม้กระทั่งปัจจุบัน

3. เอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลวดลายพิมพ์ผ้า

ลวดลายที่ใช้ในการออกแบบสิ่งต่างๆ นั้น มีความหมายหลายๆ รูปแบบ โดยมีนักวิชาการได้ให้คำนิยามไว้ดังนี้

คำว่า ลวดลาย หมายถึง แบบอย่างที่ทำให้เกิดบนผ้า อาจเป็น เส้น รูปต่างๆ หรือทำให้เกิดผิวสัมผัสต่างๆ กัน มีสีสดใส โดยใช้วิธีพิมพ์หรือทอก็ได้ (อัจฉราพร ไชยะสุต . 2527 : 307)

ลวดลาย อาจหมายถึง ลายต่างๆ ที่เขียนหรือแกะสลัก “ลาย” หรือ “ลวดลาย” เป็นรูปที่สร้างขึ้นเพื่อตกแต่งสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สวยงามส่วนมากจะเป็นรูปซ้ำๆ ของแม่ลาย ในจังหวัดและลีลาต่างๆ เช่น ลายเครือเถา ลายกระหนก ลายกุดั่น ฯลฯ (ชะลูด นิ่มเสมอ . 2534 : 278)

ถ้าพูดถึงลวดลายในที่นี้ เป็นลวดลายที่เกิดจากการร่างเส้นโดยสามารถมองเห็นเป็น 2 มิติ หรือ 3 มิติ ก็ได้ และมีการตกแต่งเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความสวยงาม โดยมีการวางเป็นจังหวะเพื่อให้เกิดการซ้ำของลาย เพื่อสามารถนำไปออกแบบในระบบอุตสาหกรรมได้

ลักษณะของลายพิมพ์ผ้า

เป็นการนำต้นแบบของลวดลายมาจัดองค์ประกอบ หรือ การผสมผสานของลวดลายแล้วนำมาจัดองค์ประกอบให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ โดยมีการซ้ำของลวดลาย

ดุชนิจ์ สุนทรารชุน ลวดลายที่ออกแบบมาเพื่อใช้ในการพิมพ์ผ้า กล่าวถึงลักษณะลายพิมพ์ผ้า ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วนได้แก่

ลวดลายตกแต่ง ลวดลายที่นำมาใช้ในการตกแต่งผ้าให้เกิดรูปแบบแปลกๆ ของผ้า

เท่าที่นักออกแบบได้นำมาใช้ในการออกแบบนั้นสามารถจัดแบ่งลวดลายออกได้เป็น 5 หมู่ ประกอบด้วย

1. ลายดอกไม้ หมายถึงการนำเอาส่วนประกอบต่างๆ ของพืชมาใช้ในการออกแบบ เช่น ใบ ผล รากและอื่นๆ
2. ลายสัตว์ ได้แก่ ลวดลายที่มีที่มาจากหรือนำเอาสัญลักษณ์ โครงร่างสัตว์ มาใช้ในการออกแบบ ลวดลายสัตว์นี้มีข้อจำกัดว่า จะต้องเป็นชนิดของสัตว์ที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความรับรู้ในด้านดี เช่น นก ผีเสื้อ ปลา ฯลฯ
3. ลายเรขาคณิต ได้แก่ ลายที่นำเอารูปทรงในหลักวิชาเรขาคณิตทั้งหมด เช่น เส้น รูปทรง หรือสีเหลี่ยม มาจัดเป็นองค์ประกอบของลวดลายต่างๆ ขึ้น

4. ลาย Abstract เป็นลวดลายที่เกิดจากการตัดทอนรูปทรงต่างๆ แล้วนำรูปทรงใหม่นั้นมาจัดเป็นองค์ประกอบของลวดลายขึ้น ลวดลายแบบนี้บางครั้งอาจชักจูงให้เกิดแนวความคิดต่างๆ กันได้

5. ลายภาพของจริง เป็นลวดลายของภาพที่ทัศนั เครื่องจักร เรื่องราวต่างๆ เช่น ภาพการจราจร เป็นต้น

ระบบการจัดวางลาย การจัดองค์ประกอบของลายที่ใช้ในการพิมพ์ผ้า แบ่งออกได้ 2 ระบบ ได้แก่

- ระบบเนื้อที่ไม่จำกัด หมายถึง การจัดองค์ประกอบของลายที่มีเนื้อที่ของลวดลายน้อยกว่าเนื้อที่ของพื้นผ้า อาจเรียกว่าลายเฉพาะแห่ง ในพื้นที่นี้หมายถึงลายเฉพาะบริเวณริมหรือเชิงผ้า ลายที่อยู่ในวงรอบจำกัดด้วย
- ระบบเนื้อที่ไม่จำกัด หมายถึง การจัดองค์ประกอบของลายให้กระจายเต็มผืนผ้า โดยที่เนื้อที่ของลวดลายจะมีมากกว่าเนื้อที่ของพื้นผ้าส่วนที่ไม่มีลาย ลักษณะของลวดลายอาจเป็นหน่วยเดียว ลายเดี่ยว หรือรวมกันเป็นหมวดหมู่หรือเป็นเส้นยาวต่อเนื่องกัน เช่น ลายทาง (ดุชนิจ์ สุนทรารชุน 2531 : 50)

การออกแบบนั้นต้องรู้ที่มาของลวดลาย ส่วนมากในตลาดของลวดลายผ้ามักมีที่มาจากลวดลายที่เกิดจากลวดลายธรรมชาติ ได้ความคิดมาจากสิ่งที่มีชีวิต เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ คน สัตว์มีปีก และสัตว์เลื้อยคลาน

สัตว์น้ำ ฯลฯ และจากสิ่งที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ ก้อนกรวด หิน ดินทราย น้ำ เปลวไฟ กระแสดลื่น กลุ่มเมฆ ฯลฯ รูปแบบดังกล่าวมีลักษณะรูปร่าง ขนาด สี สันต่างกันซึ่งเป็นรูปแบบธรรมชาติ ที่นักออกแบบได้รับความบันดาลใจ แล้วถ่ายทอด คัดลอก ออกมาได้เหมือนของจริงตามสภาพความเป็นจริงของสิ่งนั้น และอีกประการหนึ่ง ผู้ออกแบบได้รับความบันดาลใจแล้วแสดงความรู้สึกด้วยการถ่ายทอดจินตนาการของตนเองลงไป โดยอาศัยรูปแบบนั้นๆ เป็นหลัก นักออกแบบที่ประสบความสำเร็จมักเป็นผู้ที่สามารถจะดัดแปลงแบบธรรมชาติให้ง่ายและสามารถตกแต่งให้ดูสวยงามกว่าเดิมได้ด้วย

การเป็นนักออกแบบที่ดีต้องสามารถออกลายให้เป็นลายของตนเองได้ การได้ดูแบบลายต่างๆ ของโบราณในประวัติศาสตร์จะก่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ แม้ว่าแบบลวดลายเก่าๆ จะสวยงามอย่างไรก็ตาม ไม่สมควรที่จะไปลอกเลียนแบบมาทั้งหมด ควรมีแนวความคิดของตนเองและใช้เพียงเค้าโครงของเก่า จะทำให้นักออกแบบผู้นั้นเป็นตัวของตัวเองมากกว่า

หรือมีการนำลายเรขาคณิต เส้นที่ประกอบกันเป็นรูปหลายๆ เหลี่ยม รูปทรงกลม วงรี เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นตัดกัน มาจัดองค์ประกอบให้ดูสวยงามและกำหนดสีลงไปให้เกิดสมดุลและผสมผสานกลมกลืนกัน อย่างดี ซึ่งรูปแบบในลักษณะเหล่านี้เมื่อเราได้พบเห็นอาจทราบทันทีว่าจากธรรมชาติหรืออาจไม่ทราบก็ได้ หรือไม่สามารถจะบอกได้ชัดว่าลวดลายนี้เป็นลักษณะของชนชาติใด เพราะเป็นการผสมผสานกันทางความคิดของการออกแบบ

สิทธิศักดิ์ ธัญศรีสวัสดิ์กุล ได้กล่าวถึงลวดลาย และได้แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

ลายธรรมชาติ คือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดโดยธรรมชาติ รูปทรงที่เป็นหลัก ต้นแบบในการออกแบบที่เน้นรูปทรงของธรรมชาติ

ได้แก่

พืช ต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ กิ่งก้าน ฯลฯ

ต้นทรงสูง ทรงเตี้ย เป็นพุ่ม เป็นช่อ เป็นเถา ฯลฯ

สัตว์

สัตว์ 2 เท้า และสัตว์ 4 เท้า

สัตว์ ปีกทุกชนิด

สัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง หอย ฯลฯ

แร่ธาตุ

หินต่าง ๆ ภูเขา

ดิน, น้ำ, ทราย, หิน, สารประกอบ, จุลินทรีย์ต่าง ๆ

ลวดลายเรขาคณิต ได้แก่ สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ห้าเหลี่ยม วงกลม จุด เส้น รูปร่าง รูปทรง เป็นส่วนประกอบของการออกแบบ สามารถนำไปสร้างสรรค์ตามความคิด

ลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่ง เช่น ลายบันปวน ลายสลักหิน ลายดินเผา ลายสลักไม้ ลายประดับมุก ภาพเขียนและอื่น ๆ เป็นต้น (สิทธิศักดิ์ ธัญศรีสวัสดิ์กุล. 2529 : 21-30)

สรุป จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว สรุปได้ว่าการออกแบบลายผ้าต้องมีการวางแผนในการออกแบบ เพื่อจะได้ลวดลายพิมพ์ผ้าที่เหมาะสมกับชนิดของผ้าหรือนำไปการใช้งาน หรือ ก่อนที่นักออกแบบจะทำการออกแบบลวดลายใดๆ ขึ้นมา ก็ย่อมจะมีแนวความคิดจากรูปแบบ ได้มาจากธรรมชาติ และได้มาจากลวด

ลายที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งนี้ผลงานของการออกแบบจะสวยงามเพียงไร ต้องใช้ความสามารถทางการแสดงออกจากการถ่ายทอดของนักออกแบบ รสนิยมส่วนตัวและแนวความคิด ความเจนจัดในงานซึ่งเป็นความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคลซึ่งไม่เหมือนกันและไม่เท่ากัน

การจัดวางลาย

การจัดวางลายหรือโครงสร้างลายนั้น จำเป็นต้องอาศัยลักษณะรูปทรงเรขาคณิตเป็นพื้นฐาน และส่วนประกอบของการออกแบบ การออกแบบลวดลายในการพิมพ์ จำเป็นต้องใช้ลักษณะการซ้ำของลายเพื่อให้เกิดความถูกต้องและเป็นไปได้ในการพิมพ์ของระบบอุตสาหกรรมและโครงสร้างที่จะต้องนำลายไปใส่ไว้ โดยมากจะมีที่มาจากรูปเรขาคณิต โดยให้มีวงจรัสสี่เหลี่ยม เริ่มต้นด้วยการเขียนโครงสร้างของสี่เหลี่ยมก่อน ใช้ด้านทั้ง 4 ของสี่เหลี่ยมเป็นส่วนเชื่อมในการต่อลาย ด้านบน ด้านล่าง และด้านข้าง 2 ด้าน เมื่อได้โครงสร้างของสี่เหลี่ยมแล้วก็สามารถบรรจุลวดลายในตำแหน่งต่างๆ ในกรอบสี่เหลี่ยมนั้น จนเกิดลายตามที่เรากำลังต้องการ เรียกว่า 1 ช่วงลาย (1 Repeat) และนำเอา 1 Repeat นั้นมาต่อกันที่ละด้านจนครบทั้ง 4 ด้าน ก็จะได้ลายขนาดลายใหญ่ขึ้น ทำให้การต่อลวดลายเป็นไปอย่างง่าย นักออกแบบได้ออกแบบลวดลายที่เกิดขึ้นจากแนวความคิด โดยอาศัยหลักพื้นฐานของการออกแบบจากรูปเรขาคณิต รูปสัตว์ รูปพันธุ์ไม้ และอื่น ๆ ลวดลายบนผ้าพิมพ์จำเป็นต้องมีการซ้ำ ๆ ของลวดลายเราเรียกว่า “แม่แบบ” หรือ “แม่ลาย” ดังนั้นระบบการจัดวางลายจึงหะที่วางลวดลายแต่ละหน่วย จึงมีหลักเกณฑ์ในการต่อลวดลายดังนี้

ดุขฎี สุนทรารชุน. กล่าวถึงการต่อลวดลายผ้าในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่...

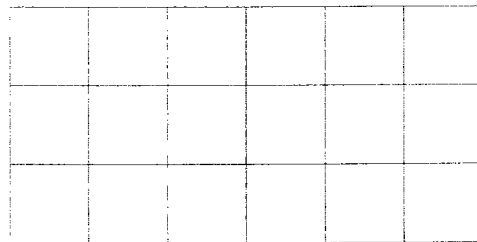
1. ลวดลายในลักษณะแนวนอน ได้จากการนำลักษณะลวดลายส่วนหนึ่งของลวดลาย มาเรียงต่อกันในแนวนอน และเรียงซ้ำกันในแถวต่อ ๆ ไปให้ขนานกับแถวแรก
2. ลวดลายในลักษณะแนวตั้ง โดยการออกแบบที่มีลักษณะเป็นแถวยาวดังลงมาตามแนวตั้ง เหมือนการลากเส้นตั้งฉากกับพื้น โดยการวางลายให้ต่อกันตามแนวตั้ง
3. ลวดลายในลักษณะเส้นหยักหรือซิกแซก เส้นหยักหรือเส้นซิกแซก หมายถึงเส้นที่หักขึ้นและลงต่อกันลวดลายที่วางในลักษณะนี้ จะเป็นลายที่วางทำมุมต่อกันในแถวเดียวกัน โดยให้แนวที่หักขึ้นและลงขนานกับแถวแรก
4. ลวดลายในลักษณะเฉียง เป็นการจัดวางในแนวเส้นเฉียงหรือเอียง โดยจัดวางลวดลายให้อยู่ในแนวเฉียงติดต่อกันและทำซ้ำ ๆ กันในแถวต่อ ๆ ไป จะได้ลวดลายที่มีลักษณะเป็นแนวเส้นทแยงมุม
5. ลวดลายในลักษณะตาหมากรุก เกิดจากการแบ่งพื้นที่สี่เหลี่ยมตารางเล็ก ๆ เท่ากัน ลักษณะเหมือนตารางหมากรุกจะเป็นการเรียงในลักษณะสลับกัน โดยตารางหมากรุกจะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือสี่เหลี่ยมจัตุรัสก็ได้
6. ลวดลายลักษณะขั้นบันได ขั้นบันไดหมายถึง การยกระดืบขึ้นครั้งละเท่า ๆ กันต่อกันตามแนวเฉียง โดยยึดหลักโครงสร้างสี่เหลี่ยมให้มีมุมต่อมุมเชื่อมต่อกัน (ดุขฎี สุนทรารชุน. 2536 : 74-82)

การต่อลวดลาย

1. การต่อลวดลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

เริ่มต้นด้วยการสร้างสี่เหลี่ยมให้มีขนาดเท่า ๆ กัน จะเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือด้านเท่าก็ได้ เริ่มต้นด้วยการเขียนเป็นตาราง แล้วเขียนลวดลายลงในสี่เหลี่ยมนั้นๆ ลายจากรูปสี่เหลี่ยมเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัด เนื่องจากนักออกแบบสามารถสร้างลวดลายลงในสี่เหลี่ยมนั้นแล้วนำรูปสี่เหลี่ยมเหล่านั้นมาเรียงต่อกัน แนวนอนและ

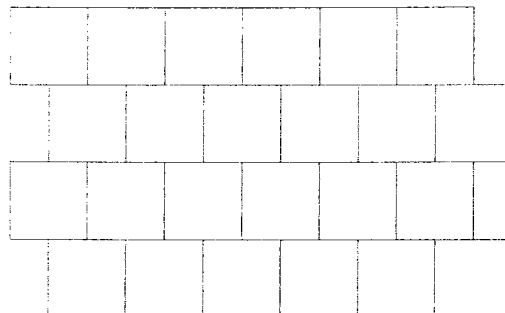
แนวตั้ง ก็สามารถเกิดลวดลายได้ไม่มีที่สิ้นสุด ถือเป็นหลักการขั้นพื้นฐานในการออกแบบลายพิมพ์ผ้า โดยให้รูปสี่เหลี่ยมหนึ่งรูปเป็นหนึ่งหน่วยของลาย

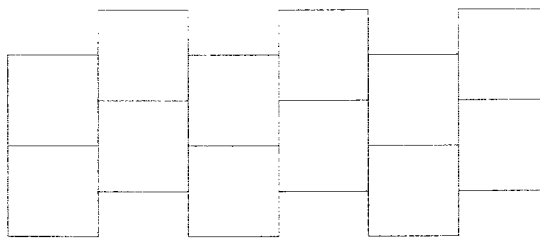
การต่อลวดลายลักษณะสี่เหลี่ยม

2. การต่อลวดลายในลักษณะการเรียงอิฐแนวอนและแนวตั้ง

การต่อลวดลายในลักษณะนี้เป็นแบบการเรียงอิฐ มีหลักเกี่ยวเนื่องมาจากการต่อลายรูปสี่เหลี่ยม มีการเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ มีโครงสร้างเกิดจากการขีดเส้นเป็นตารางตามแนวอนอน จะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือสี่เหลี่ยมจัตุรัสก็ได้ เป็นการเรียงสลับระหว่างแถวที่ 1 กับแถวที่ 2 คือแถวที่ 1 จะเป็นเสมือนหลัก แถวที่ 2 เป็นเรียงสลับกับแถวที่ 1 โดยใช้เส้นแบ่งครึ่งของสี่เหลี่ยมในแถวที่ 1 ที่เป็นหลักอยู่แล้ว ส่วนแถวที่ 3 ทำเช่นเดียวกันกับแถวที่ 1 ส่วนแถวที่ 4 ทำเช่นเดียวกับแถวที่ 2 สลับกันดังนี้เรื่อยไป จะทำให้เกิดลวดลายที่แปลก ลักษณะการจัดวางดังนี้อาจจะใช้เรียงสลับแนวตั้งได้เรียกว่า Half-Drop คือเรียงกันแต่มีการลดระดับครึ่งหนึ่ง ลวดลายที่ลดระดับนี้เมื่อต่อลายสมบูรณ์แล้ว จะมองเห็นเป็นแนวเส้นเฉียงหรือเส้นทแยงมุม

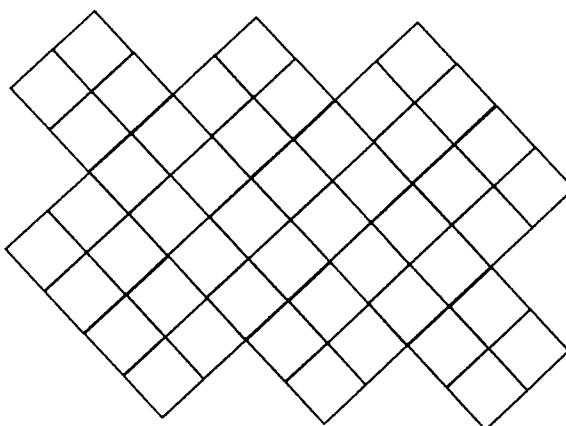
การต่อลายแบบเรียงอิฐแนวอนอน

การต่อลายแบบเรียงอิฐแนวตั้ง

3. การต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

เกิดจากการสร้างสี่เหลี่ยมจัตุรัสเรียงกันในลักษณะเฉียงตามแนวเส้นทแยงมุมขนานกันไปคือ สี่เหลี่ยมจัตุรัสจะเอียง 45 องศา หรือนำวิธีการเรียงอิฐมาใช้โดยการตีเส้นระหว่างมุมตรงกันข้ามให้ขนานกันเรื่อยไป จะเกิดรูปสี่เหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขึ้น เมื่อใส่ลวดลายบรรจุลงในสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนนี้ และนำมาเรียงกันจะดูเป็นแนวตรงหรือแนวเฉียงก็ได้

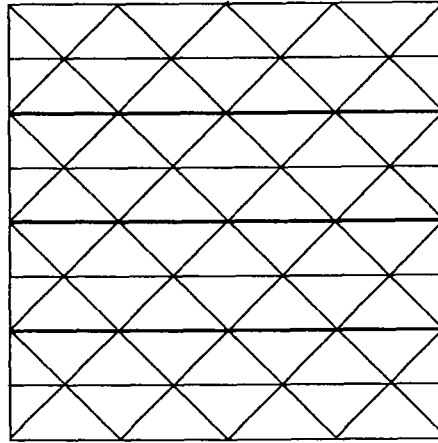

การต่อลายแบบเหลี่ยมเพชรหรือเหลี่ยมขนมเปียกปูน

4. การต่อลายในลักษณะสามเหลี่ยม

สามเหลี่ยมนี้เกิดจากการแบ่งสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนคือ ลากเส้นทแยงมุมของสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลวดลายที่บรรจุในรูปสามเหลี่ยมนำมาเรียงต่อกันได้เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส สี่เหลี่ยมผืนผ้า หกเหลี่ยม แปดเหลี่ยม แม้กระทั่งวงกลม

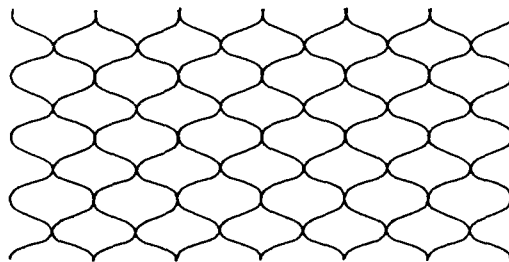
เริ่มต้นด้วยการสี่เหลี่ยมจัตุรัสก่อน แล้วแบ่งภายในเป็นตารางสี่เหลี่ยมเท่าๆ กัน จากนั้นลากเส้นระหว่างมุมตรงข้ามของสี่เหลี่ยมเล็ก ก็จะได้สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนหรือเพชร และลากเส้นทแยงมุมของสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนก็จะเกิดรูปสามเหลี่ยม 2 รูป ภายในสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

การต่อลายแบบสามเหลี่ยม

5. การต่อลายในลักษณะลวดลายตาข่าย

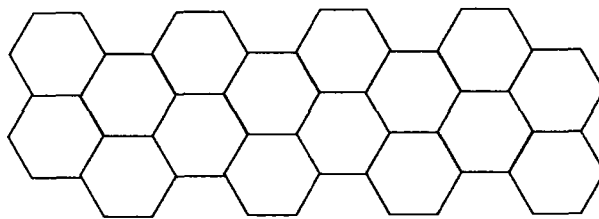
ลวดลายตาข่ายที่มีลักษณะรีป่องตรงกลางคล้ายคลื่น เป็นลักษณะการต่อเชื่อมจากสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน แต่ดัดแปลงด้านข้างให้โค้งเมื่อเชื่อมต่อลายแล้วจะเป็นรูปคล้ายลวดลายตาข่าย หัวและท้ายแหลม ตรงกลางป่อง วางอยู่ในแนวตั้งหรือแนวนอน การใส่ลวดลายในโครงสร้างนี้จะได้ลักษณะของเส้นและสีที่ทำให้ลวดลายงดงามมีความแปลกๆ ที่แตกต่างกัน

การต่อลายแบบตาข่าย

6. การต่อลายในลักษณะหกเหลี่ยม

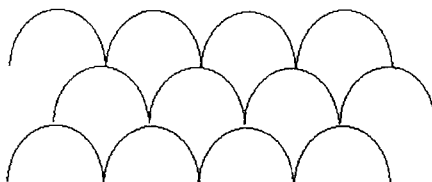
โครงสร้างนี้จะเริ่มต้นโดยการสร้างสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ต่อจากนั้นก็ลากเส้นเชื่อมเป็นหกเหลี่ยมหรืออาจจะสร้างโดยลากเส้นรัศมีจากศูนย์กลางของวงกลมให้มี 6 จุด ระยะห่างเท่าๆ กัน แล้วลากเส้นเชื่อมจุดจะได้รูปหกเหลี่ยมด้านเท่า แล้วให้ออกแบบลวดลายเข้าไปบรรจุลงในรูปหกเหลี่ยมระยะห่างเท่าๆ กัน เชื่อมต่อลายระหว่างจุดเรียงเป็นแถวคล้ายรังผึ้ง บางทีดูเหมือนการต่อลายในลักษณะสามเหลี่ยมได้ ขึ้นอยู่กับการวางรูปลวดลายและนำหน้าก่อนแก่ที่บรรจุลงไป

การต่อลายแบบหกเหลี่ยม

7. การต่อลายในลักษณะรูปพัด

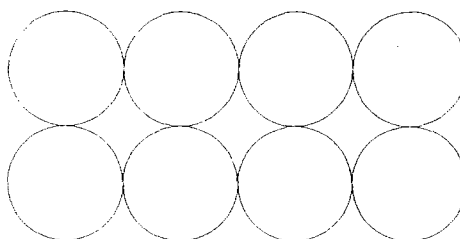
เกิดจากโครงสร้างรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนในการสร้างรูปพัดนี้ต้องอาศัยส่วนของวงกลมด้านบนโค้งด้านล่างปลายแหลม หรือเกิดจากส่วนของวงกลมซ้อนกัน และส่วนที่ได้จากเส้นรอบวงมาติดกันเหมือนพัดที่คลี่ออก ลวดลายจะบรรจุลงในรูปพัดอาจต่างกันหรือซ้ำกันในแนวนอนหรือแนวตั้ง

การต่อลายแบบรูปพัด

8. การต่อลายในลักษณะวงกลม

โดยการสร้างโครงด้วยรูปวงกลมนำมาเรียงต่อกันเป็นแถวแนวนอนหรือแนวตั้ง หรือเรียงลวดลายบรรจุภายในวงกลมวงเดียว แล้วนำลายมีใส่ไปในวงกลม

การต่อลายแบบวงกลม

(ดุษฎี สุนทรารชุน. 2531 : 74 – 90)

สรุป จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า การออกแบบลายพิมพ์ผ้าโดยทั่วๆ เราสามารถจัดโครงสร้างลายได้หลายๆ รูปแบบ จะทำการออกแบบลวดลายมีความแปลกใหม่อยู่เสมอ และสามารถพัฒนารูปแบบสู่ตลาดสากลได้ ถ้าหากมีการได้ส่งเสริมให้ความรู้กับนักออกแบบลวดลายพิมพ์ผ้า

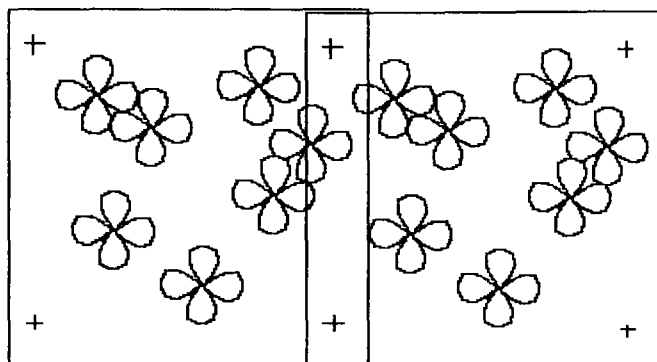
การวางแผนในการพิมพ์ผ้า

การออกแบบลายพิมพ์นั้นเป็นกระบวนการขั้นตอนของการพิมพ์ผ้า โดยผู้ออกแบบลาย (Designer) จะเป็นผู้ผลิตลวดลายขึ้นมา เพื่อให้สามารถออกแบบลวดลายและวิธีการต่อลายในการพิมพ์ผ้าได้อย่างสมบูรณ์ แต่ต้องมาคำนึงถึงการทำฟิล์มของลายที่จะนำไปพิมพ์ เพราะมีการแยกจำนวนสีที่ใช้พิมพ์และต้องดูคำนึงถึงสีที่ใช้พิมพ์ว่ามีสีใดที่จะต้องพิมพ์ก่อนหรือพิมพ์หลัง เพราะจะมีผลกับลวดลายในผ้า จะมีความคมชัดหรือไม่ขึ้นอยู่กับการทำฟิล์มและการพิมพ์เหมือนกัน เทคนิคการพิมพ์ในระบบอุตสาหกรรมปัจจุบันมีอยู่ 2 ระบบ คือ

การพิมพ์แบบลวดลายต่อเนื่อง (Running Design) เป็นลักษณะของลวดลายที่มีความต่อเนื่องกันมีความเหมือนกันของลวดลาย เป็นระยะๆ ตามขนาดของลวดลาย (Repeat) ไม่สามารถพรอยต่อของลวดลาย เช่น ลายดอกไม้, ลายจุด, ลายเส้น, และลายอื่นๆ ลักษณะลายประเภทนี้เหมาะสำหรับการพิมพ์ด้วยเครื่องจักรทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็น การพิมพ์แบบ Flat Screen, Rotary Screen หรือ Roller Screen ได้

การพิมพ์แบบลวดลายที่มีการจบของลวดลายในหนึ่งลาย (Panel Design หรือ Engineered Design) เป็นลักษณะของลวดลายที่มีการจบของลวดลายในหนึ่งขนาดลาย (Repeat) เช่น รูปรถยนต์, รูปคน และอื่นๆ ลักษณะลายประเภทนี้เหมาะกับการนำไปใช้งานเฉพาะอย่าง เช่น ผ้าปูโต๊ะ, ผ้าปูที่นอน หรือแม้แต่ผ้าถุงในสมัยโบราณที่กล่าวถึงในข้อมูลทีกล่าวมาแล้ว และอื่นๆ เหมาะกับการพิมพ์ด้วย Flat Screen Printing Technique โดยเฉพาะ

เมื่อออกแบบลวดลายที่ต้องคำนึงถึงการพิมพ์แล้ว ขั้นตอนต่อมาเราต้องคำนึงถึงการต่อลายพิมพ์ผ้าในการแยกฟิล์มที่ทำการแยกสีแต่ละสีออกจากกัน ลายพิมพ์ผ้าในระบบอุตสาหกรรมต้องเป็นลายที่มีการซ้ำของลายดังที่กล่าวไว้ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า 1 ช่วงลาย (1 Repeat) การซ้ำของลายต้องมีขนาดอยู่ในระหว่างความกว้างของโต๊ะพิมพ์ด้วย ในโรงงานปัจจุบันมีขนาดความกว้างของโต๊ะพิมพ์อยู่ที่ 36 – 45 นิ้ว (เท่ากับหน้ากว้างของผ้า) และสิ่งที่เราต้องคำนึงถึงคือระยะของรอยต่อของลายที่จะต้องให้อยู่ในระหว่างหน้ากว้างผ้าหรือระยะของบล็อกสกรีนที่ต้องนำไปพิมพ์ ฉะนั้นการออกแบบลายครบ (1 Repeat) เช่น 9 นิ้ว X 10 นิ้ว ต้องเขียนลายให้ครบภายในขอบนั้น แล้วลอกลายลงในกระดาษลอกลาย ลองเอาลายมาต่อกันที่ละด้านทั้ง 4 ด้าน (เวลาต่อลายให้ใช้เครื่องหมาย + ทับกัน) ดูจะเห็นได้ว่าลายนั้นต่อกันได้หรือไม่ถ้าลายไม่ต่อกันหรือซ้อนทับกันให้ทำการแก้ไข แล้วจึงลงสีในตัวแบบ ให้เรียบร้อย จะกำหนดเป็นลายชนิด 2 หรือ 3 สีก็ได้ เรียกว่าตัวแบบลาย (Art work)

การเขียนตัวแบบลาย (Positive) ตัวแบบลายหรือ Art Work เมื่อเราได้ตัวแบบ มาทำการแยกสี ขั้นตอนการทำก็คือ ลอกตัวแบบลงบนแผ่นฟิล์มพลาสติก ด้วยหมึก (Opaque) ที่ใช้เขียนฟิล์มโดยเฉพาะ ใช้สีละแผ่นเขียนจนครบสีที่ต้องการ โดยการลอกแผ่นที่ 1 แล้วเขียน + หรือเรียกว่า มาร์ค ทับระยะของรอยต่อลายของทั้งสี่ด้านของทุกสี เสร็จแล้วนำแผ่นที่ 2 ทับลงแผ่นที่ 1 เสร็จแล้วเอาแผ่นที่ 2 ทับแผ่นที่ 1 แล้วลอกสีที่ 2 เสร็จแล้วเอาสีที่ 3 ทับลงแผ่นที่ 2 และที่ 1 แล้วลอกสีที่ 3 จะได้ตัวแบบของแต่ละสี คือสมมุติในตัวแบบลายมีสีอยู่ 3 สี เช่น สีแดง เขียว และดำ ฟิล์มที่ได้ก็จะมี 3 สี คือ สีที่ 1 คือ ดำ สีที่ 2 คือ แดง และสีที่ 3 คือ เขียว ข้อสำคัญอย่าให้ฟิล์มเลื่อนขณะทำการลอกลายมิฉะนั้นแล้วลายทั้ง 3 จะไม่ตรงกัน หรือมีการเลื่อมของลายเกิดขึ้นหรือไม่สัมพันธ์กัน จะเป็นข้อผิดพลาดไปถึงขั้นอัดลงบนสกรีน การเขียนฟิล์ม ต้องลงให้ทึบแสงคือ หนาพอสมควรพอที่แสงสว่างจะไม่ทะลุผ่านขึ้นมาได้ การแยกสีเพื่อที่จะได้รู้ตำแหน่งของแต่ละสี แผ่นที่ลอกมานี้เรียกว่า ฟิล์ม Positive ซึ่งจะนำไปอัดลงบนสกรีนที่เตรียมไว้จำนวน 3 สกรีน จะได้ลายสกรีนพิมพ์ผ้าชนิด 3 สี

ลักษณะโต๊ะพิมพ์ผ้าเป็นโต๊ะยาว กว้างประมาณ 1.20 เมตร สูงประมาณ 80 ซม. พื้นโต๊ะลาดด้วยซี่ฝั้งเพื่อสะดวกในการปูผ้าติดกับโต๊ะได้ง่าย เพียงแต่เอามือลูบผ้าเท่านั้นก็สามารถติดกับโต๊ะแล้ว ที่โต๊ะจะมีหลักไว้สำหรับการกระยะของการต่อลาย ระหว่างสกรีนต่อสกรีนระยะอันนี้เป็นสิ่งบังคับลาย เช่น ระยะต่อของสกรีน 18 นิ้ว การออกแบบลายสามารถทำได้ ดังนี้

- ออกแบบลายขนาดเท่าหน้าผ้า คือ ขนาด 18 นิ้ว X 45 นิ้ว
- ออกแบบลายโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน 4 ส่วน และ 8 ส่วน คือ

ขนาด 18 นิ้ว X 22.5 นิ้ว

ขนาด 18 นิ้ว X 11.25 นิ้ว

ขนาด 9 นิ้ว X 11.25 นิ้ว

ลายที่มีขนาด 18 นิ้ว X 45 นิ้ว คือลายที่มีขนาดเต็มสกรีน อัดลงบนสกรีนเพียงครั้งเดียว ส่วนที่มีขนาด 18 นิ้ว X 22.5 นิ้ว ต้องอัดลงบนสกรีน 2 ครั้ง จึงจะได้ลายกว้าง 45 นิ้ว

ลายที่มีขนาด 18 นิ้ว X 11.25 นิ้ว ต้องอัดลงบนสกรีน 4 ครั้ง จึงจะได้ลายกว้าง 45 นิ้ว และลายที่มีขนาด 9 นิ้ว X 11.25 นิ้ว ก็จะต้องอัดลงบนสกรีนถึง 8 ครั้ง ลายที่เขียนไม่ว่าขนาดเท่าไรก็ตามลายจะต้องต่อกันหรือเข้ากันได้ คือด้านบนกับด้านล่างด้านซ้ายกับด้านขวาและลายไม่ทับกัน

วิธีต่อลายลวดลายพิมพ์ผ้า การต่อลายส่วนสำคัญอยู่ระหว่างขอบลายทั้ง 4 ด้านที่จะต่อกันถ้าเขียนแบบได้ดีลายจะต่อกันได้สนิท ฉะนั้นจึงต้องระวังช่วงนี้และต้องมีความเข้าใจในวิธีการต่อด้วย การต่อลายพิมพ์ผ้ากับการต่อลายทอ นั้นจะมีความแตกต่างกันคือ ลายทอสามารถต่อกันได้ดีแม้จะเขียนลายชนิดครึ่งลายต่อครึ่งลาย เพราะลายทอนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการคัดลอกลายในเส้นยืนซึ่งการต่อจะไม่ผิดพลาด ส่วนลายพิมพ์ไม่นิยมเขียนลายชนิดครึ่งลายต่อครึ่งลาย เพราะเวลาพิมพ์อาจจะคลาดเคลื่อนทำให้การต่อลายไม่สนิท จึงเขียนลายที่จะต่อกันนั้นให้เต็มลายเสียในตัวแบบ โดยเอาส่วนครึ่งลายทางด้านขวามาต่อกับส่วนครึ่งลายทางด้านซ้ายให้เต็มดอกหรือเต็มตัวของลายมันเอง เวลาพิมพ์ส่วนที่เกินออกมาทางด้านซ้ายจะลงในด้านขวาทั้งช่วง และส่วนเกินด้านล่างจะลงในด้านบน

ส่วนลายชนิดเลื้อยต่อกันก็เช่นเดียวกัน แต่ช่วงกึ่งกลางที่ต่อกันนั้นควรหาลายส่วนใหญ่เป็นตัวเชื่อมจะช่วยให้อยู่ต่อสนิทและง่ายขึ้น การต่อด้วยเส้นต่อเส้นอาจจะผิดพลาดได้ง่าย ฉะนั้นจึงต้องเข้าใจหาวิธีการต่อให้ดี (คุษฎี สุนทรารชุน. 2536 : 100-105)

จากการศึกษาข้อมูลการต่อลวดลายในลักษณะต่าง ๆ พบว่าการออกแบบลวดลายผ้าพิมพ์แบบต่อ Repeat หรือแบบระบบการจัดวางลายหรือโครงสร้างลาย มีความจำเป็นในระบบอุตสาหกรรมเพราะจะต้องมีการทำแม่พิมพ์ในการพิมพ์และต้องอาศัยหลักเกณฑ์ทางทฤษฎีเข้ามาเกี่ยวข้อง มีการออกแบบลวดลายโครงสร้างพื้นฐานแบบง่าย ๆ จากรูปทรงทางเรขาคณิต นำมาเรียงต่อลายที่สามารถแบ่งเป็นลายหลักและลายประกอบได้ ตามหลักการต่อลายในลักษณะต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นหลักในการวิเคราะห์รูปแบบการจัดวางลวดลายในผ้าพิมพ์โบราณ

เทคนิคและวิธีพิมพ์ลายผ้า

การพิมพ์ผ้าที่นับแต่โบราณได้มีการคิดค้นและดัดแปลงเทคนิควิธีการอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ได้งานพิมพ์ที่มีคุณภาพ ซึ่งในแต่ละภูมิภาคจะมีเทคนิคและวิธีการที่แตกต่างกันออกไป และในปัจจุบันรูปแบบและขบวนการพิมพ์บางอย่างยังเป็นที่นิยมและใช้กันอยู่ จะมีที่เปลี่ยนแปลงก็คือ กระบวนการผลิตในงานอุตสาหกรรมที่จะต้องพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมและมีคุณภาพคืออยู่เสมอ

เทคนิคและวิธีการพิมพ์ตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปัจจุบันมีดังนี้

วิธีเขียนแล้วย้อม อียิปต์ใช้วิธีนี้พิมพ์ผ้าเมื่อประมาณ พ.ศ.1550 อินเดียพิมพ์ผ้าด้วยวิธีนี้มาก่อนหน้านี้นานหลายร้อยปี ผ้าพิมพ์ดอกขัดมันของอินเดีย (chintz) พิมพ์ด้วยวิธีนี้วิธีพิมพ์ใช้พิมพ์ด้วยสารช่วยติดหรือไปเดอร์ (mordant or binder) แทนสี เวลาเขียนจะเขียนด้วยสารช่วยติดหลาย ๆ ชนิด เมื่อนำไปย้อมสีจะกลายเป็นสีต่าง ๆ กัน บางครั้งจะใช้สีฝางเขียนปนไปบ้าง ทำให้มีลวดลายเป็นสีเดิมของผ้าด้วย ต่อมาใช้สีแดงจากต้นเข้ (madder) พิมพ์แทนสารช่วยติด ทำให้ลักษณะของผ้าสวยงามอีกแบบหนึ่ง อังกฤษนิยมใช้พิมพ์ผ้าไหมทำผ้าผูกคอผู้ชายให้สีเข้มสดใส เรียกว่า madder Printing ปัจจุบันใช้สีสังเคราะห์แทนสีธรรมชาติ แต่ยังคงเรียกชื่อตามเดิมอยู่ ขบวนการวิธีพิมพ์เช่นกับการพิมพ์ด้วยสารช่วยติด ย้อมครั้งเดียวได้หลายสีเมื่อย้อมแล้วต้องย้อมทับด้วยสารเคมีอีกครั้งหนึ่งเพื่อมิให้สีตก

วิธีพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ไม้ จีนเป็นผู้ริเริ่มวิธีนี้ก่อนประเทศอื่นทั้งหมด อังกฤษนำไปดัดแปลงให้ทำง่ายและได้ผลดีขึ้น โดยแกะลายเป็นภาพกลบลงบนแผ่นไม้ ถ้าใช้ไม้เนื้อแข็งจะได้เส้นคมสวยงาม แม่พิมพ์ขนาดไม่เกิน 45 เซนติเมตร หนาประมาณ 705 เซนติเมตร เอาสีทาแม่พิมพ์แล้วกดลงบนผ้าทำได้ซ้ำมาก ถ้ายิ่งพิมพ์หลายสียิ่งซ้ำมาก คำนวณได้ว่าถ้าพิมพ์สีเดียวบนผ้าหน้ากว้าง 75 เซนติเมตร ยาว 25 เซนติเมตร จะต้องกดแม่พิมพ์ถึง 700 ครั้ง

วิธีพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ไม้เนื้อเดียวได้ว่าเป็นวิธีพิมพ์ที่เก่าแก่ที่สุด นอกจากจีนซึ่งคาดกันว่าเป็นผู้เริ่มใช้วิธีการพิมพ์นี้ ในอินเดียก็นิยมการพิมพ์ผ้าด้วยแม่พิมพ์ไม้

วิธีผูกแล้วย้อม การตกแต่งผ้าด้วยวิธีนี้นับเป็นวิธีที่เก่าแก่ที่สุดวิธีหนึ่ง เป็นศิลปะของประเทศทางตะวันออกเรียกว่า Plangi ตอนที่ไม่ต้องการให้ติดสีจะใช้เส้นด้ายผูกให้แน่นแล้วพันทับไม่ให้สีซึมผ่านเข้าไปได้นำไปย้อมในน้ำสีเย็น ได้ลวดลายเป็นสีเดิมของผ้าสีเข้ม หรือวิธีทำผ้ามัดหมี่

วิธีพิมพ์แบบปาเต๊ะ ปาเต๊ะมาจากคำ batik ของชวา ใช้เรียกวิธีพิมพ์ผ้าพื้นเมืองตน เราใช้เรียกโล่งพิมพ์ดอกของชวาว่า โล่งปาเต๊ะ ยังคงทำกันมากในประเทศอินโดนีเซีย ใช้สีผงละลายเขียนผ้าเป็นลวดลายต่าง ๆ ย้อมด้วยสีเย็น สีจะไม่ซึมเข้าไปติดตอนที่เขียนสีผงไว้ ต้มเอาสีผงออกจะปรากฏลายสีขาวบนพื้นสี ถ้าต้องการหลายสีต้องทำซ้ำกันหลายครั้ง ลวดลายที่สวยงามมากต้องย้อมถึง 16 ครั้ง

เครื่องมือที่ใช้เขียนสีผงมีหลายแบบ ที่ใช้ได้ดีมีรูปเหมือนปากกา ที่ด้านมีกระบอกเล็กๆ ติดอยู่ มีท่อสำหรับปล่อยให้น้ำสีผงไหลออกมาตามปากกาได้ เอาสีผงใส่ในกระบอกลงไฟให้ละลาย พอแข็งต้องลงไฟใหม่ทุกครั้ง เครื่องเขียนนี้เรียกตามภาษาพื้นเมืองว่า Tjaint กว่าจะได้ผ้าแต่ละผืนช้ามาก ภายหลังทำเทียมโดยใช้แม่ไม้ วิธีของชวาผิดกับของชนชาติอื่นกล่าวคือ ชวาชวาใช้แผ่นทองแดงฝังลงในเนื้อไม้ให้สูงขึ้นมาเป็นลายจุ่มลงในน้ำสีผงพิมพ์ผ้าแล้วย้อมเช่นเดียวกับการเขียนด้วยมือ วิธีนี้ชาวชวาเรียกว่า Tjap บางประเทศในยุโรปพิมพ์ดอกผ้าด้วยวิธีคล้ายคลึงกันนี้ แต่ใช้แบ่งขาวเจ้าหรือแบ่งจากพืชอื่นๆ แทน

วิธีพิมพ์ด้ายยีน เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้กันก่อนในกลุ่มประเทศตะวันออก ชาวชวาเรียกว่า Ikat ญี่ปุ่นเรียกว่า Nasuri เป็นรากฐานดั้งเดิมของการพิมพ์ด้ายยีนในปัจจุบัน ทำโดยผูกด้ายเป็นตอนๆ แล้วย้อมก่อนสืบทอด บางครั้งย้อมด้ายพุ่งด้วยวิธีเดียวกัน เมื่อทอแล้วจะปรากฏเป็นลายต่าง ๆ เส้นไม่สม่ำเสมอ ดูงดงาม เป็นศิลปะอีกแบบหนึ่ง

วิธีพิมพ์ด้วยแบบกระดาษชุบสีผงของญี่ปุ่น ใช้กระดาษเหนียวเนื้อละเอียดสีขาวเขียนลาย ชุบพาราฟินผสมสีผงนับเป็นแม่แบบการพิมพ์ด้วยซิลค์สกรีน ญี่ปุ่นได้ดัดแปลงแก้ไขจนกระทั่งกลายเป็นศิลปะประจำชาติ เจาะกระดาษลายตอนที่ต้องการให้เป็นสีออก ใช้แปรงจุ่มสีระบายตามช่อง ต่อมาใช้น้ำมันแข็งกรีดบนกระดาษจนลวดให้สีตกลงไปเป็นจุดๆ ถี่บ้างห่างบ้างเป็นศิลปะแบบหนึ่ง ต่อมาได้นำลายนี้ไปติดที่สกรีนแล้วพิมพ์สีเช่นเดียวกับพิมพ์ผ้าชนิดอื่น

การพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์กระดาษนี้ยังคงใช้ตกแต่งผ้าให้สวยงามอยู่ ลายที่ได้ค่อนข้างหยาบและต้องเป็นลายที่จบในตัวเอง แม้ว่าจะระยะหลังญี่ปุ่นได้พยายามใช้ผสมคนผูกลายที่ตัดขาดให้ติดกันก็ยังพิมพ์ลายละเอียดไม่ได้ สมัยหนึ่งเคยใช้พิมพ์สารช่วยติดอย่างเหนียว (adhesive) แทนสี แล้วโรยด้วยเส้นใยละเอียดท่อนสั้นๆ ทำให้ได้ลวดลายเป็นดอกกำมะหยี่

วิธีพิมพ์ด้วยสกรีน (Screen printing) นับเป็นวิธีพิมพ์ผ้าที่สำคัญที่สุด ใช้ไม้หรือโลหะทำเป็นกรอบไม้สี่เหลี่ยม ใช้ผ้าไหมในลอนเนื้อละเอียดขึงให้ตึง ใช้กระดาษไขหรือแล็กเกอร์ฟิล์มแกะเป็นลวดลายติดที่สกรีน เวลาพิมพ์ใช้มีดยางหรือไม้กรีดให้สีลอดออกมาตามช่องผ้า จะได้ลวดลายสวยงาม

การทำลายลงบนสกรีนทำได้หลายวิธี ตั้งแต่การใช้กระดาษ แล็กเกอร์ฟิล์ม เคลือบด้วยแล็กเกอร์ทับลงบนลายที่เขียนด้วยดินสอเกรยอง หรือโดยวิธีถ่ายรูป ที่นับว่าเร็วและดีที่สุด คือ การถ่ายรูปบนกระดาษถ่ายภาพรูปแพลงมา

วิธีพิมพ์ต้องใช้สกรีน 1 อันต่อสีฟิล์ม 1 สี ยิ่งใช้สีมากเท่าไรก็ต้องใช้สกรีนมากขึ้นเท่านั้น เวลาพิมพ์ต้องจัดระยะการเคลื่อนสกรีนให้แน่นอน โต๊ะพิมพ์ต้องไม่สูงจนเกินไป พื้นโต๊ะปูลาดด้วยสีผง ความยาวของโต๊ะที่นิยมกันอยู่ในระหว่าง 25-30 หลา

วิธีพิมพ์ด้วยสกรีนอัตโนมัติ (Automatic Silk-Screen) เพื่อให้ผลิตผ้าได้เร็วขึ้น บริษัท Busen machinery ประดิษฐ์เครื่องจักรพิมพ์สกรีนอัตโนมัติเป็นผลสำเร็จ การเลื่อนผ้าสกรีนและไม้ปาดสี ทำงานด้วยกำลังไฟฟ้า พิมพ์ได้ 8 สี กรอบสกรีนสามารถปรับให้สูงต่ำได้ตามความต้องการ เวลาเดินเครื่องผ้าจะเคลื่อนที่ไปข้างหน้าเท่ากับความกว้างของสกรีน

วิธีพิมพ์ด้วยลูกกลิ้ง (Roller Printing) เครื่องพิมพ์ประดิษฐ์โดยชาวอังกฤษ ชื่อ Bell เมื่อ พ.ศ. 2328 โดยรวมขบวนการพิมพ์ภาพสีธรรมดาและการแกะลายบนลูกกลิ้งเข้าด้วยกัน แล้วตัดปลงเครื่องพิมพ์ผ้าแทนพิมพ์กระดาษ

คุณภาพของผ้าพิมพ์แตกต่างกันหลายชนิด ขึ้นอยู่กับสีและขบวนการพิมพ์ตลอดจนกระทั่งการเตรียมผ้าก่อนพิมพ์ ขบวนการแกะลายบนลูกกลิ้งสรุปย่อ ๆ ได้ดังนี้

1. เขียนลาย ขนาดต้องไม่ใหญ่เกินกว่าเส้นรอบวงของลูกกลิ้ง และต้องครบ 1 รอบลายบริบูรณ์
2. ถ่ายภาพลายลงบนลูกกลิ้ง ให้ครบตามสีที่ต้องการพิมพ์
3. แกะตอนที่ไม่ต้องการให้ติดสีออกโดยขบวนการเดียวกับการทำบล็อกพิมพ์หนังสือ (photo chemical process) แกะด้วยมือก็ได้แต่ช้ามาก บางแห่งยังใช้อยู่ใช้เข็มหรือของมีคมแกะก็ได้

ขนาดของเส้นรอบวงลูกกลิ้งมีตั้งแต่ 14 -36 นิ้ว กว้างตั้งแต่ 46-60 นิ้ว ลูกกลิ้งทองแดงนี้ข้างในโพรงใช้เหล็กเป็นแกน ยึดด้วยหมุดให้แน่น นำลูกกลิ้งไปติดเข้ากับเครื่องพิมพ์มีเครื่องช่วยจัดระดับความกดระหว่างลูกกลิ้งกับผ้าให้พอดี มีภาดสี และมีปาด เอาสีที่มากเกินความต้องการออก ด้านล่างของผ้าพิมพ์รองด้วยผ้าหรือกระดาษซึมน้ำให้ดูดสีที่มากเกินความต้องการออก ชั้นล่างเป็นผ้ายางหรือผ้าอัดหรือจะใช้กระสอบทอดด้วยใยลินินและขนสัตว์ปนกันก็ได้ การกรองผ้าหลายชั้นเพื่อให้พื้นนุ่มรองรับน้ำหนักกดจากลูกกลิ้งได้โดยสม่ำเสมอ

เครื่องพิมพ์ธรรมดาพิมพ์ได้นาทีละ 100-200 หลา แต่ละรอบที่ลูกกลิ้งหมุนจะได้ลายออกมา 1 รีพิตสีเดียว ถ้าพิมพ์หลายสีก็ต้องใช้ลูกกลิ้งหลายอัน ถ้าเป็นเครื่องพิมพ์ที่ทันสมัยจะพิมพ์ได้ทีเดียวหลายสี ลายจะชัดเจนและสวยงามเท่าไรนั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการแกะลาย

ภายหลังจากพิมพ์เสร็จแล้ว ต้องผ่านเข้าเครื่องอบให้สีแห้ง แล้วอบด้วยความร้อนสูงหรือไอน้ำให้สีติด ไม่ลอก ต้มน้ำสบู่ให้สีส่วนที่เกินหลุดออก

การพิมพ์แบบสเตซิล (Stencil printing)

ใช้วัสดุไม่ซึมน้ำเจาะเป็นรูตลอดสำหรับให้สีผ่านลงไป เป็นแบบพิมพ์เก่าแก่ที่ชาวจีนเป็นผู้ริเริ่ม และได้ถูกปรับปรุงให้ขบวนการพิมพ์ดีขึ้นด้วย ชาวญี่ปุ่นเริ่มจากการใช้กระดาษเหนียวชุบเทียน รับปรุงเป็นกระดาษอย่างอื่นที่เหนียวและทนน้ำมากกว่า บางครั้งใช้แผ่นโลหะบาง ๆ ใช้ฟู่กัน พองน้ำหรือแปรงจุ่มสีระบายลงตามช่องที่เจาะไว้เป็นลวดลายตามความต้องการ ปัจจุบันกระทำเป็นงานศิลปะอย่างหนึ่ง ที่ทำเป็นอุตสาหกรรมมีเฉพาะในประเทศญี่ปุ่น แต่ได้ปรับปรุงขบวนการพิมพ์ให้นำมาใช้พิมพ์ด้วยสกรีนได้

การพิมพ์แบบบล็อก (block printing)

เป็นวิธีการพิมพ์เก่าที่สุด มีหลักฐานปรากฏว่า มนุษย์รู้จักทำกันมานานกว่า 5,000 ปี ด้วยบล็อกทำด้วยวัสดุต่าง ๆ กัน โดยปกติจะเป็นไม้เนื้อละเอียด น้ำหนักเบา แกะเอาส่วนที่ไม่ต้องการให้สีติดออก เหลือเป็นลวดลายบนแผ่นขึ้นมา นำไปจุ่มสีแล้วกดลงบนผ้าที่ต้องการพิมพ์ สีพิมพ์ต้องผสมให้ข้นมากกว่าการพิมพ์ชนิดอื่น จึงจะติดบล็อกได้ดี

การพิมพ์ทับ (over printing)

ผ้าที่ต้องการเปลี่ยนให้มีสีเข้มขึ้นหรือดูเป็นการพิมพ์ซ้อนกันหลายสี ลวดลายหลายแบบ ใช้พิมพ์ซ้อนกันหลายครั้ง เป็นวิธีลดราคาต้นทุนของโรงงานอุตสาหกรรมอย่างหนึ่ง และยังได้ลวดลายประหลาด ไม่เหมือนใครออกมาอีกด้วย วิธีพิมพ์ต้องพิมพ์สีอ่อนก่อน

การพิมพ์แบบบลอช (blotch printing)

เป็นการพิมพ์สีพื้น ผ้าที่พิมพ์ด้วยวิธีนี้สามารถงูใจผู้ซื้อได้ดี เพราะสีพื้นปรากฏนั้นไม่เหมือนกับการพิมพ์โดยวิธีอื่น สีไม่ติดผ้าเป็นปื้นใหญ่ แต่กลับติดเป็นลายเส้นขนานขนาดเล็กมากประมาณ 20-200 เส้นต่อ 2.5 เซนติเมตร เมื่อมองระยะไกลจะไม่เห็นเส้นขนาด แต่เห็นเป็นสีพื้นโดยตลอด ด้านหลังของผ้าปรากฏเป็นเส้นขนานค่อนข้างชัดเจน แต่ไม่เท่ากับการพิมพ์สองหน้า ลวดลายนิยมพิมพ์สีขาว พื้นสีต่าง ๆ

การพิมพ์ด้วยสารละลาย (burn-out printing)

เมื่อพิมพ์ด้วยวิธีนี้ ผ้าที่นำออกมาจำหน่ายบางที่จะมีลักษณะคล้ายผ้าลูกไม้ เนื้อผ้าบางโปร่งใสเหมือนแพรชีฟอง ส่วนดอกหนาทึบ บางที่เป็นห่วง กระด้างแข็ง บางที่อัดเป็นรอยย่นเหมือนผ้าแม่สอด ผ้าที่จะนำมาพิมพ์วิธีนี้ได้ต้องทอด้วยใย 2 ชนิด แล้วนำมาพิมพ์ด้วยสารเคมี ละลายใยชนิดหนึ่งออกไป จะได้ผ้าที่มีลักษณะดังกล่าว

วิธีนี้ใช้พิมพ์ผ้ากำมะหยี่ได้ บางที่จะพิมพ์แบบละลายขนกำมะหยี่ออกไปเสียบ้าง บางทีก็จะให้ขนกำมะหยี่ที่ตั้งล้มนอนแบบราบ ทำให้เกิดเงาสะท้อนแสงต่างกัน ดูเป็นลวดลายสวยงามอีกแบบหนึ่ง

การพิมพ์ดอกขนกำมะหยี่ (flock printing)

ผ้าที่มีดอกเหมือนกำมะหยี่ ไม่ว่าจะเป็นผ้าพื้นบางหรือหนา ถ้าตรวจดูด้วยแว่นขยายจะเห็นว่า ขนกำมะหยี่นั้นเรียงตัวกัน 2 แบบ แบบหนึ่งเส้นขนไม่เป็นระเบียบตั้งก็มีนอนก็มี แต่ซ้อนกันหนาหลายชั้น จับดูขนนุ่มเหมือนกำมะหยี่ แต่พื้นค่อนข้างแข็งกระด้าง ถ้าไม่พิจารณาให้ละเอียด ไม่ทราบลักษณะของขนว่าเป็นอย่างไร วิธีพิมพ์ด้วยยางเหนียว (permanent adheseive) แทนสี แล้วพ่นเส้นใยซึ่งดัดสั้น ๆ ประมาณ 2.5 มิลลิเมตร ลงไปให้ติดอยู่กับยางเหนียวนั้น นำไปอบด้วยความร้อน ยางเหนียวนั้นจะแข็งตัวยึดขนมิให้หลุด การพ่นนี้จะพ่นผงโลหะสีทอง เงินหรือสีอื่น ๆ ลงไปก็ได้ อีกแบบหนึ่งต้องการเคลื่อนที่สลับซับซ้อนมากกว่า คือ เมื่อพิมพ์ด้วยยางเหนียวเรียบร้อยแล้ว จะต้องมีส่วนแม่เหล็กไฟฟ้าช่วย เพื่อดูดให้เส้นใยสั้น ๆ ล่วงลงมาติดกับผ้าทางด้านหลัง เส้นใยตั้งเรียงตัวกันแน่นในบริเวณที่พิมพ์ด้วยยางเหนียวเหมือนกำมะหยี่ที่ทอที่สวยงามกว่าวิธีแรก เรียกวิธีพิมพ์นี้ว่า electrocoating method

การพิมพ์แบบตวลเดอจอย (toile de Jouy)

เป็นการพิมพ์ตามแบบอย่างของชาวตะวันตก ลวดลายจะพิมพ์ขอบโดยรอบเป็นสีดำ ไม่ว่าจะเป็นกลีบดอกไม้ ใบไม้หรือรูปใด ๆ ขอบที่พิมพ์นี้เปลี่ยนไปตามสมัยนิยม พิมพ์ขอบเงิน ทองหรือสีอื่นก็ได้ ผ้าลายไทยเป็นตัวอย่างที่ดีของการพิมพ์แบบนี้

การพิมพ์ผ้าใยผสม (differential printing)

เป็นการพิมพ์ครั้งเดียวได้หลายสี ใช้สำหรับพิมพ์พรมที่ขนทอด้วยเส้นด้ายผสมใยหลายชนิด ดูลึบติดได้แตกต่างกัน พิมพ์โดยวิธีพิมพ์สกรีน

การพิมพ์โพลีโครแมติก (polychromatic printing)

เป็นขบวนการพิมพ์ที่ประหยัดมาก ไม่ต้องออกแบบลวดลายโดยเฉพาะ แต่วิศวกรได้ออกแบบเครื่องให้สีให้เคลื่อนที่ได้ แล้วปล่อยให้สีไหลลงบนผ้าดูดซึมติดไปเองตามธรรมชาติของสี ลวดลายที่ได้จะเป็นลายเส้นตรงหรือคดโค้งหรือสีกระจายเป็นดวง ๆ ขนาดต่าง ๆ กัน หรือลักษณะแบบผูกกล้วยอม ใช้ได้ผลดีเฉพาะผ้าใยฝ้ายกับสัรแอคทีฟ ใช้สีได้หลายสี โดยมีท่อต่อมาจากถังสีต่าง ๆ ติดกับท่อเหล็กที่เคลื่อนที่ไปมาใต้บนผ้า

มีอุปกรณ์สำหรับจะบังคับน้ำสีไหลออกมาตามความประสงค์ บริษัท ไอ.ซี.ไอ. ในประเทศอังกฤษเป็นผู้คิดวิธีพิมพ์แบบนี้ (กฤษฎา พิณศรีและคณะ. 2536 : 26-32)

5. ข้อมูลการใช้สีในลวดลาย

สีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการสร้างงาน พลังและอิทธิพลของสีสามารถโน้มน้าวให้ผู้ดู ผู้บริโภคเกิดอารมณ์ร่วมไปกับผลงานนั้นๆ ได้ จึงทำให้ผู้ใช้สีแต่ละประเภทพยายามคิดค้นศึกษาทดลองเพื่อหาแนวทาง หลักการใช้สีตลอดจนเทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้ผลงานที่มีสีสันสวยงามแปลกตาและน่าสนใจ

การใช้สีในลวดลาย

โกสุม สายใจ กล่าวถึงอิทธิพลในการใช้สีของแต่ละกลุ่ม แต่ละประเทศไว้ว่า

มีหลักการและวิธีใช้แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมและถิ่นที่อยู่ ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ความเป็นอยู่ ความเจริญ ของสังคม ตลอดจนทัศนคติและความเชื่อถือต่างๆ โดยทั่วไปแล้ว เราจะแบ่งการใช้สีออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

กลุ่มซีกโลกตะวันออก หมายถึงประเทศต่างๆ ที่อยู่ตามแนวเส้นศูนย์สูตร ซึ่งมีอากาศร้อน และมีแสงแดดส่องสว่างตลอดทั้งปี ต้นไม้ ใบไม้ และดอกไม้มีสีสดใส ประชากรส่วนใหญ่จะทำงานกลางแจ้งมากกว่าในร่ม จึงนิยมสีต่างๆ ที่มีสีสดใส เพราะแสงแดดเป็นตัวกระจายสีให้จางลงและสร้างความกลมกลืนไปกับบรรยากาศได้อย่างประหลาด ถ้าใช้สีอ่อนๆ หรือสีหม่นๆ แสงแดดจะกระจายให้สีอ่อนลงไปอีกจนบางครั้งทำให้มองไม่ค่อยเห็นในระยะไกลๆ

กลุ่มซีกโลกตะวันตก หมายถึง ประเทศที่อยู่เหนือหรือใต้เส้นศูนย์สูตรไปทางขั้วโลกเหนือและขั้วโลกใต้ สภาพอากาศอบอุ่นและหนาวเย็นท้องฟ้าไม่ค่อยแจ่มใส คล้ายมีหมอกคลุมอยู่ บางประเทศไม่เห็นแสงอาทิตย์เลยเป็นเวลาหลายวัน ประชากรของประเทศทางซีกโลกตะวันออกจึงไม่นิยมสีร้อนแรง เพราะจะทำให้ดูระคายตา แต่จะนิยมสีเทาๆ หม่นๆ เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศในดินนั้น ปัจจุบันการใช้สีทั้ง 2 กลุ่ม ได้มีการแลกเปลี่ยนหรือละลายเข้าหากันผสมกันจนบางครั้งทำให้แยกกันไม่ออกว่ากลุ่มใด

สีมาตรฐาน ในวงการอุตสาหกรรมส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะใช้สีเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพราะมีเหตุผลใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะเฟอร์นิเจอร์สำนักงาน เช่น โต๊ะเหล็ก ชั้นวางของ เก้าอี้ มักจะทาสีเทาอมเขียว หรือเทาบรอนซ์ เพราะสีที่ผสมง่ายและราคาถูก เครื่องจักรกลต่างๆ มักจะมีสีเทาอมน้ำเงิน หรือเทาดำ เพราะทำให้อึดแข็งแรง ปึกป็น เป็นต้น

ความเชื่อ หรือความนิยมของสังคม ตัวอย่าง เช่น ในบ้านเรา เชื่อว่าถ้าเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์มักจะนิยมให้ใช้สีเหลือง แดง ทอง ถ้าเป็นมงคล จะไม่นิยมให้ใช้สีดำเป็นอันขาด การแต่งกายก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่เห็นได้ชัดก็คือ สตรีบางคนยังนิยมแต่งกายตามสีประจำวัน เช่น วันจันทร์สีเหลือง วันอังคารสีชมพู วันพุธสีเขียว วันพฤหัสบดีสีส้ม วันศุกร์สีฟ้า วันเสาร์สีม่วง และวันอาทิตย์สีแดง อีกตัวอย่างหนึ่งที่ยึดถือกันมานาน ก็คือชุดเจ้าสาว มักจะนิยมชุดสีขาว หรือขาวอมชมพู เพราะแสดงถึงความงาม บริสุทธิ์ และความอ่อนหวาน (โกสุม สายใจ. 2540 : 69-70)

สรุป ถ้าเราสามารถรู้การใช้สีของแต่ละภูมิภาคหรือแต่ละประเทศทำให้เราเรียนรู้วิธีการสร้างงาน และออกแบบงานอย่างมีแบบแผนและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การใช้สีตามวรรณะ

วรรณะ (Tones) คือ การใช้สีบนลวดลายต่าง ๆ คล้ายกับเสียงเพลงซึ่งมีทั้งเสียงสูงและเสียงต่ำ ความแตกต่างของสีแต่ละกลุ่มแต่ละฝ่าย แบ่งออกได้ 2 วรรณะคือ

1. วรรณะสีร้อน (Warm tone)
2. วรรณะสีเย็น (Cool tone)

1. สีวรรณะร้อน ประกอบด้วยสีเหลือง สีส้มเหลือง สีส้ม สีส้มแดง สีม่วงแดง และสีม่วง สีวรรณะร้อนนี้จะไม่ใช้สีสด เพราะสีในธรรมชาติย่อมมีสีแตกต่างกันไปกว่าสีในวงจรธรรมชาติ สีวรรณะร้อนให้ความรู้สึกตื่นตา ร้อนแรง จู๊ดจ๊าด ตื่นเต้น ไม่อยู่นิ่ง

2. สีวรรณะเย็น ประกอบด้วยสีเหลือง สีเขียวเหลือง สีเขียว สีเขียวน้ำเงิน สีนํ้าเงิน สีม่วงน้ำเงิน และสีม่วง ส่วนสีอื่น ๆ ถ้าหนักไปทางสีน้ำเงินและสีเขียวก็เป็นสีวรรณะเย็น เช่น สีเทา สีเขียวแก่ สีดำ สีวรรณะเย็นให้ความรู้สึกสบายตา บรรยากาศที่ร่มเย็น ชุ่มชื้น สงบ (ทวีเดช จีวบาง . 2536 : 21 และ อารี สุทธิพันธุ์ . 2537 : 113)

สีกลาง

เกิดจากการผสมสีของสีวรรณะคู่ 3 สี ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน ผสมกันเป็นสีกลาง ได้แก่ สีเทาแกมดำ หรือ สีดำ และสีเทาหนักไปทางสีน้ำเงิน สีแดง สีเหลืองขึ้นอยู่กับสัดส่วนในการผสมสี ดังนั้นสีที่เกิดขึ้นจะเป็นสีกลางทั้งสิ้น (ทวีเดช จีวบาง . 2536 : 13-14)

สีนอกลงจรสี

เป็นสีที่ไม่ได้อยู่ในวงจรสี แต่มีการนำไปใช้งานมากมาย และมีความหมายสำคัญในตัวเอง โกลัม สายใจ ได้กล่าวถึงสีนอกลงจรไว้ว่า

สีทอง (Gold) เป็นสีพิเศษ สีหนึ่งที่ช่างนิยมใช้กันในงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรืองานที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ในอดีตมักจะใช้คู่กับสีแดงทำให้รู้สึกเป็นงาน เป็นการและดูยิ่งใหญ่มีพลังอำนาจ ถ้าใช้คู่กับสีดำจะทำให้ดูเคร่งขรึม ศักดิ์สิทธิ์ น่าเกรงขาม และดูมีคุณค่า วิธีการใช้โดยนำผงทองสัมฤทธิ์มาผสมกับของเหลว เช่น น้ำมัน กาว ในสมัยกลาง มีการนำผงทองคำจริง มาใช้ในการเขียนภาพ และตกแต่งตัวหนังสือในพระคัมภีร์ ซึ่งถือว่าเป็นการแสดงพลังแห่งความศรัทธา

สีทองในปัจจุบันมิได้ผูกขาดสำหรับสิ่งลึกลับ ศาสนา ของใช้สำหรับพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูงอีกต่อไป วงการจิตรกรรมและออกแบบก็นำมาใช้มากขึ้น เช่น ในงานจิตรกรรม ของถวัลย์ ดัชนี ได้นำทองคำเปลวมาประกอบทำให้ภาพดูมีพลังขึ้นมาอย่างประหลาด

นอกจากนี้ในวงการประติมากรรมที่ต้องการให้ผู้ดูตระหนักถึงความเจริญรุ่งเรือง ก็นำสีทองมาใช้ เช่นงานประติมากรรมตกแต่งผนัง อาคารเอกอาคารของมหาวิทยาลัย จันทนะผลิน ซึ่งได้กล่าวถึงผลงานของตัวเองว่า จากปริมาตรสีเหลี่ยมชิ้นเล็ก ๆ เติบโตขึ้น เป็นปริมาตรใหญ่ประสานเชื่อมโยงด้วยสายใยแห่งความผูกพัน สร้างสรรค์เอกภาพแห่งรูปทรง และผลิตผลของสีทองแห่งความเจริญรุ่งเรืองและความมั่งคั่ง (โกสุม สายใจ . 2540 : 60)

การใช้สีกลมกลืน

วิรุณ ตั้งเจริญ ได้อธิบายถึงการใช้สีกลมกลืนว่า สีแต่ละสีมีความสวยงามเฉพาะตัวของมันเอง ความกลมกลืนจะเกิดจากความ แตกต่างในค่าของสี (tones) จากสีเดียวกัน เกิดจากความแตกต่างในสีในสีแท้ ซึ่งอยู่ในกลุ่ม เดียวกัน หรือมีค่าของสีสัมพันธ์ใกล้เคียงกัน ส่วนสีแท้ซึ่งเป็นสีตรงข้ามกันก็จะตัดกันอย่างรุนแรง และได้จัดหมวดหมู่ของความกลมกลืนไว้ดังนี้

ความกลมกลืนจากสภาพคล้ายกัน (Analogy)

1. ความกลมกลืนของลำดับสี (Scale) ซึ่งมีน้ำหนักสี (Values) สัมพันธ์ใกล้เคียงกันในสีแท้ใดสีหนึ่ง
2. ความกลมกลืนของสีแท้ (Hues) ซึ่งเป็นสีที่คล้ายกันและมีน้ำหนักสีใกล้เคียงกัน
3. ความกลมกลืนของสีสว่างครอบคลุม (Dominant Colored Light) ในจำนวนหลายสี ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งสีแท้และน้ำหนักสี สีทุกสีมีค่าอ่อน

ความกลมกลืนจากสภาพตัดกัน (Contrast)

1. ความกลมกลืนจากการตัดกันในลำดับสี (Scale) ซึ่งมีน้ำหนักสีแตกต่างกันเด่นชัดในสีแท้ใดสีหนึ่ง
2. ความกลมกลืนจากการตัดกันของสีแท้ (Hues) ซึ่งเป็นสีที่มีความสัมพันธ์กัน แต่มีน้ำหนักสีแตกต่างกันเด่นชัด
3. ความกลมกลืนจากการตัดกันของสี (Colors) ซึ่งสีเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของสีซึ่งมีลำดับสี (Scale) ทางใกล้เคียงกัน (Complements) สีแยกตรงข้าม (Split – complements) สีสามเท่า (Triad Combinations) และสีที่ขอบ

ความกลมกลืนของสีใกล้เคียง

มีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกัน และเมื่อสีเหล่านั้นตรงข้ามกัน หรือตัดกันอย่างรุนแรงสีคล้ายกัน (Analogous Colors) ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสีเย็นหรือสีอุ่น มีการจัดวางอย่างเหมาะสม สีตัดกันหรือสีตรงข้ามแสดงคุณภาพการมองเห็น (Visual Quality) โดยการจัดวางสีอุ่นให้ขัดแย้งกับสีเย็น และกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีสภาพเป็นรอง

การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของสีที่ใกล้เคียงกันจากวงสีคือ สีที่เพิ่มแสงสว่างขึ้นจะเพิ่มแสงจากสีม่วงไปสู่สีเหลือง ในทางกลับกัน สีที่ลดแสงสว่างจะลดแสงจากสีเหลืองลงไปสู่สีม่วง สีกลมกลืน (Analogous Color Schemes) จะแสดงปรากฏการณ์ได้ดีเมื่อมีสีแท้ ไม่ว่าจะเป็นสีขั้นที่หนึ่งหรือสีขั้นที่สองในวงสี

ความกลมกลืนของสีตรงข้าม

สีตรงข้ามหรือสีตัดกันต่างก็ผลักดันความเข้ม (Intensity) ของกันและกันให้เด่นชัดยิ่งขึ้น เช่นคู่สีตัดกัน ระหว่างสีน้ำเงินกับสีส้ม และในทางตรงกันข้ามสีส้มก็ผลักดันให้สีน้ำเงินเด่นชัด

สีตัดกันจากวงสีแดง เหลือง น้ำเงิน คือ

สีแดง	ตรงข้ามกับ	สีเขียว
สีแดงส้ม	ตรงข้ามกับ	สีน้ำเงินเขียว
สีส้ม	ตรงข้ามกับ	สีน้ำเงิน
สีเหลืองส้ม	ตรงข้ามกับ	สีน้ำเงินม่วง
สีเหลือง	ตรงข้ามกับ	สีม่วง
สีเหลืองเขียว	ตรงข้ามกับ	สีแดงม่วง

การกำหนดสีหนึ่งสีใดขึ้นเป็นระยะแรก สีต่อไปจะเป็นสีกลมกลืนด้านเดียว หรือกลมกลืนขนานข้างต้องใช้สีข้างเดียว หรือ 2 ข้างเสมอ

1. สีกลมกลืนแบบข้างเดียว เช่น ถ้าเรากำหนดสีระยะแรกสีเหลือง สีกลมกลืนต่อไปจะต้องเป็นเขียวเหลือง + เขียว + เขียวน้ำเงิน และบวกสีใกล้เคียงต่อไปจนสีคล้ำมืด หรือจะใช้สีกลมกลืนทางสีส้มก็ได้ แต่ต้องเป็นการใช้สีกลมกลืนแบบด้านเดียว
2. การใช้สีกลมกลืนแบบขนานข้าง หมายถึง เราจะกำหนดสีอ่อนหรือสีแก่ลงไป สีที่จะใช้ต่อไป ต้องใช้สีใกล้เคียงเพิ่มเติมติดต่อกันไปทั้งสองข้างสีตามวงสีธรรมชาติ ซึ่งเริ่มจากสีเหลืองเป็นสีที่ 1 ดังนี้

1. เหลือง

2. เขียวเหลืองหรือเหลืองแกมเขียว
3. เขียว
4. เขียวน้ำเงินหรือน้ำเงินแกมเขียว
5. น้ำเงิน
6. ม่วงน้ำเงินหรือน้ำเงินแกมม่วง
7. ม่วง
8. ม่วงแดงหรือแดงแกมม่วง
9. แดง
10. แดงสดหรือแดงแกมส้ม
11. สด
12. ส้มหรือเหลืองแกมส้ม (วิบูล ตั้งเจริญ. 2523 : 48 – 52)

โกสุม สายใจ ได้กล่าวถึงเรื่องของสีกลมกลืนไว้ว่า ความกลมกลืนเป็นความพอดี หรือความพึงพอใจในการส่วนประกอบต่างๆ ทางศิลปะ เช่น เส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และสี

การสร้างความกลมกลืนของสี เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสีหนึ่งกับสีอื่นๆ โดยมีความเชื่อว่า สีจะอยู่โดดเดี่ยวหรือแยกออกไปจากกลุ่มมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำสีตัดกันมาใช้ในโครงการเดียวกัน จะต้องพิจารณาเป็นพิเศษ แม้ว่าสีเป็นเรื่องของจิตใจ ของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน แต่เราก็สามารถสร้างหลักเกณฑ์ใหญ่ๆ ที่เกี่ยวกับความกลมกลืนของสีได้

การใช้สีกลมกลืนด้วยค่าน้ำหนักของสี สีเดียว (TOTAL VALUE HARMONY)

การใช้สีกลมกลืนด้วยค่าน้ำหนักของสี สีเดียว หมายถึง การทำให้สี สีเดียวมีค่าหลาย น้ำหนักโดยการผสมขาวให้มีน้ำหนักอ่อนลงเป็นสีนวลและผสมสีดำ ให้มีน้ำเข้มขึ้นเป็นสีคล้ำเพื่อจะได้นำไปใช้ได้หลายน้ำหนัก การใช้สีแบบนี้เป็นการฝึกการใช้สีกลมกลืนอันเป็นพื้นฐานสำหรับการใช้สีแบบอื่นๆ ต่อไป

ความกลมกลืนด้วยสีของตัวเองจะเป็นความกลมกลืนที่สมบูรณ์ที่สุด รองลงมาเป็นสีใกล้เคียงกันหรือสีในกลุ่มเดียวกัน การสร้างความแตกต่างเล็กน้อยโดยการผสมขาวเป็นสีนวลหรือผสมดำเป็นสีคล้ำ จะทำให้เกิดความกลมกลืนคล้ายกับความกลมกลืนด้วยสีสีเดียว (MONOCHROMATIC COLOR SCHEME) แต่บางครั้งทำให้ส่วนรวมดูจืดจางทำให้จิตรกรและนักออกแบบใช้วิธีการแก้ความจืด โดยขบวนการ ต่อไปนี้

1. ทำให้ค่าน้ำหนักของสี มีหลายค่าน้ำหนักตั้งแต่อ่อนสุดถึงเข้มสุด
2. เพิ่มสีสดสีหนึ่งเข้าไปเพื่อให้เด่นชัดขึ้น
3. เพิ่มสีใดสีหนึ่งเข้าไปและเกลี่ยให้กลืนกัน

การสร้างความกลมกลืนโดยใช้สีใกล้เคียง (SYMPLE HARMONY)

เป็นการใช้สีกลมกลืนโดยใช้สีใกล้เคียงกัน โดยใช้สีที่วางอยู่ใกล้เคียงกันในวงจรสี เช่น แดง สด ส้ม เป็นต้น

การสร้างความกลมกลืนโดยใช้สีคู่ผสม (TWO COLORS AND MIXING)

หมายถึง สีคู่ใดคู่หนึ่งผสมกันแล้วได้สีที่สาม ซึ่งมีส่วนผสมของสีทั้ง 2 เช่น สีแดง ผสมกับสีเหลือง จะได้สีส้ม และเมื่อใช้สีทั้งสามในโครงการเดียวกัน จะได้สีที่กลมกลืนกัน

การสร้างความกลมกลืน โดยใช้สีในลักษณะสภาพสีส่วนรวม (TONALITY OF COLOR)

หมายถึง สีของวัตถุ สิ่งของ หรือภาพเขียน ที่มีส่วนร่วมหรือส่วนใหญ่ของภาพออกสีใดสีหนึ่ง เช่น ทะเล แม้ว่าจะมีสีของเรือ สีของภูเขา แต่เมื่อมองดูแล้วจะออกเป็นสีเขียวน้ำเงิน ซึ่งเป็นสภาพสีส่วนรวมของน้ำทะเล

การสร้างความกลมกลืนโดยใช้วรรณะของสี (TONE OF COLORS)

ในวงจรสีจะมีทั้งหมด 12 สี ถ้าแบ่งออกเป็นสองส่วน จะได้ส่วนละ 6 สี ส่วนสีม่วงนับเป็นสีกลาง ซึ่งอยู่ได้ทั้งสองวรรณะ ศิลปินหรือนักออกแบบที่ชำนาญ จะจัดโครงสร้างสีให้เปล่งประกายออกวรรณะใดวรรณะหนึ่งเสมอ เช่น

วรรณะเย็นเป็นพื้น สีกลางเป็นจุดเด่น และมีสีขาวประกอบ หรือ สีเย็นเป็นพื้นสีร้อนเป็นจุดเด่น สีร้อนเป็นพื้น สีเย็นเป็นจุดเด่น เป็นต้น

การสร้างความกลมกลืนโดยใช้สีในลักษณะสีเอกรงค์ (MONOCHROME)

เป็นการใช้สีโทนเดียว เพื่อมองดูแล้วกลมกลืนเป็นสิ่งเดียวกัน ภาพที่สำเร็จออกมา จะดูคล้ายกับการใช้สีแบบสภาพสีส่วนรวม แต่สีเอกรงค์จะดูนุ่มนวลกว่า ในบางครั้ง สีจะต้องถูกลดค่าลงด้วยการผสมสีตรงกันข้ามก่อน แล้วจึงผสมด้วยสีขาว สีดำ หรือสีเทา เพื่อให้เปล่งประกายเป็นสีเอกรงค์ได้ชัดเจนและนุ่มนวลขึ้น

การกลับค่าของสี (DISCORD)

หมายถึง ความไม่เข้ากัน คนละเรื่องกัน แต่ในหลักการใช้สีหมายถึง การสร้างความแตกต่างหรือความขัดแย้งที่เหมาะสม ได้จังหวะ ส่งเสริมให้มีสีสันน่าดูขึ้น ทั้งนี้เพราะการใช้สีกลมกลืนบางครั้งดูจืดชืดเกินไป การสร้างความขัดแย้งในบางครั้งจุดทำให้ภาพดูตื่นเต้นขึ้น (โกสุม สายใจ. 2540 : 79-87)

สรุปได้ว่าความกลมกลืนของสี มีอยู่หลากหลายทฤษฎีแล้วแต่คนจะนำมาใช้ประกอบ และสามารถนำไปใช้กับงานในด้านการออกแบบเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานออกแบบลายผ้าได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย

นอกจากการใช้ทฤษฎีสีในการออกแบบแล้ว ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงสีที่นำมาใช้ในการตกแต่งลดทอนผ้า เพราะในสมัยโบราณมักจะนิยมการนำเอาสิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติมาใช้ให้สี ซึ่งส่วนใหญ่มาจากพืช สัตว์ และแร่ธาตุทั่วไป

สีธรรมชาติ

หลายพันปีก่อนหน้าที่การทาสีตามร่างกายเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมในการทำสงครามและการฝังศพ มีการค้นพบภาพวาดสีเกี่ยวกับการล่าสัตว์ในถ้ำที่เคยเป็นที่พักอาศัยของมนุษย์ยุคหินและเสื้อผ้าเครื่องใช้ที่มีสีสันทันในหลุมฝังศพโบราณในอียิปต์และอินเดีย ทั้งนี้ในยุคแรกๆ สีที่นำมาใช้ได้จากแร่ธาตุต่างๆ แล้วมีการพัฒนาค้นพบสีจากธรรมชาติอื่นๆอีกมากมาย

ประโยชน์ของสีที่ได้จากพืชเป็นที่รู้จักมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีการค้นพบครั้งแรกในประเทศจีนมีการใช้ครามอายุมากกว่า 6,000 ปี ตัวอย่างหนังที่ย้อมแดง เหลืองและเขียวที่พบในอียิปต์ มีอายุมากกว่า 4,000 ปี สีเหลืองอาจได้มาจากเปลือกของทับทิม ในกรีกและโรมันโบราณใช้สีแดงจากเทียนกิ่ง เป็นต้น

สีธรรมชาติส่วนใหญ่ที่ได้มาจากพืชนานาชนิด จากส่วนต่างๆของพืช เช่น จากเปลือก แก่น ใบ หรือรากที่อยู่ใต้ดิน หรือแม้จะใช้ต้นเดียวกันแต่บางอย่างให้สีต่างกัน หรือแม้แต่การเก็บคนละครั้ง คนละฤดู ก็อาจจะให้สีแตกต่างกันไป ส่วนการย้อมสีนั้นต้องอาศัยความชำนาญของคนย้อม เพราะกว่าจะย้อมได้นั้นต้องผ่านการทดลองมานับครั้งไม่ถ้วน บางสีนั้นต้องย้อมพื้นเสียก่อนแล้วนำมาย้อมทับทีหลังอีกด้วย

มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้กล่าวถึงเรื่องการย้อมสีธรรมชาตินั้นควรคัดเลือกพรรณไม้ที่มีอายุที่เหมาะสม โดยเลือกเก็บเอาเฉพาะส่วนที่ต้องการเท่านั้น และตัวแปรของการย้อมสีธรรมชาติ นั้น มีอยู่หลายสาเหตุด้วยกัน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของน้ำในแต่ละท้องที่ สาเหตุก็คือมีแร่ธาตุที่อยู่ในน้ำตามธรรมชาติที่ไม่เหมือนกัน

การย้อมสีธรรมชาติ มีวิธีการย้อมอยู่ 2 ประเภท เป็นการย้อมร้อน ย้อมเย็น

การย้อมร้อนมีกรรมวิธีโดยการต้ม แก่น เปลือก ใบ ราก จึงจะได้น้ำสีจากพรรณไม้ในธรรมชาติ จากนั้นจะนำฝ้ายที่ผ่านการต้มขจัดไขมันที่มีอยู่ในธรรมชาติของใยฝ้ายออกแล้ว จึงจะนำลงไปต้มน้ำสีตาม

กำหนดเวลาให้เป็นสื่อนำตามที่ต้องการ เมื่อแห้งแล้วในบางสีควรนำไปย้อมทับอีกครั้งจะได้สีที่สดใสสวยงามน่าดูเพิ่มขึ้น

การย้อมเย็น ต้องมีการเป็นควมเตรียมสีย้อมและสารประกอบต่างๆ ให้เรียบร้อย เช่น น้ำต่างซึ่งได้จากซีเถ้าของพรรณไม้ต่างๆ จะใช้ตัวอะไรบ้าง การย้อมเย็นจะทำการในหม้อดินขนาดใหญ่ โดยการจุ่มเส้นใยให้เปียกน้ำ บิดให้หมาดๆ ใส่ลงไปในหม้อดิน ใช้มือช่วยบีบจนได้สีตามต้องการ ทั้งนี้ไม่ควรย้อมสีโดยการใส่เส้นใยลงไปอย่างหนาแน่น เพราะจะทำให้ย้อมลำบากสีไม่ทั่วเส้นใย เพราะไม่มีเนื้อที่ให้กลับตัวในหม้อดินเมื่อย้อมเสร็จสีอาจจะไม่เสมอกัน บางสีจะแช่ทิ้งเอาไว้เป็นวัน

ส่วนคติความเชื่อของการย้อมผ้า เชื่อว่าการย้อมด้วยพรรณไม้นานาชนิด เวลาลงมือปฏิบัตินั้นชาวบ้านถือเคล็ดมาก เวลาข้อมนิยมนอกไปย้อมในที่ห่างไกลผู้คนพอสมควร บริเวณที่ย้อมเส้นใยจะทำรั้วกันมิดชิดเพื่อป้องกันพระภิกษุสงฆ์ สตรีมีครรภ์ สตรีมีประจำเดือนเข้าไปใกล้ เพราะเชื่อว่า 3 สิ่งนี้ถ้าเข้าใกล้บริเวณที่กำลังย้อมสีจะทำให้สีที่เตรียมไว้ “จืด” ใช้การไม่ได้ทันที (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545 : 253-261)

ณัฐภัทร จันทวิช ได้กล่าวถึงเรื่องสืบทอดชาติว่า ประเทศไทยเราไม่มีหลักฐานแน่นอนว่าพบเมื่อไหร่ แต่คนไทยมีความรู้ในการนำรากไม้บางอย่าง ลูกไม้ หรือเปลือกไม้บางชนิด มาทำการย้อมผ้าให้เป็นสีต่างๆ มีมานานแล้ว และการย้อมถ้าจะให้สีจับผ้าไม่ตกง่ายแต่เดิมใช้สารส้มและน้ำมะกรูดย้อมทับอีกทีหนึ่ง ส่วนสิ่งที่ใช้ให้สีได้รวบรวมไว้มีดังนี้

สีธรรมชาติที่ได้จากพืช

ตาราง 1 ส่วนของพืชที่ให้สีไปใช้ประโยชน์

ส่วนของต้นไม้	วิธีการให้ได้มาซึ่งสี
ดอก	นำไปแช่และคั้นเอาน้ำสี
ใบและกิ่งก้าน	นำไปหมักและคั้นเอาสี
ผล – เมล็ด	นำไปโขลกและคั้นเอาน้ำสี
เปลือกและแก่น	นำไปต้มน้ำเดือดจะได้สี
ราก	นำไปแช่น้ำและคั้นเอาสี

ตาราง 2 สีสรรษชาติที่ได้จากพืช

สี	ได้จาก	สิ่งที่ให้สี	ใช้ย้อมผ้า
1. เหลืองอ่อน	แกแล, ยอป่า	แก่น, ราก	ไหม, ผ้า
2. สีนวล	ยอป่า	ราก	ผ้า
3. สีจำปา	คำแฝด	ดอก	ผ้า
4. สีกากีหรือสีกลัก	ขนุน	แก่น	ไหม, ผ้า
5. สีกากีแกมเขียว	ขนุน, เพกา, สมอป่า	แก่น, เปลือก, ใบ	ไหม, ผ้า
6. สีกากี	เบนหนาม, ขมิ้นชัน	เปลือก, หัว	ไหม, ผ้า
7. สีเขียวตองอ่อน	ลับประด	ใบ	ไหม, ผ้า
8. สีเขียวอ่อน	แค	ใบ	ไหม, ผ้า
9. สีเขียวแก	สมอ	เปลือก, ใบ	ไหม, ผ้า
10. สีไพล	ยอป่า	แก่น	ไหม, ผ้า
11. สีแสด	แสด	ผล, ใบ	ไหม, ผ้า
12. สีแดง	ยอป่า, มะไฟป่า	ราก, ต้น, ใบ	ไหม, ผ้า
13. สีแดงยอ	สมอ	เปลือก	ไหม, ผ้า
14. สีคราม	คราม	ราก, ใบ, ต้น	ผ้า
15. สีดำ	สมอ, มะเกลืออ่อน, ชะพลู	ผล, เปลือก, ใบ	ผ้า

ตาราง 3 สีสรรษชาติที่ได้จากสัตว์

สี	ได้จาก	สิ่งที่ให้สี	ใช้ย้อม
1. สีแดง, ม่วงแดง	ครั่ง	ตัว	ผ้า, ไหม

ตาราง 4 สีสรรษชาติที่ได้จากแร่ธาตุ

สี	ได้จาก	สิ่งที่ให้สี	ใช้ย้อม
1. สีแดงจากอิฐ	ดินแดง	ดินแดง	ผ้า
2. สีเทาอ่อน	โคลน	โคลน	ผ้า

สัทวิทยา

สัทวิทยา สัทวิทยา โทเคต ได้แยกเป็นหมวดสัทประเภทต่างๆ ไว้ดังนี้

1. หมวดสัทแม่สัท เป็นสัทสำคัญในบรรดาสัทต่างๆ มี 3 สัท คือ สัทคราม แดง และเหลือง เป็นสัทมูลหรือสัทมูลวรรณ หรือ เพราะเป็นแม่สัทที่เมื่อนำมาผสมกันแล้วจะทำให้เกิดสัทต่างๆ ได้มากมาย และหากนำแม่สัททั้ง 3 มาผสมกัน โดยใช้ส่วนเท่าๆ กัน แล้วจะเกิดเป็นสัทกลาง
2. หมวดสัทเบญจรงค์ คือสัท 5 สัท ประกอบด้วยแม่สัททั้ง 3 สัท กับสีขาวและดำ ซึ่งเมื่อนำมาเรียงลำดับกันโดยไม่ให้เจือปนกัน จะเห็นสัทหลัก 5 สัท คือ สัทคราม แดง เหลือง ขาว และดำ เรียกว่าเบญจรงค์
3. หมวดสัจพพรรณรังสี หมายถึงสัท 6 สัท คือ สัทแดงชาด สัม เหลือง เขียว คราม และม่วงคราม ซึ่งประสานเรียงลำดับกลมกลืนทุกสัท หรือเรียกว่าสัทแสงอาทิตย์ ในสีขาวใสของแสงอาทิตย์นั้นมีสีต่างๆ ดังกล่าว แล้วผสมกลมกลืนกันอยู่ การแยกสัทแสงอาทิตย์นี้ สามารถทำได้โดยการใส่แท่งแก้วเหลี่ยมหน้าเรียบ เช่น แก้วเจียรนัย เพชร สเปกตรัม หรือหยาดละอองน้ำ รับแสงอาทิตย์แล้ว วัตถุเหล่านี้จะแยกสีขาวใสของแสงอาทิตย์ออกเป็น 7 สัท เรียงลำดับกันเป็นสีรุ้ง อันประกอบด้วย สัทแดง แดง เหลือง เขียว คราม น้ำเงิน และม่วง ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า สัทแดง เหลือง และครามเป็นสัทมูลหรือแม่สัท ส่วนสัทเสน เขียว และม่วงเป็นสัทผสม เกิดจากการนำแม่สัท 2 สัทผสมกัน สัทผสมทั้ง 3 สัท นี้เรียกว่าสัทสมบูรณ หรือสัทปฏิบัติของแม่สัท หมายความว่า ถ้าเอาสัทสมบูรณสีใดสีหนึ่งในสามสีนี้ ผสมกันกับแม่สัทที่เป็นสีตรงกันข้าม เช่น สัทสมบูรณสีเขียวผสมกับแม่สัทแดงจะกลายเป็นสัทกลาง คือไม่เป็นสี จึงเรียกทั้ง 3 สีนี้ว่า แม่สัทของแสงอาทิตย์
4. หมวดสีนพรัตน์ หมายถึงสีแก้วมณี 9 ประการ คือ

ขาว	เทียบสี เพชร
แดงสด	เทียบสี ทับทิม
เขียวสด	เทียบสี มรกต
เหลืองสด	เทียบสี บุษราคัม
แดงแก่	เทียบสี โกเมน
คราม	เทียบสี นิล
หมอก	เทียบสี มุกดาหาร
หงสบาท	เทียบสี เพทาย
เลื่อมประภัสสร	เทียบสี ไพฑูรย์

แม่สัทต่างๆ ที่ช่างไทยสมัยโบราณทำจากวัตถุธรรมชาติด้วยกรรมวิธีที่เรียบง่ายบางสีช่างมิได้เรียกว่า “สี” นำหน้าอย่างสีทั่วไป เพราะช่างโบราณเห็นว่าสีต่างๆ มีลักษณะเป็นน้ำยา จึงเรียกชื่อตามวัตถุดิบหรือตัวยาเป็นหลัก เช่น เรียกสีแดงว่า ดินแดงชาด เรียกสีเหลืองว่า รง เรียกสีฟ้าว่า คราม และเรียกสีดำว่า เขม่าหรือหมึก เป็นต้น

การเรียกชื่อสีของช่างไทยจะแตกต่างไปจากการเรียกชื่อสีของคนทั่วไป ซึ่งมักเรียกชื่อสีในลักษณะเปรียบเทียบกับสีที่มีอยู่ในธรรมชาติ บางทีเรียกชื่อสีตามสิ่งที่มาเปรียบเทียบกับ เช่น เรียกชื่อสีในกลุ่มสีแดงว่า สีเลือดนก สีเลือดหมู แดงลิ้นจี่ สีทับทิม ชื่อสีในกลุ่มสีเขียว มักเรียกตามลักษณะสีและสิ่งที่เทียบกับสีต่างๆ กันไป เช่น เขียวไข่กา เขียวหัวเป็ด เขียวมะกอก เรียกชื่อสีในกลุ่มสีเหลืองว่า เหลืองมะนาว ส้มจำปา หมากรุก และเรียกชื่ออื่นๆ ตามชื่อของสิ่งที่ออกสีนั้นๆ เช่น สีน้ำตาลไหม้ สีหม้อใหม่ สีเขียวขี้ม้า สีน้ำทะเล สีฟ้า สีคราม สีเปือกมังกุด เป็นต้น (วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. 2535 : 175)

วรรณนิภา ณ สงขลา ได้จัดหมวดสัทโบราณไว้ดังนี้

หมวดสี่แดง

ชาดเลือนนก แดงยอ ทับทิม ลิ่นจี แดงมณี เลือดหมู ดิดแดง ชมพู กุหลาบ ดอกชบา น้ำหมาก กรัก น้ำตาล
บัวโรย กลีบบัว แดงตัด ดินแดงตัด น้ำครั่ง หางเหยี่ยว เท้านกพิราบ กุเหว่า แดงกำ ฝาด น้ำทาง ดินแดงเทศ
หงดินตัด

หมวดสี่เสน

สั้ม แสด จำปา จำปาแดง จำปาแก่ หมายสุก ก้ามปู อสุรา หงเสน หงสบา หงสิบา หงชาด หงดิน อัฐ
หม้อใหม่ ทองแดง นยาก เหล็ก ปูน ก้านดอกกวรรณการ ลูกพิกุล เสน

หมวดสี่เหลือง

เหลือง รง นวล ลูกจันทร์ ดอกบวบ มุกสุก ขี้ผึ้ง เลื่อมประภัสสร เนื้อ นวลจันทร์ นวลเทา ทอง ทองเหลือง
เลื่อม พราย มะตูมสุก ดิน น้ำผึ้ง ดอกคำ ดินเหลือง

หมวดสี่เขียว

เขียว เขียวใบแค เขียวนิล สมอ มหาดไทย ก้านมะลิ เขียวไข่กา เขียวนวล ก้านทอง ไพล ยอดทองอ่อน เขียว
ใบไม้ ถั่วเขียว เขียวนวล เขียวนกกาหลง เขียวตะพุ่น เขียวถั่ว เขียวรง เขียวมอ เขียวขาบ เทาเขียว เขียวขจี
หญ้ามัน เขียวเทา น้ำไหล เขียวฝรั่ง ทองอ่อน เขียวตั้งเซ เขียวชินสี เขียวขึ้นการะเวก ก้ามปูหลุด ดิน
เขียว เขียวฟ้า เขียวมรกต รงกา

หมวดสี่คราม

คราม ฟ้า ขาบ กรมท่า มอคราม มอมืด สัมฤทธิ์ เมฆ หมอก โศก น้ำเงินนกพิราบ เมฆมอ ขาบคำ ครามฝรั่ง
น้ำเงิน ตากุ้ง เข็มขาบ ครามจีน

หมวดสี่ม่วง

ม่วง ม่วงชาด เม็ดมะปราง ดอกตะแบก ม่วงคราม ลูกหว้า กล้าไหม้ ม่วงแดง พวงอังกาบ ดอกอัญชัน ดอก
บานเย็น ม่วงทอง ม่วงเขียว เปลือกมังคุด

หมวดสี่ดำ

ดำนิล ปีกแมลงวัน น้ำรัก หมึก ย่ากรวย มอหมึก เทา ดำ กำ ก่า... (วรรณิภา ณ สงขลา. 2530 : 104)

สรุป จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว สិโโบราณส่วนใหญ่มักเรียกชื่อตามชนิดของพืช , สัตว์และแร่ธาตุ หรือวัตถุต่างๆ ที่เราสามารถมองเห็นตามสีนั้นๆ ตามความเป็นจริง หรือกล่าวได้ว่าเรียกตามสีที่ได้จากวัสดุ ธรรมชาติต่างๆ ที่เป็นวัตถุในการสักดสีนั้นๆ แต่สีที่ได้แท้จริงเมื่อทำการย้อมผ้าหรือพิมพ์ผ้า อาจจะมีการผิดเพี้ยนไปจากสีของตัววัตถุดิบที่นำมาใช้สักดสีบ้าง และไม่สามารถวัดค่าหรือนำไปเปรียบเทียบกับสีในโรงงานอุตสาหกรรมได้เนื่องจาก วัตถุดิบที่นำมาสักดมีปริมาณสีในตัวของมันเองไม่เท่ากัน และสารประกอบในการสักดสีแต่ละชนิดก็ให้ความอ่อนแก่ของสีที่แตกต่างกัน

ปัจจุบันนี้ กล่าวได้ว่า มนุษย์มีความเจริญทางวิทยาศาสตร์มากขึ้นทำให้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางการผลิตสิ่งทอมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในด้านการย้อม การทอ หรือการพิมพ์ผ้า ทำให้เกิดการแข่งขันเพิ่มมากขึ้น แต่ถ้าวเารู้จักวิธีการปรับปรุงหรือพัฒนากระบวนการออกแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เราจะสามารถเข้าไปสู่การแข่งขันทางการตลาดนั้นๆ ได้เหมือนกัน

5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

กฤษฎา พิณศรี และคณะ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาลวดลายที่ปรากฏบนผ้าพิมพ์โบราณ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างลวดลายกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น จดหมายเหตุหรือบันทึกของชาวต่างชาติ พงศาวดาร วรรณคดี ฯลฯ และหลักฐานทางโบราณคดี เช่น ลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรม ลายรดน้ำ ภาพเขียนหรือจิตรกรรมสมุดข่อย ไม้หรือหินจำหลัก ตลอดจนงานประณีตศิลป์ประเภทอื่นๆ เพื่อที่จะค้นหาลักษณะร่วมของลวดลาย ทราบถึงที่มาและหน้าที่การใช้งานของผ้าพิมพ์ สถานะของผู้ใช้และคติความเชื่อของลวดลายที่ถูกนำมาใช้ตกแต่งลงผ้าพิมพ์ โดยทำการคัดลอกลายเส้น จัดประเภทหมวดหมู่ของลาย

ผลการวิจัยทำให้สามารถจำแนกลวดลายที่ปรากฏอยู่บนผ้าพิมพ์ออกได้เป็นกลุ่มดังนี้

กลุ่มห้องผ้า	ประกอบด้วย ลายก้านแย่ง ลายตารางสี่เหลี่ยม ลายราชวัติ ลายกุดั่น ลายดอกลอย ลายเข้มาบ ลายข้าว ลายเครือเถา ลายต่างประเทศ และลายเบ็ดเตล็ด
กลุ่มลายกรอบแว่น	ประกอบด้วย ลายประจำยาม ลายลูกฟัก ลายก้านขด ลายก้านแย่ง ลายเครือเถา ลาย ดอกไม้ก้านขดและลายเบ็ดเตล็ด
กลุ่มลายเชิงผ้าหรือกรวยเชิง	ประกอบด้วยลายเฟื่องอุบะธรรมดา ลายเฟื่องอุบะประดับกระจก

และจากการเปรียบเทียบลวดลายดังกล่าวกับลวดลายที่ใช้ตกแต่งในงานศิลปกรรมแขนงอื่นๆ พบว่า ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดกับหลักฐานที่มีอายุอยู่ในช่วงอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ราวพุทธศตวรรษที่ 23-25) นอกจากนั้นลายผ้าจากภาพจิตรกรรมฝาผนังยังทำให้ทราบว่า ผ้าพิมพ์ที่มีการตกแต่งลวดลายอย่างสวยงามมักถูกใช้เป็นภูษาทรงของรูปเทวดา กษัตริย์หรือบุคคลชั้นสูง ส่วนชาวบ้านสามัญชนจะใช้ผ้าพิมพ์ที่เป็นลายดอกเล็กๆ ธรรมดา แสดงให้เห็นว่าการใช้ผ้าเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดบทบาทและสถานะของบุคคลในสังคมไทยสมัยโบราณ

ดวงฤทธิ์ แคล้วปลอดทุกข์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทและความสำคัญของผ้าที่ใช้ในราชสำนักแห่งกรุงศรีอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์ตอนต้น มาศึกษาและวิเคราะห์ถึงการนำเข้ามาสู่ราชสำนัก และลักษณะการทอดถึงประโยชน์ใช้สอยของผ้าโบราณชนิดต่างๆ นี้ โดยมีการนำไปเปรียบเทียบกับวรรณคดี บันทึกจากจดหมายเหตุ ภาพถ่ายทางวัตถุโบราณและจิตรกรรมฝาผนังจากวัดวาอารามหลายๆ แห่ง

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผ้าเข้มาบ ผ้าคาด ผ้าเย็บรับและผ้าอัดลัด ที่ใช้กันในราชสำนักแห่งกรุงศรีอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ เป็นผ้าโบราณที่มีหลักฐานสำคัญทางโบราณคดี และสะท้อนให้เห็นค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อ สภาพเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยได้เป็นอย่างดี

สุมาลย์ โทมัส (2529 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผ้าและประเพณีการใช้ผ้าไทย ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ลงมาจนถึงยุคประวัติศาสตร์สมัยต่างๆ ตั้งแต่สุโขทัยมาจนถึงรัตนโกสินทร์ สำหรับในยุคประวัติศาสตร์นั้น กล่าวถึงผ้าและประเพณีการใช้ผ้าของชนชั้นต่างๆ ในสังคม และผ้าในวรรณคดี ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผ้าที่ใช้ในราชสำนัก ล้วนแต่สังผลิตมาจากต่างประเทศแทบทั้งสิ้น และกล่าวถึงผ้าพื้นเมืองซึ่งรวมถึงการใช้จากธรรมชาติในการย้อมเส้นด้าย และเทคนิคการทอแบบต่างๆ

ไมตรี เกตุขาว (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาลวดลายผ้าตีนจกในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย โดยเฉพาะ 3 จังหวัด ในประเด็นลักษณะของลวดลาย การใช้สี ความคล้ายเหมือนและแตกต่างของลวดลายในแต่ละจังหวัด

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผ้าตีนจกใน 3 จังหวัด ได้แก่ จ.แพร่ จ.อุดรดิตถ์ จ.สุโขทัย พบว่าผ้าตีนจกอ.ลอง จ.แพร่ สีพื้นผ้าตีนจกมีสีแดง ซึ่งเป็นรูปแบบโบราณดั้งเดิม ผ้าตีนจก อ.ลับแล จ.อุดรดิตถ์ สีพื้นผ้าตีนจกมีสีแดง ซึ่งเป็นรูปแบบโบราณดั้งเดิม ผ้าตีนจก อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย สีพื้นผ้าตีนจกมีสีแดงเหลืองลายละเอียด ซึ่งมีความสวยงามและมีสีสันสดใส

อุบลศรี อรรถพันธุ์ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการทอผ้าไหมพรมเรียง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาการทอผ้าไหมยกดอกด้วยหูกโบราณ เพื่อประโยชน์และเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน พบว่าช่างทอผ้าที่ตำบลพุมเรียง จะมีลายผ้าที่ใช้เป็นแบบอย่างการเก็บดอกซึ่งเรียกว่า “ครูผ้า” โดยจะปักผ้าด้วยไหมให้มีรูปแบบลวดลายต่าง ๆ จะใช้เป็นแบบสำหรับการทอผ้ายกดอก “ครูผ้า” ยังรวมถึง เศษผ้าทอยกดอกที่ช่างทอไว้แต่เดิม หรืออาจได้รับแบบมาจากที่อื่น แล้วเก็บรักษาไว้เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับเก็บลายดอกในครั้งต่อไป แบ่งได้ 3 ประเภท

คือ

1. ประเภทลายดอกไม้ เช่น ลายดอกพิกุล ลายดอกกุหลาบ ลายดอกบุหงา ลายดอกโบตั๋น ลายดอกเขี้ยวกระแต ลายดอกแก้ว ลายดอกมะลิ ลายดอกก้านแย่ง ลายก้านในดอก ลายดอกลอย ลายดอกถม และลายเครือวัลย์ หรือเครือเถาว์ เป็นต้น

2. ประเภทลายสัตว์ เช่น ลายพญาครุฑ ลายราชสีห์เข้าถ้ำ ลายชี่หนอน (กิ้งนร) ลายราชสีห์ ลายช้าง ลายแมลงวัน ลายนกยูง ลายปลาตะเพียน ลายหุช้าง ลายลูกปลา เป็นต้น

3. ประเภทลายเบ็ดเตล็ด เช่น ลายราชวัตรโคม หรือลายราชวัตรดอกใหญ่ ลายราชวัตรเลว หรือลายราชวัตรดอกเล็ก ลายดอกใหญ่ ลายดอกใหญ่ล้อมแมลงวัน ลายโคมเพชร ลายช่อเทพ ลายน้าไหลตุ้มเรียง ลายข้าวหลามตัด ลายยอดแหลม ลายก้างปลา ลายไทย ลายยกเบ็ด ลายธงบิน ลายมาเลเชีย ลายนพเก้า เป็นต้น

ผลของการศึกษาวิจัยพบว่า การเก็บดอกลายผ้าในตำบลพุมเรียงไม่มีวิธีเก็บที่แน่นอนจากการศึกษาพบว่า ลายจำนวนมากมีชื่อเรียกเหมือนกัน แต่ลายที่ปรากฏจะมีลักษณะปลีกย่อยที่แตกต่างกัน การทอผ้าจะมีการเลียนแบบและดัดแปลงลายผ้าตามความชำนาญ และความเหมาะสม ซึ่งช่างทอผ้าส่วนใหญ่จะยังคงรักษาโครงใหญ่ของลายอันเป็นเอกลักษณ์ของลายที่มีความหลากหลายที่ปรากฏอยู่ในตำบลพุมเรียง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง ผ้าพิมพ์ลายโบราณ : กรณีศึกษาผ้าพิมพ์โบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามหัวข้อดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือประชากรทั้งหมดเป็นผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ใน 2 สมัย จำนวน 100 ผืน ได้แก่

- สมัยกรุงศรีอยุธยา	จำนวน 50 ผืน
- สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	จำนวน 50 ผืน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็นส่วนดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง มีการดำเนินการวิเคราะห์ดังนี้

1.1 ลักษณะการจัดวางโครงสร้างลวดลายผ้าพิมพ์ โดยแบ่งตามประเภทลวดลายดังนี้

- 1.1.1 ลายก้านแย่ง
- 1.1.2 ลายตารางสี่เหลี่ยม
- 1.1.3 ลายราชวัติ
- 1.1.4 ลายกุดั่น
- 1.1.5 ลายดอกกลอย
- 1.1.6 ลายเข้มขาบ
- 1.1.7 ลายดาว
- 1.1.8 ลายเครือเถา
- 1.1.9 ลายเบ็ดเตล็ด
- 1.1.10 ลายต่างประเทศ

1.2 ลักษณะการใช้สี

- 1.2.1 การใช้สีแม่สี
- 1.2.2 การใช้สีเบญจรงค์
- 1.2.3 การใช้สีฉัพพรรณรังสี
- 1.2.4 การใช้สีนพรัตน์

1.3 เปรียบเทียบลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในประเด็นความเหมือน ความแตกต่าง และลักษณะเฉพาะ

การศึกษาแปรความหมายนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) เป็นการนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Research) ตลอดจนแปรความหมายรูปแบบลวดลายผ้าพิมพ์โบราณ โดยการรวบรวมข้อมูลจากการถ่ายภาพ สัมภาษณ์ การค้นคว้าจากเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตารางแสดงสถิติร้อยละ

การเรียบเรียงปฏิญานพนธ์

- 1 บทนำ
 - 1.1 ภูมิหลัง
 - 1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย
 - 1.3 ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า
 - 1.4 ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ
- 2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า
 - 2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมา
 - 2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของผ้าโบราณ
 - 2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายของผ้าพิมพ์
 - 2.4 ข้อมูลการใช้สีของลวดลาย
 - 2.5 ข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า
 - 3.1 กลุ่มตัวอย่าง
 - 3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์โบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งหมดจำนวน 100 ผืน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. ผ้าพิมพ์โบราณ ในสมัยศรีอยุธยา จำนวน 50 ผืน
2. ผ้าพิมพ์โบราณ ในสมัยรัตนโกสินทร์ จำนวน 50 ผืน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ศึกษาใน 2 ประเด็นหลัก คือ

1. การวิเคราะห์จากกลุ่มตัวอย่าง มีการดำเนินการวิเคราะห์ดังนี้

- 1.1 วิเคราะห์ลักษณะลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ โดยแบ่งตามประเภทลวดลายดังนี้

- 1.1.1 ลายก้านแย่ง
- 1.1.2 ลายตารางสี่เหลี่ยม
- 1.1.3 ลายราชวัติ
- 1.1.4 ลายกุดั่น
- 1.1.5 ลายดอกกลอย
- 1.1.6 ลายเข้มขาบ
- 1.1.7 ลายดาว
- 1.1.8 ลายเครือเถา
- 1.1.9 ลายเบ็ดเตล็ด
- 1.1.10 ลายต่างประเทศ

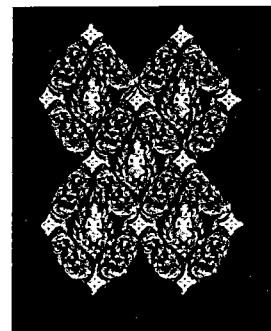
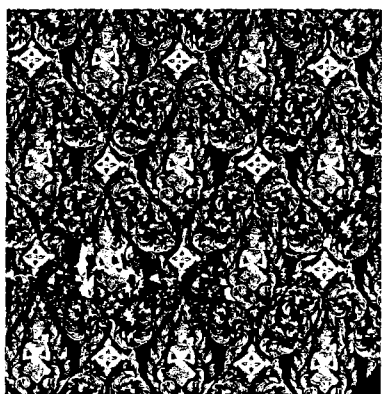
- 1.2 วิเคราะห์ลักษณะการใช้สีที่ใช้ประกอบลวดลายด้าน

- 1.2.1 การใช้สีโบราณ

- 1.3 เปรียบเทียบลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ในประเด็นความคล้ายเหมือน และความแตกต่างตลอดจนลักษณะเฉพาะของยุค

ผลการวิจัยปรากฏผลดังนี้

ผ้าพิมพ์ลายโบราณในสมัยกรุงศรีอยุธยา จำนวน 50 ผืน

ภาพประกอบ 1 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 1 เป็นลายเทพนม – ก้านขด จัดอยู่ในประเภทลายเทพนม - ก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง มีลักษณะคล้ายหยดน้ำประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์อยู่ในท่าพนมมือ มีลายดอกไม้สี่กลีบอยู่ตรงปลายด้านล่างของตัวเทพนม มีลายกนกเปลวไฟหรือกนกใบเทศมาจัดรูปทรงม้วนคล้ายตัวอักษรภาษาอังกฤษรูปตัว S จัดวางอยู่ในรูปทรงกลมวงรี มีการค้นลายด้วยรูปลักษณะคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ตรงกลางมีลักษณะทรงกลมประกอบกันเป็นดอกไม้เล็กๆ สี่กลีบ แนวรอบรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนมีลักษณะเป็นกลีบสี่กลีบอยู่ภายนอกวงกลม

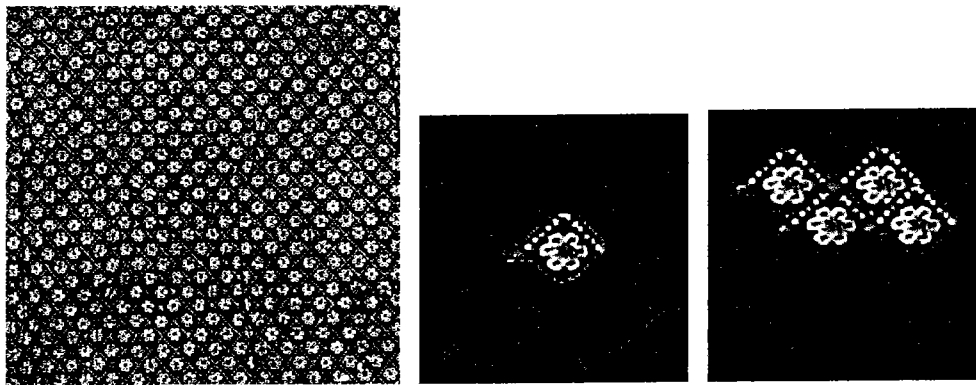
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่งประกอบด้วยลายก้านขด มีลักษณะคล้ายกนกเปลวไฟหรือกนกใบเทศมาจัดรูปทรงม้วนคล้ายตัวอักษรภาษาอังกฤษรูปตัว S จัดวางอยู่ในรูปทรงกลมวงรี มีการค้นลายด้วยรูปลักษณะคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ตรงกลางมีลักษณะทรงกลมประกอบกันเป็นดอกไม้เล็กๆ สี่กลีบ แนวรอบรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนมีลักษณะเป็นกลีบสี่กลีบอยู่ภายนอกวงกลม

การจัดวาง โครงสร้างลายของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้งและเฉียง เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 5 สี คือ ดำ ขาว เขียว แดงสด ส่วนสี น้ำตาลแก่และน้ำตาลอ่อนเป็นสีผสมระหว่างค่าของสีดำ เหลือง และขาว

ภาพประกอบ 2 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 2 เป็นลายดอกไม้หกกลีบกันแย่ง จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษากันแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง มีลักษณะคล้ายดอกไม้หกกลีบ

ลายประกอบ เป็นลายกันแย่ง มีลักษณะคล้ายจุดไข่ปลา วางตามแนวรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน วางอยู่ล้อมรอบลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างลายของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ สีส้ม สีชมพูเป็นสีที่มีค่าของสีแดงผสมกับสีขาว ส่วนสีน้ำตาล เป็นสีผสมระหว่างค่าของสีดำ และเหลือง

ภาพประกอบ 3 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะการเรียงอิฐ

ภาพประกอบ 3 เป็นลายกุดั่นดอกกลอย จัดอยู่ในประเภทลายกุดั่น ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลางมีลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบหรือคล้ายดอกลำดวน ตรงกลางดอกมีดอกไม้เล็กๆ มีสี่กลีบ มีข้อใบไม้วางอยู่ทั้งสี่ด้านหันหัวสลับกับดอกอยู่ภายในกรอบวงกลม

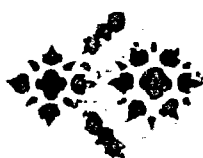
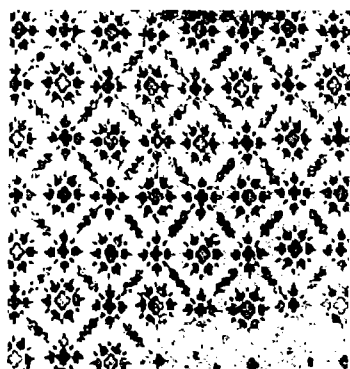
ลายประกอบ เป็นลายประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกประจายามใบเทศมีสี่กลีบ และมีคล้ายรูปใบเทศวางอยู่ระหว่างกลีบดอกของดอกไม้ วางลายสลับกับลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างลายของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะเรียงอิฐ

โครงสร้างสี

การใช้สี หมวดสีฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ แดงชาด ส้ม และขาวขุ่น ส่วนสีน้ำตาลแกมเขียวผสมระหว่างค่าของสีเหลือง ดำ และเขียว

ภาพประกอบ 4 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะการเรียงอิฐ

ภาพประกอบ 4 เป็นลายดอกไม้สิบสองกลีบก้านแย่ง จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง มีลายลักษณะคล้ายดอกไม้มีกลีบหกกลีบ มีกลีบเล็กแซมอยู่ระหว่างกลีบแต่ละกลีบ มีเกสรตรงกลางคล้ายดอกไม้เป็นหยักสี่หยัก

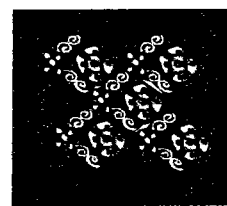
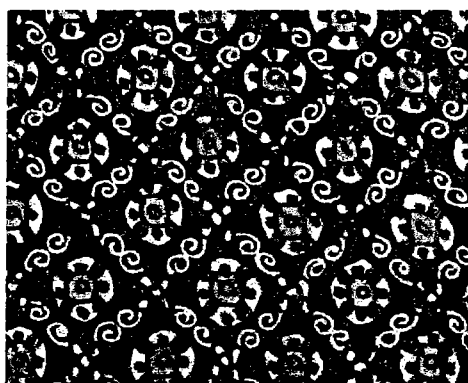
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่งมีลักษณะเป็นกลีบดอกไม้วางซ้อนเรียงกันเป็นแถว วางลายเฉียงในแนวทแยงอยู่ทั้งสี่ด้านของลายหลัก มีดอกไม้สี่กลีบลักษณะคล้ายลายหลักเป็นตัวคั่นระหว่างลายก้านแย่งทั้งสี่ด้าน

การจัดวาง โครงสร้างลายของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะ
เหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลัก 5 สี คือ เหลือง แดงสด ดำ น้ำตาล ขาวขุ่น
ส่วนน้ำตาลแกมเขียวผสมระหว่างค่าสีเหลือง เขียว และดำ

ภาพประกอบ 5 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 5 เป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ลักษณะอื่นๆ จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษากัน
แย่ง 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง มีลักษณะคล้ายดอกไม้มีกลีบเล็กสี่กลีบวางอยู่ทั้งสี่ด้าน และมี
กลีบใหญ่แซมอยู่ระหว่างกลีบเล็กอยู่ภายในทรงกลม

ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่งประกอบด้วยลายก้านม้วนหันหลังชนกัน วางลายเฉียงในแนว
ทแยงทั้งสี่ด้านของลายหลัก มีลายลักษณะคล้ายดอกไม้เป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างลายของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะ
เหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ แดง ดำ ขาวขุ่น และเหลือง

ภาพประกอบ 6 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 6 เป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ลักษณะอื่นๆ จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤษาก้านแย่ง ลาย1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลางระหว่างกรอบสี่เหลี่ยมทั้งสองกรอบ ภายในกรอบสี่เหลี่ยม มีลายลักษณะคล้ายช่อดอกไม้เป็นทรงพุ่ม วางในแนวนอนและแนวตั้ง ประกอบด้วยดอกไม้คล้ายดอกตูม วางอยู่ท้ายช่อดอกไม้มีกลีบสามกลีบกำลังแย้มกลีบคล้ายดอกตูม มีกนกเปลวอยู่ด้านข้างทั้งซ้ายและขวาของดอกไม้สามกลีบ

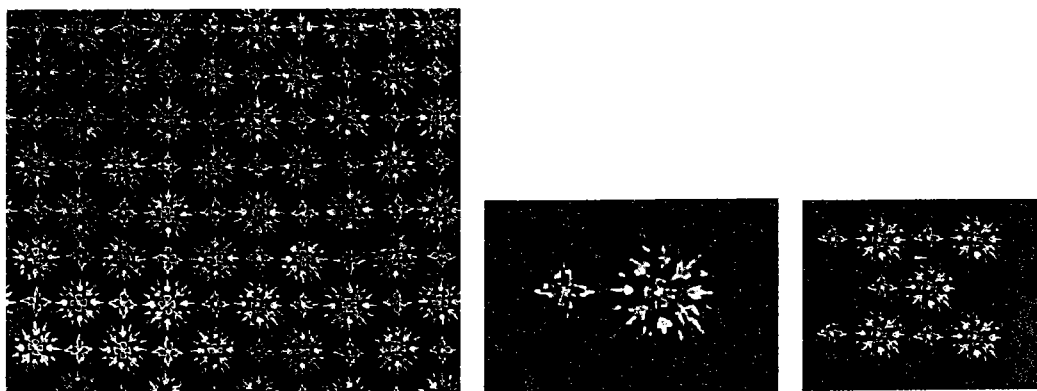
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายดอกไม้มีใบไม้วางอยู่ทั้งซ้ายและขวาตามแนวยาว ลายวางอยู่ทั้งสี่ด้านของลายหลักตามแนวเฉียง มีลายดอกไม้สี่กลีบเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างลายของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอนและแนวเฉียง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ สีแดง ดำ เขียว น้ำตาลเทา ส่วนสีอ่อนผสมระหว่างค่า สีแดง ส้มและขาว

ภาพประกอบ 7 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะการเรียงอิฐ

ภาพประกอบ 7 เป็นลายดาวกระจาย จัดอยู่ในประเภทลายดาว ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง มีลักษณะคล้ายดาวมีแปดแฉก และมีแฉกเล็กๆ ซ้อนอยู่ตรงกลางระหว่างแฉก แต่ละแฉกมีลายคล้ายใบเทศ ตรงกลางมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีสี่กลีบ

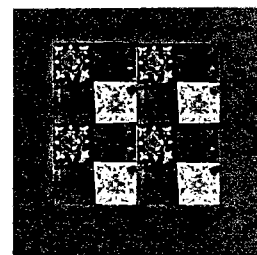
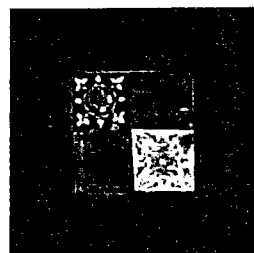
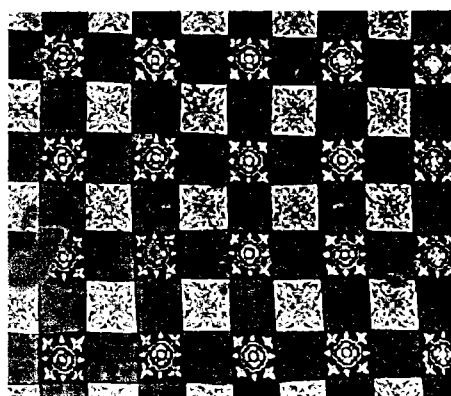
ลายประกอบ เป็นลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีสี่กลีบสี่กลีบวางสลับกับลายหลัก หรือคั่นอยู่ระหว่างลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างลายของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะการเรียงอิฐแนวนอน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ แดง เหลืองแกมเขียว ขาวขุ่น ส่วนน้ำตาลผสมระหว่างค่าของ สีเหลือง และดำ

ภาพประกอบ 8 สมัยกรุงศรีอยุธยา

1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 8 เป็นลายตารางหมากรุก จัดอยู่ในประเภทลายตารางสี่เหลี่ยม ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรูปทรงสี่เหลี่ยม มีสองลาย สี่เหลี่ยมลายแรกเป็นลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบ และมีดอกไม้ซ้อนกันอยู่ในดอกไม้สี่กลีบอีก 1-2 ดอก สี่เหลี่ยมลายที่สอง ภายในประกอบด้วย ลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบ มีกลีบใหญ่สี่กลีบ กลีบเล็กวางสลับกับกลีบใหญ่อีกสี่กลีบอยู่ภายในวงกลมเป็นหยักรูปทรงคล้ายดอกไม้ซ้อนกันอยู่ มีขอบใบไม้ 3 ใบ วางอยู่ภายในมุมเฉียงของสี่เหลี่ยม

ลายประกอบ เป็นลายรูปทรงสี่เหลี่ยมภายในไม่มีลาย เป็นสีของพื้นผิววางสลับกับลายหลักทั้งสองลาย

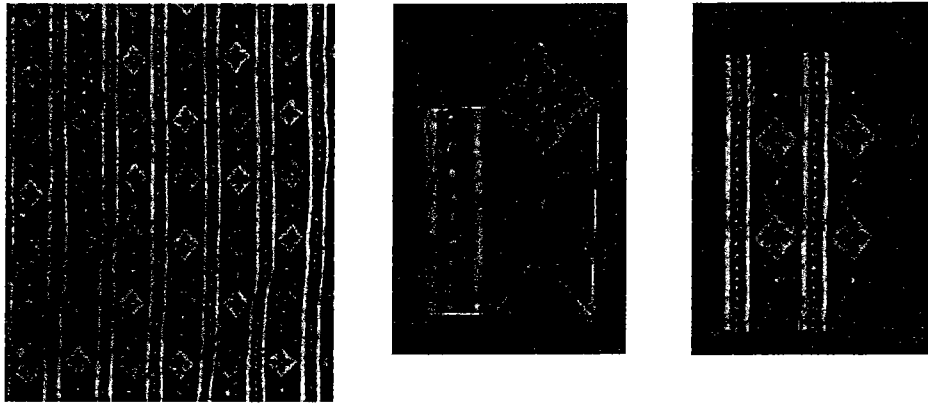
การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอนหรือแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 5 สี คือ เหลือง ดำ ส้ม คราม และขาว

ขุน

ภาพประกอบ 9 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 9 เป็นลายเข้มขาบประจำยามก้ามปู จัดอยู่ในประเภทของลาย ลายเข้มขาบ ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก ประกอบด้วยลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มีดอกไม้สี่กลีบ กลีบดอกมีหยักคล้ายใบเทศอยู่ตรงกลาง มีลายก้านขดม้วนวางอยู่ทั้งสี่ด้านของดอกไม้ โดยมีด้านบนและด้านล่างหันหน้าชนกัน มีลักษณะคล้ายก้ามปู และมีใบไม้เล็กๆ แซมอยู่ระหว่างก้าน มีดอกไม้สี่กลีบคั่นอยู่ตรงกลางระหว่างก้านขด

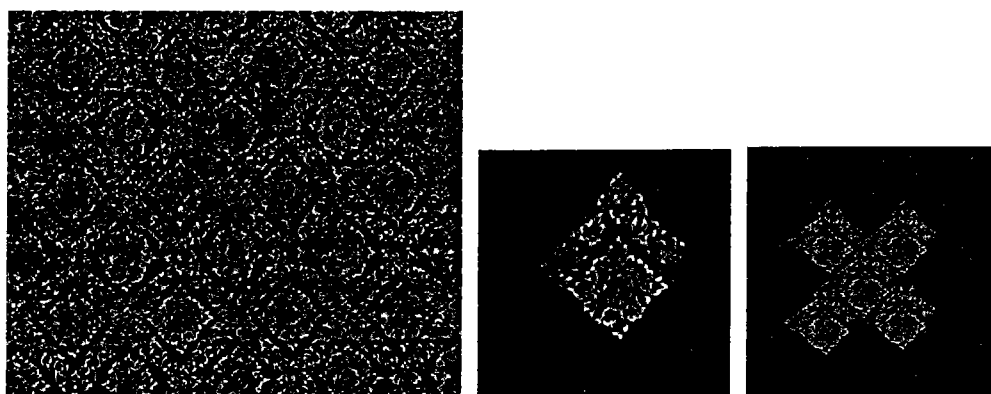
ลายประกอบ เป็นลายริ้วาว ประกอบด้วยจุดไข่ปลาเรียงกันเป็นแถวยาวในแนวตั้งวางอยู่ตรงกลางริ้ว มีริ้วสี่เล็กๆ วางอยู่ด้านข้างทั้งสองข้าง มีการวางลายสลับกับลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ แดงสลับ เหลือง เขียว และดำ

ภาพประกอบ 10 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 10 เป็นลายดอกประดิษฐ์ทรงสี่เหลี่ยม จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง
ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง มีลักษณะคล้ายรูปทรงสี่เหลี่ยม ประกอบลายคล้ายดอกไม้ทรง
สี่เหลี่ยม มีกลีบดอกคล้ายใบเทศสามใบมาประกอบกัน มีกลีบทั้งหมดสี่กลีบ ตรงกลางมีลายลักษณะคล้าย
ดอกไม้ทรงกลมอยู่ตรงกลางดอก

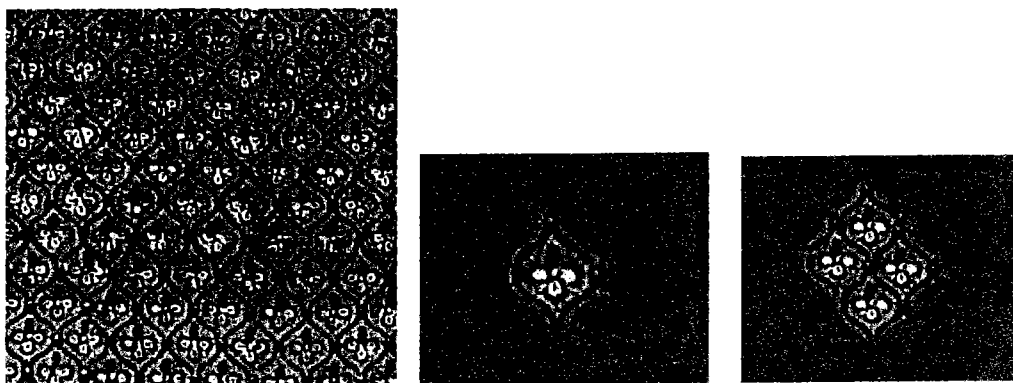
ลายประกอบ เป็นลายรูปสี่เหลี่ยมประกอบก้านแย่ง มีลายประกอบด้วยลายลักษณะคล้ายช่อ
กนกมาประกอบช่อด้วยใบเทศ และมีลายลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม
เพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ แดง เขียวผสมดำ ขาวขุ่น ส่วนน้ำ
ตาลเหลืองผสมระหว่างค่าของสีเหลืองและดำ

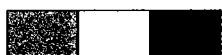
ภาพประกอบ 11 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 11 เป็นลายดอกไม้สี่กลีบกันแย่ง จัดอยู่ในประเภทของลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษากันแย่ง
ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง มีลายประกอบด้วยลายลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบ มีสามกลีบที่มีลักษณะเหมือนกัน กลีบอีกหนึ่งกลีบแตกต่างออกไป คล้ายกันกลีบ

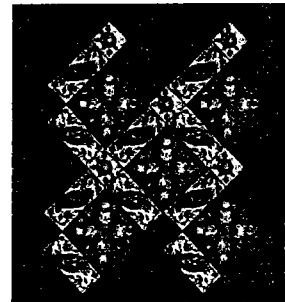
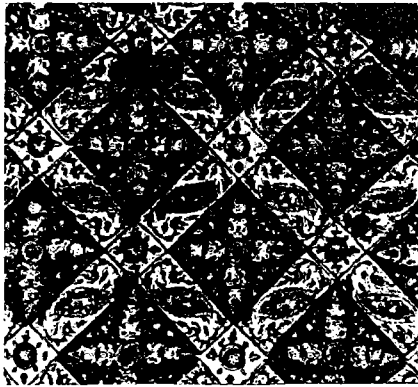
ลายประกอบ เป็นลายกันแย่งไม่มีลวดลายมีแต่เป็นเส้นรอบลายหลัก มีจุดเป็นตัวคันลายหรือเป็นตัวจบของเส้น

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวดิ่งหรือแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 2 สี คือ ขาวขุ่น เหลืองแกมเขียว และน้ำตาลผสมระหว่างค่าของสีเหลือง เขียวและดำ

ภาพประกอบ 12 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 12 เป็นลายเทพนมสี่หน้า-เทพนม จัดอยู่ในประเภทของลาย เทพนมก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง อยู่ในรูปทรงสี่เหลี่ยมประกอบด้วยลายรูปเทพนมครึ่งตัวมีสองคี่ หันเศียรไปแต่ละมุมของสี่เหลี่ยมที่ค่อนข้างจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีรูปดอกไม้เล็กๆ แซมอยู่ตรงกลาง

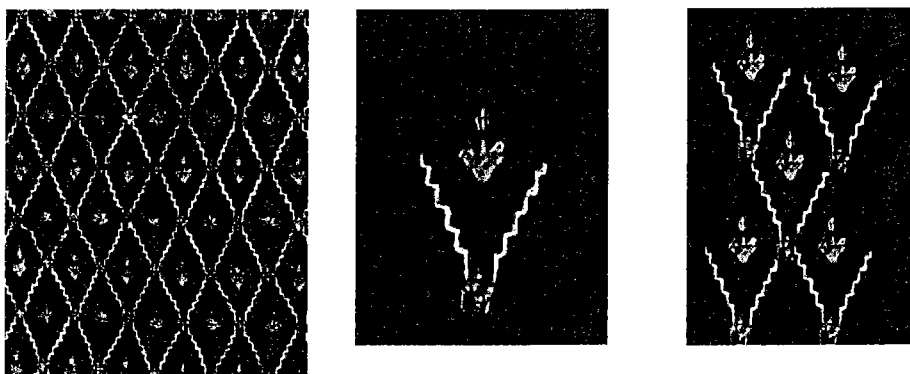
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายเทพนมอยู่ในกรอบมีลักษณะเหมือนใบไม้ มี ก้านต่อออกมาจากปลายใบ มีลายดอกไม้อยู่ปลายของก้านประดับด้วยใบไม้เล็กๆ

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอนหรือแนวตั้ง เป็นการต่อลายใน ลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี มีสีหลัก 3 สี คือ แดง ขาว เขียว ส่วนสีน้ำตาลผสมระหว่าง ค่าของ สีเหลืองและดำ

ภาพประกอบ 13 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 13 เป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ลักษณะอื่นๆ จักอยู่ในประเภท ลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษากัน
แย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลางสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เป็นลายของพุ่มดอกไม้ประกอบด้วยลาย
มีลักษณะคล้ายใบเทศสองใบวางอยู่ด้านซ้ายและขวาของรูปสี่เหลี่ยม มีใบเทศวางอยู่ตรงปลายยอดอีกหนึ่งใบ

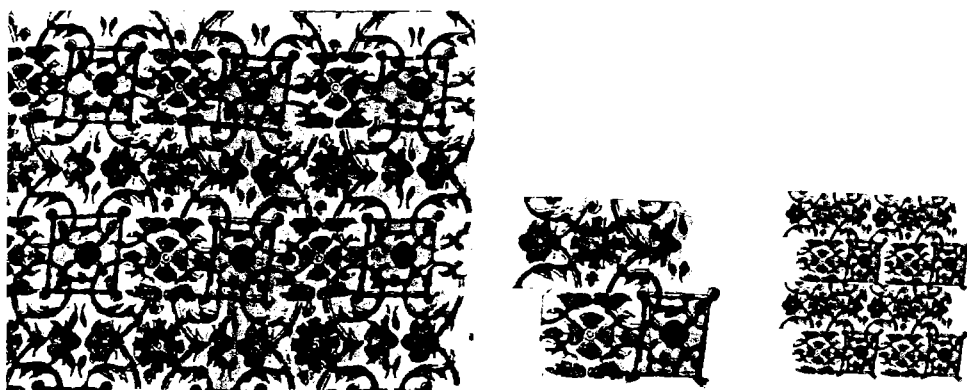
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่งมีลายเส้นเป็นหยักคล้ายฟันปลา วางอยู่ในรูปทรงสี่เหลี่ยมขนม
เปียกปูน มีลายดอกไม้เป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวดิ่งหรือแนวนอน เป็นการต่อลายใน
ลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี มีสีหลัก 3 สี คือ คราม แสด เขียว และขาวขุ่น

ภาพประกอบ 14 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย การต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 14 เป็นลายดอกไม้ก้านม้วนหรือก้านขด จัดอยู่ในประเภท ลายเบ็ดเตล็ด ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายมีรูปทรงสี่เหลี่ยมวางเรียงกันเป็นแถว ประกอบด้วยลายลักษณะคล้ายดอกไม้เล็กมีสีกลีบมีก้านต่อกจากกลีบดอกออกไปในแนวทแยงมีดอกอยู่ที่ปลายก้าน มีรูปทรงสี่เหลี่ยมอีกหนึ่งรูปประกอบด้วยลายเส้นเป็นรูปดอกไม้อยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมมีเกสรเป็นวงกลมทึบ มีก้านเกี่ยวพันกันและมีเส้นรอบสี่เหลี่ยม

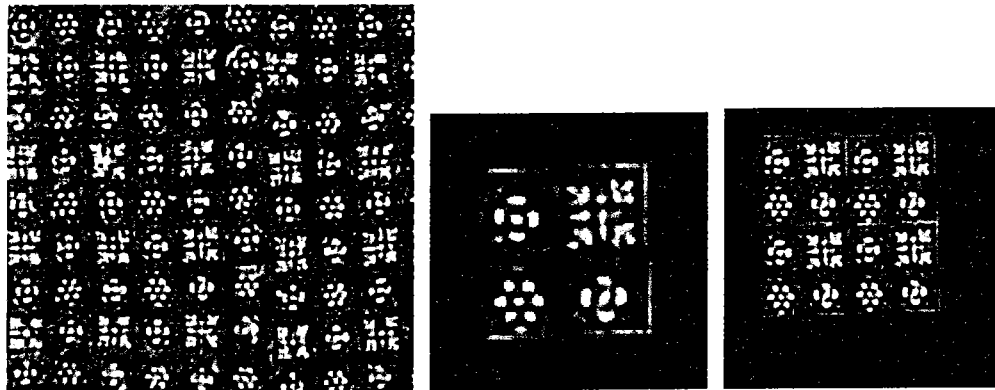
ลายประกอบ เป็นลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้บานมีแปดกลีบมีก้านเกี่ยวพันกับดอกตูม ลายวางเรียงกันเป็นแถวยาว

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันเป็นแถว เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี มีสีหลัก 3 สี คือ แดง เขียว และขาวขุ่น

ภาพประกอบ 15 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 15 เป็นลายตารางดอกไม้ทรงสี่เหลี่ยม จัดอยู่ในประเภทของลาย ตารางสี่เหลี่ยม ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายดอกไม้ทรงสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้กลีบดอกคล้ายใบเทศมีสี่กลีบ มีดอกไม้สี่กลีบสลับระหว่างลาย วางลายสลับกับดอกไม้ทรงสี่เหลี่ยม

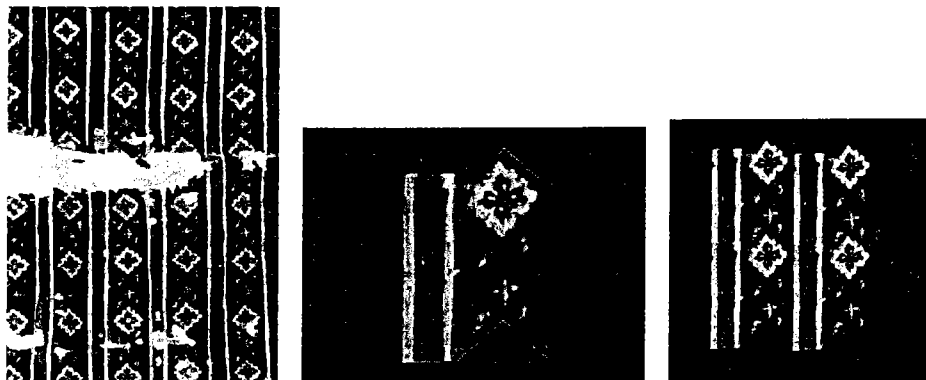
ลายประกอบ เป็นลายดอกไม้มีสี่กลีบเรียงสลับกับดอกไม้แปดกลีบ วางเรียงกันเป็นแนวยาว สลับแถวกับลายหลัก

การจัดวาง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉดพรรณรังสี มีสีหลัก 3 สี คือ ดำ ความผสมฟ้า และ ขาวชมพู

ภาพประกอบ 16 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 16 เป็นลายเข้มขาวประจำยามก้ามปู จัดอยู่ในประเภทลายเข้มขาว ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

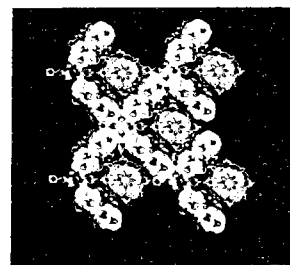
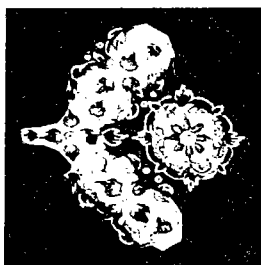
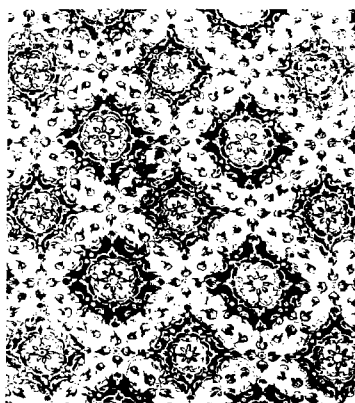
ลายหลัก เป็นลายริ้ว ประกอบด้วยลายรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนภายในมีลายลักษณะคล้ายดอกไม้ไม่มีสีกลีบ มีก้านดอกไม้ต่อมาจากด้านของสี่เหลี่ยม โดยก้านดอกหันหน้าชนกันคล้ายก้ามปู มีดอกไม้สี่กลีบวางสลับกับลายก้านดอก วางเรียงกันในแนวตั้ง

ลายประกอบ เป็นลายริ้วใหญ่ของสีพื้นทึบสลับริ้วเล็กสีพื้นทึบ วางเรียงสลับกับริ้วของลายหลัก
การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันเป็นแถวในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี หมวดสีฉัพพรรณรังสี มีสีหลักอยู่ 3 สี คือ ส้ม เขียวแกมดำ และขาวขุ่น

ภาพประกอบ 17 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 17 เป็นลายดอกไม้ก้านม้วนหรือก้านขด จัดอยู่ในประเภทลายเบ็ดเตล็ด ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายมีรูปทรงคล้ายสี่เหลี่ยม ภายในประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ไม่มีแปดกลีบ รอบนอกเป็นลายใบไม้สองใบทั้งสี่ด้านและมีเส้นรอบวงเป็นรูปโค้งสลับลายไทยรูปกระจังใบเทศ

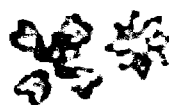
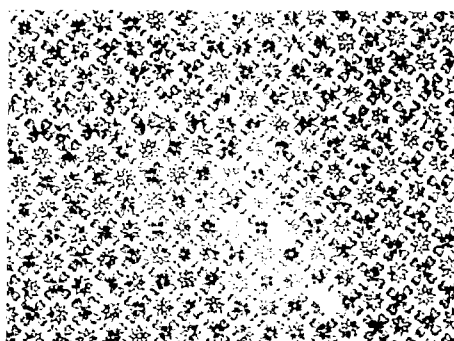
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ไม่มีสีกลีบ ตกแต่งด้วยลายใบไม้มีเถาซึ่งม้วนขดขนาดเล็กๆ แซมอยู่

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี หมวดสีฉัพพรรณรังสี มีสีหลัก 5 สี คือ แดง ส้ม เหลือง เขียว ฟ้า ส่วนน้ำตาสผสมระหว่างค่าของสีเหลืองและดำ

ภาพประกอบ 18 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะการเรียงอิฐ

ภาพประกอบ 18 เป็นลายดอกไม้แปดกลีบก้านแย่ง จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

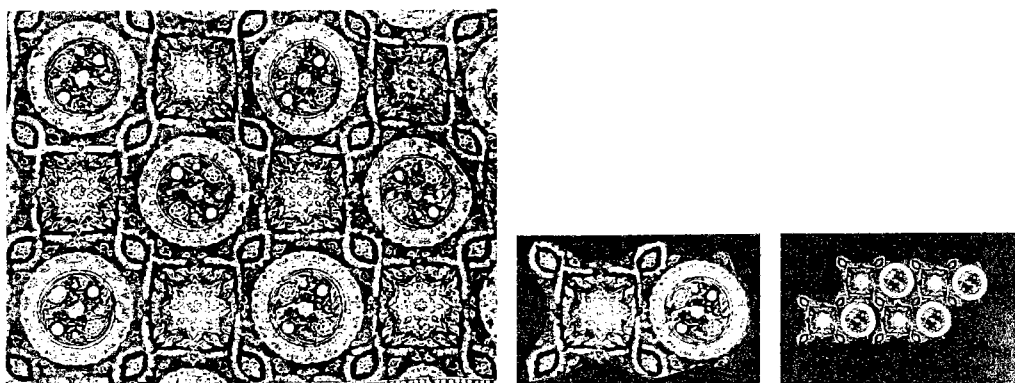
ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลางสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ประกอบด้วยลายลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบทรงแหลม วางเรียงสลับกับลายประกอบ

ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายลักษณะคล้ายดอกไม้มีกลีบดอกเป็นหยักตรงกลางมีสี่กลีบ กลีบดอกมีความยาวกว่าลายหลัก วางเรียงเป็นแถวสลับกับลายหลัก การจัดวาง โครงสร้างลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะการเรียงอิฐแนวนอน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉัพพรรณรังสี มีสีหลักอยู่ 3 สี คือ แดง ฟ้า เหลือง เขียว ส่วนน้ำตาสอ่อนผสมระหว่างค่าของสีเหลือง ดำและขาว

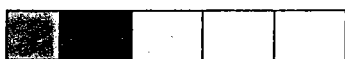
ภาพประกอบ 19 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะการเรียงตามแนวนอน

ภาพประกอบ 19 เป็นลายดอกกลมสลัสดอกเหลี่ยม จัดอยู่ในประเภทลายเบ็ดเตล็ด ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรูปวงกลม ภายในประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายเถาดอกไม้และมีใบไม้แซม มีทั้งดอกตูมและดอกบานอยู่ในวงกลม มีวงกลมซ้อนอีกชั้นภายในมีดอกไม้มีลักษณะคล้ายดอกบัวเล็กๆ ล้อมรอบวงอีกชั้นหนึ่ง

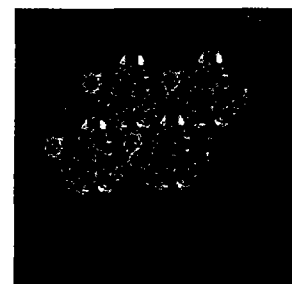
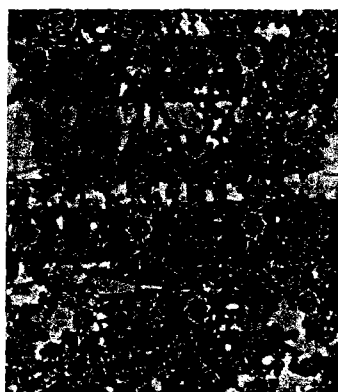
ลายประกอบ เป็นรูปสี่เหลี่ยมมีรูปคล้ายหยดน้ำอยู่ทั้งหมดทั้งสี่ด้าน ภายในสี่เหลี่ยมประกอบด้วยมีลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบอยู่ตรงกลาง ล้อมรอบด้วยดอกไม้สามกลีบวางอยู่ทั้งสี่ด้านและมีรูปดาวแปดแฉกอยู่รอบอีกชั้น วงกลมนอกประกอบด้วยมีลักษณะคล้ายใบไม้หรือใบเทศล้อมอยู่อีกชั้นหนึ่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะการเรียงอิฐแนวนอน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ มีสีหลักอยู่ 5 สี คือ ขาว แสด คราม หมอก และน้ำตาลเทา

ภาพประกอบ 20 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นต่อลายในลักษณะลวดลายตาข่าย

ภาพประกอบ 20 เป็นลายดอกไม้ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ประเภทของลาย ลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่งลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรูปทรงคล้ายหยดน้ำ มีลักษณะเป็นลายพุ่มข้าวบิณฑ์ (พุ่มข้าวบิณฑ์ คือ พุ่มที่ทำด้วยดอกไม้สด ภายในบรรจุ ข้าวสุกและอาหารคาวหวาน) ตรงกลางเป็นลายลักษณะคล้ายรูปพัด มีดอกไม้ล้อมรอบลักษณะเป็นพุ่มคล้ายดอกบัว ตรงปลายสุดด้านล่างมีดอกคล้ายบัวแหลม

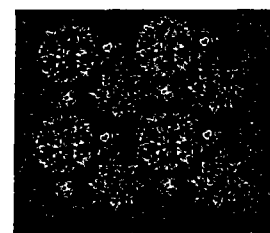
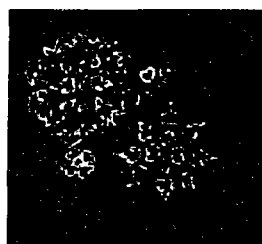
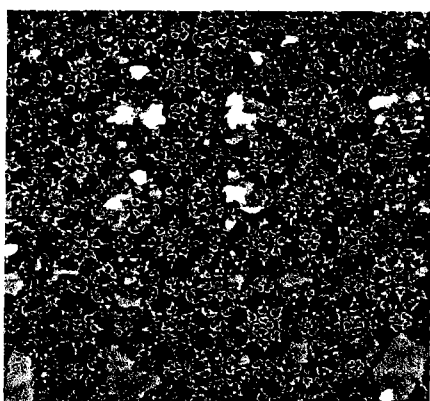
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายดอกไม้คล้ายลายกนกเป็นซุ้มมีใบไม้แซมอยู่ตรงปลายบน มีดอกไม้แปดกลีบคั่นระหว่างลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้ง เป็นต่อลายในลักษณะลวดลายตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉันทวรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 5 สี คือ แดง เขียว เหลือง ดำ ส่วนน้ำตาลผสมระหว่างเหลืองดำ

ภาพประกอบ 21 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 21 เป็นลายตารางซอดอกไม้ทรงกลม จัดอยู่ในประเภทตารางสี่เหลี่ยม ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นรูปทรงกลม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ มีกลีบดอกเป็นหยักตรงกลางกลีบ วางไว้เป็นคู่ด้านละคู่มีทั้งสี่ด้านรวมเป็นแปดกลีบ มีดอกไม้สี่กลีบขนาดเล็กวางขนานข้างทั้งสี่ด้าน

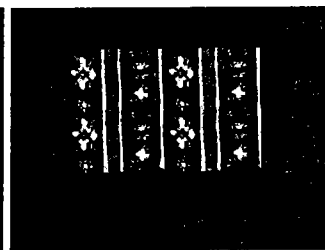
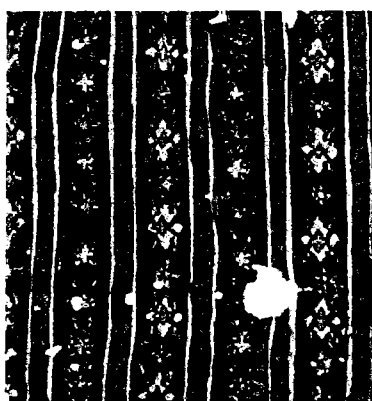
ลายประกอบ เป็นรูปทรงกลม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ มีกลีบดอกคล้ายใบเทศมีแปดกลีบ ตรงกลางลายมีดอกไม้สี่กลีบ วางสลับกับดอกไม้สี่กลีบดอกเล็ก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้งหรือแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี่

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 2 สี คือ แดง และดำ

ภาพประกอบ 22 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 22 เป็นลายเข็มขาก้านต่อดอก จัดอยู่ในประเภทลายเข็มขาก้าน ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรี้ว ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ มีทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนหรือกระจังตาอ้อยและมีกนกเปลวไฟอยู่ระหว่างกลีบดอก ตรงกลางมีดอกไม้สี่กลีบวางอยู่ วางลายสลับกับดอกไม้เล็กมีสี่กลีบ

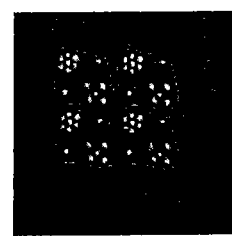
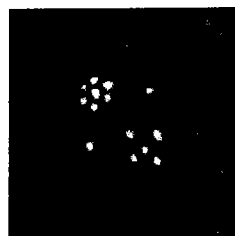
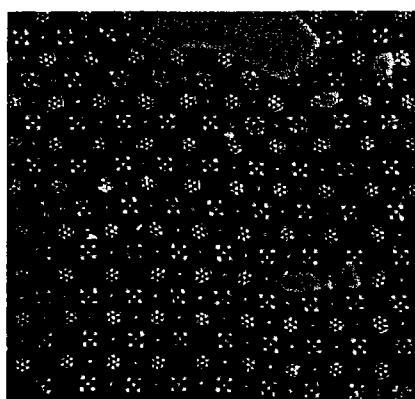
ลายประกอบ เป็นลายริ้ว ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีก้านต่อออกมาเป็นไม้หรือกนกเปลวแหลมอยู่ที่ก้านดอกวางสลับกับลายริ้วสีพื้นมีริ้วเล็กขนานข้างริ้วใหญ่ วางลายสลับกับลายหลักอีกครั้งหนึ่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 4 สี คือ แดง เขียว ขาว และดำ

ภาพประกอบ 23 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 23 เป็นลายตารางดอกไม้ทรงสี่เหลี่ยม จัดอยู่ในประเภทลายตารางสี่เหลี่ยม ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีสี่กลีบแต่อยู่ในรูปทรงสี่เหลี่ยม วางเรียงสลับกับลายจุด

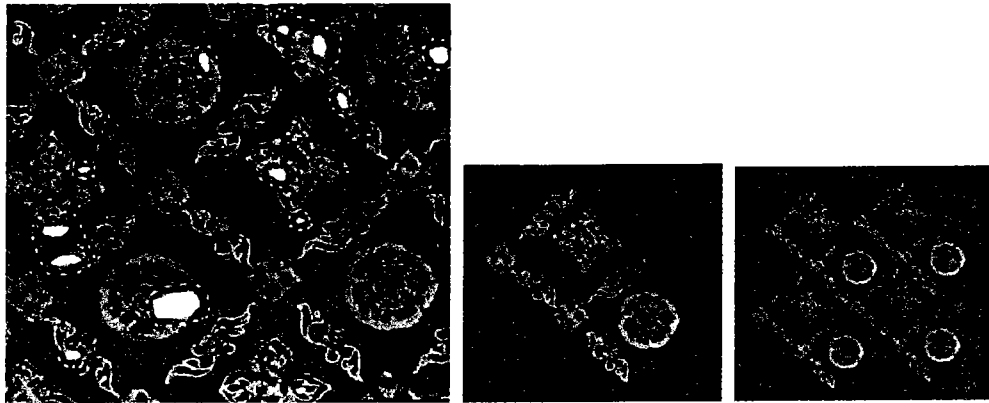
ลายประกอบ เป็นลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีหกกลีบ วางเรียงสลับกับลายจุด โดยวางเรียงกันคนละแถวของลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้งหรือแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 1 สี คือสีเหลืองแต่มองดูไม่ชัดเจน เพราะลวดลายเล็กมาก ส่วนสีน้ำตาลเป็นการผสมสีระหว่างค่าของสีเหลือง และดำ

ภาพประกอบ 24 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสีเหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 24 เป็นลายตารางกจักร จัดอยู่ในประเภทลายตารางสีเหลี่ยม 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายวงกลมสลับกับสี่เหลี่ยม ภายในวงกลมมีวงกลมเล็กซ้อนอยู่มีลักษณะเหมือนกงจักรซ้อนกันอยู่สองวง ในรูปสี่เหลี่ยมมีลายคล้ายกระจังตาอ้อยหรือรูปดอกไม้สี่กลีบมีกลีบซ้อนกันสองชั้น วางลายสลับช่องกับวงกลม

ลายประกอบ เป็นลายคล้ายกันแย้งหรือเป็นตารางสีเหลี่ยมขนมเปียกปูน ประกอบด้วยดอกไม้วางอยู่ตรงกลางมีใบเทศประกอบทั้งสองข้าง มีดอกไม้รูปสี่เหลี่ยมเป็นตัวคันลาย

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสีเหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลัก 5 สี คือ แดง เหลือง เขียว ขาว และดำ

ภาพประกอบ 25 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 25 เป็นลายสี่เหลี่ยมย่อมุมประดับลายรูปดอกไม้และพันธุ์พฤกษา จัดอยู่ในประเภท ลาย เบ็ดเตล็ด ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายสี่เหลี่ยมย่อมุม ภายในประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบมีเกสร เป็นจุดเล็กๆ อยู่ข้างในสุด ด้านนอกเป็นลายดอกไม้มีลักษณะคล้ายดอกตูมวางอยู่ระหว่างกลีบดอกแรกมีทั้งหมดแปดดอก รอบนอกเป็นช่อดอกไม้ทรงสูงวางอยู่ทั้งสี่ด้านของดอกไม้ตรงกลาง ส่วนด้านเฉียงเป็นพุ่มดอกไม้ทรงเตี้ยมีดอกไม้เล็กประกอบอยู่สามดอก วางอยู่มุมเฉียงทั้งสี่ด้านของดอกไม้ที่อยู่ตรงกลางเหมือน

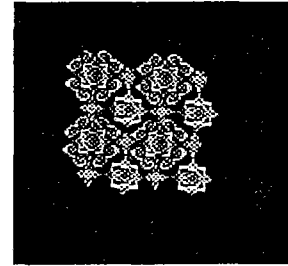
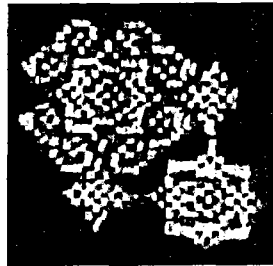
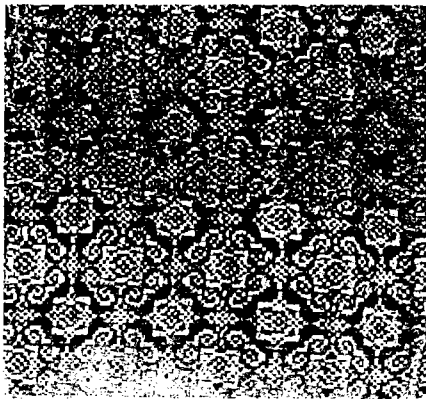
ลายประกอบ เป็นลายสี่เหลี่ยมย่อมุม มีขนาดเล็กกว่าลายหลัก ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีแปดกลีบอยู่ภายในสุด มีดอกไม้เล็กประดับอยู่มุมเฉียงทั้งสี่ด้านของดอกไม้ที่อยู่ตรงกลางและมีดอกไม้ทรงตูมมีเกสรคล้ายดอกชบาวางอยู่ทั้งสี่ด้าน ลายวางสลับแถวกับลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ สีแดง ดำ เขียว และเหลือง

ภาพประกอบ 26 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 26 เป็นลายราชวัติรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส จัดอยู่ในประเภทลายราชวัติ ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรูปทรงสี่เหลี่ยมหักมุม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ที่มีสี่เหลี่ยมเล็กๆ ต่อกันหลายๆ รูป และมีสี่เหลี่ยมล้อมรอบสองรูปซ้อนกันโดยหันมุมทแยง ที่มุมของสี่เหลี่ยมมีรูปก้านขดหรือก้านม้วนมองดูคล้ายเลข 3 หันหน้าเข้าหาสี่เหลี่ยม วางอยู่ทั้งสี่มุม

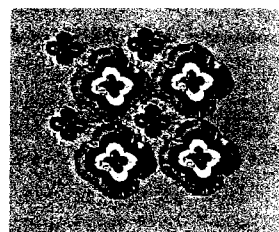
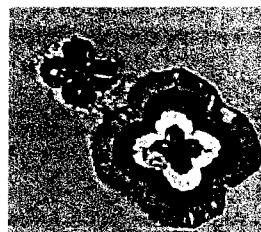
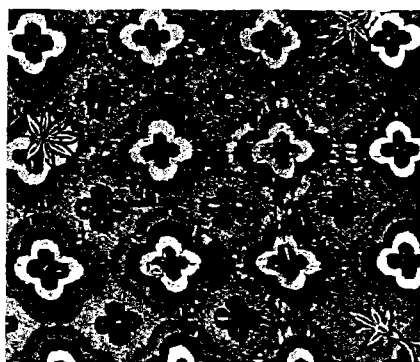
ลายประกอบ เป็นลายมีลักษณะคล้ายลายตรงกลางของลายหลัก เป็นสี่เหลี่ยมซ้อนกันสองรูปโดยหันมุมสลับกัน วางลายสลับกับ ลายดอกไม้สี่กลีบ

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ คราม ขาว แดง และน้ำตาลดำ

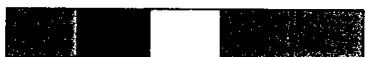
ภาพประกอบ 27 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 27 เป็นลายดอกไม้สี่กลีบกันแย้ง จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษากันแย้ง
ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรูปทรงกลมมีหยักสี่มุมมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบ มีการซ้อนลายมีทั้งหมด
สี่ชั้น วางเรียงต่อกัน

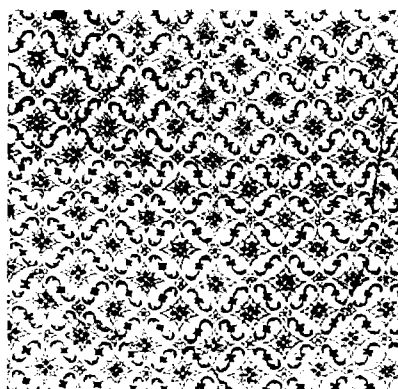
ลายประกอบ เป็นลายกันแย้งเป็นรูปหยักโค้ง ตามรูปโค้งของกลีบดอกของลายหลัก มีลาย
ลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบอยู่ตรงกลาง วางสลับช่องกับลาย

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายใน
ลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลัก 5 สี คือ แดงสด แดงสลับ เขียวอมเหลือง
ขาว และดำ

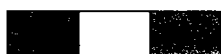
ภาพประกอบ 28 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 28 เป็นลายดอกไม้สี่กลีบกันแย้ง จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษากันแย้ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรูปสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบคล้ายลายลายกระจิงตาอ้อยมีก้านใบแหลมอยู่ระหว่างกลีบ ภายในมีดอกไม้สี่กลีบเป็นเกสรช้อนอีกชั้นหนึ่ง

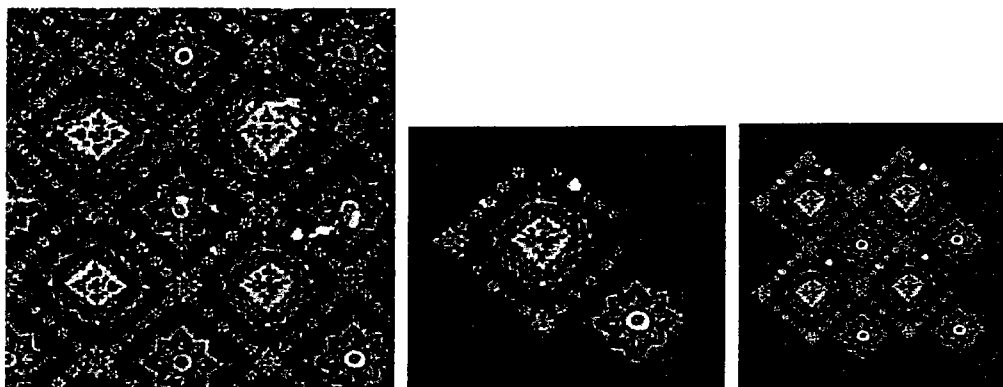
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย้ง ประกอบด้วยลายคล้ายดอกไม้สี่กลีบอยู่ตรงกลาง และมีใบไม้รูปยาวรีวางอยู่ส่วนหัวและท้ายมีความโค้งซ้ายขวาสลับกันคล้ายอักษรภาษาอังกฤษตัว S วางอยู่ทั้งสี่ด้านของดอกไม้ มีดอกไม้คล้ายลายหลักขนาดเล็กเป็นตัวคั่นลาย วางอยู่ระหว่างลายก้านแย้ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ เขียว ขาว และแดง สลับ

ภาพประกอบ 29 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 29 เป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ทรงสี่เหลี่ยม จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายคล้ายดอกไม้รูปทรงสี่เหลี่ยมย่อมุมกับลายคล้ายดอกไม้มีกลีบแปด โดยรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมประกอบด้วยดอกไม้สี่กลีบเล็กๆ มีลายใบเทศล้อมรอบอีกครั้ง ดูคล้ายเป็นกลีบซ้อนอีกชั้นหนึ่งอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยม ส่วนรูปดอกไม้แปดกลีบรูปดาว ประกอบด้วยลายดอกไม้แปดกลีบซ้อนกันสองชั้น โดยวางลายสลับกับช่องกับดอกไม้สี่เหลี่ยมย่อมุม

ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายดอกไม้หกกลีบเล็กๆ วางเรียงยาวต่อกัน มีลายดอกไม้สี่กลีบคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ คราม ขาวขุ่น แดง และดำ

ภาพประกอบ 30 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 30 เป็นลายตารางดอกไม้ทรงสี่เหลี่ยม จัดอยู่ในประเภทลายตารางสี่เหลี่ยม ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรูปทรงสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบมีกลีบดอกคล้ายใบเทศ มีกลีบซ้อนอยู่อีกชั้นมีลักษณะเป็นหยักตรงกลางกลีบ ดูเหมือนมีสองกลีบติดกันเป็นคู่ วางไว้ระหว่างกลีบดอกแรก มีทั้งหมดแปดกลีบ แซมด้วยดอกเล็กๆ มีลักษณะคล้ายดอกบัวอยู่ระหว่างมุมทั้งสี่มุม วางลายสลับกับลายดอกไม้สี่กลีบขนาดเล็ก เรียงกันเป็นแถว

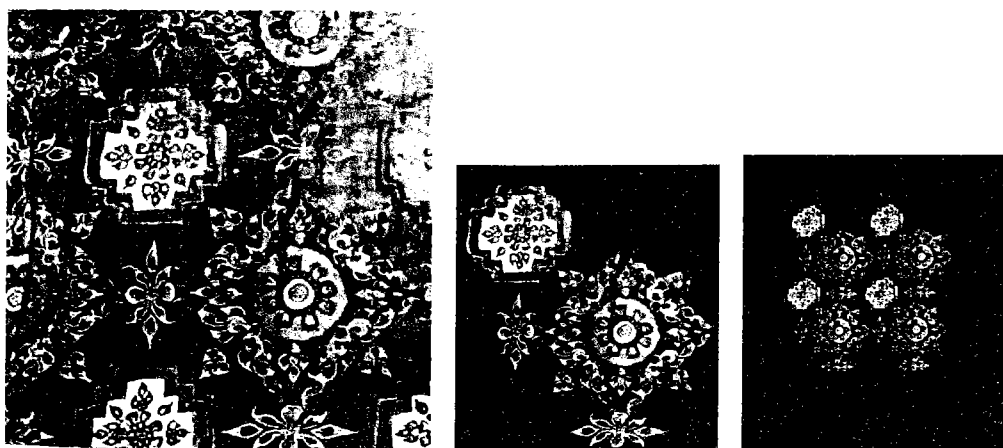
ลายประกอบ เป็นรูปดอกไม้สี่กลีบอยู่ด้านในสุด มีใบเทศอยู่รอบนอกโดยวางไว้บนกลีบดอกทั้งสี่ด้าน และมีดอกไม้สี่กลีบวางอยู่ระหว่างลาย วางเรียงสลับแถวกับลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 4 สี คือ แดง ดำ ขาวขุ่น และเขียวอมเหลือง

ภาพประกอบ 31 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 31 เป็นลายสี่เหลี่ยมย่อมุมประดับลายรูปดอกไม้และพันธุ์พฤกษา จัดอยู่ในประเภทลาย เบ็ดเตล็ด ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายมีรูปทรงสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยภายในเป็นวงกลมมีลายคล้ายดอกไม้มีกลีบเล็กๆ วางเรียงกันรอบวงกลม มีกลีบดอกซ้อนอยู่รอบนอกแปดกลีบโดยสลับสีกลีบดอก มีวงกลมล้อมรอบอีกชั้น ภายนอกวงกลมมีกนกเปลวไฟวางอยู่ทั้งสี่ด้านของสี่เหลี่ยม โดยปลายกนกเปลวชนกันที่มุมของแต่ละด้าน

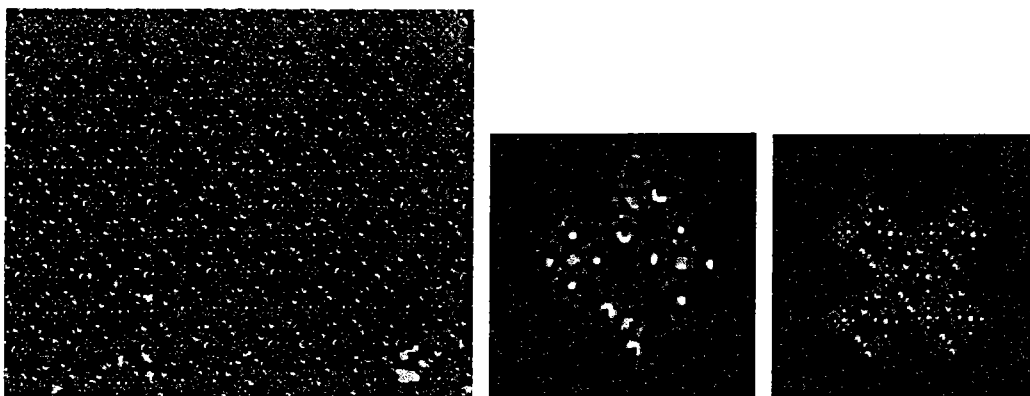
ลายประกอบ เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมย่อมุมสามชั้นซ้อนกัน ตรงกลางเป็นลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีกลีบแปดกลีบ เล็กๆ และมีกลีบดอกไม้ซ้อนกันอีกชั้นมีแปดกลีบเหมือนกัน รอบนอกมีลายคล้ายดอกบัวสี่ดอกวางอยู่รอบๆ ทั้งสี่ด้าน ระหว่างลายมีรูปคล้ายกลีบดอกวางสลับอยู่ทั้งสี่ด้านในแนวทแยง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลัก 5 สี คือ ฟ้ามรกต แดง เหลือง เขียว ขาวขุ่น และน้ำตาลเทา

ภาพประกอบ 32 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 32 เป็นลายดอกไม้สี่กลีบก้านแย่ง จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤษาก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายอยู่ตรงกลางมีรูปทรงคล้ายหยดน้ำ ลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ไม่มีสี่กลีบแต่กลีบดอกจะเรียวยาวแหลมคล้ายกลีบใบ สามกลีบมีขนาดเท่ากัน อีกหนึ่งกลีบมีขนาดเล็กกว่า

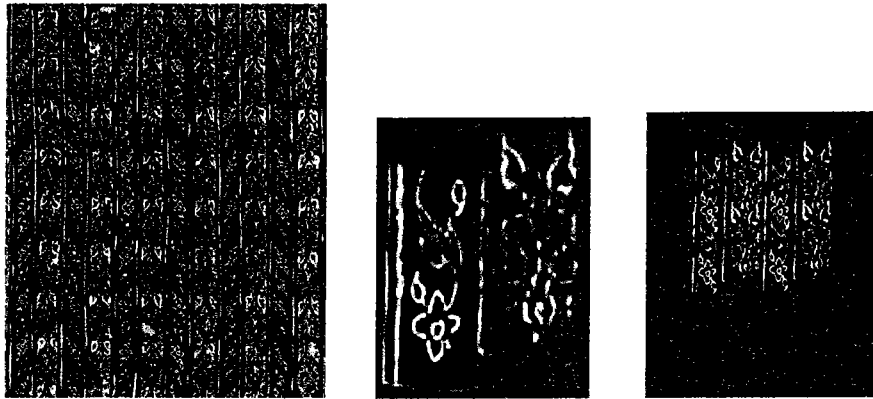
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายมีลักษณะเป็นรูปดอกไม้ไม่มีสี่กลีบ แต่กลีบดอกจะมีรอยหยัก วางสลับกับดอกไม้อีกแบบหนึ่งมีกลีบสองกลีบวางอยู่ด้านข้างของสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขนาดเล็ก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวเส้นทแยง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ แดง ฟ้ามรกต และเหลือง

ภาพประกอบ 33 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 33 เป็นลายเข้าขานก้านต่อดอก จัดอยู่ในประเภทลายเข้มขบ ลาย 1 โครงสร้าง
(1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายริ้วมีลวดลายทั้งสองแถวเรียงสลับกัน แถวแรกมีริ้วฟ้า เป็นลายมี
ลักษณะคล้ายใบไม้สามแฉกมีใบไม้สองใบแซมอยู่ระหว่างแฉกใบ ต่อด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ดอกตูมมี
ใบแซมอยู่ทั้งสองด้านของปลายดอกไม้ วางสลับกับข้อใบเรียงกันเป็นแถว

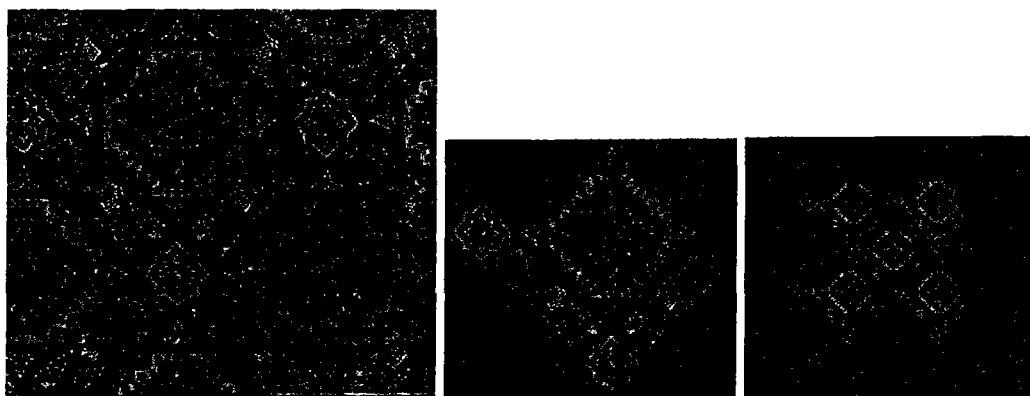
ลายประกอบ แถวที่สองมีริ้วสีแดง เป็นลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบมีใบไม้แซมอยู่ระหว่าง
กลีบดอกไม้และใบเล็กๆ แซมอยู่ทางด้านซ้าย วางชั้นสลับเรียงกันเป็นแถว

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่
เหลี่ยม

โครงสร้างสี่

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ แดงสลับ เขียว คราม และเขียวอ่อน

ภาพประกอบ 34 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 34 เป็นลายอรุณเทพบุตร - เทพนม จัดอยู่ในประเภทลายอรุณเทพบุตรก้านแย่ง
ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรูปทรงสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์ วางเป็นสี่ทิศหันตัวชนกันหัวชี้ออกไปแต่ละด้านกัน มีดอกไม้เล็ก ๆ แซมอยู่ด้านข้างระหว่างตัวเทพนม มีสี่เหลี่ยมย่อมุมสามมุมเป็นกรอบซ้อนกันสองชั้น ภายในสี่เหลี่ยมย่อมุมกรอบแรกมีลายคล้ายใบเทศวางอยู่ที่มุมของแต่ละมุมของสี่เหลี่ยม รวมทั้งหมดมีสามสิบสองลาย

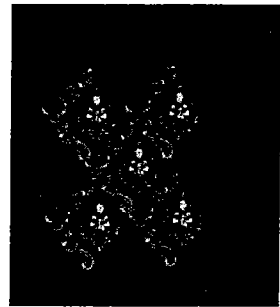
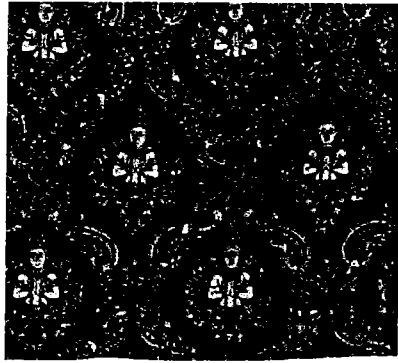
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ภายในประกอบด้วยตัวเทพร่ายอยู่ในท่ารำมือข้างหนึ่งเท้าสะเอว อีกข้างปลายมือชี้ออกด้านนอก มีกนกเปลวไปอยู่ด้านปลายเท้าของตัวเทพร่ายและแขนด้านเท้าสะเอวมีกนกเปลววางอยู่ที่ต้นแขนและปลายเท้า มีลายดอกไม้คล้ายรูปดาวภายในมีดอกไม้แปดกลีบมีกลีบคล้ายใบเทศซ้อนอยู่อีกแปดใบ วางสลับกับลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวทแยง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 6 สี คือ แดง ส้ม เขียว เหลือง คราม และดำ

ภาพประกอบ 35 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดลายตาข่าย

ภาพประกอบ 35 เป็นลายเทพนม – ครุฑยุคนาค จัดอยู่ในประเภทลายเทพนมก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลางมีรูปทรงคล้ายหยดน้ำ ประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์ อยู่ในท่าพนมมือ มีช่อดอกไม้ล้อมรอบตัว

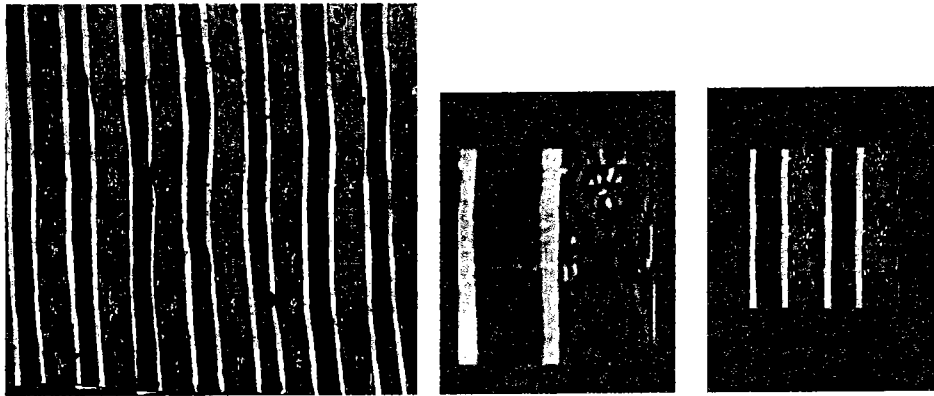
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายพญานาคมีปลายหางม้วนเข้าหาลำตัว วางลายทั้งสี่ด้านของลายหลัก มีตัวครุฑอยู่ในท่าแหวนและขาทางออกแสดงอาการยุบหรือจับนาคด้วยมือและเท้าทั้งสอง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวทแยง เป็นการต่อลายในลักษณะลวดลายตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ แดง ส้ม เขียว และขาวขุ่น

ภาพประกอบ 36 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายแบบสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 36 เป็นลายเข็มขาคอกซีกดอกซ้อน จัดอยู่ในประเภทลายเข็มขาคอก ซ้าย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรั้วมีลายสลับกับลายรั้วสี่ ร้วลายประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกประจำยามหรือดอกไม้ทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนเต็มดอกอยู่ตรงกลาง สลับกับลายรูปดอกไม้ครึ่งซีกหันหลังชนกัน แต่อยู่คนละด้าน อยู่ด้านซ้ายและขวา

ลายประกอบ เป็นลายรั้วสี่พื้นใหญ่ มีรั้วเล็กๆ ขนาบข้าง วางลายสลับกับรั้วดอกของลายหลัก การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี่

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 3 สี คือ แดง ขาวขุ่น และคราม

ภาพประกอบ 37 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะแบบเรียงอิฐแนว
นอน

ภาพประกอบ 37 เป็นลายดอกลอยกินรี – เทพนม จัดอยู่ในประเภทลายดอกลอย ลาย 1 โครงสร้าง
(1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรูปกินรีอยู่ในท่ารำ มือข้างหนึ่งตั้งวงปลายมืออยู่ในระดับเอว อีกข้างยกมืออยู่ในระดับหัวปลายมือชี้ออกด้านนอก ยืนหันหลังชนกันแต่เว้นระยะห่าง

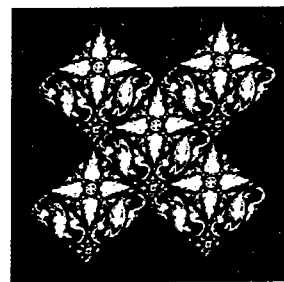
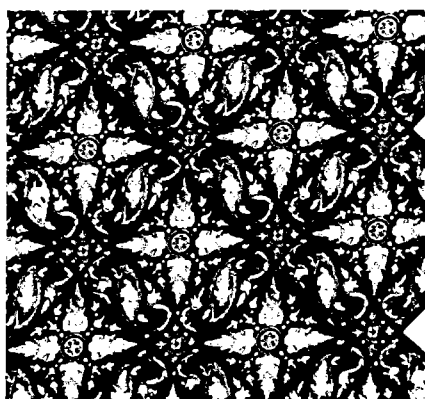
ลายประกอบ เป็นลายเทพนมพุ่มข้าวบิณฑ์ มีรูปทรงคล้ายหยดน้ำหรือใบไม้ ประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์อยู่ในท่าพนมมือล้อมรอบด้วยกรอบคล้ายใบไม้ วางลายอยู่ด้านบนและสลับกับรูปกินรีที่เป็นลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะแบบเรียงอิฐแนวนอน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ ส้ม ขาว และเขียว

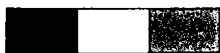
ภาพประกอบ 38 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 38 เป็นลายเทพนมสี่หน้า – เทพนม จัดอยู่ในประเภทลายเทพนมก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง
(1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายอยู่ตรงกลาง ประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์มีทั้งหมดสี่องค์ หันเศียรไปในแต่ละมุมของสี่เหลี่ยม มีลายใบเทศจัดเป็นช่ออยู่ระหว่างแต่ละมุม

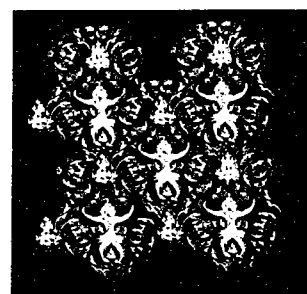
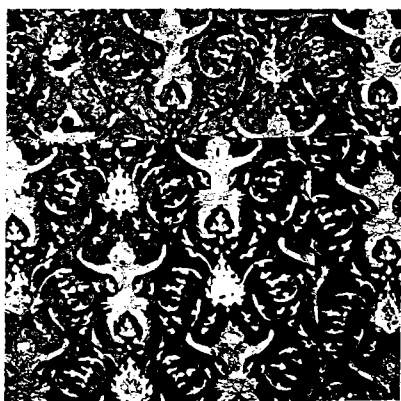
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่งประกอบด้วยลายเทพนมอยู่ในกรอบรูปทรงคล้ายใบไม้ มีลายใบไม้เป็นก้านม้วนประดับอยู่ข้างๆ มีลายลักษณะคล้ายดอกไม้เป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ ส้ม ขาว และฟ้าครามหรือน้ำเงิน

ภาพประกอบ 39 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 39 เป็นลายครุฑก้านแย่ง ประเภทลายก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง มีลายครุฑกำลังอำพนทั้งสองข้างจับลายกนกก้านขัดหรือก้ามม้วนตรงปลายเท้ามีลายกนกใบเทศ

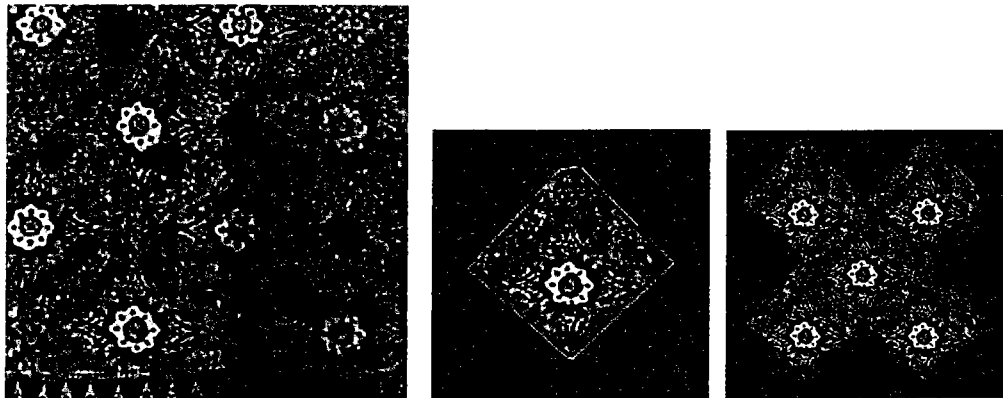
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่งประกอบด้วยลายก้านเถา กนกช่อหางโต หรือก้านขัดเหนือก้ามม้วน มีลายรูปทรงคล้ายหยดน้ำเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์เป็นตัวคั่นระหว่างลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ คราม ดำ ขาว และส้ม

ภาพประกอบ 40 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 40 เป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ทรงสี่เหลี่ยม จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายทรงสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายคล้ายดอกไม้รูปทรงสี่เหลี่ยม ภายในเป็นรูปดอกไม้แปดกลีบมีเกสรเป็นวงกลม มีจุดแปดจุดล้อมรอบวงกลม ภายในรอบๆดอกไม้เป็นกลีบดอกมีสี่กลีบ ภายในกลีบเป็นรูปลายกระจิงตาอ้อยและชอกนก

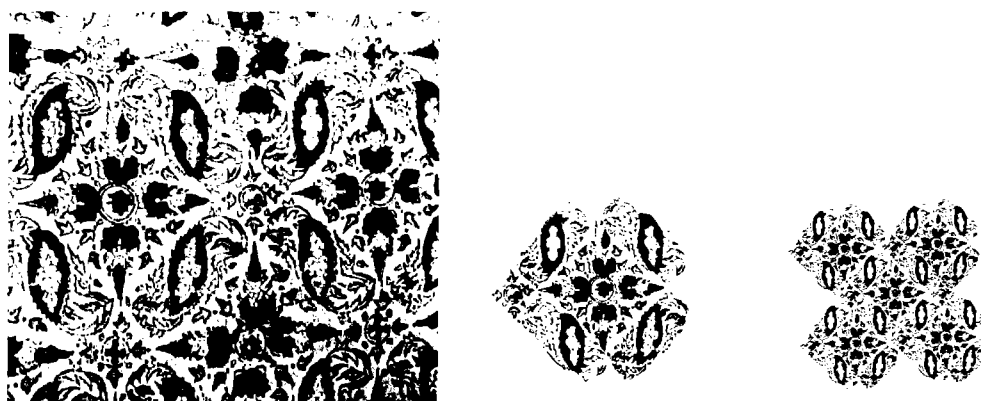
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายดอกไม้และใบไม้ วางเรียงสลับกัน มีลายดอกไม้สี่กลีบเป็นตัวค้นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวตั้งหรือแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ แดง ดำ เขียว และคราม

ภาพประกอบ 41 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 41 เป็นลายเทพนมสีหน้า – เทพนม จัดอยู่ในประเภทของลาย ลายเทพนมก้านแย่ง
ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง มีลายเทพนมครึ่งองค์จำนวนสี่องค์หันเศียรไปในแต่ละมุมของสี่เหลี่ยม มีลายใบเทศสามใบวางอยู่แต่ละมุมในด้านข้างของเทพนม ตรงกลางลายเป็นลักษณะเป็นรูปวงกลม ทั้งหมดอยู่ในรูปทรงสี่เหลี่ยม

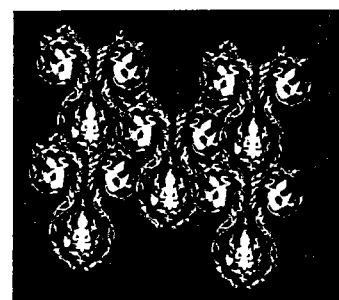
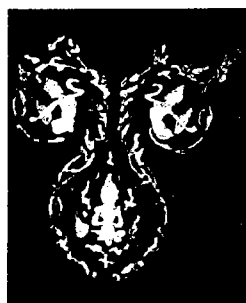
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์อยู่ในกรอบรูปคล้ายใบไม้ มีลายกนกก้านขดประกอบอยู่ทั้งสองข้างของลาย มีลายลักษณะคล้ายดอกไม้รูปทรงสี่เหลี่ยมมีกลีบสี่กลีบคล้ายใบเทศมีใบเล็กๆ แซมอยู่ระหว่างใบใหญ่ ตรงกลางเป็นรูปวงกลม เป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงต่อกันในแนวทแยง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ ขาว ดำ ส้ม ส่วนน้ำตาล ผสมระหว่าง เหลือง ดำ และขาว

ภาพประกอบ 42 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 42 เป็นลายเทพนม – เทพรา จัดอยู่ในประเภทลายเทพนมก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง เป็นรูปทรงหยดน้ำประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์ รอบ ๆ ตัวมีเถาลายกนกเป็นชั้นเป็นเส้นกรอบรูปทรงคล้ายหยดน้ำ เถากนกขึ้นไปม้วนเป็นทรงกลมอยู่ด้านบนทั้งซ้ายและขวาของรูปทรงหยดน้ำโดยม้วนเข้าภายใน

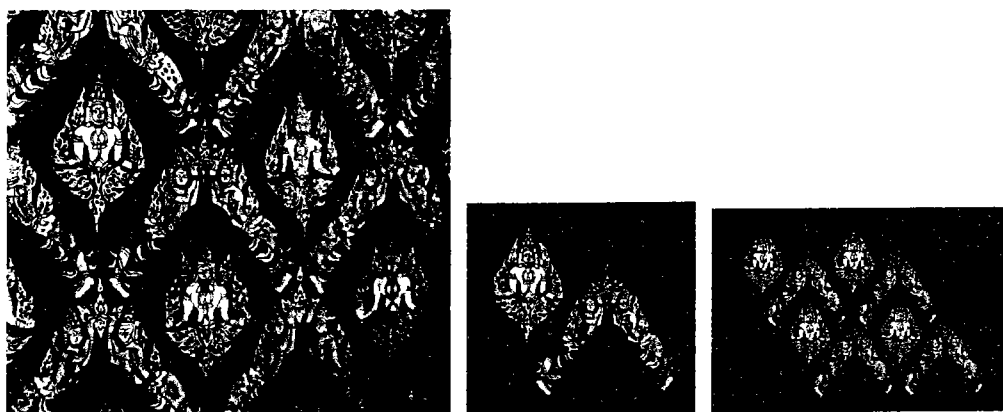
ลายประกอบ เป็นลายรูปทรงกลม ประกอบด้วยลายเทพราหรือลายเทวดาผู้หญิงสององค์อยู่ด้านล่างค้อยู่ในรา คือแขนข้างหนึ่งยึดทิ้งไปข้างลำตัวปลายนิ้วมือชี้ไปทางด้านนอก แขนอีกข้างยกขึ้นระดับศีรษะ ปลายนิ้วมือชี้ไปทางด้านนอกลำตัว มีลายกนกอยู่รอบ ๆ ตัวเป็นวงกลม วางลายอยู่เหนือศีรษะสองข้างของลายหลัก โดยหันหน้าชนกัน

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวตั้งและโค้งหัก เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ เขียว ขาว เหลือง และม่วงชมพูผสมระหว่าง แดง ม่วงและขาว

ภาพประกอบ 43 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 43 เป็นลายอรุณเทพบุตร – เทวดา จัดอยู่ในประเภทลายอรุณเทพบุตรก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่อยู่ตรงกลาง ประกอบด้วยลายอรุณเทพบุตรครึ่งองค์ เป็นเทวดาผู้ชาย โดยมีทั้งสองข้างวางอยู่ข้างลำตัวปลายนิ้วมือชี้ออกไปด้านนอกมือทั้งสองข้างหงายขึ้น มีลายกนกเปลวไฟอยู่บนมือและรอบๆ ตัว เป็นทรงพุ่ม มีกนกเปลวไฟวางอยู่บนไหล่ทั้งข้างซ้ายและขวา ด้านล่างลำตัวเป็นลายกนกเปลวไฟอยู่ในรูปทรงสามเหลี่ยม

ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายเทวดาถือพานพุ่มขึ้นเหนือศีรษะ โดยหันหน้าชนกัน

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ แดง คราม เหลือง และขาว

ภาพประกอบ 44 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

ภาพประกอบ 44 เป็นลายกุดั่นเทพรา จัดอยู่ในประเภทลายกุดั่นลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นรูปทรงกลมมีหยักคล้ายกลีบดอกไม้ ภายในประกอบด้วยเทวดาผู้ชาย อยู่ในท่ารำ โดยวางแขนข้างหนึ่งทิ้งลงด้านข้างลำตัว อีกข้างอยู่ในระดับศีรษะปลายมือชี้ออกด้านนอก มีลายกนกอยู่รอบตัว วางอยู่ในวงกลมหยักโค้งคล้ายรูปดอกไม้กลีบกลีบ โดยวางเรียงสลับกับลายประกอบ

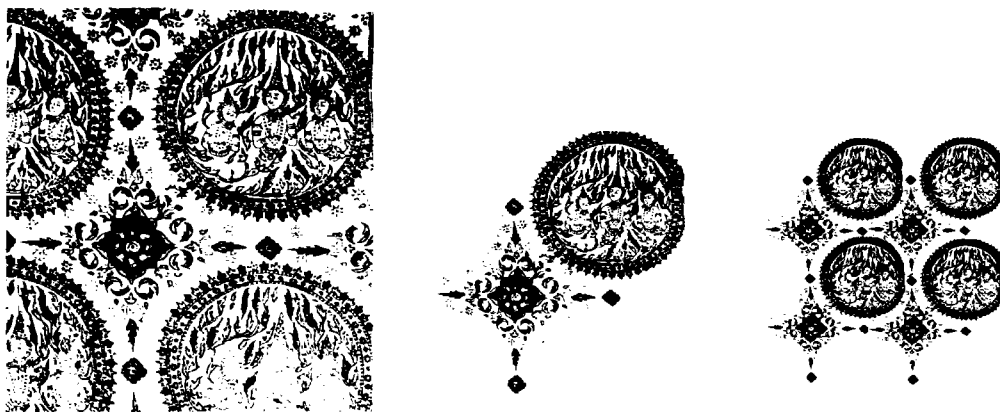
ลายประกอบ เป็นลายรูปวงกลมมีขนาดเล็กกว่าลายหลัก ประกอบด้วยมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบอยู่ภายในล้อมรอบด้วยวงกลมคล้ายกลีบดอกไม้ไม่อยู่ในทรงกลม และมีดอกไม้คล้ายใบเทศล้อมรอบอีกครั้งหนึ่ง โดยวางลายเรียงสลับกับลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ แดงสลับ คราม และนิล

ภาพประกอบ 45 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

ภาพประกอบ 45 เป็นลายเทพนมสามองค์ จัดอยู่ในประเภทลายกุดัน ลาย 1 โครงสร้าง
(1Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายอยู่ตรงกลาง ประกอบด้วยลายเทพนมมีเพียงครึ่งองค์มีทั้งหมดสามองค์ องค์กลางโตกว่าทั้งสององค์ที่อยู่ด้านข้าง องค์ที่อยู่ด้านข้างหันหน้าเข้าหาองค์กลาง โดยมีลายกนกช่อหางโตอยู่รอบๆ ตัว โดยมีวงกลมล้อมรอบอีกครั้งหนึ่ง นอกวงมีลายจุดอยู่รอบๆ มีลายคล้ายใบเทศเล็กๆ วางเรียงล้อมรอบอีกครั้งหนึ่ง

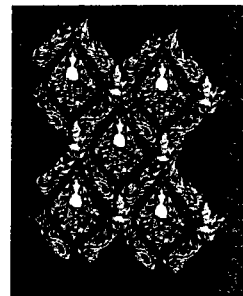
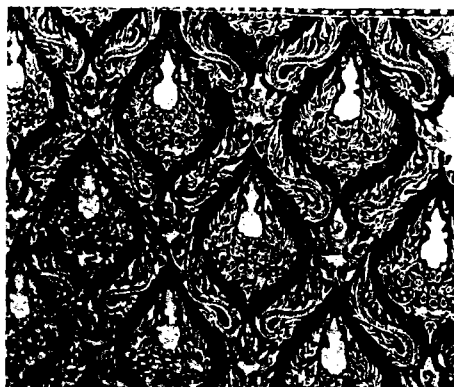
ลายประกอบ เป็นลายรูปคล้ายดาวสี่แฉก ภายในเป็นรูปสี่เหลี่ยมประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบ มีลายดอกไม้ทรงตูมดอกเล็กอยู่ระหว่างกลีบดอกไม้ใบไม้แซมอยู่ทั้งซ้ายและขวาปลายแหลมของกลีบดอกไม้คล้ายดอกฟ้าทองวางอยู่ ตรงปลายสุดมีลายคล้ายปลายยอดของพุ่มสนวางอยู่ตรงแนวรูปดาว

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ เหลือง ขาว แดงสลับ และน้ำตาล

ภาพประกอบ 46 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 46 เป็นลายเทพนม – ครุฑยุคนาค จัดอยู่ในประเภทลายเทพนมก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายอยู่ตรงกลาง ลายเป็นรูปทรงหยดน้ำ ประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์ รอบๆ ตัวเป็นลายพุ่มประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายใบเทศและมีกนกเปลวขึ้นตรงปลายเป็นช่อประกอบทั้งซ้ายและขวาของตัวเทพนม

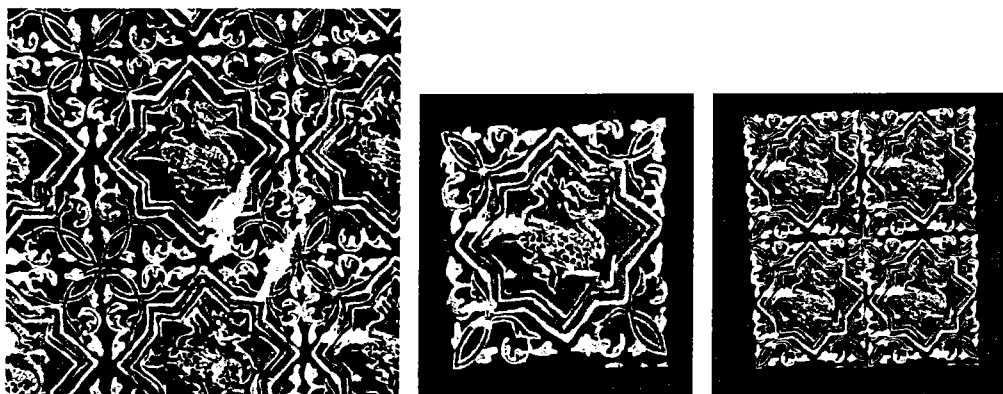
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายนาคสองตัว มีครุฑอยู่ในท่ากางขนและขาออกไปจับทั้งหัวและหางของพญานาค เสมือนเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวเฉียง เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ แดง ดำ และขาว

ภาพประกอบ 47 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 47 เป็นลายรูปสัตว์ในเทพนิยาย จัดอยู่ในประเภทลายต่างประเทศ ลาย 1 โครงสร้าง
(1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายอยู่ตรงกลาง รูปทรงคล้ายรูปดาว ประกอบด้วยรูปสัตว์มีลักษณะคล้ายกิเลน
อยู่ในกรอบรูปดาวซ้อนกันสองชั้น วางลายเรียงกัน

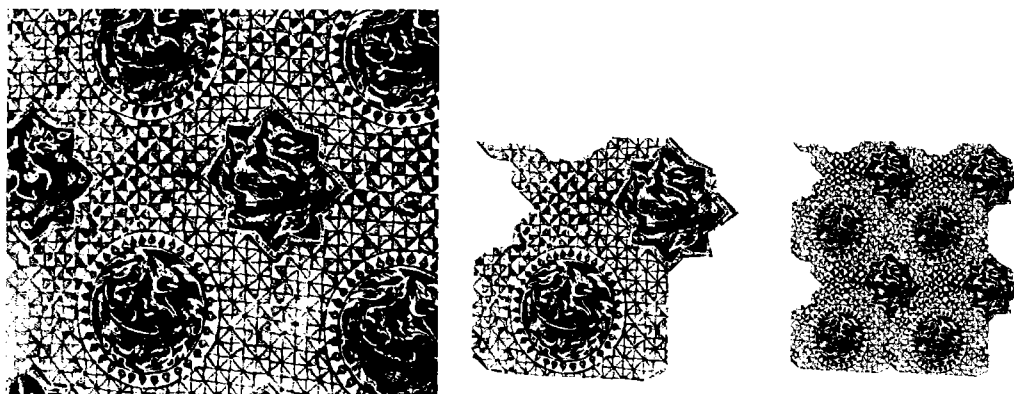
ลายประกอบ เป็นลายมุมทั้งสี่ของลายหลักเมื่อประกอบกันแล้วเป็นรูปสี่เหลี่ยม ลายที่นำมา
ประกอบมีลักษณะคล้ายลายประดับกระจกคล้ายอักษรในภาษาอังกฤษรูปตัวเอสแต่เป็นตัวเขียน หรือคล้าย
ดอกไม้ม่วงเป็นรูปโค้งหยัก วางอยู่ตรงมุมของลาย

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายใน
ลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีพื้นผิว ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ นิล ดงสลับ เหลือง และขาว

ภาพประกอบ 48 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 48 เป็นลายดอกกลอยคชสีห์ – ราชสีห์ จัดอยู่ในประเภทลายดอกกลอย ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายอยู่ตรงกลางมีสองรูปแบบ รูปแรกอยู่ในรูปทรงวงกลม ประกอบด้วยลายคล้ายรูปคชสีห์หรือราชสีห์หรือคล้ายตัวกิเลนอยู่ภายในกรอบ รูปสองเป็นรูปดาวแปดเหลี่ยมมีรูปเดียวกันเป็นรูปกิเลนหรือคชสีห์อยู่ภายใน วางลายเรียงสลับแถวกัน

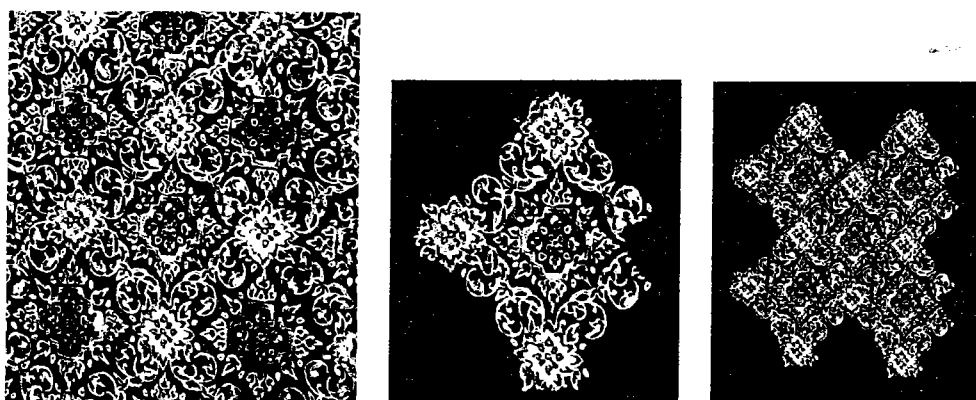
ลายประกอบ เป็นลายตารางสี่เหลี่ยมคล้ายรูปกังหันซ้อนกัน วางลายเต็มพื้นผ้า

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ แดง ขาว เหลือง และดำ

ภาพประกอบ 49 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 49 เป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ลักษณะอื่นๆ จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้าน
แย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง รูปทรงสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้รูปทรงสี่
เหลี่ยม ภายในมีลายคล้ายดอกไม้มีแปดกลีบรอบๆ เป็นสี่เหลี่ยมย่อมุม รอบๆสี่เหลี่ยมย่อมุม มีลักษณะคล้าย
กลีบดอกมีสี่กลีบ ภายในกลีบเป็นลายกระจังตาอ้อย ลายระหว่างกลีบดอกมีลายคล้ายใบเทศแซมอยู่

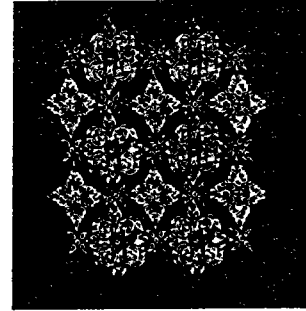
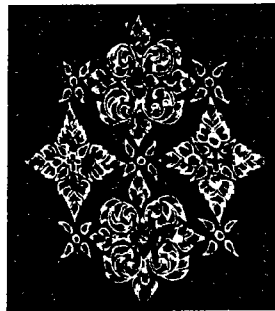
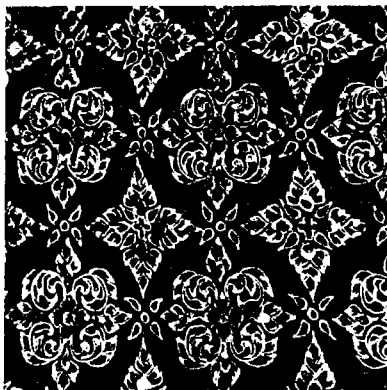
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายใบไม้ก้านม้วนหรือก้านขด มีขม้วนเข้าหา
ตัวเอวหัวชนกัน มีลายดอกไม้รูปทรงสี่เหลี่ยมภายในมีลายคล้ายดอกไม้สี่กลีบเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยม
เพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี เหลือง ดำ แดง และขาว

ภาพประกอบ 50 สมัยกรุงศรีอยุธยา 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 50 เป็นลายดาวกระจาย จัดอยู่ในประเภทลายดาว ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบ
ด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ลายมีลักษณะคล้ายดาวมีสี่แฉก แต่ละแฉกประกอบด้วยใบไม้เป็นใบ
คู่ซ้อนกันเป็นชั้นๆ ปลายแหลมสุดเป็นใบเดี่ยว วางเรียงสลับกับลายดอกไม้สี่กลีบ

ลายประกอบ เป็นลายรูปทรงสี่เหลี่ยม ภายในประกอบด้วยดอกไม้สี่กลีบอยู่ตรงกลาง มีใบไม้ม้วน
ตัวอยู่ระหว่างกลีบดอกทั้งสี่มุม โดยการม้วนตัวของใบไม้เป็นการม้วนเข้าหากันทั้งด้านซ้ายและขวา และมี
ดอกไม้ทรงสูงวางคั่นระหว่างใบไม้ทั้งสี่ด้าน วางลายเป็นแถวสลับกับลายหลัก

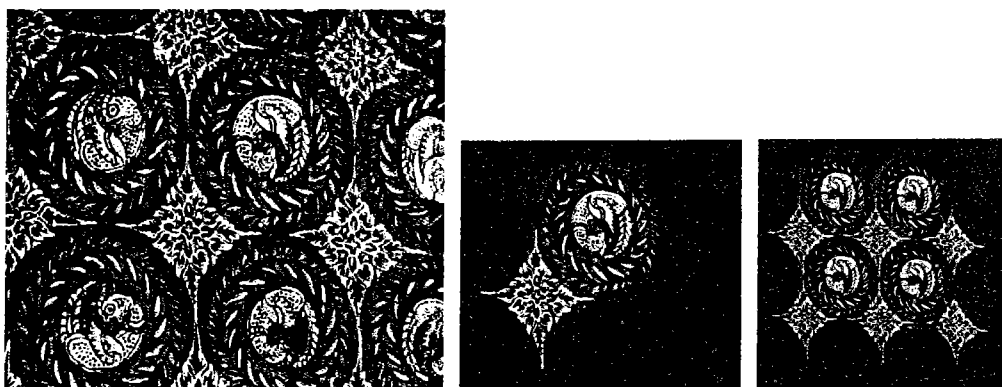
การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ นิล แดง ขาว และ เหลือง

ผ้าพิมพ์ลายโบราณสมัยรัตนโกสินทร์ จำนวน 50 ผืน

ภาพประกอบ 1 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

ภาพประกอบ 1 เป็นลายกุดั่นนก จัดอยู่ในประเภทกุดั่น ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายมีรูปทรงกลม ภายในประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายรูปนกกำลังม้วนตัวอยู่ภายในวงกลม มีใบไม้มีลักษณะคล้ายใบมะขามอยู่รอบๆ หรือเป็นเส้นรอบวงล้อมรอบอีกชั้น

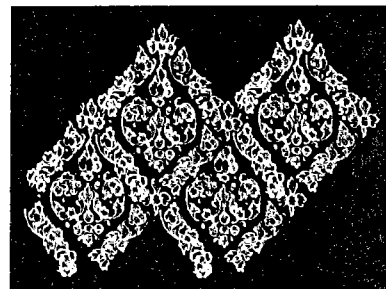
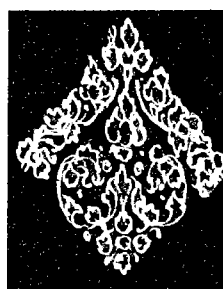
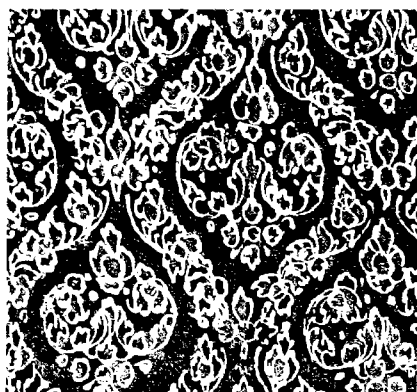
ลายประกอบ เป็นลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ทรงสี่เหลี่ยมประกอบด้วยดอกไม้สี่กลีบซ้อนกันหลายๆ ชั้น ตรงปลายเป็นยอดแหลม วางสลับเรียงกันเป็นแถว

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี เช่น มีสีแดง ขาวชุน คราม สีฟ้าเป็นสีที่แตกออกมาจากสีคราม

ภาพประกอบ 2 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 2 เป็นลายเครือเถาใบเทศก้านแย่ง จัดอยู่ในประเภทลายเครือเถาก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง มีรูปทรงเหมือนหยดน้ำ ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบวางอยู่ตรงปลายด้านล่าง มีลายเถาไม้เลื้อยโค้งเป็นรูปอักษรภาษาอังกฤษตัว C หันหน้าชนกันประดับด้วยดอกไม้และใบไม้ ยอดบนสุดเป็นลายคล้ายดอกไม้หรือรูปกระจังตาอ้อย

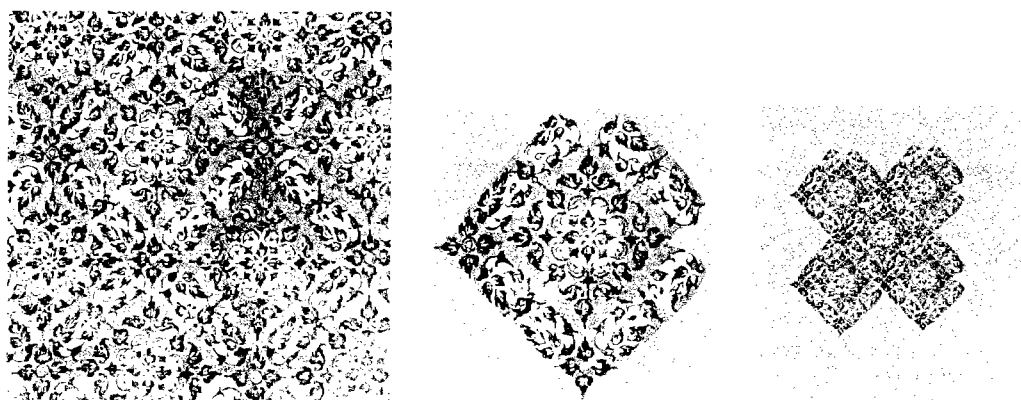
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้และใบเทศเกี่ยวพันกัน มีดอกไม้สี่กลีบเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียง เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ สีแดง ขาวขุ่น เหลือง สีนํ้าตาล เป็นสีที่ผสมระหว่างค่าของ สีดำและสีเหลือง

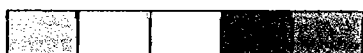
ภาพประกอบ 3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 3 เป็นดอกไม้ประดิษฐ์ทรงสี่เหลี่ยม จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้วางอยู่ตรงกลางมีสี่กลีบรอบๆ เป็นคล้ายมีรัศมีเป็นวงกลมแต่เส้นรอบวงเป็นหยัก มีรูปใบลักษณะคล้ายใบเทศสามใบประกอบเป็นข้อมีใบไม้เล็กๆ แซมอยู่ระหว่างกลาง ลายวางอยู่ภายนอกอีกชั้นหนึ่ง

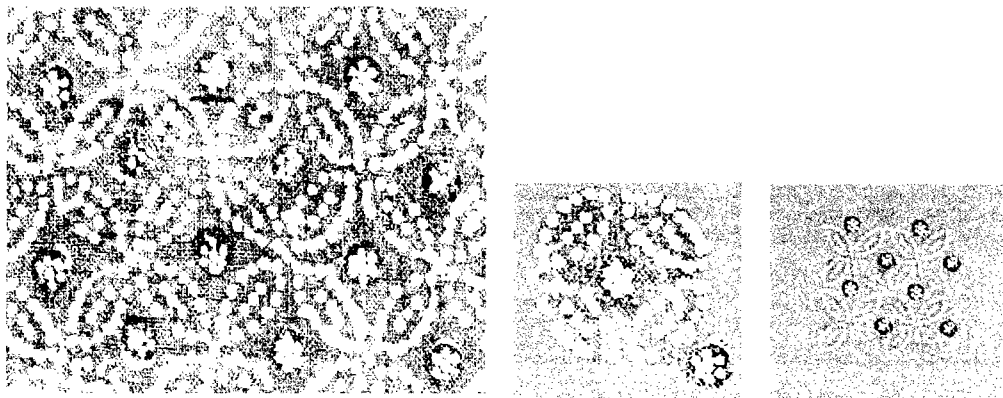
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายใบไม้เล็กๆ ประกอบกันเป็นข้อม้วนตัวเป็นรูปวงรีสองวงวางติดกัน ตรงกลางเป็นรูปดอกไม้ทรงกลม และมีดอกไม้สี่กลีบเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี เช่น สีเหลือง สีครามหรือสีเทา สีแดง สีเขียว ส่วนสีเหลืองอ่อนผสมระหว่างค่าของสีเหลืองเข้มและขาว

ภาพประกอบ 4 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นต่อลายในลักษณะวงกลม

ภาพประกอบ 4 เป็นลายแก้วชิงดวง ประเภทลายต่างประเทศ ลาย 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้เล็กๆ มีหกกลีบมีวงกลมล้อมรอบอีกชั้น วางสลับกับลายประกอบ

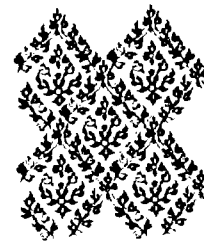
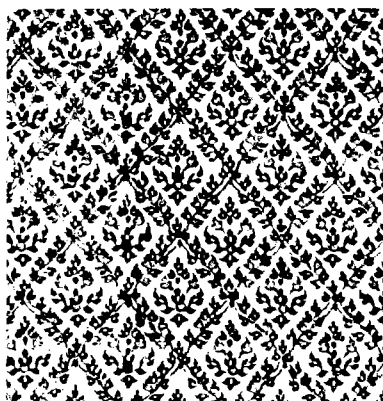
ลายประกอบ เป็นลายจุดวงกลมต่อกันเป็นกลีบ คล้ายกลีบใบไม้มีสี่กลีบหันหลังชนกัน แต่เมื่อนำมาต่อกันแล้วกลายเป็นรูปวงกลมล้อมรอบดอกไม้

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นต่อลายในลักษณะวงกลม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 2 สี คือ ส้ม ขาว ส่วนน้ำตาลเป็นสีผสมระหว่างค่าสีเหลืองและดำ

ภาพประกอบ 5 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 5 เป็นลายดอกไม้ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ จัดอยู่ในประเภทลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายพุ่มข้าว ภายในประกอบด้วยลายดอกไม้วางอยู่บนสุด ด้านล่างมีลายลักษณะคล้ายดอกไม้ที่มีก้านต่อออกไปเป็นดอกไม้ทรงตูมส่วนกลีบของดอกกลายมีใบไม้ต่อออกไปทั้งสองข้าง ทั้งหมดอยู่ในรูปทรงหยดน้ำ

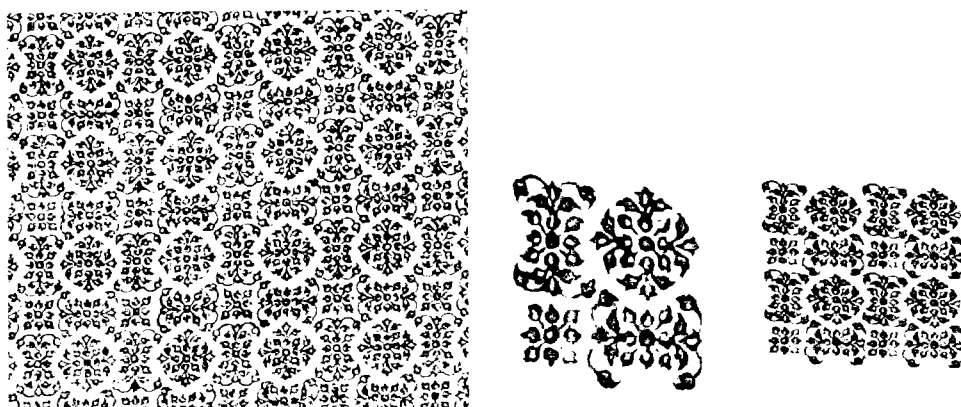
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยช่อดอกไม้มีใบไม้แซมวางเรียงกันเป็นแถวยาว ตรงกลางมีลายคล้ายดอกไม้สามกลีบเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่หมวดฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี เช่น สีขาว ดำ แดง เขียว ส่วนสีเหลืองทองผสมระหว่างค่าของสีเหลืองเข้มและสีเขียว

ภาพประกอบ 6 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 6 เป็นลายตารางช่อดอกไม้ทรงกลม จัดอยู่ในประเภทลายตารางสี่เหลี่ยม ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายทรงกลม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายรูปดอกไม้ มีกลีบเล็กๆ ติดอยู่กับก้านดอกมีแปดกลีบ รอบๆ มีดอกไม้ลักษณะเดียวกันแต่มีกลีบดอกสี่กลีบ วางอยู่รอบๆ ดอกเป็นวงกลม วางเรียงสลับกับลายประกอบ

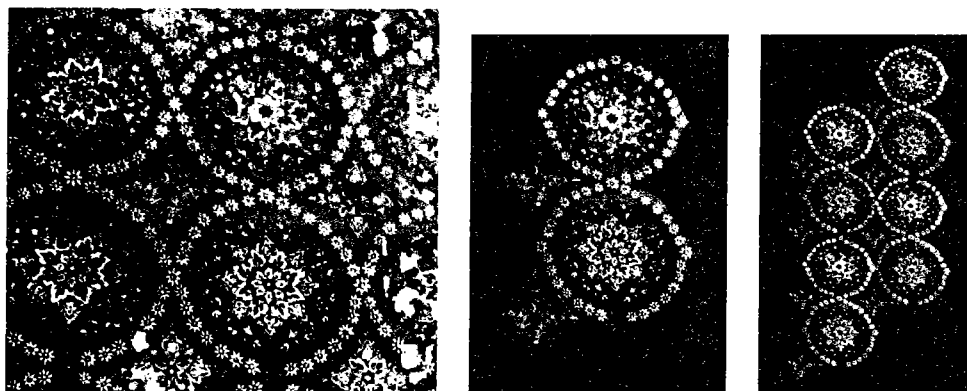
ลายประกอบ เป็นลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ลักษณะเดียวกันกับลายหลักวางอยู่เป็นช่อ เมื่อล้อมรอบลายหลักมีลักษณะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวแนวนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี เช่น สีขาว แดง เขียว ส่วนสีน้ำตาล เป็นสีที่มาจากเหลืองเข้มผสมกับดำ ซึ่งเป็นสีหลักของหมวดนี้ด้วย

ภาพประกอบ 7 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายลักษณะการเรียงอิฐแนวตั้ง

ภาพประกอบ 7 เป็นลายดาวล้อมเดือน จัดอยู่ในประเภทลายดาว ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายวงกลม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบขนาดเล็กสุดและมีกลีบซ้อนกันสามชั้น รอบนอกมีลายดอกไม้สี่กลีบขนาดเล็กๆ ล้อมเป็นวงอีกครั้งหนึ่ง วงนอกสุดมีลายดาวดวงเล็กๆ ล้อมรอบ

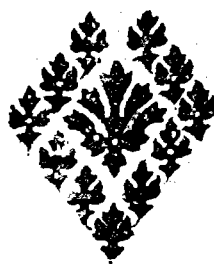
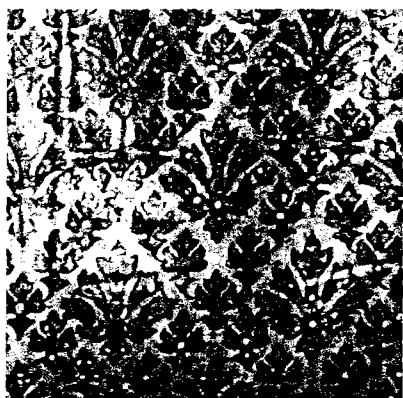
ลายประกอบ เป็นลายรูปทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบมีกลีบซ้อนกันหลายๆ ชั้น มีปลายแหลมอยู่ปลายของกลีบดอก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวแนวและแนวตั้ง เป็นการต่อลายลักษณะการเรียงอิฐแนวตั้ง

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดแม่สี ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 3 สี คือ สีคราม สีแดง สีเหลือง หรือน้ำตาลอ่อน ส่วนสีน้ำตาลเป็นสีกลางที่นำสี 3 สีมาผสมกันแต่อยู่ที่ สัดส่วนของสีที่นำมาผสม

ภาพประกอบ 8 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 8 เป็นลายดอกไม้ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ จัดอยู่ในประเภทลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง
ลาย 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง มีรูปทรงคล้ายสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ไม่มีสีกลีบ มีกลีบพุ่งออกไปจากกลีบดอกกลีบละใบ แต่กลีบที่อยู่บนสุดมีกลีบใบสามกลีบ กลีบตรงกลางใหญ่ที่สุด มองดูโดยรวมคล้ายใบไม้พุ่งออกมาเป็นรัศมีมีเฉพาะด้านบน

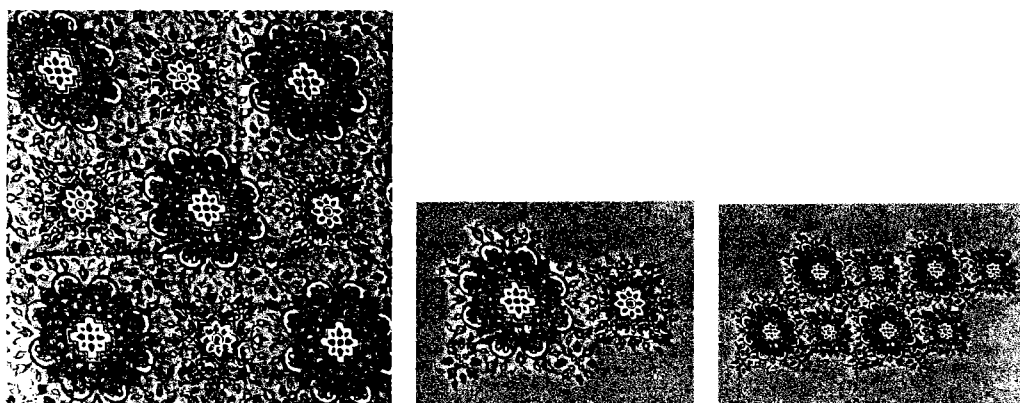
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สีกลีบวางเรียงกันเป็นแถวในแนวเฉียง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีแม่สี ประกอบด้วยมีอยู่ในสีหลัก 1 สี คือ สีแดง ส่วนสีต่ำเป็นสีกลางที่นำสีทั้ง 3 สีมาผสมกัน และสีเทาที่แยกออกมาจากสีต่ำ

ภาพประกอบ 9 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะการเรียงอิฐ
แนวนอน

ภาพประกอบ 9 เป็นลายดอกไม้ก้านม้วนหรือก้านขด จัดอยู่ในประเภทของลาย ลายเบ็ดเตล็ด ลาย 1
โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก มีลักษณะคล้ายดอกไม้ ประกอบด้วยชั้นในสุดเป็นสี่เหลี่ยมย่อมุมซึ่งมีดอกไม้เล็กๆ
อยู่ภายใน มีกลีบดอกคล้ายดอกบัวล้อมรอบ และมีใบไม้หรือเถาเป็นม้วนขดเป็นรูปทรงกลม

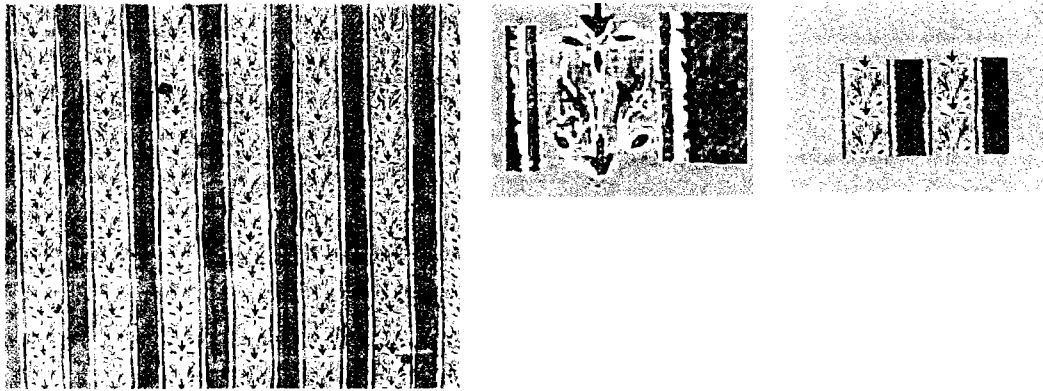
ลายประกอบ เป็นรูปดอกไม้ข้างในมีกลีบดอกไม้เล็กๆ คล้ายลายหลัก แต่จะมีสี่กลีบ ภายนอกมี
กระจังใบเทศประกอบมุมลายทั้งสี่มุม

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวดิ่ง เป็นการต่อลายใน
ลักษณะการเรียงอิฐแนวนอน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลักมี 4 สี เช่น มีสีคราม สีแดง สีดำ
และมีสีเหลืองอ่อน ส่วนสีเขียวเป็นการผสมระหว่างค่าของสีเหลืองและคราม

ภาพประกอบ 10 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 10 เป็นลายเข้มขาบก้านต่อดอก จัดอยู่ในประเภทลายเข้มขาบ ลาย 1 โครงสร้าง
(1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายริ้วมีลาย ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ดอกเล็กๆ มีดอกบานอยู่ตรงกลาง ดอกตูมเล็กๆ อยู่ขนานข้าง มีก้านใบยื่นออกมาจากดอกตูมทั้งด้านซ้ายและขวา

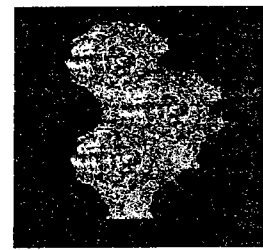
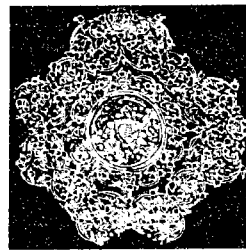
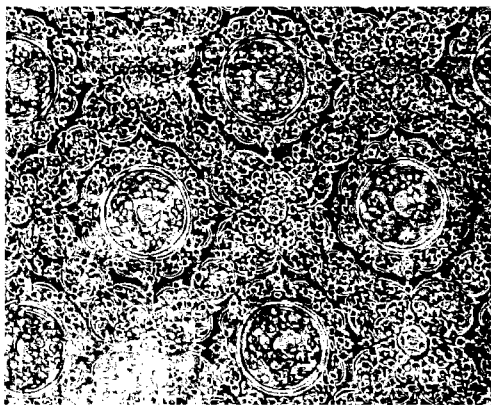
ลายประกอบ เป็นลายริ้วสีใหญ่ประกอบริ้วเล็กๆขนานข้าง วางสลับกับลายหลักหรือริ้วลาย

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดฉนวนพรีตัน ประกอบด้วยสีหลัก 5 สี เช่น แดง คราม หมอก ขาว และเขียวแต่ไม่ใช่เขียวมรกตเป็นเขียวผสมระหว่างเขียวมรกตกับสีหมอก

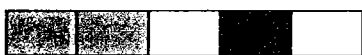
ภาพประกอบ 11 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะเรียงอิฐแนวตั้ง

ภาพประกอบ 11 เป็นลายกุดั่นเทพรา เทพนม – ก้านแย่ง จัดอยู่ในประเภทลายกุดั่น ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง มีรูปทรงเป็นวงกลม ประกอบด้วยลาย เทวดาหรือเทพอยู่ในท่ารำหนึ่งองค์ และอีก 2 องค์อยู่ในท่ายืนอยู่ภายในวงกลมล้อมรอบด้วยลายคล้ายสร้อยสังวาลย์หรือตกแต่งด้วยลายดอกไม้เล็กๆ มีใบไม้แซมมีการเกี่ยวพันกันเป็นวงกลม

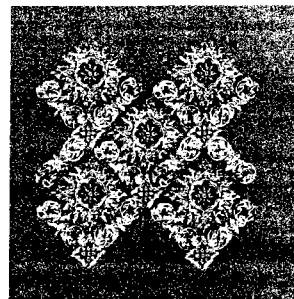
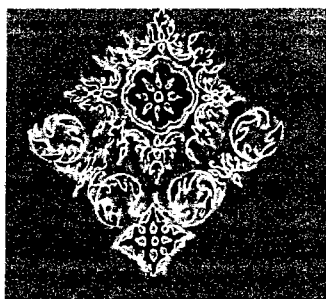
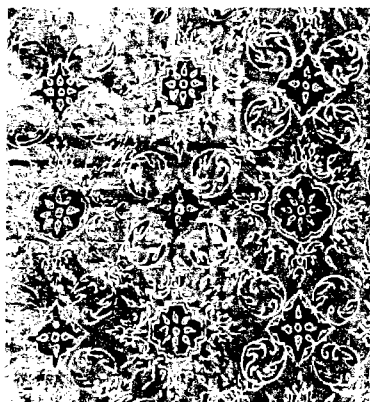
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายมีลักษณะเป็นข้อใบไม้ไขว้สลับกันเกี่ยวพันกัน มีลายคล้ายดอกไม้แปดกลีบเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะเรียงอิฐแนวตั้ง

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 4 สี คือ ส้ม เขียว เหลือง คราม ส่วนสีน้ำตาลเป็นสีผสมของสีเหลืองและดำ

ภาพประกอบ 12 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 12 เป็นลายดอกไม้แปดกลีบก้านแย่ง จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นตรงกลาง มีรูปทรงสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบ ล้อมรอบด้วยวงกลม และมีรูปคล้ายกระจังใบเทศวางทั้งสี่ด้านและมีลายคล้ายใบเทศเป็นตัวเชื่อม ล้อมรอบเป็นวงกลมหรือเป็นรัศมีล้อมรอบอีกครั้ง

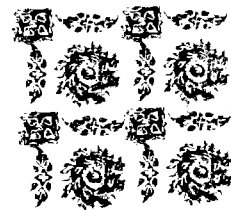
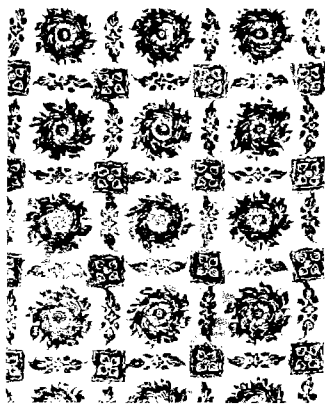
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยใบไม้ก้านขดหรือก้านม้วนม้วนตัวหันหลังชนกัน วางอยู่คนละด้านตรงกลางลายก้านแย่งมีคล้ายข้อใบเทศก้านกลางลาย มีดอกไม้รูปทรงสี่เหลี่ยม ภายในเป็นลายคล้ายดอกไม้แปดกลีบ ภายนอกเป็นกลีบสี่กลีบเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 3 สี เช่น ส้ม ขาว เหลือง ส่วนน้ำตาลเป็นการผสมของสีเหลืองกับสีดำ

ภาพประกอบ 13 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 13 เป็นลายตารางกัจจกร จัดอยู่ในประเภทลายตารางสี่เหลี่ยม ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายกัจจกร มีลายดอกไม้แปดกลีบอยู่ตรงกลาง ล้อมรอบด้วยวงกลม รอบนอกมีลายคล้ายใบเทศล้อมรอบ มองดูโดยรวมคล้ายกัจจกร

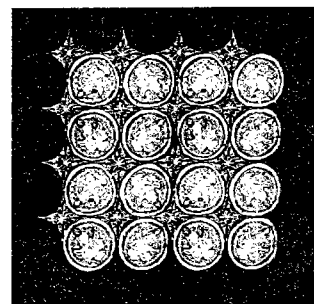
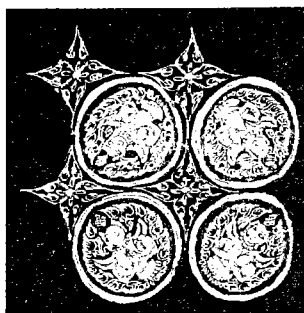
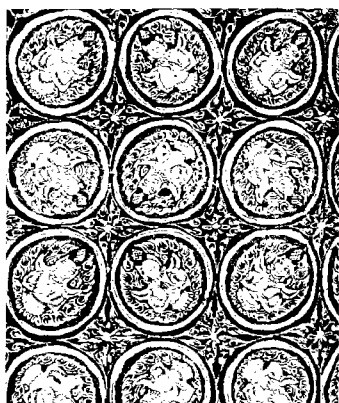
ลายประกอบ เป็นลายมีลักษณะคล้ายใบเทศวางอยู่ทั้งซ้ายและขวามีดอกไม้ระหว่างกลีบของดอกไม้สี่กลีบมีใบไม้แซมอยู่ระหว่างกลีบวางอยู่ตรงกลาง วางทั้งสี่ด้านรอบลายหลักมีลายสี่เหลี่ยมมีดอกไม้สี่กลีบอยู่ภายใน วางสลับลาย มองดูโดยรวมเป็นลายตารางสี่เหลี่ยม

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี จัดอยู่ในหมวดสีแม่สี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี เช่น แดง เหลือง คราม มีสีเหลืองอ่อน เป็นการผสมระหว่างค่าของสีเหลืองและขาว

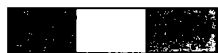
ภาพประกอบ 14 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

ภาพประกอบ 14 เป็นกุดั่นเทพนมองค์เดียว จัดอยู่ในประเภทลายกุดั่น ลาย 1 โครงสร้างลาย
(1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง เป็นรูปทรงวงกลม ประกอบด้วยลายมีลักษณะเป็นรูปเทพนมครึ่งองค์ ไหลทั้งสองข้างมีลักษณะคล้ายปีกประดับอยู่ รอบตัวเทพนมประกอบด้วยลายกนก อยู่ภายในกรอบรูปวงกลม วางเรียงกันเป็นแถว

ลายประกอบ เป็นลายอยู่ระหว่างขอบวงกลม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบ แต่ละกลีบประกอบด้วยลายกนกหันหน้าชนกัน ตรงกลางมีดอกไม้สี่กลีบประกอบกันเป็นหนึ่งกลีบ ทั้งหมดเป็นตัวค้นลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลักมี 2 สี เช่น แดง ขาว ส่วนสีน้ำตาลเป็นสีผสมระหว่างค่าของสีเหลืองกับดำ ซึ่งเป็นสีหลักอยู่ในหมวดนี้ด้วย

ภาพประกอบ 15 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 15 เป็นลายดอกลอยกินรี – เทพนม จัดอยู่ในประเภทลายดอกลอย ลาย 1 โครงสร้าง
(1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายมีลักษณะวางอยู่เดี่ยวๆ ไม่มีการเชื่อมโยงของลาย ประกอบด้วยลายรูปกินรี
อยู่ในท่ารำ แขนข้างหนึ่งตั้งวางอยู่ระดับเอว แขนอีกข้างตั้งวางอยู่ในระดับศีรษะมีปลายนิ้วมือชี้ออกด้านนอกลำ
ตัว วางเรียงโดยหันหน้าเข้าหากันเป็นคู่ๆ และเรียงกันเป็นแถว

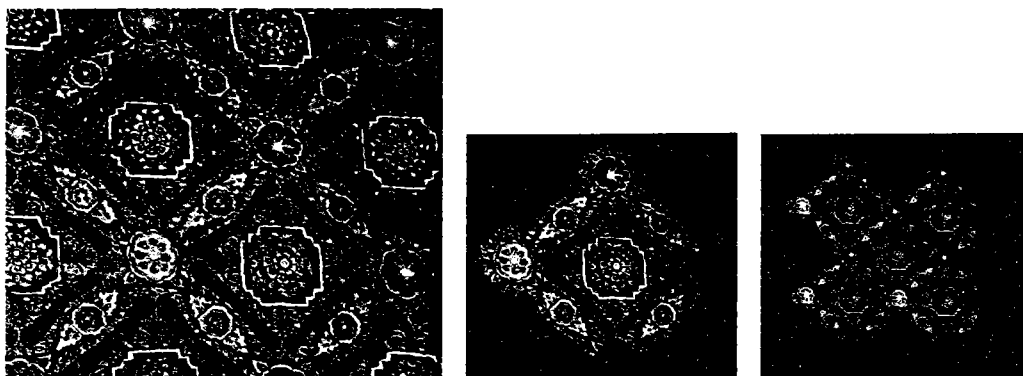
ลายประกอบ เป็นลายวางอยู่เดี่ยวๆเหมือนลายหลัก ประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์มีลายกนก
ประดับอยู่รอบตัววางอยู่ต่อจากเอวลงไปคล้ายรูปสามเหลี่ยม และประดับบริเวณแขนและไหล่ทั้งสองข้าง มี
เส้นหยักล้อมรอบทั้งหมดเป็นทรงพุ่มคล้ายรูปทรงของใบไม้ วางเรียงสลับแถวกันกับลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายใน
ลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลักมี 4 สี เช่น คราม แดง ขาว และสีเหลือง

ภาพประกอบ 16 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม ขนมหยาบๆ

ภาพประกอบ 1 เป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ลักษณะอื่นๆ จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบซ้อนกันสองดอกมี ดอกเล็กซ้อนอยู่ในดอกใหญ่ มีลายคล้ายดอกไม้ทรงตูมมีใบไม้วางอยู่ทั้งสองข้าง ล้อมรอบเป็นวงกลมทั้งหมด อยู่ภายในสี่เหลี่ยมย่อมุม รอบๆสี่เหลี่ยมมีลายดอกไม้ก้านม้วนมีลักษณะลายเป็นดอกไม้สี่กลีบคล้ายรูปพัดมี ก้านม้วนตัวเป็นวงกลมอยู่ทั้งสี่ด้าน ตรงกลางเป็นดอกไม้ทรงสูงมีสามกลีบ ทั้งหมดอยู่ในรูปทรงสี่เหลี่ยม

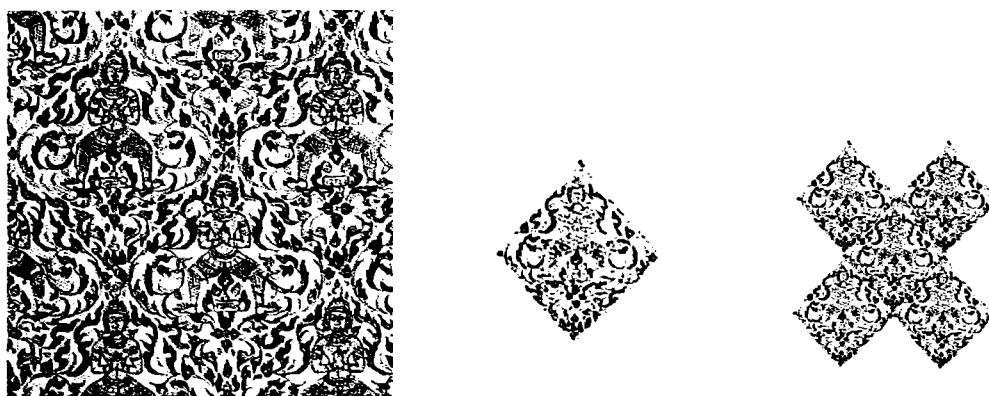
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายลักษณะเป็นลายดอกไม้สี่กลีบอยู่ในสี่เหลี่ยม ย่อมุมอยู่ตรงกลางลาย มีลายคล้ายดอกไม้หรือกระจังตาอ้อยวางอยู่ขนานข้างซ้ายและขวามีดอกไม้เล็กๆ แซมอยู่ที่ดอกไม้คล้ายกระจังตาอ้อยอีกครั้งหนึ่ง วางลายอยู่ทั้งสี่ด้านของลายหลัก มีลายคล้ายดอกไม้แปด กลีบซ้อนกันสองดอก รอบๆประดับด้วยข้อใบเทศเล็กๆ

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายใน ลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมหยาบๆ

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 6 สี คือ แดง เขียว คราม ม่วงคราม และดำ

ภาพประกอบ 17 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 17 เป็นลายเทพนมเต็มองค์อยู่ในทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสแนวทแยง จัดอยู่ในประเภทลายดอกกลอยลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายรูปเทพนมเต็มองค์ยืนย่อขา ยืนอยู่เหนือลายหน้าขบล้อมรอบด้วยลายกนกเปลว อยู่ในรูปทรงสี่เหลี่ยม

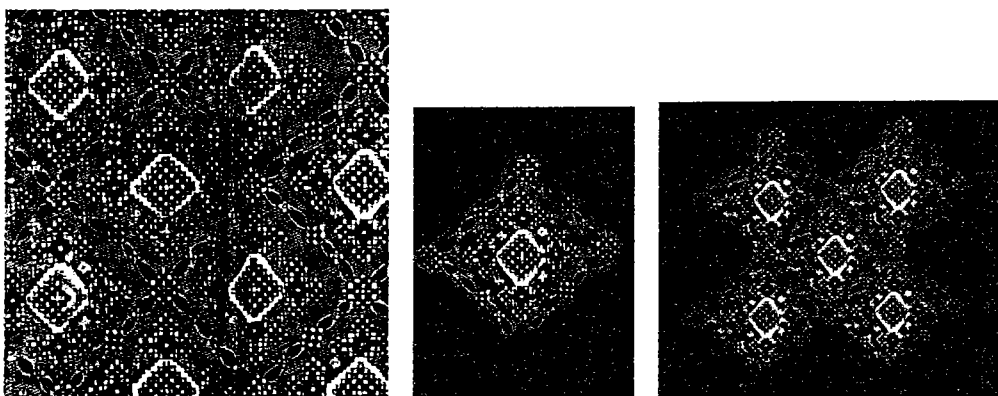
ลายประกอบ ไม่มี

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลัก 5 สี คือ แดง นิล เขียว เหลือง ส่วนน้ำตาลอ่อนเป็นการผสมเหลืองขาวและนิล

ภาพประกอบ 18 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 18 เป็นลายราชวัติรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส จัดอยู่ประเภทลายราชวัติ ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายอยู่ตรงกลาง มีรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็กๆ ประกอบกันเป็นสี่เหลี่ยมรูปจัตุรัสอยู่ตรงกลางมีหลายชั้นซ้อนกัน มุมทั้งสี่ด้านของสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็กลงมา ภายในประกอบด้วยเป็นสี่เหลี่ยมย่อมุม และมีสามเหลี่ยมสามรูปวางอยู่ทั้งสามด้านของสี่เหลี่ยมเล็ก และวางอยู่ทั้งสี่ด้านของสี่เหลี่ยมจัตุรัส

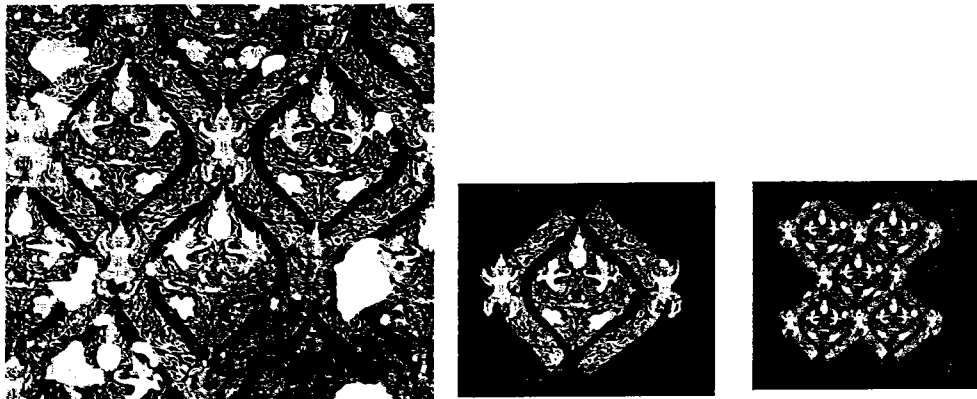
ลายประกอบ เป็นลายคล้ายกันแย้ง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายสร้อยสังวาลย์ มีลายดอกไม้รูปทรงสี่เหลี่ยมวางอยู่สามจุด มีลายรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าเล็กๆ เป็นตัวเชื่อมลายของดอกไม้ทั้งสามดอกตรงจุดตัดทั้งสี่ด้านเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกันอยู่ วางลายเป็นตัวคั่นลาย

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลักมี 6 สี คือ แดงแก่ หมอก เขียว เหลือง ขาว และสีนิล

ภาพประกอบ 19 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 19 เป็นลายเทพนมเทพรา – ก้านขด จัดอยู่ในประเภทเทพนมก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลางรูปทรงเป็นวงรีคล้ายหยดน้ำ ปลายแหลมทั้งสองข้างประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์ วางอยู่ด้านบนสุด มีเทพราหรือเทวดาอยู่ในท่ารำ คือมีแขนข้างหนึ่งอยู่ระดับอก อีกข้างตั้งวางอยู่ระดับไหล่ ปลายนิ้วมืองดเข้าหาตัว วางตรงกลางลายหันหน้าออกด้านนอก มีเทวดาผู้ชายสององค์อยู่ด้านล่างหันหน้าเข้าหากัน มีช่อดอกไม้หรือช่อกนกเปลวอยู่ด้านล่างเป็นทรงพุ่ม

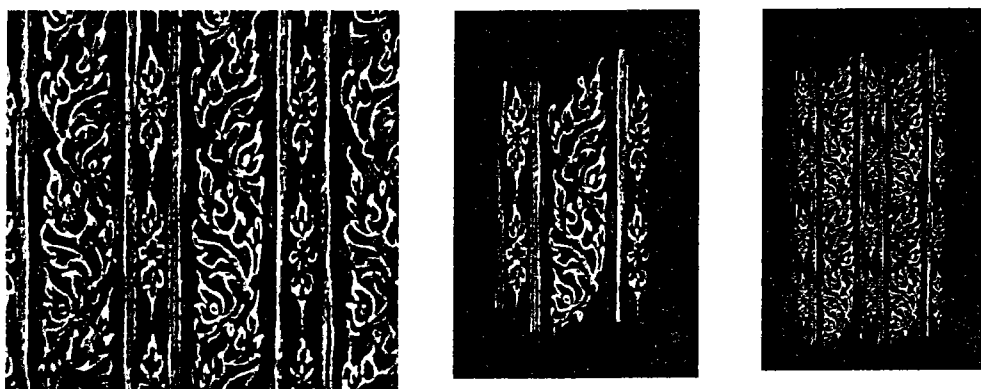
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายกนกเปลวประกอบกันเป็นช่อ มีครุฑอยู่ในท่ากางปีกและเท้า วางลายอยู่ตรงกลางของก้านแย่งหรือเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 4 สี คือ แดง ดำ ขาว และเหลืองครีม

ภาพประกอบ 20 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 20 เป็นลายเข้มขาบก้านต่อดอก จัดอยู่ในประเภทลายเข้มขาบ ลาย 1 โครงสร้าง
(1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายริ้วลายสลับแถวกับริ้วลายเหมือนกัน ริ้วแรกประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้าย
กนกเปลวไฟหรือกนกเครือเถา มีใบเป็นกนกหรือคล้ายใบเทศสองใบ ปลายด้านล่างมีลายคล้ายตัวกนกหรือ
ดอกไม้วางอยู่ตรงก้านใบ วางสลับกนกเปลวไฟต่อกันอีกช่วงหนึ่ง ต่อกันเป็นริ้วยาว

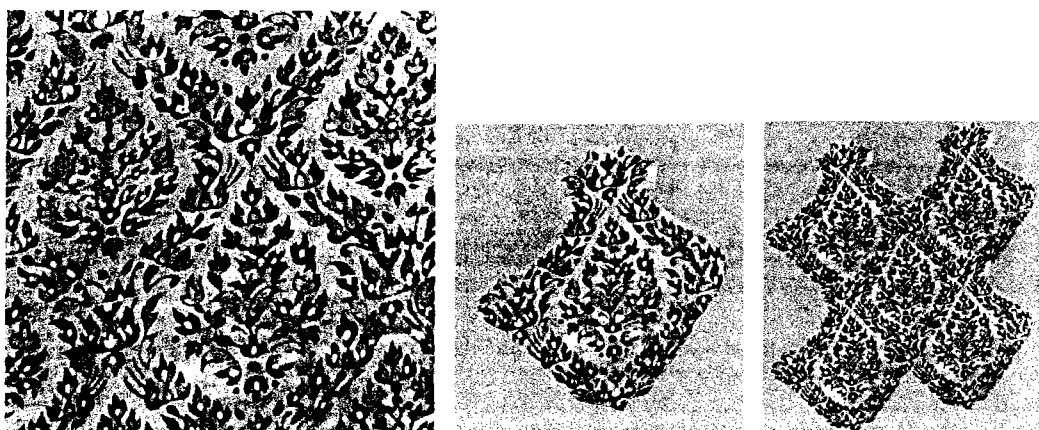
ลายประกอบ เป็นลายริ้ว ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบเล็กๆ มีลายใบเทศ
ขนานข้างทั้งสองต่อกันเป็นริ้วยาว

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีพื้นรตน์ ประกอบด้วยสีหลัก 6 สี คือ แดงแก่ นิล เขียว ขาว และน้ำเงิน

ภาพประกอบ 21 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 21 เป็นลายดอกไม้ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ จัดอยู่ในประเภทลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง เป็นลายทรงพุ่มหรือคล้ายหยดน้ำ ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายใบเทศสามประกอตันเป็นช่ออยู่ตรงปลายแหลมบนสุด ลงมาเป็นใบเทศมีก้านใบวางอยู่ทั้งซ้ายและขวาตรงกลางมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีสามกลีบ ต่ำลงมามีใบไม้ใบใหญ่ปลายใบมีสองแฉก ล่างใบเป็นช่อมีดอกไม้และใบเทศประกอตันอยู่ทั้งซ้ายและขวา ล่างสุดมีดอกไม้สี่กลีบ กลีบคล้ายใบเทศ

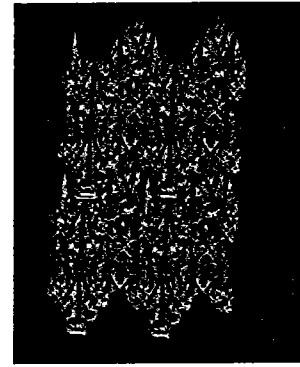
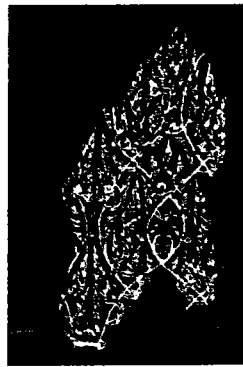
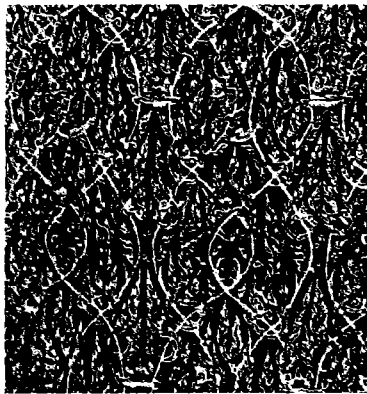
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วย ลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีสามกลีบ วางเรียงกันมีใบไม้เล็ก ๆ แซ่ระหว่างดอก มีก้านสามก้านอยู่ปลายของลายก้านแย่ง ตรงกลางมีลายคล้ายดอกไม้หรือลายกระจังตาอ้อยเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวตั้งแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ สีคราม แดง เขียว และน้ำตาล เป็นสีผสมระหว่างค่าของสีเหลืองและสีดำ

ภาพประกอบ 22 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 22 เป็นลายกนกเครือเถา จัดอยู่ในประเภทลายเครือเถา ลาย 1 โครงสร้างลาย
(1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายเถาเลื้อยเกี่ยวพันกัน ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายลายกนกมีคล้ายพญานาคหรือลายหน้าขบ หันหน้าเข้าหากันสองตัว มีเถาไม้คล้ายเถากนกเปลวเกี่ยวพันอยู่

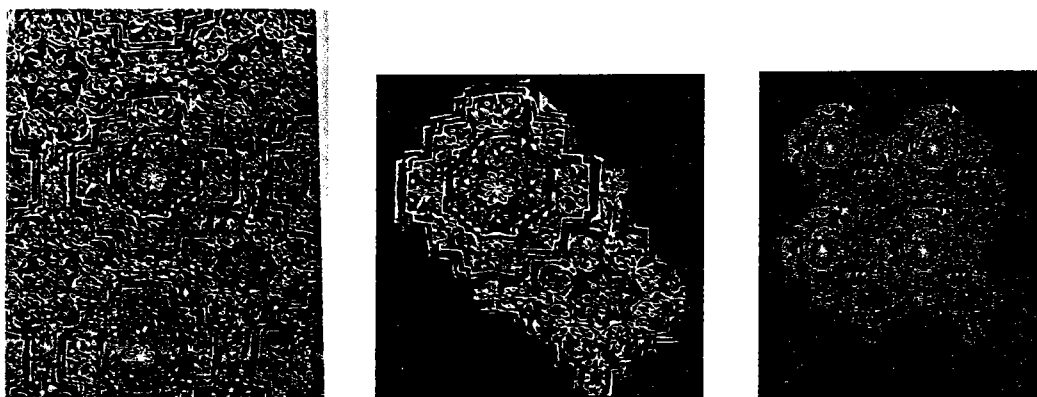
ลายประกอบ เป็นลายเถาเลื้อย มีลายคล้ายลายหน้าขบประกอบด้วยกนกเปลวไฟ มีลายเถาเกี่ยวพันคล้ายลายหลักแต่ตัวหน้าขบอยู่ด้านบนของลายหลักเป็นการหันหลังชนกัน อีกสองตัวอยู่ด้านข้างของลายหลักหันหลังชนกันกับลายหลัก ทุกตัวมีลายเถาเกี่ยวพันอยู่หรือบางตัวคล้ายกำลังกัดเถาไม้

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวดิ่ง เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ แดง ดำ และสีคราม

ภาพประกอบ 23 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 23 เป็นลายสี่เหลี่ยมย่อมุมประดับลายรูปดอกไม้และพันธุ์พฤกษา จัดอยู่ในประเภทลาย เบ็ดเตล็ด ลาย 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายสี่เหลี่ยมย่อมุม ภายในลายประกอบด้วย ลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบ และมีดอกไม้ลักษณะอยู่รอบๆ มีสามกลีบคล้ายพัดอยู่รอบทั้งสี่ด้านและอยู่ภายในสี่เหลี่ยมย่อมุมอีกชั้น ล้อมรอบด้วยลายใบเทศมีใบไม้แซมอยู่ทั้งสี่ด้าน มีใบไม้เป็นคู่วางอยู่ระหว่างส่วนที่ย่อมุมทั้งสี่ด้านของสี่เหลี่ยม มีกรอบสี่เหลี่ยมย่อมุมล้อมรอบอีกชั้น

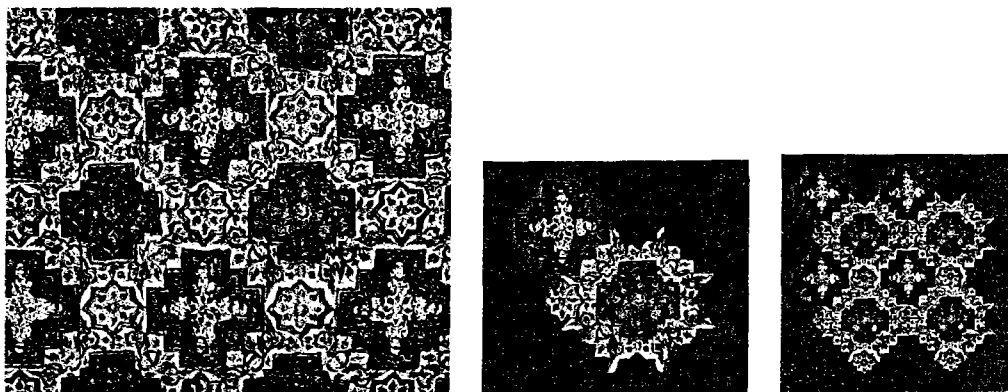
ลายประกอบ เป็นสี่เหลี่ยมย่อมุมอยู่ในรูปของสี่เหลี่ยมของลายหลัก ภายในเป็นรูปดอกไม้มีกลีบคล้ายใบเทศ มีกลีบแปดกลีบ อยู่ในทรงรูปดาว มีใบไม้ก้านม้วนขดเป็นวงกลมวางอยู่ระหว่างด้านของแนกดาว มีสี่เหลี่ยมย่อมุมล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลัก 5 สี คือ สีแดงแก่ เขียว น้ำเงิน สีมอก และ เหลือง

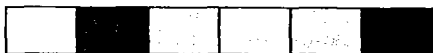
ภาพประกอบ 24 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 24 เป็นลายสี่เหลี่ยมย่อมุมประดับลายรูปบุคคล จัดอยู่ในประเภทลายเบ็ดเตล็ด ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง อยู่ในรูปทรงสี่เหลี่ยมย่อมุม มีสองรูป รูปแรกภายในประดับด้วยลายคนครึ่งตัว โดยหันหัวออกไปตามมุมทั้งสี่ด้านตรงกลางเป็นรูปคล้ายดอกไม้แปดกลีบ มีลายดอกไม้ตกแต่งรอบๆ ตัว สี่เหลี่ยมย่อมุมรูปสอง มีคล้ายรูปดาวหรือดอกไม้แปดกลีบ ประดับด้วยลักษณะคล้ายดอกไม้เป็นซอกๆ วางอยู่รอบวงกลมที่อยู่ตรงกลาง วางลายเป็นแถวสลับแถวกับลายหลัก

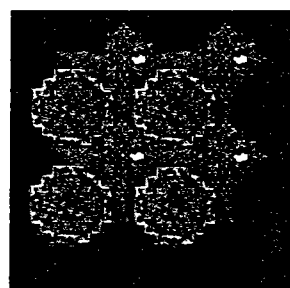
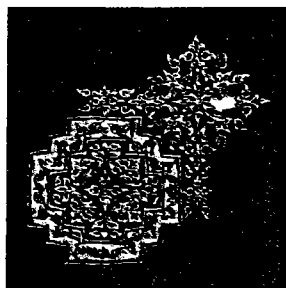
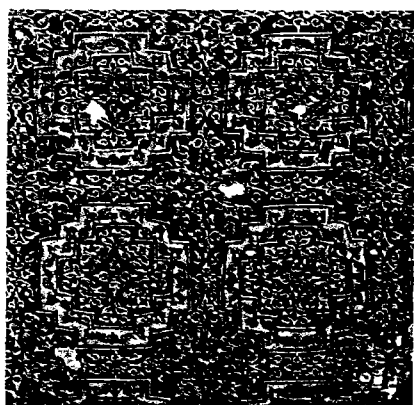
ลายประกอบ เป็นลายตรงกลางเป็นรูปคล้ายดาวหรือดอกไม้แปดกลีบ มีช่อดอกไม้และใบไม้เกี่ยวพันกัน วางรอบๆ สี่เหลี่ยมย่อมุม ตรงมุมของสี่เหลี่ยมย่อมุมลายหลักทั้งสี่ด้านเป็นมีรูปหัวคนประดับด้วยใบไม้ วางอยู่ในแนวเฉียงทั้งสี่ด้านของสี่เหลี่ยมย่อมุม

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลัก 5 สี คือ เหลืองแก่ เหลืองอ่อน แดงแก่ เหลืองแกมเขียว นิล และชมพู มีสีผสมระหว่างค่าของแดงสลับกับขาว

ภาพประกอบ 25 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 25 เป็นสี่เหลี่ยมย่อมุมประดับลายรูปดอกไม้และพันธุ์พฤกษา จัดอยู่ในประเภทลายเบ็ดเตล็ด
ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายสี่เหลี่ยมย่อมุม ภายในประกอบด้วยลายดอกไม้สี่กลีบคล้ายใบเทศ รอบนอก
เป็นลายดอกไม้ มีลักษณะเป็นช่ออยู่รอบวงกลม ภายในสี่เหลี่ยมย่อมุมเป็นรูปดอกไม้ เล็กๆ วางสลับกับใบไม้

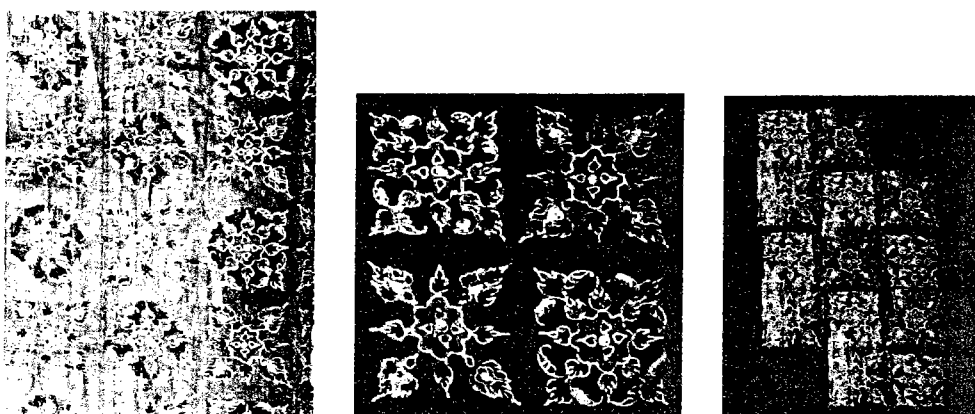
ลายประกอบ เป็นลายคล้ายดอกไม้มีกลีบดอกที่มีก้านติดอยู่ มีแปดกลีบอยู่ภายในรูปสี่เหลี่ยม
รอบๆ เป็นรูปใบไม้วางอยู่เป็นช่อๆ มีลายดอกไม้เป็นตัวคั่นระหว่างลาย

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายใน
ลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ สีแดง เขียว ดำ ขาวขุ่นและ
เขียวอ่อนเป็นสีผสมระหว่างค่าของสีเขียวกับขาวขุ่น

ภาพประกอบ 26 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะเรียงอิฐในแนวตั้ง

ภาพประกอบ 26 เป็นลายตารางดอกไม้ทรงสี่เหลี่ยม จัดอยู่ในประเภทลายตารางสี่เหลี่ยม ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายรูปทรงสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีกลีบดอกคล้ายใบเทศ มีแปดกลีบ มีกลีบซ้อนระหว่างกลีบดอกใบเทศอีกแปดกลีบ ตรงกลางดอกมีดอกไม้สี่กลีบล้อมรอบด้วยดอกไม้คล้ายรูปดาวอีกชั้น นอกสุดที่มุมเฉียงสี่มุมมีใบคล้ายใบเทศวางอยู่ วางลายสลับกับลายประกอบ

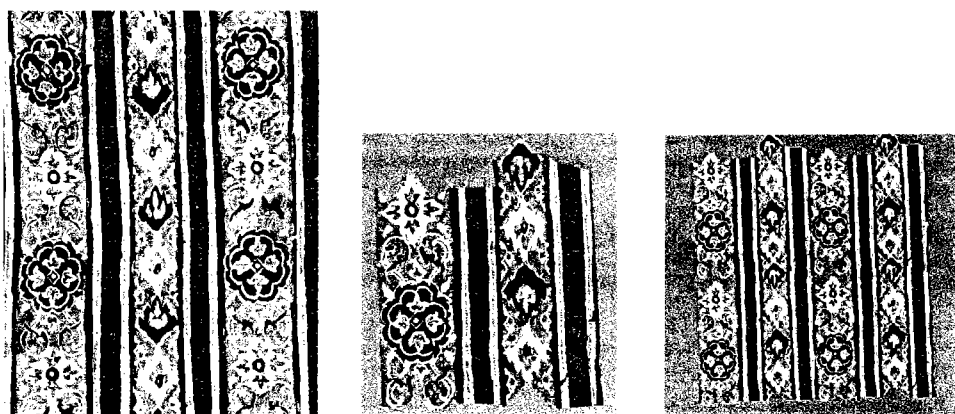
ลายประกอบ เป็นลายรูปทรงสี่เหลี่ยมเหมือนกับลายหลัก ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีกลีบสี่กลีบรอบนอกเป็นหยักคล้ายดาว นอกสุดมีใบคล้ายใบเทศวางอยู่ระหว่างกลีบในมุมแนวเฉียง มีใบเทศเล็กๆ วางอยู่ทั้งสี่ด้าน วางลายสลับกับลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเรียงอิฐในแนวตั้ง

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 4 สี คือ แดงหรือส้ม ดำ เหลือง และขาว ขุ่น

ภาพประกอบ 27 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 27 เป็นลายแซมขาบดอกไม้ก้านขด จัดอยู่ในประเภทลายแซมขาบ ลาย 1 โครงสร้าง
(1 Repeat) ประกอบด้วย...

ลายหลัก เป็นลายริ้วลายสลับริ้วพื้น ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีลักษณะกลมภายใน มีเกสรเป็นวงกลมมีกลีบดอกลักษณะคล้ายดอกบัว วางอยู่ทั้งสี่ด้านมีวงกลมล้อมรอบมีลักษณะเป็นหยักคล้ายกลีบดอก ภายนอกมีก้านขดม้วนหันหน้าเข้าหากัน วางเป็นคู่อยู่ด้านบนและด้านล่าง มีดอกไม้ดอกมีกลีบสี่กลีบ เป็นตัวคั่นลาย วางลายริ้วสลับริ้วพื้นแล้วมีลายประกอบวางอีกครั้ง

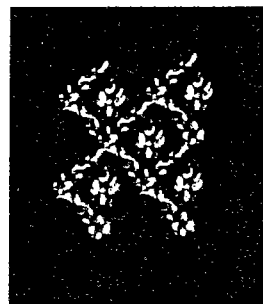
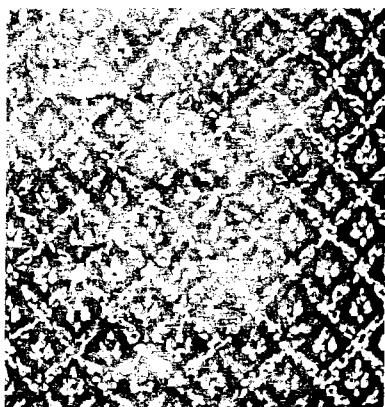
ลายประกอบ เป็นลายริ้ว ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายสี่เหลี่ยม ภายในมีลายลักษณะคล้ายใบเทศวางอยู่ตรงกลาง วางเรียงต่อกันเป็นแถว วางลายสลับกับริ้วพื้น

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลัก 4 สี คือ แดงหรือส้ม เหลือง ขาวขุ่น และเทา ผสมกันระหว่างดำและขาวขุ่น

ภาพประกอบ 28 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 28 เป็นลายใบเทศทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ จัดอยู่ในประเภทลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย...

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายใบเทศสามใบประกอบกันเป็นพุ่ม มีก้านเล็กๆ ติดอยู่ด้านล่าง

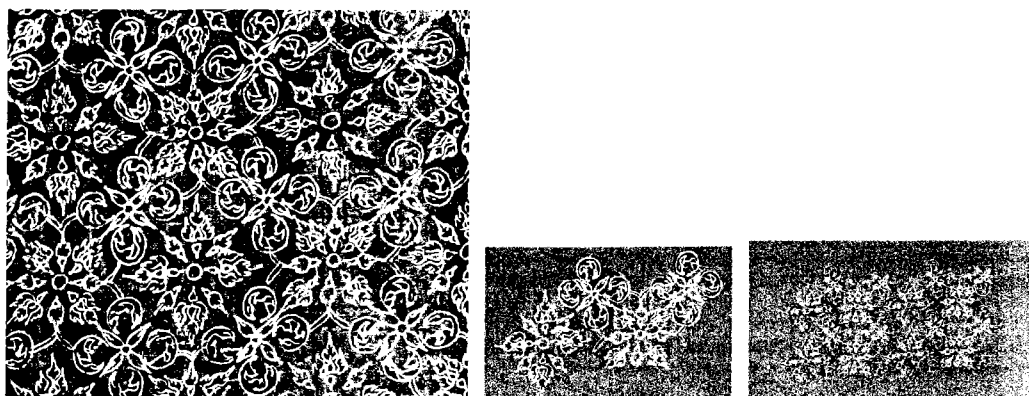
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายกนกเปลววางในแนวเฉียง มีดอกไม้สี่กลีบวางอยู่ตรงกลางเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 2 สี คือ แดง ขาวขุ่น และเทาผสมระหว่างดำและขาวขุ่น

ภาพประกอบ 29 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 29 เป็นลายดอกไม้ก้านม้วนหรือก้านขด จัดอยู่ในประเภทลายเบ็ดเตล็ด ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง มีรูปทรงสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายรูปดอกไม้กลีบดอก คล้ายช่อใบเทศมีสีกลีบใหญ่ และมีกลีบๆ แซมอยู่ระหว่างกลีบใหญ่เป็นใบเล็กๆ

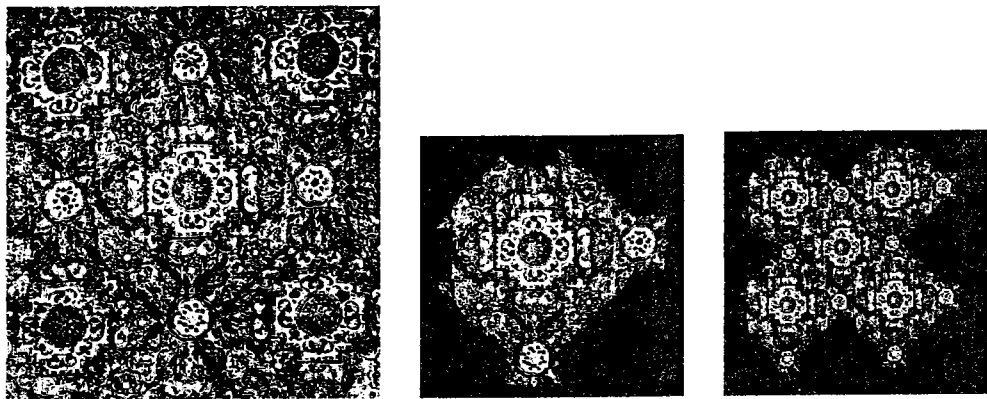
ลายประกอบ เป็นลายมีรูปทรงคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายใบไม้ก้านม้วนหรือก้านขดเป็นวงกลม โดยหันหลังชนกันประกอบอยู่ทั้งสี่ด้านของดอกไม้ มีดอกไม้รูปทรงสี่เหลี่ยม ภายในมีลายประกอบเหมือนลายหลักแต่อยู่ในรูปทรงสี่เหลี่ยม

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 3 สี คือ แดง ดำ และขาวขุ่น

ภาพประกอบ 30 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 30 เป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ลักษณะอื่นๆ จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง มีรูปทรงสี่เหลี่ยมย่อมุม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายรูปดอกไม้แปดกลีบอยู่ภายในวงกลม มีใบไม้ก้านขดล้อมรอบอยู่ในสี่เหลี่ยมย่อมุม รอบสี่เหลี่ยมย่อมุมประดับด้วยลายคล้ายหน้าสิงห์วางอยู่ทั้งสี่ด้านและมีใบไม้ก้านม้วนเป็นวงกลมอยู่ระหว่างมุมทั้งสี่มุม

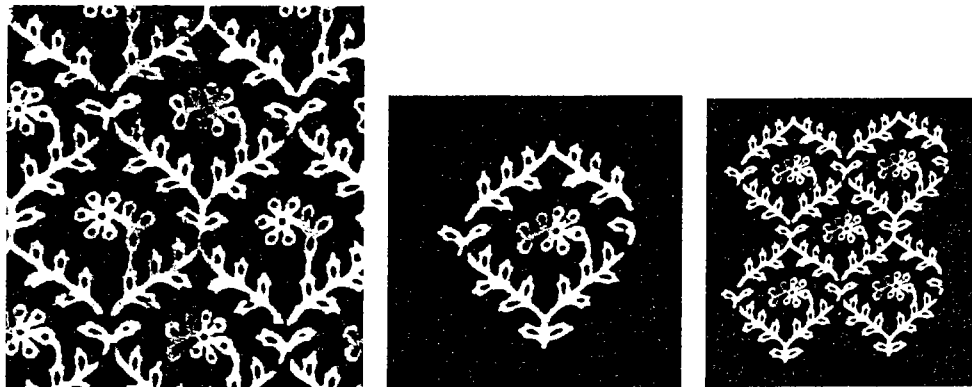
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วย ตรงกลางก้านมีลายดอกไม้แปดกลีบ มีพุ่มกนกคล้ายรูปหยดน้ำประดับอยู่ทั้งสองข้างของลาย มีลายวงกลมภายในมีดอกไม้แปดกลีบเป็นตัวคั่นระหว่างลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 4 สี คือ แดงหรือส้ม ขาว ดำ เขียว และขาวขุ่น

ภาพประกอบ 31 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 31 เป็นลายดอกไม้แปดกลีบกันแย้ง จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษากันแย้ง
ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีหกกลีบ มีกลีบใบสองกลีบ
ติดอยู่กับก้านดอก

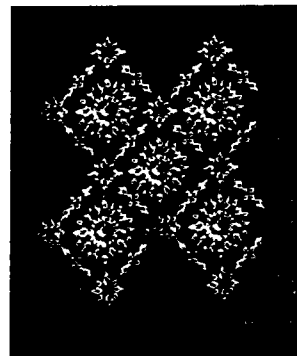
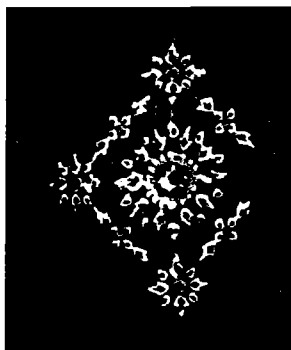
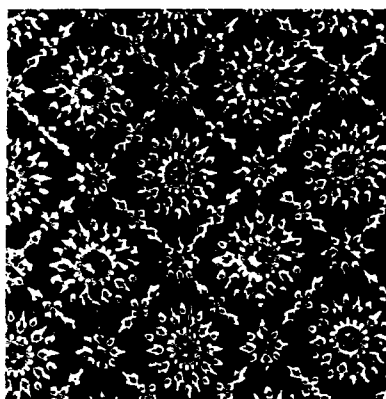
ลายประกอบ เป็นลายกันแย้ง ประกอบด้วยลายก้านใบและมีใบติดอยู่กับก้านเป็นคู่ มีสองคู่กับอีก
หนึ่งใบตรงปลายก้าน มีใบคู่เป็นลายคั่นลายกันแย้ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายใน
ลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยมีหลักอยู่ 3 สี คือ แดง ขาว และเขียว

ภาพประกอบ 32 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 32 เป็นลายดอกไม้สี่กลีบสองกลีบกันแย้ง จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษากันแย้ง ลาย 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีกลีบสี่กลีบสองกลีบ มีกลีบเล็กแซมอยู่ระหว่างกลีบ ตรงกลางเป็นทรงกลมมีหยักคล้ายดอกไม้มีสี่กลีบหกกลีบคล้ายดอกทานตะวัน

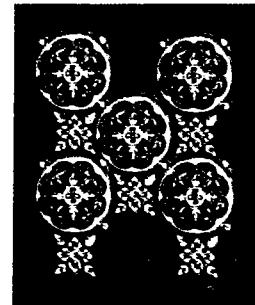
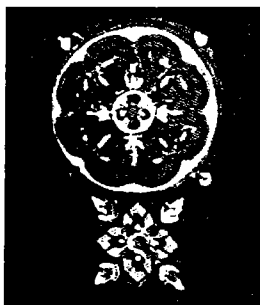
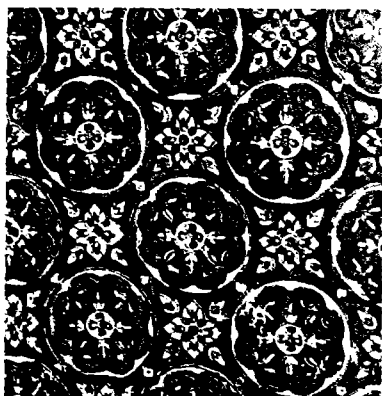
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย้ง ประกอบด้วยมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบอยู่ตรงกลางมีใบเทศวางอยู่ทั้งสองข้าง มีดอกไม้แปดกลีบเป็นตัวคั่นลายก้านแย้ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 2 สี คือ ขาวและเขียว ส่วนสีน้ำตาลเข้มเป็นสีผสมระหว่างแดง ดำ และเหลือง

ภาพประกอบ 33 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

ภาพประกอบ 33 เป็นลายกุดั่นดอกกลอย จัดอยู่ในประเภทลายกุดั่น ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง มีรูปทรงกลม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบมีดอกไม้เล็กๆสี่กลีบ อยู่ตรงกลางลาย ล้อมรอบด้วยวงกลม มีใบเทศอยู่รอบทั้งสี่ด้าน ระหว่างกลีบตรงมุมสี่ด้านมีลายคล้ายใบไม้มีสามแฉกหันหัวไปทางวงกลม มีวงกลมซ้อนอยู่อีกวงรอบนอก

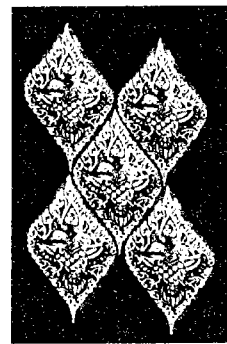
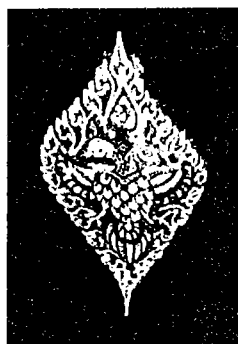
ลายประกอบ เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม ภายในประกอบด้วยมีลักษณะคล้ายดอกไม้ไม่มีสี่กลีบ ภายในเป็นดอกไม้ไม่มีสี่กลีบแต่จะมีกลีบเล็กๆ วางซ้อนอยู่อีกสี่กลีบ มีใบเทศวางอยู่ระหว่างกลีบดอกทั้งสี่ด้านมุมเฉียง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 5 สี คือ สีคราม สีหมอก แดง เขียว และขาว

ภาพประกอบ 34 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 34 เป็นลายรูปสัตว์ในเทพนิยาย จัดอยู่ในประเภทลายต่างประเทศ ลาย 1 โครงสร้าง
(1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายมีลักษณะคล้ายนกสองหัวกางปีก มีลายดอกบัวอยู่บนหัว มีลายกนกใน ทรง
พุ่มล้อมรอบตัวนก

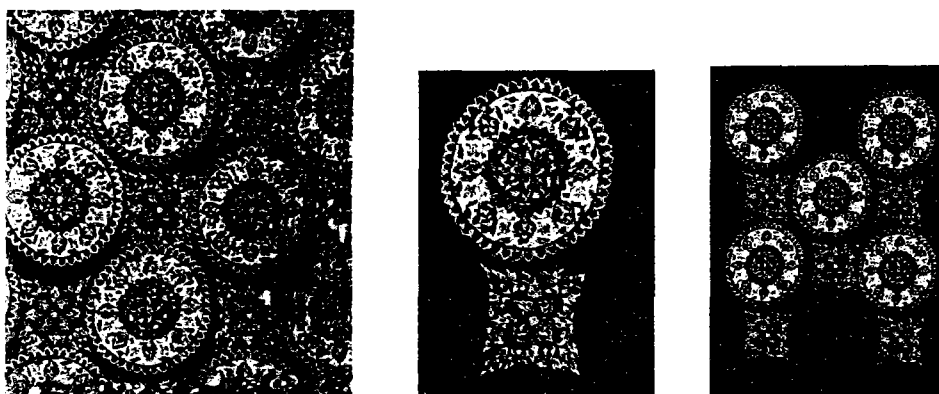
ลายประกอบ ไม่มี

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะ
ลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 5 สี คือ สีแดงสลับ สีคราม เหลืองแกมเขียว
ขาว

ภาพประกอบ 35 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

ภาพประกอบ 35 เป็นจุดันดอกกลอย จัดอยู่ในประเภทลายจุดัน ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง มีรูปทรงเป็นวงกลม ประกอบด้วยลายคล้ายดอกไม้สี่กลีบมีใบเทศแซมอยู่ระหว่างกลีบดอก รอบๆ ดอกมีใบไม้วางสลับกันอยู่รอบเป็นวงกลม มีวงกลมซ้อนอยู่แต่เส้นรอบวงเป็นหยักแหลม รอบๆ วงกลมมีลายกระจังตาอ้อยวางอยู่อีกชั้นหนึ่ง มีวงกลมล้อมรอบแต่เส้นรอบวงจะมีลักษณะเป็นแหลมๆ คล้ายกลีบดอกไม้เล็กๆ

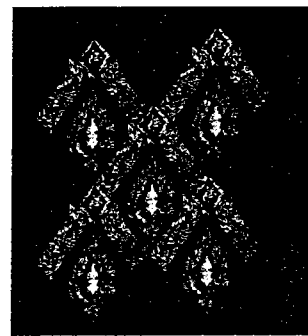
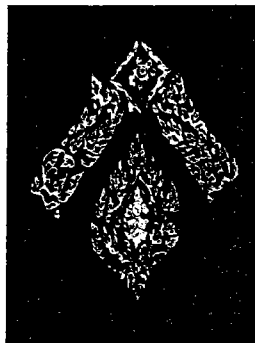
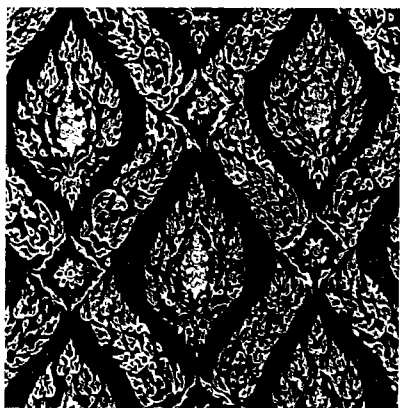
ลายประกอบ เป็นลายมีรูปทรงสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบซ้อนกันอยู่

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

โครงสร้างสี

การใช้สี จัดอยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 5 สี คือ แดงสด คราม ขาวขุ่น ดำ และ แดงสลับ

ภาพประกอบ 36 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 36 เป็นลายนารายณ์ทรงครุฑก้านแย่ง จัดอยู่ในประเภทลายก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง มีรูปทรงคล้ายหยดน้ำ ประกอบด้วยลายนารายณ์ทรงครุฑหรือกำลังนั่งบนหลังครุฑ มีช่อดอกไม้หรือช่อใบเทศวางอยู่รอบๆ มีทั้งหมดแปดช่อ โดยเจ็ดช่อปลายช่อชี้ด้านบน อีกหนึ่งช่อปลายชี้ลงล่าง

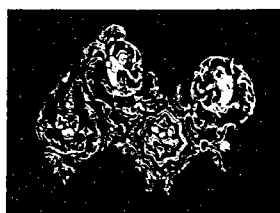
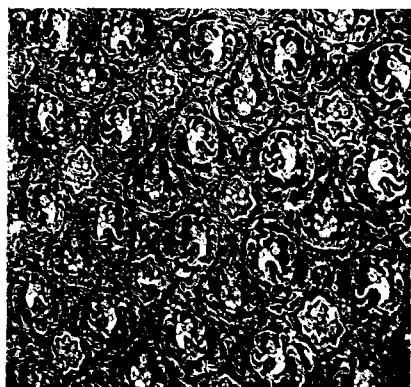
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายคล้ายใบเทศและดอกไม้วางสลับกันเป็นพุ่ม มีลายดอกไม้มุมแหลม ตรงกลางมีดอกไม้แปดกลีบรูปทรงสี่เหลี่ยมเป็นตัวคั่นระหว่างลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 5 สี คือ แดง ฟ้าคราม ขาว ดำน้ำตาล

**ภาพประกอบ 37 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะเรียงอิฐแนว
นอน**

**ภาพประกอบ 37 เป็นลายเทพนม – เทพรำ จัดอยู่ในประเภทลายเทพนมก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง
(1 Repeat) ประกอบด้วย..**

ลายหลัก เป็นลายมีรูปทรงคล้ายหยดน้ำปลายแหลม ประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์ ล้อมรอบ
ด้วยช่อกนกเปลว ปลายแหลมด้านล่างมีคล้ายดอกบัวคว่ำมีใบไม้ประดับอยู่ด้านซ้ายและขวา

ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายเทพรำหรือเทวดาที่อยู่ในท่ารำ แขนข้างหนึ่งทึง
ลงไปข้างลำตัว ปลายนิ้วมือชี้ออกนอกลำตัว แขนอีกข้างตั้งวงอยู่เหนือศีรษะ ปลายนิ้วมือชี้ออกด้านนอกลำตัว
วางลายอยู่ในช่อก้านชดเป็นวงกลม มีลายคล้ายดอกไม้หรือดาวแปดกลีบ ประกอบด้วยลายหน้าสิงห์ มีใบไม้
วางรอบๆ เป็นตัวคั่นระหว่างลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียง เป็นการต่อลายในลักษณะเรียงอิฐ
แนวนอน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 4 สี คือ แดง เขียว แกมเหลือง ดำ
ขาวขุ่น

ภาพประกอบ 38 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 38 เป็นลายเทพนม – พุ่มข้าวบิณฑ์เครือเถา จัดอยู่ในประเภทลายเครือเถา ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายเถา หรือลายรั้ว รั้วมีลักษณะเป็นคลื่น ตรงกลางป้องปลายรี ประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์วางกลางเถาช่วงกว้างที่สุด ในช่วงที่ไม่มีลาย เถาก็จะแคบลง มีลายดอกไม้สี่กลีบคั่นอยู่ระหว่างลาย

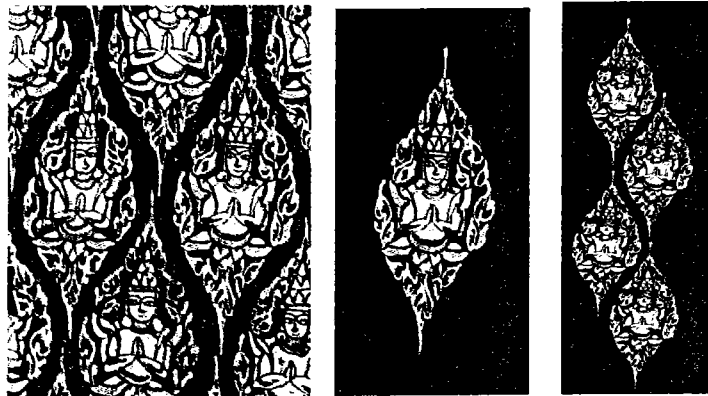
ลายประกอบ เป็นลายเถา วางสลับกับเถาของลายหลัก ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้รูปทรงสี่เหลี่ยม มีดอกไม้สี่กลีบอยู่ภายในมีกลีบซ้อนอีกชั้นหนึ่ง ภายนอกมีลายคล้ายพุ่มไบเทศและชอกนกวางสลับและอยู่ในเถาเหมือนกับเถาของลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 3 สี คือ แดง ขาว เขียว ส่วนน้ำตาลอ่อนผสมระหว่างสีเหลืองดำและขาว

ภาพประกอบ 39 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 39 เป็นลายเทพนมครึ่งองค์อยู่ในพุ่มข้าวบิณฑ์ จัดอยู่ในประเภทลายดอกกลอย
ลาย1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายมีไม้ลายประกอบ มีรูปทรงเป็นวงรีปลายแหลม ประกอบด้วยลายเทพนมครึ่ง
องค์ล้อม รอบด้วยลายลายกนก

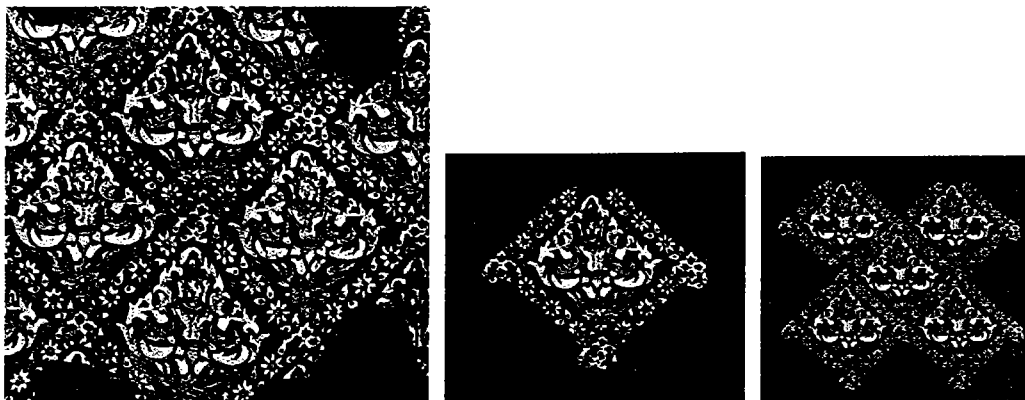
ลายประกอบ ไม่มี

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะ
ลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีแม่สี ประกอบด้วยสีหลัก 3 สี คือ ขาว แดง เหลือง และสีค่าผสมระหว่างสี
หลักทั้ง 3 สี

ภาพประกอบ 40 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 40 เป็นลายอรุณเทพบุตร – ดอกไม้แปดกลีบ จัดอยู่ประเภทยลายก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นตรงกลาง ประกอบด้วยลายอรุณเทพบุตรครึ่งองค์หรือเทวดาครึ่งองค์ มีลายกนกเปลวหรือใบไม้วางซ้อนกันอยู่บริเวณลำตัว ปลายล่างมีดอกไม้สี่กลีบอยู่ปลายสุด ด้านบนช่วงศีรษะมีกนกเกี่ยวพันกัน วางรอบๆ เป็นพุ่มอยู่รอบตัว ทั้งหมดวางอยู่ในรูปแบบสี่เหลี่ยม

ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยดอกไม้เล็กมีแปดกลีบวางเรียงสลับใบไม้ มีดอกไม้สี่กลีบ มีกลีบดอกคล้ายใบเทศวางคั่นระหว่างลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 5 สี คือ แดงแก่ คราม ขาว เขียว และเหลือง

ภาพประกอบ 41 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 41 เป็นลายเทพนมครึ่งองค์อยู่ในทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสแนวทแยง จัดอยู่ในประเภทลายดอกลอยลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่ไม่มีลายประกอบ มีรูปทรงสี่เหลี่ยม ประกอบด้วยลายเทพนมครึ่งองค์แต่มีขนาดเล็กมีรัศมีรอบศีรษะเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม ลายวางอยู่ตรงด้านบนสุดของมุม มีลายกนกเปลวตกแต่งบริเวณรอบตัว ตรงกลางมีรูปทรงคล้ายสามเหลี่ยม ภายในมีลายคล้ายใบเทศสามใบวางเป็นข้อตรงกลางมีลายกนกช่อหางโตอยู่ด้านข้างทั้งซ้ายและขวา รอบๆ มีลายกนกและใบไม้ตกแต่ง และทั้งหมดอยู่ในรูปทรงสี่เหลี่ยม

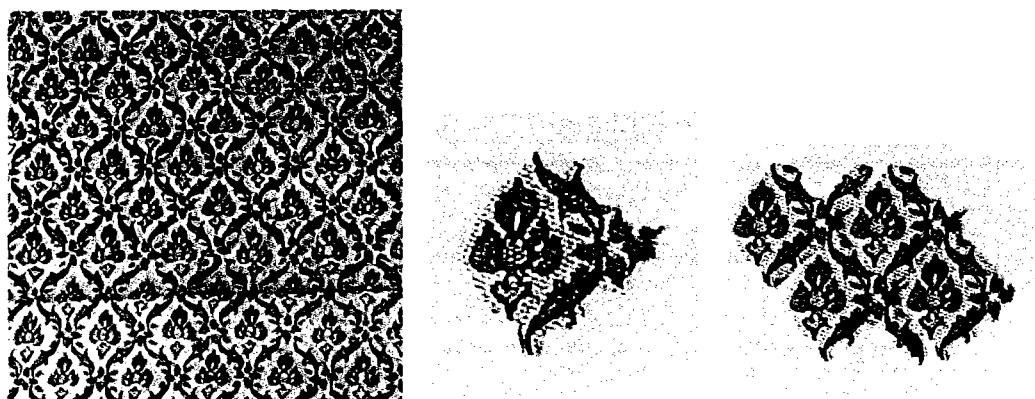
ลายประกอบ ไม่มี

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีแม่สี ประกอบด้วยสีหลัก 2 สี คือ แดง ขาว และสีกลางคือสีดำ

ภาพประกอบ 42 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลายเป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

ภาพประกอบ 42 ลายดอกไม้ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ จัดอยู่ในประเภทลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สามกลีบทรงพุ่มหรือคล้ายลายกระจังตาอ้อย ปลายมีก้านต่อมาจากดอก

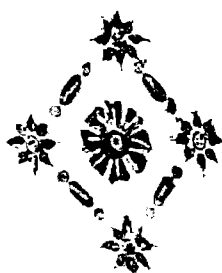
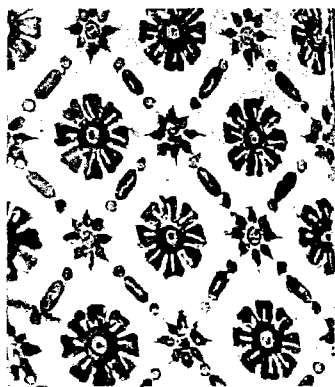
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายใบไม้มีหยักตรงกลางปลายใบงอ มีลายดอกไม้สี่กลีบเป็นตัวคั่นลาย

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 5 สี คือ แดงสด น้ำตาลเทา คราม เขียว และเหลือง

ภาพประกอบ 43 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

ภาพประกอบ 43 เป็นลายดอกไม้แปดกลีบกันแย้ง จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษากันแย้ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นตรงกลาง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบ กลีบดอกมีรูปทรงคล้ายสี่เหลี่ยมมุมฉาก ตรงกลางมีเกสรซ้อนกันสองชั้น

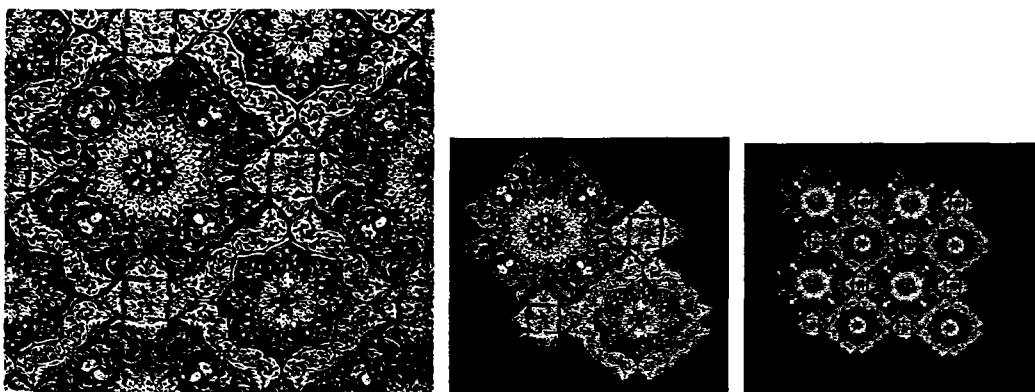
ลายประกอบ เป็นลายกันแย้ง ประกอบด้วยลายรูปวงรีมีจุดเล็กๆอยู่ขอบข้าง มีลายลักษณะคล้ายดอกไม้ซ้อนกันสองชั้นดอกแรกมีสี่กลีบเป็นกลีบเล็กๆ วางกลีบในแนวทแยง ของดอกที่สอง ทั้งหมดรวมเป็นแปดกลีบ

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียงและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีพื้นโทน ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 4 สี คือ แดงสลับ คราม น้ำตาลเทา และขาว

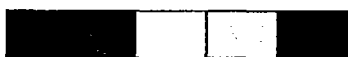
ภาพประกอบ 44 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 44 เป็นลายดอกไม้ประดิษฐ์ลักษณะอื่นๆ จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษากัน
แย่ง ลาย 1 โครงสร้างลาย (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง รูปทรงมีลักษณะคล้ายกันทั้งสองลาย แต่มีการสลับสีกัน ลายแรกประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้แปดกลีบเป็นสีดำ ภายในประกอบด้วยวงกลมซ้อนกันสองวง วงกลมรูปในประกอบด้วยดอกไม้สี่กลีบ รอบๆ มีช่อคล้ายช่อใบเทศวางอยู่ทั้งหมดมีแปดช่อด้วยกัน และรอบๆ วงกลมใหญ่มีช่อใบไม้เล็กๆมีใบประกอบช่อประมาณหกใบ รอบๆ ลายดอกไม้แปดกลีบดอกไม้ มีกรอบคล้ายสี่เหลี่ยม ภายในประกอบด้วยลายก้านขดหรือก้านม้วน มีลักษณะเป็นช่อใบไม้ม้วนตัวเป็นวงกลม อยู่รอบๆ สี่เหลี่ยม

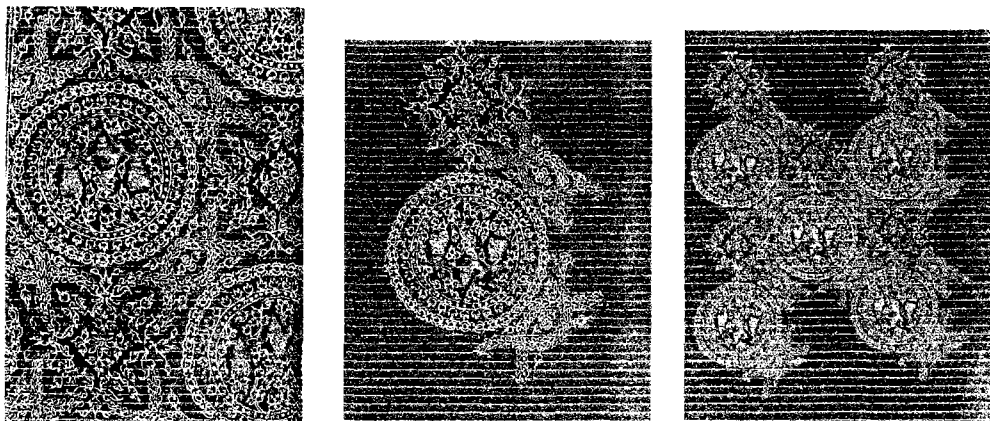
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายคนครึ่งตัววางอยู่ตรงกลางลายมีใบไม้ก้านม้วนอยู่ทั้งสองข้างของก้านแย่ง ตรงกลางมีลักษณะคล้ายดอกไม้อยู่หลายชั้นมีแปดกลีบ ในสุดมีดอกไม้มีอีกรูปแบบสี่กลีบแปดกลีบอยู่ภายในวงกลม ระหว่างลายดอกไม้ มีดอกไม้รูปทรงสี่เหลี่ยมเป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉัพพรรณรังสี ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 4 สี คือ แดง ดำ ขาว เหลือง และเขียว

ภาพประกอบ 45 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้าง เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

ภาพประกอบ 45 เป็นลายกุดั่นเทพรำ เทพนม – ก้านแย่ง จัดอยู่ในประเภทลายกุดั่นดกลอย ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายเทพนม 1 องค์ อยู่ในท่ารำ แขนข้างหนึ่งตั้งฉากกับลำตัว แขนอีกข้างตั้งวงอยู่เหนือศีรษะ อีก 2 องค์ นั่งพนมมืออยู่ทั้งชายและขวา ทั้งหมดอยู่ภายในวงกลม มีลายใบเทศแซมอยู่ในลายเป็นช่องๆ รอบนอกมีกลีบคล้ายดอกบัววางอยู่รอบๆ และมีห่วงคล้ายโซ่ต่อกันเป็นวงกลม

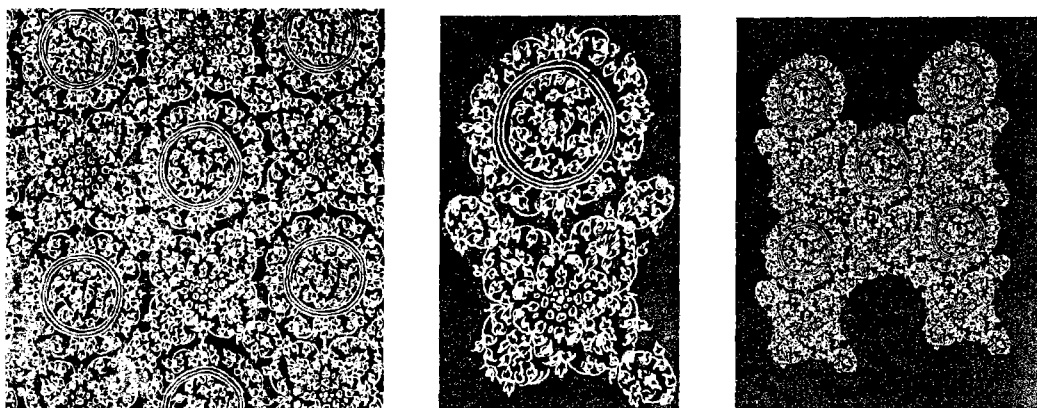
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยช่อใบไม้ไขว้สลับกันคล้ายสร้อยสังวาลย์ มีลายคล้ายดอกไม้รูปทรงสี่เหลี่ยม ภายในเป็นลายดอกไม้แปดกลีบ ล้อมรอบด้วยช่อใบเทศ วางรอบทั้งสี่ด้านมองดูคล้ายกลีบดอกมีสี่กลีบ รอบๆดอกไม้ทรงสี่เหลี่ยมมีช่อใบเทศวางไว้ทั้งสี่มุม ลายทั้งหมดเป็นตัวคันลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวเฉียง เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีฉ่ำพรรณรังสี ประกอบด้วยมีสีหลักอยู่ 4 สี คือ ส้ม เหลือง ดำน้ำตาล และขาว

ภาพประกอบ 46 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

ภาพประกอบ 46 เป็นลายดอกไม้ก้านม้วนหรือก้านขด จัดอยู่ในประเภทลายเบ็ดเตล็ด ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง มีรูปทรงเป็นวงกลมซ้อนกันสองรูป ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้เป็นซอมีใบแซมอยู่ภายในวงกลมวงแรก รอบในวงกลมวงที่สองมีซอดอกไม้ก้านม้วนหรือก้านขดม้วนตัวเป็นวงกลม วางอยู่รอบๆ

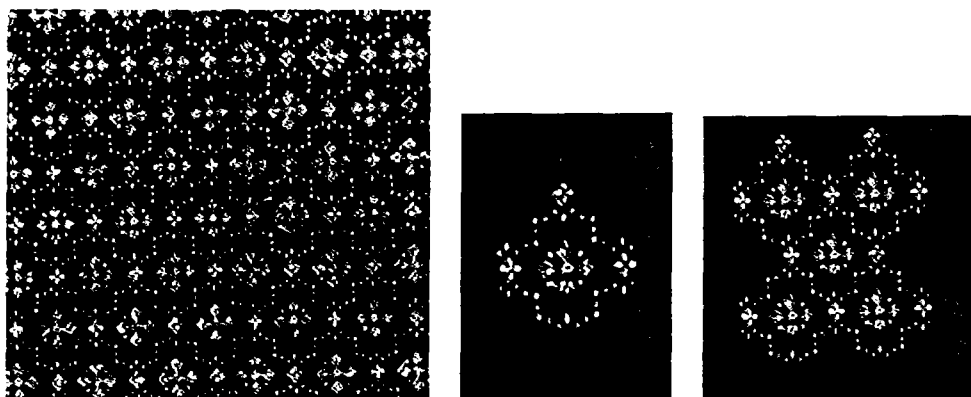
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ก้านม้วนหรือก้านขด มีลายรูปทรงสี่เหลี่ยม ภายในประกอบด้วยลายลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบ ภายในมีดอกไม้แปดกลีบซ้อนกันสองดอก ภายในกลีบใหญ่ประกอบด้วยซอดอกไม้คล้ายลายหลักวางอยู่ในกลีบดอก ทั้งหมดรวมเป็นดอกไม้สี่กลีบใหญ่เป็นตัวคั่นลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะวงกลม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 3 สี คือ แดง เหลือง ขาวขุ่น และน้ำตาลดำ

ภาพประกอบ 47 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้าง เป็นการต่อลายในลักษณะหกเหลี่ยม

ภาพประกอบ 47 เป็นลายดอกไม้สี่กลีบก้านแย่ง จัดอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายตรงกลาง ประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้สี่กลีบ ลักษณะกลีบเป็นเหลี่ยม มีจุดไข่ปลาอยู่ระหว่างกลีบดอก

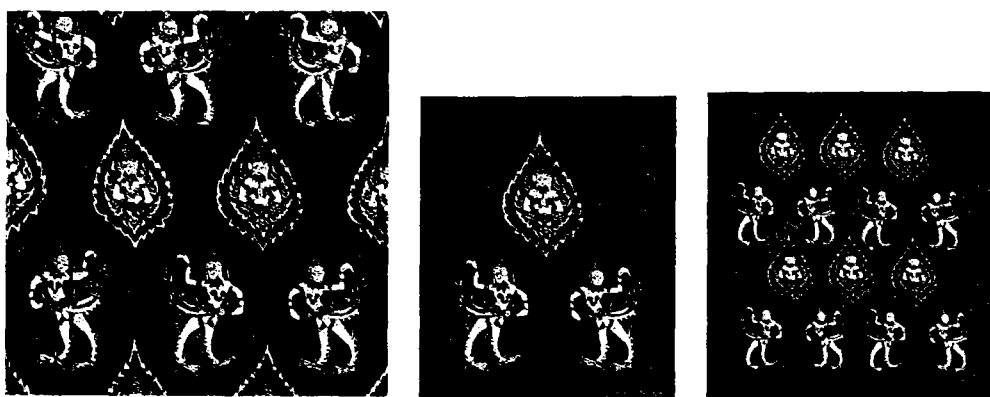
ลายประกอบ เป็นลายก้านแย่ง ประกอบด้วยลายจุดไข่ปลา รูปแบบเป็นเหมือนสี่เหลี่ยมย่อมุม มีลายดอกไม้สี่กลีบเป็นตัวคั่นระหว่างลายก้านแย่ง

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอน เป็นการต่อลายในลักษณะหกเหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 3 สี คือ แดงสลับ น้ำเงินแก่ และคราม

ภาพประกอบ 48 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้างลาย เป็นลายต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 48 เป็นลายดอกกลอยกินรี – เทพนม จัดอยู่ในประเภทลายดอกกลอย ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายที่ไม่มีลายเชื่อมโยง เป็นลายรูปกินรีอยู่ในท่ารำ มีแขนข้างหนึ่งตั้งวงอยู่ในระดับเอว ปลายนิ้วมือหันเข้าหาตัว แขนอีกข้างตั้งวงอยู่ระดับศีรษะ ปลายนิ้วมือหันออกข้างนอก วางเรียงหันหน้าชนกันเป็นคู่ เรียงกันเป็นแถว

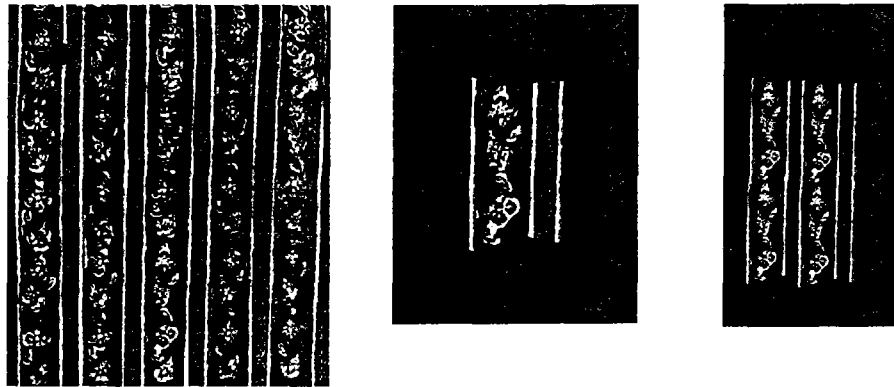
ลายประกอบ เป็นลายรูปลักษณะคล้ายใบไม้ ประกอบด้วยลายเทพนมเครื่ององค์มีพุ่มกนกเปลวอยู่รอบตัว ล้อมรอบด้วยวงรี วางเรียงสลับกับลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอน เป็นลายต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 4 สี คือ แดง น้ำเงินแก่ เหลืองและขาว

ภาพประกอบ 49 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้าง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 49 เป็นลายเข็มขาบดอกไม้ก้านต่อดอก จัดอยู่ในประเภทลายเข็มขาบ ลาย 1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายริ้วลายสลับกับริ้วพื้นสี ริ้วลายประกอบด้วยลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้เล็กๆ มีสี กลิ่น วางสลับกับลายใบไม้

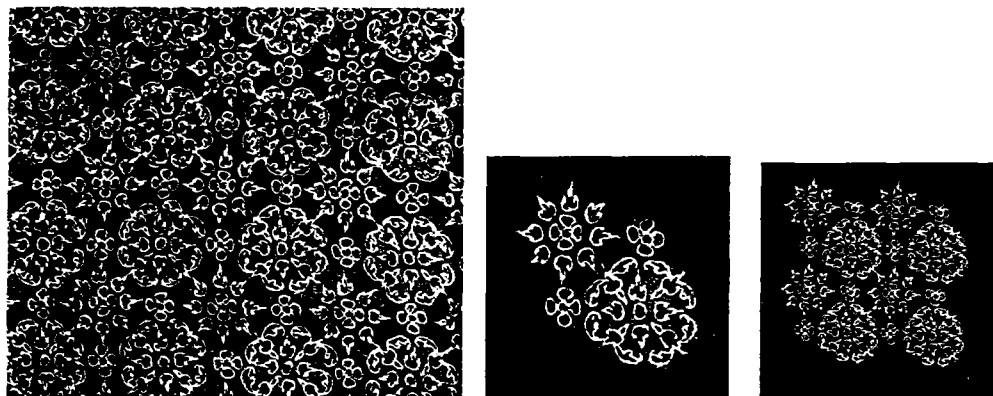
ลายประกอบ เป็นลายริ้วโปร่งไม่มีลาย มีลายริ้วเล็กขนานข้างริ้วใหญ่ วางลายสลับกับลายหลัก

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีนพรัตน ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 3 สี คือ แดงแก่ ขาว และน้ำเงินแก่

ภาพประกอบ 50 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ 1 โครงสร้าง เป็นการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม

ภาพประกอบ 50 เป็นลายตารางช่อดอกไม้ทรงกลม จัดอยู่ในประเภทลายตารางสี่เหลี่ยม ลาย

1 โครงสร้าง (1 Repeat) ประกอบด้วย..

ลายหลัก เป็นลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้ทรงกลม ภายในเป็นลายดอกไม้สี่กลีบ มีกลีบดอกแซมอยู่
ระหว่างกลีบ รอบๆมีลายใบไม้วางอยู่เป็นเส้นรอบวง วางสลับกับดอกไม้เล็กๆ สี่กลีบ

ลายประกอบ เป็นลายมีลักษณะคล้ายดอกไม้มีแปดกลีบ ภายในเป็นลายดอกไม้สี่กลีบ มีสี่กลีบและ
มีใบเทศเป็นกลีบรอบนอกแปดกลีบ มีดอกไม้สี่กลีบเล็กๆ อยู่ตรงกลางระหว่างลายหลักและลายประกอบ

การจัดวาง โครงสร้างของลวดลายนำมาเรียงกันในแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการต่อลายในลักษณะ
สี่เหลี่ยม

โครงสร้างสี

การใช้สี อยู่ในหมวดสีเบญจรงค์ ประกอบด้วยสีหลักอยู่ 3 สี คือ ดำ แดง และขาว

ผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จำนวน 100 ผืน

จากการศึกษาผ้าพิมพ์ลายโบราณ ทั้งสองสมัยมีเอกลักษณ์ของไทย เพราะลวดลายส่วนใหญ่ จะนำ
มาจากลวดลายไทย โดยการนำมาผูกลายเข้าด้วยกัน จะเกิดลายใหม่ขึ้นมาบ้าง และบางลายคงเป็นลายสมัย
ดั้งเดิม ยังมีการออกแบบลวดลายใหม่ๆ เข้าไปผูกกับลวดลายดั้งเดิมด้วย

ลักษณะลวดลายของผ้าพิมพ์ลายโบราณแต่ละประเภท สามารถแบ่งได้เป็น ลวดลายหลักและลาย
ประกอบ โดยในแต่ละประเภทมีลักษณะของลวดลายหลักและลายประกอบที่แตกต่างกันออกไป ลายหลักโดย
ภาพรวมแล้ว จะมองเห็นอย่างเด่นชัด เป็นลายที่มีลักษณะที่โดดเด่นกว่าลายประกอบ ลวดลายจะไม่ซับซ้อน ส่วน
ลายประกอบลวดลายส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกันของแต่ละประเภท มีความละเอียดอ่อนมีความซับซ้อน
ในตัวมันเอง เราจะอธิบายลักษณะลวดลายโดยแยกออกเป็นประเภทดังนี้

ประเภทลายก้านแย่ง หมายถึง ลักษณะของลายประกอบจะคล้ายลวดตาข่ายเป็นรูปสี่เหลี่ยม คือมี
การเชื่อมโยงของลายประกอบต่อเนื่องกันไป ส่วนลายหลักจะนำลายอะไรมาใส่ก็จะเรียกชื่อของลวดลายไป
ตามลายหลัก เช่น ถ้าเอาลายเทพนมมาใส่เป็นลายหลักก็จะเรียกชื่อว่า เทพนมก้านแย่ง

ประเภทตารางสี่เหลี่ยม หมายถึง ลักษณะของลวดลายจะคล้ายตารางสี่เหลี่ยม โดยมีลาย
ประกอบเป็นตารางสี่เหลี่ยม ไม่จำเป็นว่าจะต้องมีเส้นหรือลายเชื่อมโยงเกี่ยวกัน อาจจะมีการวางจังหวะของ
ลายหลักและลายประกอบให้เป็นตารางสี่เหลี่ยมก็ได้

ประเภทลายราชวัติ หมายถึง ลักษณะของลวดลายที่คล้ายรั้วหรือเป็นตระแกรงไขว้กัน ลายส่วนใหญ่
ประกอบด้วยตารางสี่เหลี่ยมเล็กๆ นำมาสร้างให้เกิดลวดลายดูเป็นเหลี่ยมเป็นมุม ถ้าเป็นดอกไม้ก็จะเป็น
ดอกไม้ประดิษฐ์ที่เกิดจากสี่เหลี่ยมเล็กๆ ต่อกัน จะมองดูไม่มีความอ่อนช้อยของลาย

ประเภทลายกุดั่น หมายถึง ลักษณะลายอยู่ในรูปทรงวงกลม มีลายละเอียดอยู่ภายใน โดยส่วน
ใหญ่จะเป็นลายหลัก จะมีลายประกอบแทรกอยู่ระหว่างวงกลม บางลายก็จะมีลายประกอบเป็นวงกลมเหมือน
กันแต่จะเล็กกว่าลายหลัก

ประเภทลายดอกลอย หมายถึง ลักษณะของลวดลายจะมีเฉพาะลายหลักเท่านั้น จะไม่มีลายประกอบเพราะการจัดวางลายจะนำมาเรียงติดกันเป็นพืด แต่บางลวดลายจะเป็นลายหลักของประเภทอื่นก็ได้ เช่น การนำดอกลอยเทพนมไปวางกับลายก้านแย่งก็จะเรียกว่า เทพนมก้านแย่ง เป็นต้น

ประเภทลายแซมخاب หมายถึง ลักษณะของลวดลายจะเป็นลายริ้วยาวเป็นแนวตั้ง จะมีลายหลักเป็นลายริ้วลายสลับกับประกอบก็เป็นลายริ้วลายเหมือนกันแต่จะมีขนาดของริ้วเล็กกว่าลายหลัก และลายหลักริ้วลายสลับกับลายประกอบที่เป็นริ้วเฉพาะสีก็มี

ประเภทลายดาว หมายถึง ลักษณะของลวดลายประกอบจะคล้ายลายก้านแย่งแต่จะอยู่ในตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยม ส่วนลายหลักส่วนใหญ่ก็จะเป็นลายที่ลักษณะคล้ายดาวหรือคล้ายดอกไม้ที่มีลักษณะปลายกลีบแหลม

ประเภทลายเครือเถา หมายถึง ลักษณะของลวดลายประกอบมักเป็นเถามีการเกี่ยวพันของลาย ส่วนลายหลักก็จะเป็นตัวเกาะเกี่ยวอยู่บนเครือเถานั้นๆ แต่บางลายเถาก็จะไม่มีการเกี่ยวพันกันแยกออกโดยสิ้นเชิง เช่น ลายเทพนม – พุ่มข้าวบิณฑ์เครือเถา เป็นต้น

ประเภทลายเบ็ดเตล็ด หมายถึง ลักษณะของลวดลายหลักหรือลายประกอบ เกิดจากลายประดิษฐ์ที่มีลักษณะหลากหลายรูปแบบและแตกต่างกันจนไม่สามารถจัดเข้ากลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ ก็จะนำมารวมไว้ภายในกลุ่มเดียวกัน

ประเภทลายต่างประเทศ หมายถึง ลักษณะของลวดลายได้รับการออกแบบมาจากที่อื่นที่ไม่ใช่ในประเทศไทย หรือมักเรียกกันว่าลายนอกอย่างหรือลายแขกนั่นเอง ลวดลายมักจะเป็นรูปสัตว์ในเทพนิยาย เช่น กิเลน เป็นต้น

จากการศึกษาวิเคราะห์ประเภทของลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ จำนวน 100 ผืน สามารถแยกลวดลายของผ้าพิมพ์ลายไทยโบราณดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 แสดงร้อยละของลักษณะลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ โดยแบ่งตามประเภทลวดลายดังนี้

ประเภทของลวดลาย	สมัยอยุธยา		สมัยรัตนโกสินทร์		คิดเป็นร้อยละ
	จำนวน 50 ผืน	ร้อยละ	จำนวน 50 ผืน	ร้อยละ	ร้อยละ
ลายก้านแย่ง	24	48	18	36	42
ลายตารางสี่เหลี่ยม	6	12	4	8	10
ลายราชวัติ	1	2	1	2	2
ลายกุดั่น	3	6	6	12	9
ลายดอกลอย	2	4	5	10	7
ลายเข้ฆาบ	5	10	4	8	9
ลายดาว	2	4	1	2	3
ลายเครือเถา	-	-	3	6	3

ตาราง 5 (ต่อ)

ประเภทของลวดลาย	สมัยอยุธยา		สมัยรัตนโกสินทร์		คิดเป็น ร้อยละ
	จำนวน 50 ผืน	ร้อยละ	จำนวน 50 ผืน	ร้อยละ	ร้อยละ
ลายเบ็ดเตล็ด	6	12	6	12	12
ลายต่างประเทศ	1	2	2	4	3
จำนวนผืน	50	100	50	100	100
ร้อยละ					

วิเคราะห์ผลตาราง 5

แสดงว่าลักษณะลวดลายประเภทลายก้านแย่งพบมากที่สุด คือร้อยละ 42 รองลงมาเป็นลักษณะลวดลายเบ็ดเตล็ดร้อยละ 12 และตารางสี่เหลี่ยม ร้อยละ 10 และรองลงไปตามลำดับอีกได้แก่ ประเภทลายกุดั่นและเข้ฆาบ ร้อยละ 9 ประเภทดอกลอย ร้อยละ 7 ประเภทลายดาว ลายต่างประเทศ และลายเครือเถา ร้อยละ 3 ประเภทลายราชวัติ ร้อยละ 2

แสดงให้เห็นว่าลวดลายก้านแย่งเป็นลวดลายที่นำมาออกแบบแล้วมีผู้นิยมใช้มากที่สุด อาจจะเป็นเพราะลวดลายดูแล้วสวยงาม หรือการซ้ำของลายดูแล้วไม่น่าเบื่อ ลวดลายของก้านแย่งสามารถนำมาออกแบบได้ง่ายกว่าลวดลายอื่นๆ เพราะการนำลายไทยมาผูกลายในตารางสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนให้ออกมาเป็นลวดลายอาจจะทำได้ง่าย ส่วนลายเบ็ดเตล็ดและตารางสี่เหลี่ยมมีความนิยมรองลงมา อาจเป็นเพราะความหลากหลายของรูปแบบลายสี่เหลี่ยมที่สามารถออกแบบได้ง่าย ก็มีรูปทรงของแบบฟอร์มที่สำหรับบรรจุลายลงไปคล้ายๆ กัน

กล่าวโดยสรุปคือ การออกแบบลวดลายในผ้าพิมพ์ลายโบราณ ส่วนใหญ่ลายที่เป็นที่นิยมในการออกแบบจะเป็นลายที่มีแบบรูปทรงที่อยู่ในลายเรขาคณิตและลวดลายส่วนใหญ่เป็นลายเทพนม เทวดา หรือลายดอกไม้ประดิษฐ์ ลายใบเทศ ลายกระจังตาอ้อย เป็นต้น โดยนำลายดังที่กล่าวไปแล้วมาผูกลายเข้าด้วยกัน แล้วนำมาใส่ในรูปทรงต่างๆ ทำให้เกิดลวดลายแปลกใหม่และสวยงามยิ่งขึ้น

การจัดวางโครงสร้างลายในลักษณะต่าง ๆ

จากการศึกษาวิเคราะห์การจัดวางโครงสร้างลายในลักษณะรูปแบบต่าง ๆ เป็นจุดสำคัญในการทำ ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ เพราะทำให้เรารู้วิธีการต่อลวดลายของผ้าพิมพ์ได้ ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้ผ้ามีความสวยงามที่หลากหลาย ซึ่งสามารถจำแนกการต่อลายลักษณะต่างๆ ได้ดังนี้

- การต่อลวดลายในลักษณะสี่เหลี่ยม โดยการนำลวดลายเข้าไปในรูปทรงสี่เหลี่ยมแล้วนำมาต่อกันให้เป็นโครงสร้างที่มีลักษณะที่ใหญ่ขึ้นหรือเป็นผืนผ้า
- การต่อลวดลายในลักษณะการเรียงอิฐแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการนำลวดลายเข้าไปในรูปทรงสี่เหลี่ยมเหมือนกันแต่วิธีการนำมาต่อจะนำมาต่อแบบการเรียงอิฐจะเป็นการเรียงแบบแนวนอนหรือแนวตั้งก็ได้
- การต่อลวดลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เป็นการนำลวดลายเข้าไปในรูปทรงสี่เหลี่ยมรูปเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน แล้วนำมาต่อกันให้ด้านประกบด้านและมุมประกบมุม
- การต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย เป็นการนำลวดลายเข้าไปในรูปทรงคล้ายวงกลมแต่ตรงกลางป้องกันทั้งสองข้างแคบลงลักษณะคล้ายลวดตาข่าย
- การต่อลายในลักษณะวงกลม เป็นการนำลวดลายเข้าไปในรูปทรงกลม แล้วนำมาต่อเรียงกัน มีการนำลายมากันกลางระหว่างลายด้วย
- การต่อลายในลักษณะหกเหลี่ยม เป็นการนำลวดลายเข้าไปในรูปทรงหกเหลี่ยม แต่ลวดลายอาจจะไม่มีเหลี่ยมตามรูปทรงก็ได้ แล้วนำมาต่อกัน

จากการศึกษาวิเคราะห์การจัดวางลักษณะโครงสร้างลายในลายพิมพ์โบราณ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ จำนวนสมัยละ 50 ผืน รวม 100 ผืน ซึ่งพบว่าการจัดวางลักษณะโครงสร้างได้ ดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 แสดงร้อยละของการจัดวางโครงสร้างลายในลักษณะต่าง ๆ ในลายพิมพ์โบราณ โดยแบ่งตามรูปแบบดังนี้

การจัดวางลาย	สมัยอยุธยา		สมัยรัตนโกสินทร์		คิดเป็นร้อยละ
	จำนวน 50 ผืน	ร้อยละ	จำนวน 50 ผืน	ร้อยละ	
จำนวน 100 ผืน					
การต่อลวดลายในลักษณะสี่เหลี่ยม	18	36	14	28	32
การต่อลวดลายในลักษณะการเรียงอิฐแนวนอนและแนวตั้ง	5	10	5	10	10
การต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน	18	36	14	28	32
การต่อลายในลักษณะสามเหลี่ยม	-	-	-	-	-
การต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย	7	14	9	18	16
การต่อลายในลักษณะหกเหลี่ยม	-	-	1	2	1
การต่อลายในลักษณะรูปพัด	-	-	-	-	-

ตาราง 6 (ต่อ)

การจัดวางลาย	สมัยอยุธยา		สมัยรัตนโกสินทร์		คิดเป็น ร้อยละ
จำนวน 100 ผืน					
การต่อลายในลักษณะวงกลม	2	4	7	14	9
จำนวนผืน	50	100	50	100	100
ร้อยละ					

วิเคราะห์ผลตาราง 6

แสดงว่าการจัดวางโครงสร้างลายของผ้าพิมพ์ลายโบราณ พบว่าการต่อลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนและการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยม พบมากที่สุด คือร้อยละ 32 รองลงมาตามลำดับ คือ การต่อลายลักษณะลวดตาข่าย ร้อยละ 16 การต่อลายในลักษณะการเรียงอิฐแบบแนวนอนและแนวตั้ง ร้อยละ 10 การต่อลายในลักษณะวงกลม ร้อยละ 9 การต่อลายในลักษณะหกเหลี่ยม ร้อยละ 1

แสดงให้เห็นว่า การจัดวางโครงสร้างลายหรือการต่อลายพบมากที่สุดเป็นการต่อลายในลักษณะแบบเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน อาจจะเป็นเพราะเมื่อนำลายมาออกแบบหรือผูกลายแล้วง่ายต่อการจัดวางลายหรือการผูกโยงลายเข้าด้วยกัน และการต่อลายในลักษณะสี่เหลี่ยมพบรองลงมา เหตุผลก็คล้ายกัน คือ การจัดวางลายในลักษณะสี่เหลี่ยมต่างๆ เป็นการง่ายต่อการผูกลายและการเชื่อมโยงลายเข้าด้วยกัน การเกิดช่องว่างหรือในระบบอุตสาหกรรมเรียกว่า รอยต่อลาย จะเกิดน้อยลง

ลักษณะการใช้สีในลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ จำนวน 100 ผืน พบลักษณะการใช้สีโดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ของการใช้สีตามลักษณะของสีโบราณแบ่งได้ดังนี้

1. หมวดสีแม่สี เป็นสีสำคัญในบรรดาสีต่างๆ มีสีหลักอยู่ 3 สี คือ สีคราม แดง และเหลือง เป็นแม่สีที่เมื่อนำมาผสมกันแล้วจะทำให้เกิดสีต่างๆ ได้มากมาย และหากนำแม่สีทั้ง 3 มาผสมกัน โดยใช้ส่วนเท่าๆ กัน แล้วจะเกิดเป็นสีกลาง
2. หมวดสีเบญจรงค์ คือมีสีหลักอยู่ 5 สี ประกอบด้วยแม่สีทั้ง 3 สี กับสีขาวและดำ ซึ่งเมื่อนำมาเรียงลำดับกันโดยไม่ให้เจือปนกัน จะเห็นสีหลัก 5 สี คือ สีคราม แดง เหลือง ขาว และดำ เรียกว่าเบญจรงค์

3. หมวดสีฉัพพรรณรังสี หมายถึงมีสีหลักอยู่ 6 สี คือ สีแดงชาด ส้ม เหลือง เขียว คราม และม่วงคราม ซึ่งประสานเรียงลำดับกลมกลืนทุกสี หรือเรียกว่าสีแสงอาทิตย์

4. หมวดสีนพรัตน์ หมายถึงมีสีหลักอยู่ 9 สี คือ

ขาว , แดงสด , เขียวสด , เหลืองสด , แดงแก่ , ครามหรือสีนิลหรือ ดำหรือน้ำเงินแก่ , หมอกหรือ สีไข่มุกหรือ ขาวขุ่น , หงสบาทหรือสีแดงสลัว , เลื่อมประภัสสรหรือสีเหลืองแกมเขียวหรือน้ำตาลเทา

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จำนวน 100 ผืน พบลักษณะการใช้สีในลวดลายผ้าพิมพ์ มีจำนวนการใช้ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 แสดงร้อยละของการใช้สีในลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ โดยแบ่งตามหมวดสีดังนี้

การใช้สี	สมัยอยุธยา		สมัยรัตนโกสินทร์		คิดเป็นร้อยละ
	จำนวน 50 ผืน	ร้อยละ	จำนวน 50 ผืน	ร้อยละ	
จำนวน 100 ผืน					
หมวดสีแม่สี	-	-	5	10	5
หมวดสีเบญจรงค์	10	20	14	28	24
หมวดสีฉัพพรรณรังสี	27	54	16	32	43
หมวดสีนพรัตน์	13	26	15	30	28

ตาราง 7 (ต่อ)

จำนวนผืน					
	50	100	50	100	100
ร้อยละ					

วิเคราะห์ผลตาราง 7

แสดงว่าการใช้สีในลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา จำนวน 50 ผืน และสมัยรัตนโกสินทร์ 50 ผืน รวมจำนวน 100 ผืน พบจำนวนมากที่สุดคือ การใช้สีหมวดฉัพพรรณรังสี ร้อยละ 38 รองลงมาหมวดสีนพรัตน์ ร้อยละ 29 และหมวดสีเบญจรงค์ ร้อยละ 28 และใช้น้อยที่สุดคือ หมวดสีแม่สี ร้อยละ 5

อย่างไรก็ตามการใช้สีในลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณในแต่ละผืน มีสีโดยประมาณ 3-5 สี และสีส่วนใหญ่เป็นสีที่ใช้จากธรรมชาติ เพราะฉะนั้นการแยกสีอาจจะแยกได้ไม่ชัดเจนมากนัก แต่ละสีมีความเข้มข้นในระดับที่ไม่แตกต่างกันมากนักและสีในบางสีก็เป็นวิธีการระบายสีลงไปทำให้แยกสีได้ยากยิ่งขึ้น

แสดงให้เห็นว่า การใช้สีโบราณหรือสีธรรมชาติ มีขอบเขตจำกัด เพราะเป็นการนำวัตถุดิบที่เกิดจากธรรมชาติมาสกัดให้เกิดสี และเราไม่สามารถนำมาผสมให้เกิดเป็นสีที่เราต้องการได้ หรือเกิดสีแปลกใหม่ และการสกัดสีธรรมชาติก็ไม่สามารถแยกขอบเขตของสีหรือจะจงว่าเป็นสีนั้นๆ ได้เลย เพราะสีที่ออกมาเป็นสีที่เกิดการสกัดจาก พืช สัตว์ และแร่ธาตุต่างๆ ความเข้มข้นของสีหรือน้ำหนักค่าของสี ขึ้นอยู่กับความมากน้อยของสารที่นำมาสกัดด้วย

เปรียบเทียบลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ จำนวน 100 ผืน โดยแบ่งเปรียบเทียบความคล้ายเหมือน ความแตกต่าง และลักษณะเฉพาะยุคในเรื่อง

- ลักษณะลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ

ลักษณะลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ

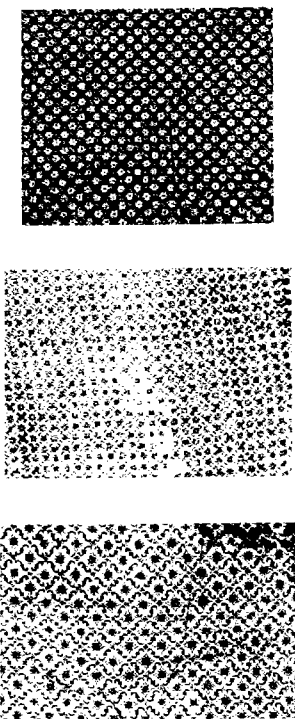
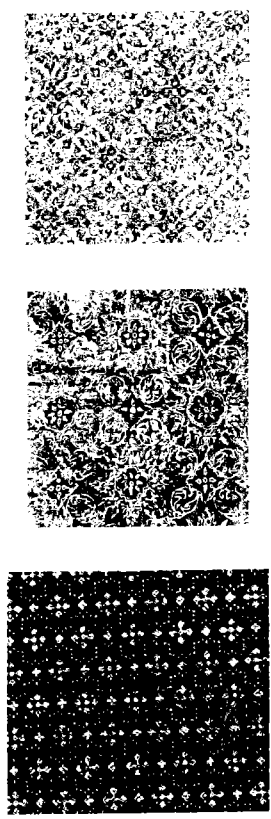
ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ได้จัดแบ่งเป็น 10 ประเภท และแต่ละประเภทก็สามารถแยกย่อยอีกได้หลาย ๆ ลวดลายด้วยกัน แต่ละประเภทความก็จะมีเหมือน ความแตกต่างกันออกไป เราสามารถแยกองค์ประกอบของลวดลายออกเป็น 2 ส่วน คือ ลวดลายหลัก และลวดลายประกอบ แล้วแต่ว่าประเภทใดจะมีส่วนสำคัญของลวดลายตรงไหน ถ้าความเด่นชัดของลวดลายอยู่ที่ลายประกอบเราก็จะเรียกชื่อยลายนั้นเป็นชื่อของประเภทลาย เช่น ลายก้านแย่ง เป็นลายที่มีความเด่นชัดของลวดลายอยู่ที่ลายประกอบ จึงเรียกลายนี้ว่าลายประเภทก้านแย่ง หรืออีกประเภทหนึ่งคือลายดอกกลอยเป็นลายที่มีลวดลายเด่นอยู่ที่ลายหลักจึงเรียกลายประเภทนี้ว่าลายดอกกลอย เป็นต้น

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ สามารถจำแนกเปรียบเทียบลักษณะลวดลายหลักและลายประกอบ แบ่งตามประเภทของลายโดยวิเคราะห์ในประเด็น

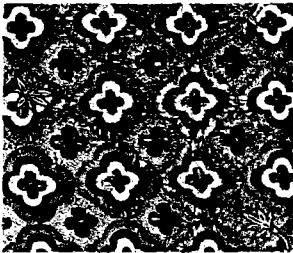
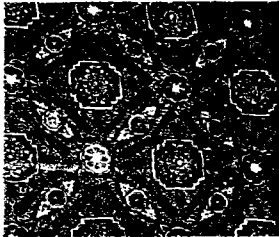
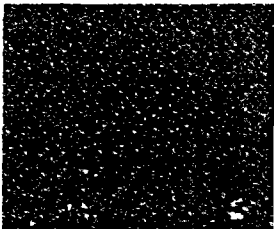
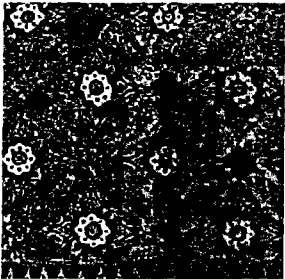
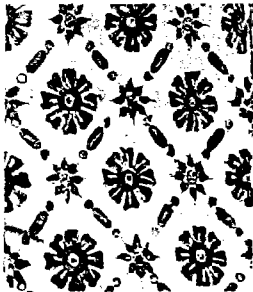
- ลักษณะลวดลายที่เรียกชื่อเหมือนกัน

ตาราง 8 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย โดยแบ่งเป็นประเภท

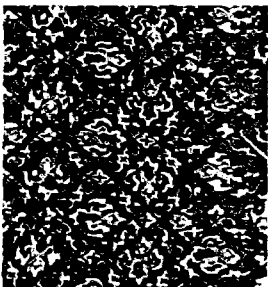
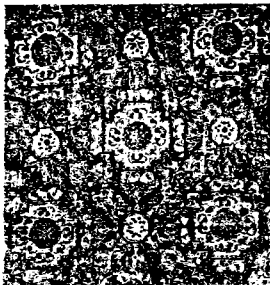
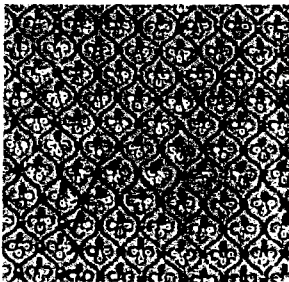
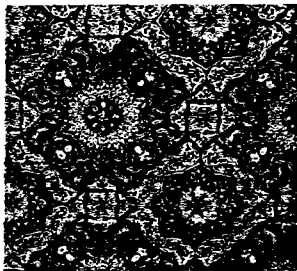
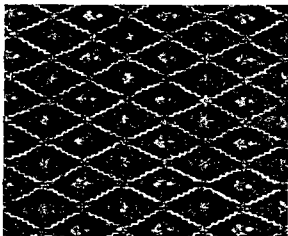
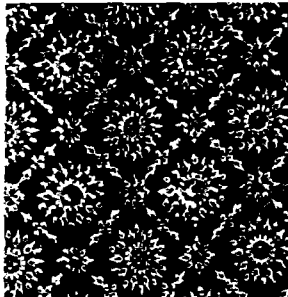
- ประเภทลายก้านแย่ง

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 13 ผืน ร้อยละ 26	จำนวน 9 ผืน ร้อยละ 18
ลายก้านแย่ง 1. ดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง		

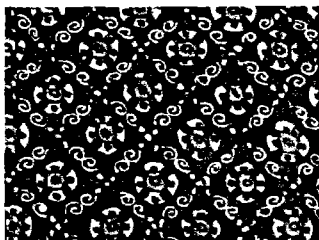
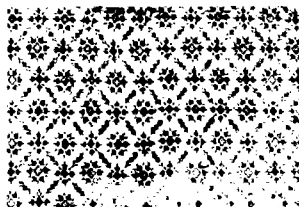
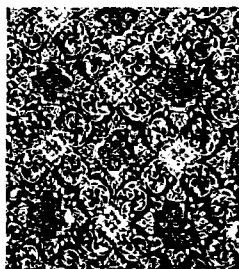
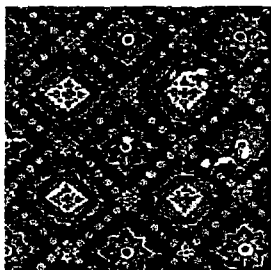
ตาราง 8 (ต่อ)

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน			
	สมัยกรุงศรีอยุธยา		สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	
	จำนวน 13	ผืน ร้อยละ 26	จำนวน 9	ผืน ร้อยละ 18
ลายก้านแย่ง 1. ดอกไม้และพันธุ์ พฤกษาก้านแย่ง				
				
				

ตาราง 8 (ต่อ)

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 13 ผืน ร้อยละ 26	จำนวน 9 ผืน ร้อยละ 18
ลายก้านแย่ง		
1. ดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง		
		
		

ตาราง 8 (ต่อ)

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 13 ผืน ร้อยละ 26	จำนวน ร้อยละ
ลายก้านแย่ง 1. ดอกไม้และพันธุ์ พฤกษาก้านแย่ง	 	

วิเคราะห์ผลตาราง 8

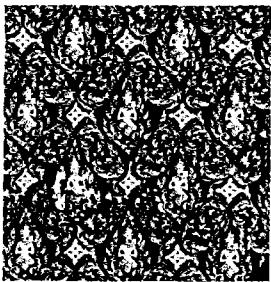
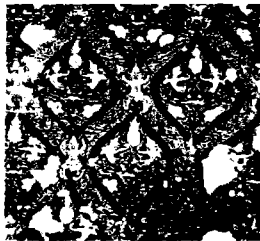
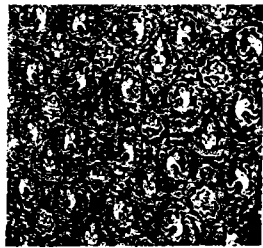
แสดงว่าประเภทลวดลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง ของสมัยอยุธยาที่มีมากที่สุด มีจำนวนทั้งหมด 10 ผืน คิดเป็นร้อยละ 20 ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวนทั้งหมด 3 ผืน คิดเป็นร้อยละ 6

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายก้านแย่งดอกไม้และพันธุ์พฤกษาเป็นลวดลายที่มีมากในสมัยกรุงศรีอยุธยา ลวดลายส่วนใหญ่จะเป็นลวดลายดอกเล็กๆ ส่วนสมัยรัตนโกสินทร์เป็นดอกใหญ่และมีลวดลายที่ซับซ้อนกว่า มีการจัดวางรูปแบบที่เหมือนกันแต่ไม่มีลวดลายใดเหมือนกันเลย

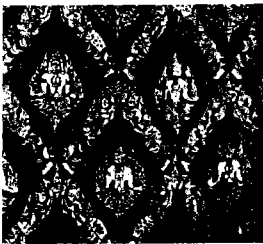
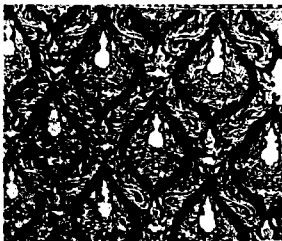
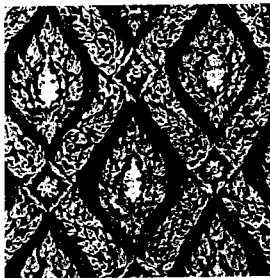
ตาราง 9 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย โดยแบ่งเป็นประเภท

- ประเภทลายก้านแย่ง

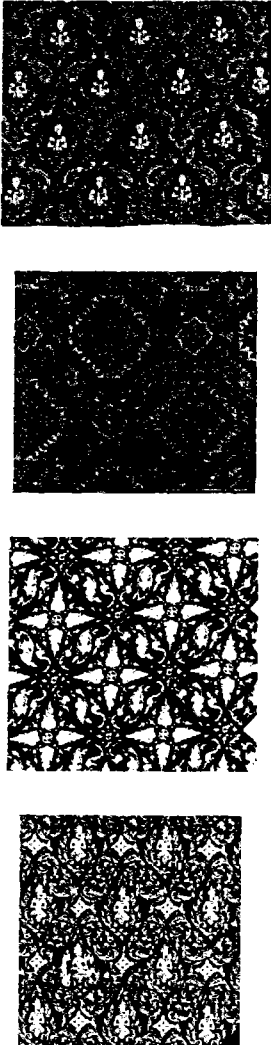
ลายเทพนมก้านแย่ง

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 9 ผืน ร้อยละ 18	จำนวน 3 ผืน ร้อยละ 6
2. เทพนม-ก้านแย่ง		
		

ตาราง 9 (ต่อ)

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 9 ผืน ร้อยละ 18	จำนวน 3 ผืน ร้อยละ 9
2. ลายเทพนม - ก้านแย่ง	 	

ตาราง 9 (ต่อ)

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 9 ผืน ร้อยละ 18	จำนวน ผืน ร้อยละ
2. ลายเทพนม – ก้านแย่ง		

วิเคราะห์ตาราง 9

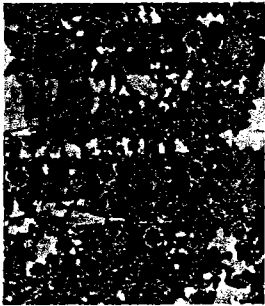
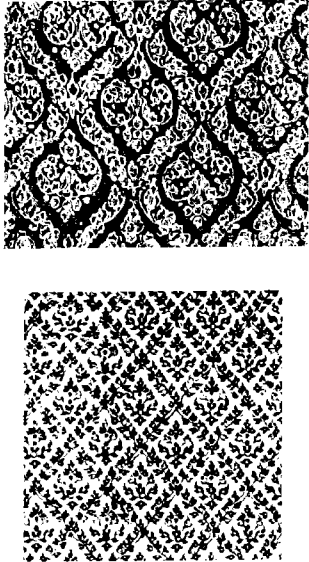
แสดงว่าประเภทลวดลายประเภทเทพนม – ก้านแย่ง ของสมัยกรุงศรีอยุธยามีมากที่สุด มีจำนวนทั้งหมด 9 ผืน คิดเป็นร้อยละ 18 รองลงมาในสมัยรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 6 ผืน คิดเป็นร้อยละ 12

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายเทพนม – ก้านแย่ง ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นลวดลายมีความสลับซับซ้อนของลายมากกว่าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีตัวพระที่หลากลาย ส่วนลวดลายในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ความละเอียดจะน้อยกว่า มีการจัดวางรูปแบบที่คล้ายกันแต่ไม่มีลวดลายใดเหมือนกันเลย

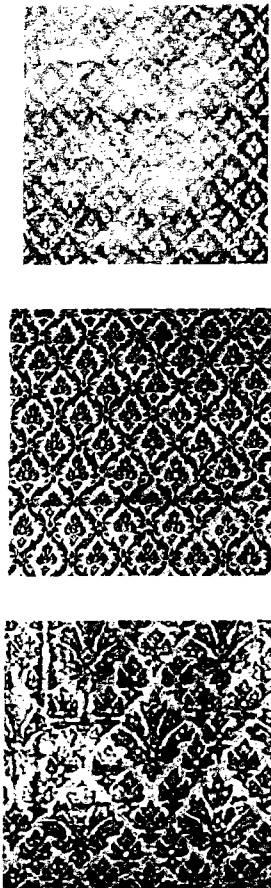
ตาราง 10 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย โดยแบ่งเป็นประเภท

- ประเภทลายก้านแย่ง

ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 1 ผืน ร้อยละ 2	จำนวน 5 ผืน ร้อยละ 10
3. ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ก้านแย่ง		

ตาราง 10 (ต่อ)

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน				
	สมัยกรุงศรีอยุธยา			สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	
	จำนวน	ผืน	ร้อยละ	จำนวน 5	ร้อยละ 10
3. ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ก้านแย่ง					

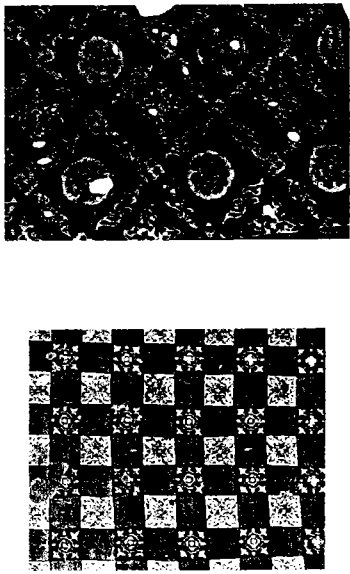
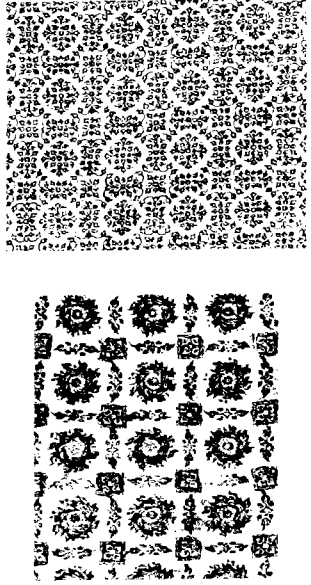
วิเคราะห์ผลตาราง 10

แสดงว่าประเภทลวดลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีมากที่สุด จำนวน 5 ผืน คิดเป็นร้อยละ 10 และในสมัยกรุงศรีอยุธยามีรองลงมา จำนวน 1 ผืน คิดเป็นร้อยละ 2

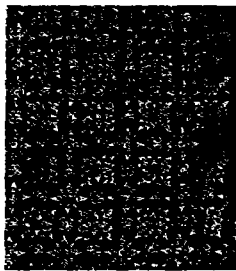
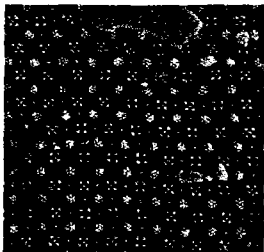
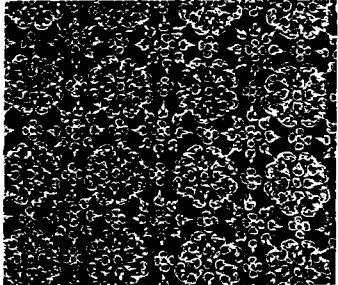
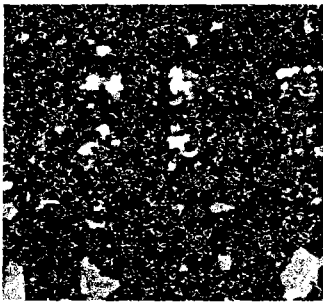
จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ พบว่าในสมัยอยุธยา มีจำนวนน้อย แต่ลวดลายมีความสวยงามและซับซ้อนมากกว่า มีการจัดวางรูปแบบที่คล้ายกันแต่ไม่มีลวดลายใดเหมือนกันเลย

ตาราง 11 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย โดยแบ่งเป็นประเภท

- ประเภทตารางสี่เหลี่ยม

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 4 ผืน ร้อยละ 8	จำนวน 3 ผืน ร้อยละ 6
4. ลายตารางดอกไม้ ทรงสี่เหลี่ยม		

ตาราง 11 (ต่อ)

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน			
	สมัยกรุงศรีอยุธยา		สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	
	จำนวน 4 ผืน	ร้อยละ 8	จำนวน 3 ผืน	ร้อยละ 6
4. ลายตารางดอกไม้ ทรงสี่เหลี่ยม				
				
				

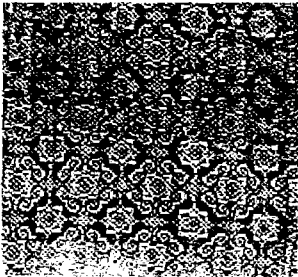
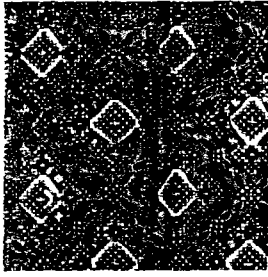
วิเคราะห์ผลตาราง 11

แสดงว่าประเภทลวดลายตารางสี่เหลี่ยม ของสมัยกรุงศรีอยุธยามีมากที่สุด มีจำนวนทั้งหมด 5 ผืน คิดเป็นร้อยละ 10 ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวนทั้งหมด 4 ผืน คิดเป็นร้อยละ 8

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายตารางสี่เหลี่ยมในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นลวดลายขนาดเล็กกว่าส่วนสมัยรัตนโกสินทร์ลวดลายจะมีขนาดใหญ่กว่า และรูปแบบมีลักษณะการจัดวางที่คล้ายกัน มีลวดลายตารางซ่อดอกไม้ทรงกลมเป็นลวดลายที่เหมือนกันทั้งสองสมัย

ตาราง 12 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย โดยแบ่งเป็นประเภท

- ประเภทลายราชวัติ

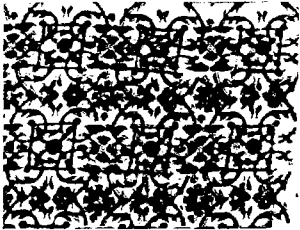
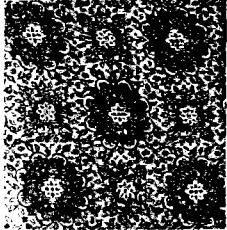
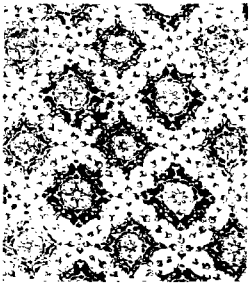
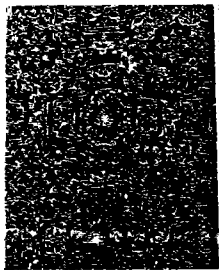
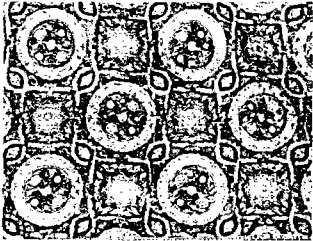
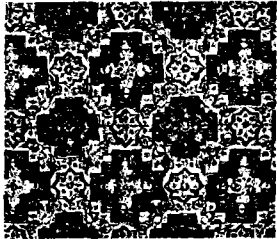
ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน			
	สมัยกรุงศรีอยุธยา		สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	
	จำนวน 1 ผืน	ร้อยละ 2	จำนวน 1 ผืน	ร้อยละ 2
5. ลายราชวัติรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส				

วิเคราะห์ผลตาราง 12

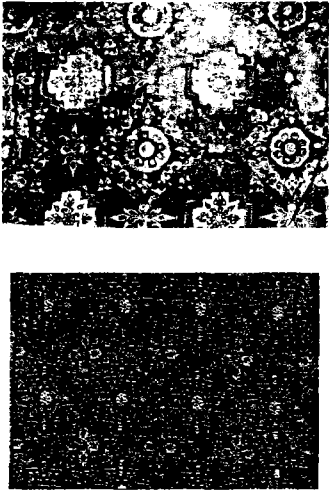
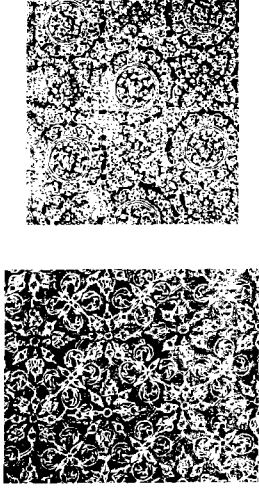
แสดงว่าประเภทลวดลายราชวัติรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวนเท่ากัน คือ สมัยละ 2 ผืน คิดเป็นร้อยละ 4

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ประเภทลวดลายราชวัติทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีลักษณะลวดลายที่คล้ายกัน คือ เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมมีลายเล็กเป็นลายประกอบ แต่การจัดวางอาจจะแตกต่างกัน

ตาราง 13 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย โดยแบ่งเป็นประเภท
- ประเภทลายเบ็ดเตล็ด

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน			
	สมัยกรุงศรีอยุธยา		สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	
	จำนวน 5 ผืน	ร้อยละ 10	จำนวน 5 ผืน	ร้อยละ 10
6. ลายเบ็ดเตล็ด				
				
				

ตาราง 13 (ต่อ)

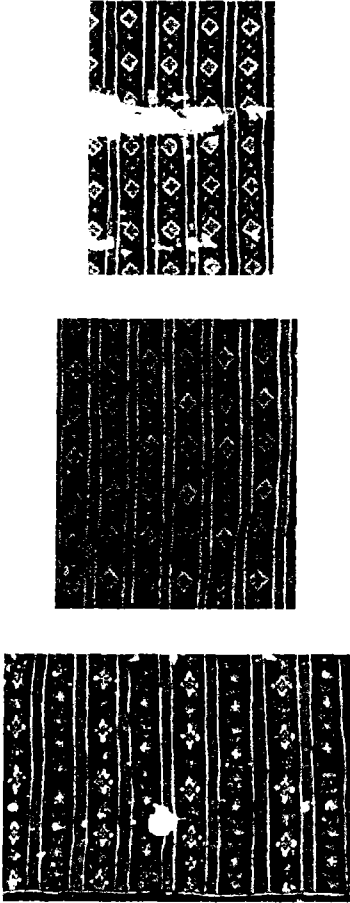
ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน			
	สมัยกรุงศรีอยุธยา		สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	
	จำนวน 5 ผืน	ร้อยละ 10	จำนวน 5 ผืน	ร้อยละ 10
6. ลายเบ็ดเตล็ด				

วิเคราะห์ผลตาราง 13

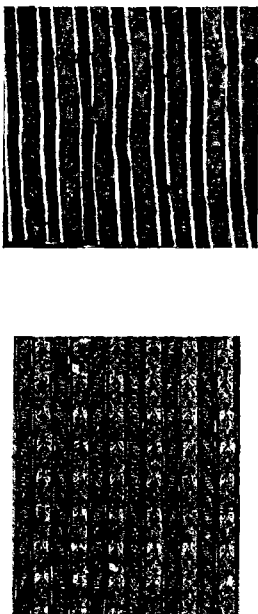
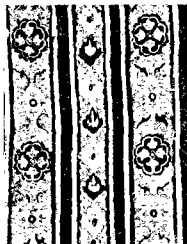
แสดงว่าลวดลายประเภทเบ็ดเตล็ด ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวนที่เท่ากัน คือ 5 ผืน คิดเป็นร้อยละ 10 ของทั้งสองสมัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายเบ็ดเตล็ดมีจำนวนเท่ากัน ลวดลายส่วนใหญ่มีความแตกต่างกัน การจัดวางมีความหลากหลายรูปแบบ

ตาราง 14 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย โดยแบ่งเป็นประเภท
- ประเภทลายเข้มขาว

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 5 ผืน ร้อยละ 10	จำนวน 4 ผืน ร้อยละ 8
7. ลายเข้มขาว		

ตาราง 14 (ต่อ)

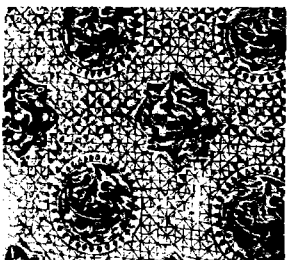
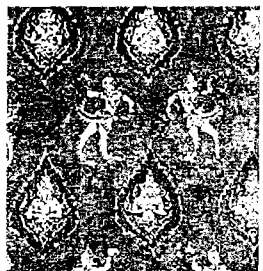
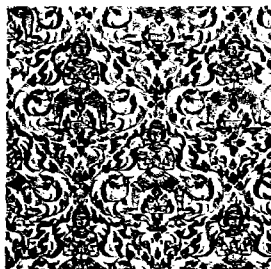
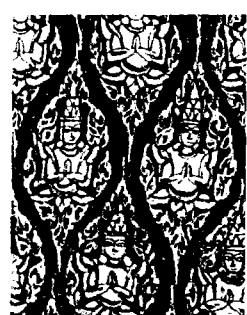
ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน			
	สมัยกรุงศรีอยุธยา		สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	
	จำนวน 5 ผืน	ร้อยละ 10	จำนวน 4 ผืน	ร้อยละ 8
7. ลายเข้มาบ				

วิเคราะห์ผลตาราง 14

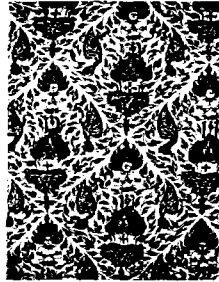
แสดงว่าประเภทลวดลายเข้มาบ ของสมัยกรุงศรีอยุธยามีมากที่สุด มีจำนวน 5 ผืน คิดเป็นร้อยละ 10 และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 4 ผืน คิดเป็นร้อยละ 8

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายเข้มาบ ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีมากกว่าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีลักษณะลวดลายที่คล้ายกันเป็นบางผืน แต่ลวดลายในสมัยรัตนโกสินทร์ส่วนใหญ่จะมีขนาดใหญ่กว่าของสมัยกรุงศรีอยุธยาและมีลักษณะลายที่สลับซับซ้อนมากกว่า ส่วนการจัดวางลายมีลักษณะที่คล้ายกันทั้งหมด

ตาราง 15 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย โดยแบ่งเป็นประเภท
- ประเภทลายดอกลอย

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 2 ผืน ร้อยละ 4	จำนวน 5 ผืน ร้อยละ 10
8. ลายดอกลอย		
		
		

ตาราง 15 (ต่อ)

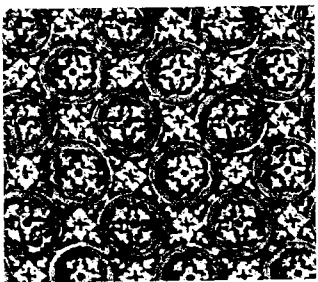
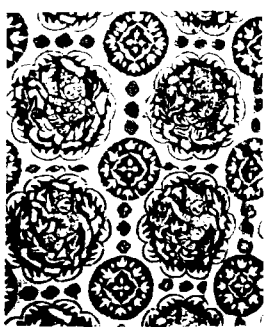
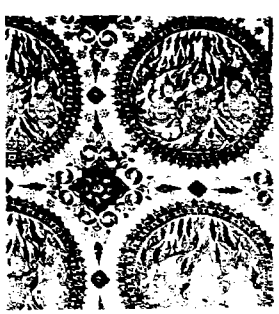
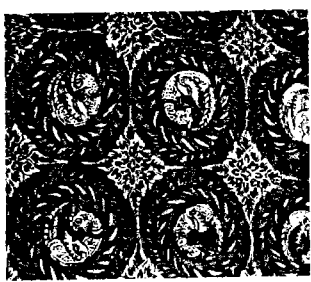
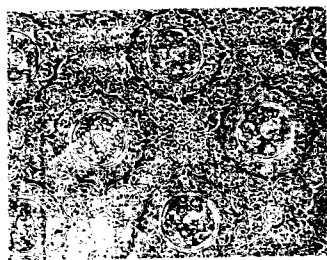
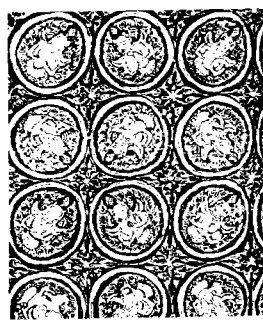
ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน				
	สมัยกรุงศรีอยุธยา			สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	
	จำนวน	ผืน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
8. ลายดอกกลอย				 	5 ผืน คิดเป็นร้อยละ 10

วิเคราะห์ผลตาราง 15

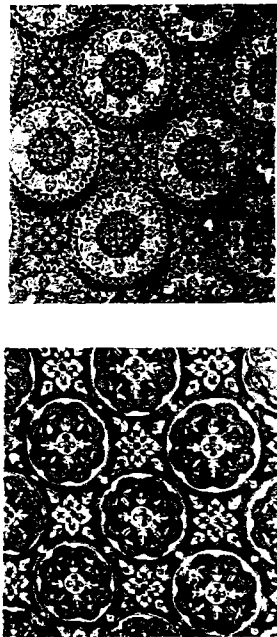
แสดงว่าประเภทลวดลายดอกกลอย ในสมัยรัตนโกสินทร์มีมากที่สุด จำนวน 5 ผืน คิดเป็นร้อยละ 10 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีจำนวน 2 ผืน คิดเป็นร้อยละ 10

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายดอกกลอยเป็นลวดลายที่มีความคล้ายเหมือนกันมากที่สุด มีเหมือนกันในสมัยของกรุงรัตนโกสินทร์ด้วยตัวเองและเหมือนกันในสมัยกรุงศรีอยุธยาด้วยเหมือนกัน มีมากถึง 3 ผืนด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 6 นอกจากนั้น ก็ลักษณะลวดลายจะมีความแตกต่างกัน

ตาราง 16 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย โดยแบ่งเป็นประเภท
- ลายกุดั่น

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 3 ผืน ร้อยละ 6	จำนวน 5 ผืน ร้อยละ 10
9. ลายกุดั่น	 	

ตาราง 16 (ต่อ)

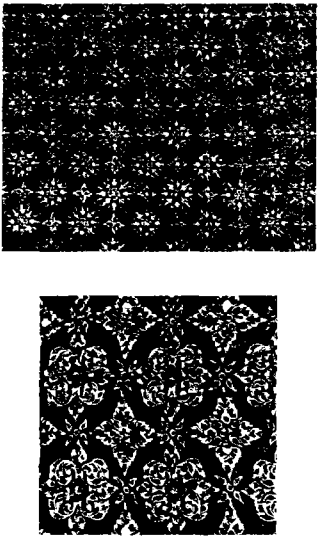
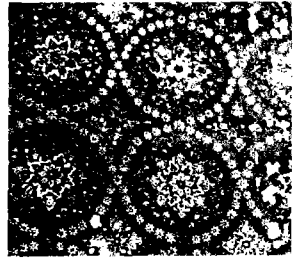
ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน				
	สมัยกรุงศรีอยุธยา			สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	
	จำนวน	ผืน	ร้อยละ	จำนวน 5	ร้อยละ 10
9. ลายกุตุ้น					

วิเคราะห์ผลตาราง 16

แสดงว่าประเภทลายกุตุ้น ของสมัยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีมากที่สุด มีจำนวนทั้งหมด 5 ผืน คิดเป็นร้อยละ 10 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีจำนวน 3 ผืน คิดเป็นร้อยละ 6

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายกุตุ้นเป็นลวดลายที่มีการจัดวางลายที่คล้ายกัน แต่รูปแบบของลายมีความแตกต่างกันมากและมีความซับซ้อนของลายเหมือน ๆ กัน

ตาราง 17 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย โดยแบ่งเป็นประเภท
- ประเภทลายดาว

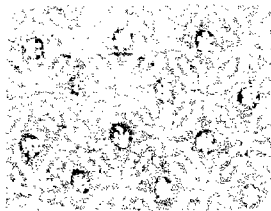
ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน	
	สมัยกรุงศรีอยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
	จำนวน 2 ผืน ร้อยละ 4	จำนวน 1 ผืน ร้อยละ 2
9. ลายดาว		

วิเคราะห์ผลตาราง 17

แสดงว่าประเภทลวดลายดาว ในสมัยอยุธยามีมากที่สุด มีจำนวน 2 ผืน คิดเป็นร้อยละ 4 ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 1 ผืน คิดเป็นร้อยละ 2

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายดาวเป็นลวดลายที่มีน้อย และสังเกตได้ยาก ลวดลายทั้งสองสมัยจะไม่เหมือนกันเลย การจัดวางลายก็จะแตกต่างกันออกไป

ตาราง 18 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะลวดลาย โดยแบ่งเป็นประเภท
- ลายต่างประเทศ

ประเภท	ลวดลายที่คล้ายเหมือนที่อยู่ในประเภทเดียวกัน			
	สมัยกรุงศรีอยุธยา		สมัยกรุงรัตนโกสินทร์	
	จำนวน 1 ผืน	ร้อยละ 2	จำนวน 2 ผืน	ร้อยละ 4
10. ลายต่างประเทศ			 	

วิเคราะห์ผลตาราง 18

แสดงว่าประเภทลายต่างประเทศ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีมากที่สุด จำนวน 2 ผืน คิดเป็นร้อยละ 4 สมัยกรุงศรีอยุธยา มีจำนวน 1 ผืน คิดเป็นร้อยละ 2

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายต่างประเทศเป็นลวดลายที่พบน้อยทั้งสองสมัย และเป็นลวดลายที่มีรูปแบบลักษณะลวดลายและการจัดวางไม่เหมือนกัน

ลักษณะลวดลายในประเภทต่าง ๆ ที่มีเฉพาะยุค

ประเภทของลวดลายที่มีเฉพาะของแต่ละสมัย ไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้มีดังนี้

- ลายเครือเถา มีเฉพาะในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 2 ผืน เป็นลายที่มีลักษณะแตกต่างกัน แต่การจัดวางมีลักษณะคล้ายกัน
- ลายก้านแย่ง เป็นลายอรุณเทพบุตร – ดอกไม้แปดกลีบ มีเฉพาะสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 1 ผืน
- ลายก้านแย่ง เป็นลายครุฑก้านแย่ง มีเฉพาะสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 1 ผืน

จากการศึกษาลวดลายทั้งหมด 100 ผืน ในสมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ ทั้งสองสมัยพบว่ามียลวดลายที่มีลักษณะคล้ายเหมือน จำนวน 3 ผืนเท่านั้น จะผิดกันก็ตรงสีที่ใช้พิมพ์ นอกนั้นเป็นลวดลายที่ไม่เหมือนกันเลย แต่จะมีความคล้ายกันบ้างเล็กน้อย

การใช้สีในลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ เป็นการใช้สีธรรมชาติ เพราะฉะนั้นความแตกต่างของสีก็จะแยกได้ไม่ชัดเจน แต่จำนวนสีที่ใช้ส่วนใหญ่จะมีประมาณ 3 – 5 สี และพบได้ว่าผ้าเกือบทุกผืนจะมีสีแดงเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ ส่วนสีดำและขาวมีการใช้รองลงมา และพบว่าสีฟ้าเป็นสีที่ใช้น้อยที่สุด อาจจะเป็นเพราะว่าสีฟ้าเป็นสีที่ไม่สามารถหาวัสดุธรรมชาติมาสกัดให้เป็นสีนี้ได้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์โบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ซึ่งสรุปผลได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ในประเด็น
 - 1.1 ลักษณะลวดลาย
 - 1.2 การใช้สีของลวดลาย
2. เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบลวดลายผ้าพิมพ์สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ในประเด็นความคล้าย ความเหมือนและความแตกต่าง

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตของเนื้อหาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ได้แก่สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในประเด็น
 - 1.1 วิเคราะห์ลักษณะลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ โดยแบ่งตามประเภทลวดลายดังนี้
 - 1.1.1 ลายก้านแย่ง
 - 1.1.2 ลายตารางสี่เหลี่ยม
 - 1.1.3 ลายราชวัติ
 - 1.1.4 ลายกุดั่น
 - 1.1.5 ลายดอกลอย
 - 1.1.6 ลายเข้มาบ
 - 1.1.7 ลายดาว
 - 1.1.8 ลายเครือเถา
 - 1.1.9 ลายเบ็ดเตล็ด
 - 1.1.10 ลายต่างประเทศ
 - 1.2 ลักษณะการใช้สีที่ใช้ประกอบลวดลายด้าน
 - 1.2.1 การใช้สีโบราณ
 - การใช้สีแม่สี
 - การใช้สีเบญจรงค์
 - การใช้สีฉาบพรวนรังสี
 - การใช้สีนพรัตน์
 - 1.3 เปรียบเทียบลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ

กรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในประเด็นความคล้ายเหมือน และความแตกต่าง ตลอดจนลักษณะเฉพาะของยุค

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

- ใน 2 สมัย จำนวน 100 ผืน เป็นผ้าสมัยกรุงศรีอยุธยา จำนวน 50 ผืน
ผ้าสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จำนวน 50 ผืน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาแปรความหมายนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) เป็นการนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Research) ตลอดจนแปรความหมายรูปแบบลวดลายผ้าพิมพ์โบราณ โดยการรวบรวมข้อมูลจากการถ่ายภาพ สัมภาษณ์ การค้นคว้าจากเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตารางแสดงสถิติร้อยละ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษาค้นคว้าลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนครใน 2 สมัย จำนวน 100 ผืน เป็นผ้าสมัยกรุงศรีอยุธยา จำนวน 50 ผืน ผ้าสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จำนวน 50 ผืน ผลสรุปได้ดังนี้

ลักษณะลวดลาย

1. ผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จำนวน 100 ผืน

พบว่าผ้าพิมพ์ลายโบราณ ทั้งสองสมัยมีความเป็นเอกลักษณ์ของไทย เพราะลวดลายส่วนใหญ่ จะนำมาจากลายไทย เช่น ลายกนกต่าง ๆ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเทพนม ลายนกคาบ เป็นต้น โดยการนำมาผูกลายเข้าด้วยกัน จะเกิดลายใหม่ขึ้นมาบ้าง และบางลายคงเป็นลายสมัยดั้งเดิม ยังมีการออกแบบลวดลายใหม่ๆ เข้าไปผูกกับลวดลายดั้งเดิมด้วย

ลักษณะลวดลายของผ้าพิมพ์ลายโบราณแต่ละประเภท สามารถแบ่งได้เป็น ลวดลายหลักและลายประกอบ โดยในแต่ละประเภทมีลักษณะของลวดลายหลักและลายประกอบที่แตกต่างกันออกไป ลายหลักโดยภาพรวมแล้ว จะมองเห็นอย่างเด่นชัด เป็นลายที่มีลักษณะที่โตกว่าและมีความโดดเด่นกว่าลายประกอบ ลวดลายจะไม่ซับซ้อน ส่วนลายประกอบลวดลายส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกันในแต่ละประเภท มีความละเอียดอ่อนมีความซับซ้อนในตัวเอง เราจะอธิบายลักษณะลวดลายโดยแยกออกเป็นประเภทดังนี้

ประเภทลายก้านแย่ง หมายถึง ลักษณะของลายประกอบจะคล้ายลวดตาข่ายเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนที่มีมุมแหลมวางอยู่ด้านบนและด้านล่างของลาย คือมีการเชื่อมโยงของลายประกอบต่อเนื่องกันไป ส่วนลายหลักเป็นการนำลวดลายไทยที่มีรูปแบบลายเดี่ยว เช่น ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายเทพนม ลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษา เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ออกแบบ จะนำลายใดมาใช้ก็จะเรียกชื่อของลวดลายไปตามลายหลัก เช่น ถ้าใช้ลายเทพนมมาใส่เป็นลายหลักก็จะเรียกชื่อว่า เทพนมก้านแย่ง เป็นต้น

ประเภทตารางสี่เหลี่ยม หมายถึง ลักษณะของลวดลายจะคล้ายตารางสี่เหลี่ยม โดยมีลายประกอบเป็นตารางสี่เหลี่ยม ไม่จำเป็นว่าจะต้องมีเส้นหรือลายเชื่อมโยงเกี่ยวกัน อาจจะมีการวางจังหวะของลายหลักและลายประกอบให้เป็นตารางสี่เหลี่ยมก็ได้

ประเภทลายราชวัติ หมายถึง ลักษณะของลวดลายที่คล้ายรั้วหรือเป็นตระแกรงไขว้กัน ลายส่วนใหญ่ประกอบด้วยตารางสี่เหลี่ยมเล็กๆ นำมาสร้างให้เกิดลวดลายดูเป็นเหลี่ยมเป็นมุม ถ้าเป็นดอกไม้ก็จะเป็นดอกไม้ประดิษฐ์ที่เกิดจากสี่เหลี่ยมเล็กๆ ต่อกัน จะมองดูไม่มีความอ่อนช้อยของลาย

ประเภทลายกุดั่น หมายถึง ลักษณะลายอยู่ในรูปทรงวงกลม มีลายละเอียดอยู่ภายใน โดยส่วนใหญ่จะเป็นลายหลัก จะมีลายประกอบแทรกอยู่ระหว่างวงกลม บางลายก็จะมีลายประกอบเป็นวงกลมเหมือนกันแต่จะเล็กกว่าลายหลัก

ประเภทลายดอกลอย หมายถึง ลักษณะของลวดลายจะมีเฉพาะลายหลักเท่านั้น จะไม่มีลายประกอบ เพราะการจัดวางลายจะนำมาเรียงติดกันเป็นพืด แต่บางลวดลายจะเป็นลายหลักของประเภทอื่นก็ได้ เช่น การนำดอกลอยเทพนมไปวางกับลายก้านแย่งก็จะเรียกว่า เทพนมก้านแย่ง เป็นต้น

ประเภทลายเข้มخاب หมายถึง ลักษณะของลวดลายจะเป็นลายริ้วยาวเป็นแนวตั้ง จะมีลายหลักเป็นลายริ้วลายสลับกับประกอบก็เป็นลายริ้วลายเหมือนกันแต่จะมีขนาดของริ้วเล็กกว่าลายหลัก และลายหลักริ้วลายสลับกับลายประกอบที่เป็นริ้วเฉพาะสีก็มี

ประเภทลายดาว หมายถึง ลักษณะของลวดลายประกอบจะคล้ายลายก้านแย่งแต่จะอยู่ในตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยม ส่วนลายหลักส่วนใหญ่ก็จะเป็นลายที่ลักษณะคล้ายดาวหรือคล้ายดอกไม้ที่มีลักษณะปลายกลีบแหลม

ประเภทลายเครือเถา หมายถึง ลักษณะของลวดลายประกอบมักเป็นเถามีการเกี่ยวพันของลาย ส่วนลายหลักก็จะเป็นตัวเกาะเกี่ยวอยู่บนเครือเถานั้นๆ แต่บางลายเถาก็จะไม่มีการเกี่ยวพันกันแยกออกโดยสิ้นเชิง เช่น ลายเทพนม – พุ่มข้าวบิณฑ์เครือเถา เป็นต้น

ประเภทลายเบ็ดเตล็ด หมายถึง ลักษณะของลวดลายหลักหรือลายประกอบ เกิดจากลายประดิษฐ์ที่มีลักษณะหลากหลายรูปแบบและแตกต่างกันจนไม่สามารถจัดเข้ากลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ ก็ให้นำมารวมไว้ภายในกลุ่มเดียวกัน

ประเภทลายต่างประเทศ หมายถึง ลักษณะของลวดลายได้รับการออกแบบมาจากที่อื่นที่ไม่ใช่ในประเทศไทย หรือมักเรียกกันว่าลายนอกอย่างหรือลายแขกนั่นเอง ลวดลายมักจะเป็นรูปสัตว์ในเทพนิยาย เช่น กิเลน เป็นต้น

ลักษณะการจัดวางโครงสร้างลายในผ้าพิมพ์ลายโบราณ

จากการศึกษาวิเคราะห์การจัดวางโครงสร้างลายในลักษณะรูปแบบต่างๆ เป็นจุดสำคัญในการทำลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ เพราะทำให้เรารู้วิธีการต่อลวดลายของผ้าพิมพ์ได้ ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้ผ้ามีความสวยงามที่หลากหลาย ซึ่งสามารถจำแนกการต่อลายลักษณะต่างๆ ได้ดังนี้

- การต่อลวดลายในลักษณะสี่เหลี่ยม โดยการนำลวดลายเข้าไปในรูปทรงสี่เหลี่ยมแล้วนำมาต่อกันให้เป็นโครงสร้างที่มีลักษณะที่ใหญ่ขึ้นหรือเป็นผืนผ้า
- การต่อลวดลายในลักษณะการเรียงอิฐแนวนอนและแนวตั้ง เป็นการนำลวดลายเข้าไปในรูปทรงสี่เหลี่ยมเหมือนกันแต่วิธีการนำมาต่อจะนำมาต่อแบบการเรียงอิฐจะเป็นการเรียงแบบแนวนอนหรือแนวตั้งก็ได้

- การต่อลอยลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เป็นการนำลอยลายเข้าไปในรูปทรงสี่เหลี่ยมรูปเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน แล้วนำมาต่อกันให้ด้านประกบด้านและมุมประกบมุม
- การต่อลายในลักษณะลวดตาข่าย เป็นการนำลอยลายเข้าไปในรูปทรงคล้ายวงกลมแต่ตรงกลางป่องท้ายทั้งสองข้างแคบลงลักษณะคล้ายลวดตาข่าย
- การต่อลายในลักษณะวงกลม เป็นการนำลอยลายเข้าไปในรูปทรงกลม แล้วนำมาต่อเรียงกัน มีการนำลายมาขึ้นกลางระหว่างลายด้วย
- การต่อลายในลักษณะหกเหลี่ยม เป็นการนำลอยลายเข้าไปในรูปทรงหกเหลี่ยม แต่ลอยลายอาจจะไม่มีเหลี่ยมตามรูปทรงก็ได้ แล้วนำมาต่อกัน

ลักษณะการใช้สีในลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ จำนวน 100 ผืน พบลักษณะการใช้สีโดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ของการใช้สีตามลักษณะของสีโบราณแบ่งได้ดังนี้

1. หมวดสีแม่สี เป็นสีสำคัญในบรรดาสีต่างๆ มีสีหลักอยู่ 3 สี คือ สีคราม แดง และเหลือง เป็นแม่สีที่เมื่อนำมาผสมกันแล้วจะทำให้เกิดสีต่างๆ ได้มากมาย และหากนำแม่สีทั้ง 3 มาผสมกัน โดยใช้ส่วนเท่าๆ กัน แล้วจะเกิดเป็นสีกลาง

2. หมวดสีเบญจรงค์ คือมีสีหลักอยู่ 5 สี ประกอบด้วยแม่สีทั้ง 3 สี กับสีขาวและดำ ซึ่งเมื่อนำมาเรียงลำดับกันโดยไม่ให้เจือปนกัน จะเห็นสีหลัก 5 สี คือ สีคราม แดง เหลือง ขาว และดำ เรียกว่าเบญจรงค์

3. หมวดสีฉัพพรรณรังสี หมายถึงมีสีหลักอยู่ 6 สี คือ สีแดงชาด ส้ม เหลือง เขียว คราม และม่วงคราม ซึ่งประสานเรียงลำดับกลมกลืนทุกสี หรือเรียกว่าสีแสงอาทิตย์

4. หมวดสีนพรัตน์ หมายถึงมีสีหลักอยู่ 9 สี คือ

ขาว , แดงสด , เขียวสด , เหลืองสด , แดงแก่ , ครามหรือสีนิลหรือ ดำหรือน้ำเงินแก่ , หมอกหรือ สีไข่มุกหรือ ขาวขุ่น , หงสาหรือสีแดงสลัว , เลื่อมประภัสสรหรือสีเหลืองแกมเขียวหรือน้ำตาลเทา

จากการศึกษาพบว่าการใช้สีในลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณในแต่ละผืน มีสีโดยประมาณ 3-5 สี และสีส่วนใหญ่เป็นสีที่ใช้จากธรรมชาติ เพราะฉะนั้นการแยกสีอาจจะแยกได้ไม่ชัดเจนมากนัก แต่ละสีมีค่าความเข้มในระดับที่ไม่แตกต่างกันมากนักและสีในบางสีก็เป็นวิธีการระบายสีลงไปทำให้แยกสีได้ยากยิ่งขึ้น

เปรียบเทียบลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ จำนวน 100 ผืน โดยแบ่งเปรียบเทียบความคล้ายเหมือน ความแตกต่าง และลักษณะเฉพาะยุคในเรื่อง

- ลักษณะลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ

ลักษณะลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ

ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ได้จัดแบ่งเป็น 10 ประเภท และแต่ละประเภทก็สามารถแยกย่อยอีกได้หลายๆ ลวดลายด้วยกัน แต่ละประเภทความก็มีความเหมือน ความแตกต่างกันออกไป เราสามารถแยกองค์ประกอบของลวดลายออกเป็น 2 ส่วน คือ ลวดลายหลัก และลวดลายประกอบ แล้วแต่ว่าประเภทใดจะมีส่วนสำคัญ

ของลวดลายตรงไหน ถ้าความเด่นชัดของลวดลายอยู่ที่ลายประกอบเราก็จะเรียกชื่อลายนั้นเป็นชื่อของประเภทลาย เช่น ลายก้านแย่ง เป็นลายที่มีความเด่นชัดของลวดลายอยู่ที่ลายประกอบ จึงเรียกลายนี้ว่าลายประเภทก้านแย่ง หรืออีกประเภทหนึ่งคือลายดอกลอยเป็นลายที่มีลวดลายเด่นอยู่ที่ลายหลักจึงเรียกลายประเภทนี้ว่าลายดอกลอย เป็นต้น

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ สามารถจำแนกเปรียบเทียบลักษณะลวดลายหลักและลายประกอบ แบ่งตามประเภทของลายโดยวิเคราะห์ ในประเด็น

ลักษณะลวดลายที่เรียกชื่อเหมือนกัน

- ลายก้านแย่ง

ลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่งพบได้ในสมัยอยุธยา เป็นลวดลายที่มีความละเอียดจะเป็นดอกไม้เล็กๆ ลายประกอบที่เป็นก้านแย่งจะเป็นลวดลายมีลักษณะเป็นจุดไข่ปลาหรือเป็นเส้นมีลักษณะเหมือนฟันปลา บางลวดลายจะมีลักษณะเหมือนใบไม้หรือดอกไม้คล้ายลายหลักของตัวมันเองมากขึ้นเป็นลายก้านแย่ง ลวดลายจะไม่ซับซ้อนมากนัก มีมากที่สุด มีจำนวนทั้งหมด 13 ผืน ส่วนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ลายก้านแย่งจะมีลวดลายที่สลับซับซ้อน ลายจะมีขนาดใหญ่กว่า จะเป็นลวดลายไทยประดิษฐ์นำมาตกแต่ง จะมีก้านแย่งที่ชัดเจนคือมีลวดลายอยู่ในลายก้านแย่งด้วย มีจำนวนทั้งหมด 9 ผืน

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายก้านแย่งดอกไม้และพันธุ์พฤกษาเป็นลวดลายที่มีมากในสมัยกรุงศรีอยุธยา ลวดลายส่วนใหญ่จะเป็นลวดลายดอกเล็กๆ ส่วนสมัยรัตนโกสินทร์เป็นดอกไม้ใหญ่และมีลวดลายที่ซับซ้อนกว่า มีการจัดวางรูปแบบที่เหมือนกันแต่ไม่มีลวดลายใดเหมือนกันเลย

ลายเทพนม ก้านแย่งพบได้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ลวดลายส่วนใหญ่ลายหลักมีลวดลายเป็นลายเทพนมครึ่งองค์ รอบๆ ตกแต่งด้วยลายกนกเปลวมองคล้ายเป็นรัศมี บางลวดลายเป็นเทพนม 4 องค์วางศีรษะหันทั้งสี่ทิศทางโดยลำตัวหันมาชนกัน รอบๆ มีลายคล้ายใบเทศประดับตกแต่ง บางลวดลายนำลายนาคและครุฑมาตกแต่งเป็นลายก้านแย่ง ทำให้ลายมีความน่าสนใจ และดูมีความอลังการน่าจะเป็นลวดลายที่ใช้สำหรับผู้สูงศักดิ์เพราะเป็นลวดลายไทยที่มีใช้เฉพาะบุคคลสำคัญๆ เช่น ลายเทพนม ลายครุฑ เป็นต้น มีจำนวนมากที่สุด จำนวนทั้งหมด 9 ผืน รองลงมาในสมัยรัตนโกสินทร์ พบจำนวนน้อย อาจจะเป็นเพราะว่า การใช้ผ้าในพระราชสำนักมีความเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผ้าลายเทพนมมีน้อย ลวดลายส่วนใหญ่ ลายหลักเป็นลายเทพนม มีลายกนกเปลวประดับรอบๆ คล้ายลวดลายในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นบางผืน มีจำนวนทั้งหมด 3 ผืน

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายเทพนม - ก้านแย่ง ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นลวดลายมีความสลับซับซ้อนของลายมากกว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ มีตัวพระที่หลากหลาย ส่วนลวดลายในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ความละเอียดจะน้อยกว่า มีการจัดวางรูปแบบที่คล้ายกันแต่ไม่มีลวดลายใดเหมือนกันเลย

ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่งพบได้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีมากที่สุด ลวดลายหลักมีลักษณะคล้ายใบเทศหรือกนกมาจัดรูปแบบเป็นพุ่มข้าวรูปทรงคล้ายหยดน้ำ เป็นลายไทยประเภทหนึ่งเรียกว่า พุ่มข้าวบิณฑ์ ลวดลายมองดูคล้ายๆ กัน แต่ไม่เหมือนกัน ลายก้านแย่ง นำเอาลายที่ประกอบอยู่ในลายหลักมาจัดประดับอยู่ในลายก้านแย่งด้วย มีจำนวน 5 ผืน และในสมัยกรุงศรีอยุธยาพบน้อยมาก ลวดลายจะมีความละเอียดกว่าลายหลัก พุ่มข้าวมีลายใบเทศจัดเป็นข้อมีลายกนกประกอบ มีจำนวน 1 ผืน

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ พบได้ในสมัยอยุธยา มีจำนวนน้อย แต่ลวดลายมีความสวยงามและซับซ้อนมากกว่า มีการจัดวางรูปแบบที่คล้ายกันแต่ไม่มีลวดลายใดเหมือนกันเลย

- ลายตารางสี่เหลี่ยม

ลายตารางสี่เหลี่ยมพบว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีมากกว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ ลวดลายประเภทนี้มีความแตกต่างที่ลายประกอบ จะมีความเหมือนตรงที่รูปแบบการวางลาย อยู่ในรูปแบบสี่เหลี่ยม แต่รูปแบบของลวดลายจะมีความแตกต่างกัน ลายหลักจะอยู่ในรูปแบบของวงกลม ภายในมีลายดอกไม้เล็กๆ บ้างหรือเป็นรูปทรงจักรคล้ายลายของรัตนโกสินทร์บางลาย ส่วนลายหลักที่อยู่ในรูปแบบสี่เหลี่ยม มีรูปแบบคล้ายกันมาก ในลายประกอบจะมีความแตกต่างกันออกไปทั้งสองสมัย มีจำนวนทั้งหมด 4 ผืน และในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวนทั้งหมด 3 ผืน

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายตารางสี่เหลี่ยมในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นลวดลายขนาดเล็กกว่าส่วนสมัยรัตนโกสินทร์ลวดลายจะมีขนาดใหญ่กว่า และรูปแบบมีลักษณะการจัดวางที่คล้ายกันแต่ลวดลายจะมีความแตกต่างกันไม่มีลวดลายใดเหมือนกันเลย

- ลายราชวัติ

ลายราชวัติพบว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวนเท่ากัน คือ สมัยละ 2 ผืน มีรูปแบบของลวดลายคล้ายกันมาก ลายหลักภายในจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมเล็กๆ มาประกอบเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุม มีสี่เหลี่ยมขนาดเล็กวางระหว่างมุมอีกครั้งหนึ่ง ลายทั้งสองสมัยมาการวางลายคล้ายกัน

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ประเภทลวดลายราชวัติทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีลักษณะลวดลายที่คล้ายกัน คือ เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมมีลายเล็กเป็นลายประกอบ แต่การจัดวางอาจจะแตกต่างกัน

- ลายกุดั่น

ลายกุดั่นพบว่า ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีมากกว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยา ลายหลักในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีความละเอียดกว่า ภายในส่วนใหญ่จะเป็นลายเทพนมหรือเทพราหรือเทวดา ส่วนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นลายสัตว์หรือลายดอกไม้ประดิษฐ์ แต่ทั้งสองลายมีการวางรูปแบบที่เหมือนกัน ลายจะอยู่ภายในวงกลม มีลายประกอบเชื่อม รูปแบบของลายประกอบจะคล้ายทั้งสองสมัย ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวนทั้งหมด 5 ผืน ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีจำนวน 3 ผืน

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายกุดั่นเป็นลวดลายที่มีการจัดวางลายที่คล้ายกัน แต่รูปแบบของลายมีความแตกต่างกันมากและมีความซับซ้อนของลายเหมือนๆ กัน

- ลายดอกลอย

ลายดอกลอยพบว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์มีมากกว่าสมัยกรุงศรีอยุธยา ลวดลายหลักมีอยู่สามผืนเหมือนกันเป็นลายของกินหรืออยู่ในตำรา และลายเทพนมอีกสามผืนอยู่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ลวดลายส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบของลายเดี่ยวๆ มีลายประกอบที่ไม่มีการเชื่อมต่อกัน มีอยู่ 1 ผืนในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีการเชื่อมต่อของลายประกอบ มีจำนวน 5 ผืนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ และในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีจำนวน 2 ผืน

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายดอกลอยเป็นลวดลายที่มีความคล้ายเหมือนกันมากที่สุด มีเหมือนกันในสมัยของกรุงรัตนโกสินทร์ด้วยกันเองและเหมือนกันในสมัยกรุงศรีอยุธยาด้วยเหมือนกัน มีมากถึง 3 ผืนด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 6 นอกจากนั้น ลักษณะลวดลายจะมีความแตกต่างกัน

- ลายเข้มาบ

ลายเข้มาบพบว่าประเภทลวดลายเข้มาบ ของสมัยกรุงศรีอยุธยามีมากกว่า มีจำนวน 5 ผืน และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 4 ผืน ลวดลายมีรูปแบบเป็นลายริ้วตามความยาวของผ้า ลายจะมีความคล้ายกันทั้งสองสมัย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะมีความคล้ายกันเองทั้งห้าผืน ส่วนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จะมีความต่างออกไป ลวดลายจะใหญ่กว่าและมีลายที่อ่อนช้อยกว่าเพราะมีการนำลายนกมาประกอบ ทำให้ดูมีความละเอียดอ่อนกว่า

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายเข้มาบ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีมากกว่าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีลักษณะลวดลายที่คล้ายกันเป็นบางผืน แต่ลวดลายในสมัยรัตนโกสินทร์ส่วนใหญ่จะมีขนาดใหญ่กว่าของสมัยกรุงศรีอยุธยาและมีลักษณะลายที่สลับซับซ้อนมากกว่า ส่วนการจัดวางลายมีลักษณะที่คล้ายกันทั้งหมด

- ลายดาว

ลายดาวพบว่า ลวดลายทั้งสองสมัยมีความแตกต่างกันมาก แตกต่างกันทั้งลวดลายของลายหลัก และลายประกอบ ในสมัยอยุธยา มีจำนวน 2 ผืน ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 1 ผืน

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายดาวเป็นลวดลายที่มีน้อย และสังเกตได้ยาก ลวดลายทั้งสองสมัยจะไม่เหมือนกันเลย การจัดวางลายก็จะแตกต่างกันออกไป

- ลายเบ็ดเตล็ด

ลายเบ็ดเตล็ดพบว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวนที่เท่ากัน คือ 5 ผืน ของทั้งสองสมัย ลวดลายของทั้งสองสมัยมีความแตกต่างกันมาก อาจจะเป็นเพราะว่าไม่สามารถระบุได้ว่าจัดอยู่ในประเภทใด ลวดลายจึงมีความแตกต่างกัน ทั้งลายหลักและลายประกอบ

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายเบ็ดเตล็ดมีจำนวนเท่ากัน ลวดลายส่วนใหญ่มีความแตกต่างกัน การจัดวางมีความหลากหลายรูปแบบ

- ลายต่างประเทศ

ลายต่างประเทศพบว่าประเภทลายต่างประเทศ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีมากที่สุด จำนวน 2 ผืน สมัยกรุงศรีอยุธยา มีจำนวน 1 ผืน ลายหลักเป็นลายของสัตว์ในเทพนิยาย ในสมัยของกรุงศรีอยุธยาเป็นลายกิลเลน ส่วนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นลายนกสองหัว ลวดลายทั้งสองสมัยมีความแตกต่างกัน

จากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ลวดลายต่างประเทศเป็นลวดลายที่พบน้อยทั้งสองสมัย และเป็นลวดลายที่มีรูปแบบลักษณะลวดลายและการจัดวางไม่เหมือนกัน

ลักษณะลวดลายในประเภทต่าง ๆ ที่มีเฉพาะยุค

ประเภทของลวดลายที่มีเฉพาะของแต่ละสมัย ไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้มีดังนี้

- ลายเรือเกา มีเฉพาะในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 2 ผืน เป็นลายที่มีลักษณะแตกต่างกัน แต่การจัดวางมีลักษณะคล้ายกัน
- ลายก้านแย่ง เป็นลายอรุณเทพบุตร – ดอกไม้แปดกลีบ มีเฉพาะสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 1 ผืน
- ลายก้านแย่ง เป็นลายครุฑก้านแย่ง มีเฉพาะสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีจำนวน 1 ผืน

จากการศึกษาลวดลายทั้งหมด 100 ผืน ในสมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ ทั้งสองสมัยพบว่ามีลวดลายที่มีลักษณะคล้ายเหมือน จำนวน 5 ผืนเท่านั้น จะผิดกันก็ตรงสีที่ใช้พิมพ์ นอกนั้นเป็นลวดลายที่ไม่เหมือนกันเลย แต่จะมีความคล้ายกันบ้างเล็กน้อย

อภิปรายผล

ลักษณะลวดลาย

ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณเป็นลวดลายที่มีความประณีตในการออกแบบ เพราะมีความพิถีพิถันมากโดยการนำลวดลายไทยโบราณมาผูกลายเข้าด้วยกัน เช่น ลายเทพนมมาตกแต่งกับนกเปเลว หรือลายดอกไม้ประดิษฐ์มาประกอบกับลายใบเทศ เป็นต้น โดยสามารถแบ่งลวดลายออกเป็นประเภทต่างๆ และลวดลายที่พบ

มากที่สุดเป็นลวดลายก้านแย่ง และอยู่ในประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง อาจเป็นเพราะลายดอกไม้สามารถออกแบบได้ง่ายและนำไปผูกกับลวดลายใดก็ได้ รองลงมาตามลำดับคือ ลายเทพนมก้านแย่ง ลายเบ็ดเตล็ด ลายสี่เหลี่ยม ลายเข้มาบ ลายกุณฑ์ ลายดอกกลอย ลายดาว ลายต่างประเทศ ลายราชวัติ และลายเครือเถาพบน้อยที่สุดและมีเพียงในสมัยกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น โดยแบ่งตามจำนวนในแต่ละสมัย มีดังนี้

สมัยกรุงศรีอยุธยา

พบว่าลักษณะลวดลายที่พบบ่อยที่สุด คือ ลายก้านแย่ง พบจำนวน 19 ผืน ลายกุณฑ์และเบ็ดเตล็ด พบประเภทละจำนวน 6 ผืน ลายดอกกลอย พบจำนวน 5 ผืน ลายเข้มาบและตารางสี่เหลี่ยม พบประเภทละจำนวน 4 ผืน ลายเครือเถาและลายต่างประเทศ พบประเภทละ 2 ผืน ลายดาวและราชวัติ พบประเภทละ 1 ผืน

การจัดวางโครงสร้างลาย พบว่า การต่อลวดลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน พบจำนวน 18 ผืน การต่อลวดลายในลักษณะสี่เหลี่ยม พบจำนวน 17 ผืน การต่อลวดลายในลักษณะลวดตาข่าย พบจำนวน 7 ผืน การต่อลวดลายลักษณะการเรียงอิฐแนวอนและแนวตั้ง พบจำนวน 5 ผืน และการต่อลายลักษณะวงกลม พบจำนวน 3 ผืน

การใช้สี พบว่า หมวดสีฉ่ำพรรณรังสีพบมากที่สุด คือจำนวน 24 ผืน หมวดสีนพรัตน์ พบจำนวน 14 ผืน หมวดเบญจรงค์ พบจำนวน 12 ผืน ส่วนในหมวดแม่สีไม่พบจำนวนผ้า

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

พบว่าลักษณะลวดลายที่พบบ่อยที่สุด คือ ลายก้านแย่ง พบจำนวน 25 ผืน ลายตารางสี่เหลี่ยม พบจำนวน 6 ผืน ลายเข้มาบและลายเบ็ดเตล็ด พบประเภทละจำนวน 5 ผืน ลายกุณฑ์ พบจำนวน 3 ผืน ลายดอกกลอยและลายดาว พบจำนวนละ 2 ผืน ลายราชวัติและลายต่างประเทศ พบจำนวนละ 1 ผืน

การจัดวางโครงสร้างลาย พบว่า การต่อลวดลายในลักษณะเหลี่ยมเพชรหรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน พบจำนวน 15 ผืน การต่อลวดลายในลักษณะสี่เหลี่ยม พบจำนวน 14 ผืน การต่อลวดลายในลักษณะลวดตาข่าย พบจำนวน 8 ผืน การต่อลวดลายลักษณะการเรียงอิฐแนวอนและแนวตั้ง พบจำนวน 5 ผืน และการต่อลายลักษณะวงกลม พบจำนวน 7 ผืน การต่อลายในลักษณะหกเหลี่ยม พบจำนวน 1 ผืน

การใช้สี พบว่า หมวดสีเบญจรงค์พบมากที่สุด คือจำนวน 16 ผืน หมวดสีนพรัตน์ พบจำนวน 15 ผืน หมวดสีฉ่ำพรรณรังสี พบจำนวน 14 ผืน หมวดสีแม่สี พบจำนวน 5 ผืน

กล่าวโดยสรุปคือ

ผ้าพิมพ์ลายโบราณลวดลายที่พบบ่อยที่สุด คือ เป็นลักษณะลวดลายประเภทลายก้านแย่งพบจำนวนมากทั้งสองสมัย อาจเป็นเพราะลวดลายประเภทนี้เป็นลวดลายที่สามารถออกแบบได้ง่ายนำมาผูกลายหรือประกอบลายเข้าด้วยกันแล้วสามารถจัดลายได้ง่ายกว่าลวดลายอื่นๆ การซ้ำของลายเมื่อนำมาต่อกันแล้วดูไม่น่าเบื่อ และไม่มีช่องว่างและแนวของลาย การออกแบบก็สามารถทำได้ง่ายขึ้น ส่วนลายอื่นๆ การออกแบบอาจจะทำได้ยากกว่าจึงทำให้ ลวดลายมีน้อยกว่า และความนิยมของการสวมใส่อาจจะมีความแตกต่างกันด้วย ส่วนการใช้สีของลวดลายดูโดยรวมแล้ว ฝ้านิยมพิมพ์จำนวนสีประมาณ 3-5 สี และผ้าเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์มีสีแดง แต่จะมีความแตกต่างของความเข้มของสี อาจเป็นเพราะสีที่ใช้ในการพิมพ์ในสมัยโบราณเป็นสีที่สกัดมาจากธรรมชาติ จึงทำให้สีที่นำมาใช้มีจำนวนจำกัด สีที่ใช้จึงไม่มีความหลากหลายเหมือนในสมัยปัจจุบันนี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร จำนวน 100 ผืน ซึ่งให้เห็นว่าลวดลายไทยที่ปรากฏบนผืนผ้า เป็นเอกลักษณ์ของคนไทย แสดงถึงภูมิปัญญาที่มาจากบรรพบุรุษอันแท้จริง ทั้งยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์อันสำคัญยิ่ง ฉะนั้นจึงควรช่วยกันรักษาเอกลักษณ์และปลูกฝังค่านิยม ให้ชนรุ่นหลังเห็นคุณค่าช่วยกันอนุรักษ์ความเป็นไทยให้อยู่คงสืบไป

2. ในการอนุรักษ์ พื้นฟู ควรได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ในด้านของนักวิชาการควรมีการศึกษาวิจัย และเผยแพร่ความรู้ทางด้านศิลปะการพิมพ์ผ้าและการออกแบบลวดลายให้อย่างแพร่หลายและจริงจัง เนื่องจากกระแสนิยมทางด้านผ้าพิมพ์ได้เปลี่ยนแปลงไป เพราะมีการนำเข้ามาจากต่างประเทศและความนิยมการใช้ผ้าก็เปลี่ยนไปด้วยทำให้ผ้าลายไทยมีใช้กันในกลุ่มชนในวงแคบ ปัจจุบันผ้าทอไทยกลับมาเป็นที่นิยมในสังคมอีกครั้ง เราน่าจะมีการเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าเพื่อความแปลกใหม่โดยการทำลวดลายผ้าลายไทยโบราณ และสามารถนำมาทำผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของไทยเราเอง

3. ควรปลูกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังมาช่วยกันอนุรักษ์มรดกผ้าพิมพ์ลายไทย โดยการสนับสนุนเงินทุนในการลงทุนแปรรูปผืนผ้าให้เป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อการจำหน่ายในประเทศและการส่งออก รวมทั้งส่งเสริมให้ช่วยกันสวมใส่ผ้าอันเป็นเอกลักษณ์ที่สวยงามของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรศึกษาลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณ โดยการรวบรวมลายไทยเพื่อเป็นแนวในการออกแบบลวดลายที่มีนวัตกรรมแปลกใหม่ยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษา วิธีการพิมพ์ผ้าที่มีความทันสมัยของเทคโนโลยีโดยการนำรูปแบบลวดลายผ้าพิมพ์ลายโบราณเป็นต้นแบบ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมลภัทร์ รักสวน. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โสมวดี ฤทธิโชติ. เป็นผู้สัมภาษณ์, วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ. เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546
- กฤษฎา พิณศรีและคณะ. (2536) ความสัมพันธ์ระหว่างลวดลายที่ปรากฏบนผ้าพิมพ์กับหลักฐานประวัติศาสตร์และโบราณคดี : กรณีศึกษาเฉพาะผ้าพิมพ์ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ. งานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมชาติ. ถ่ายเอกสาร
- โกสุม สายใจ. (2530). สีและการใช้สี. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
- จิรา จงกล. (2525, ธันวาคม) “ศิลปะจากผ้าและการตกแต่ง”. ศิลปวัฒนธรรมไทย. 18 (5) : 278
- จิราภรณ์ อรัญยะนาถ. (2536, มีนาคม) การศึกษาผ้าโบราณ สมัยอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากผ้าห่อ คัมภีร์. เอกสารงานวิจัยสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- จงกลณี คงชนะ. (2535, มกราคม). “ย้อนอดีตผ้าอินเดียในเมืองไทยสมัยอยุธยา”. สยามอารยะ. 25 (14) 59-61
- ชะลูด นิมเสมอ. (2534). องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช
- ณัฏภัทร จันทวิช. (2524, กันยายน-พฤศจิกายน) “ผ้าโบราณ”. ศิลปากร. 45 (25) 28-51, 29-62
- _____. (2545). ผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : ขานพิมพ์
- _____. (2545). ผ้าและการแต่งกายในสมัยโบราณจากจิตรกรรมฝาผนังบนพระที่นั่งพุทไธสวรรย์. กรุงเทพฯ : อาทิตย์ โพรดักส์กรุ๊ป จำกัด
- ดวงฤทธิ์ แฉล้มตลอดทุกข. (2539) การศึกษาบทบาทและความสำคัญของ ผ้าเข้มขบ ผ้าคาด ผ้าอัตลัด และผ้าเย็บรับที่ใช้ในราชสำนัก. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- คุณฤดี สุทธาราช. (2536). การออกแบบลายพิมพ์ผ้า. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- _____. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โสมวดี ฤทธิโชติ. เป็นผู้สัมภาษณ์, วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ. เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546
- ทวีเดช จีวบาง. (2536). เรียนรู้ทฤษฎีสี. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- พัชรานัน วัฒนชัย. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โสมวดี ฤทธิโชติ. เป็นผู้สัมภาษณ์, วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ. เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546
- พริยา สระมาลา. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โสมวดี ฤทธิโชติ. เป็นผู้สัมภาษณ์, วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพฯ. เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546
- พฤทธิ์ สุภเศรษฐศิริ. (2544) ประวัติศาสตร์เครื่องแต่งกายตะวันตก 1. (เอกสารประกอบคำสอน). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2545). ลวดลายและสีบนผ้าพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร
- มานะ รักวิทยาศาสตร์. ประวัติการทำลายผ้าลายไทยโดยสังเขป. หนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ นางประณีต รักวิทยาศาสตร์. 10 พฤศจิกายน 2527.
- มณีนรัตน์ ท่วมเจริญ. (2521). ผ้าและเครื่องแต่งกายโบราณ. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ และคณะ. (2530). *ผ้าไทย พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พัลลิชชิง.

_____. (2531). *ผ้าไทย*. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา

วรรณภา ณ สงขลา. (2539, มีนาคม-เมษายน) “สีโบราณ”, *ศิลปากร*. 31 (1) : 45.

สิทธิศักดิ์ รัชศรีสวัสดิ์กุล. (2529). *การออกแบบลวดลาย*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์

สุมาลย์ โทมัส. (2537). *ผ้าไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

เสถียร โกเศศ (นามแฝง). (2490, เมษายน) “เรื่องของสี”, *ศิลปากร*. 1 (2) : 17-18

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.(2535)ปริทรรศน์วัฒนธรรมผ้าไทยและจากสานงานศิลป์.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

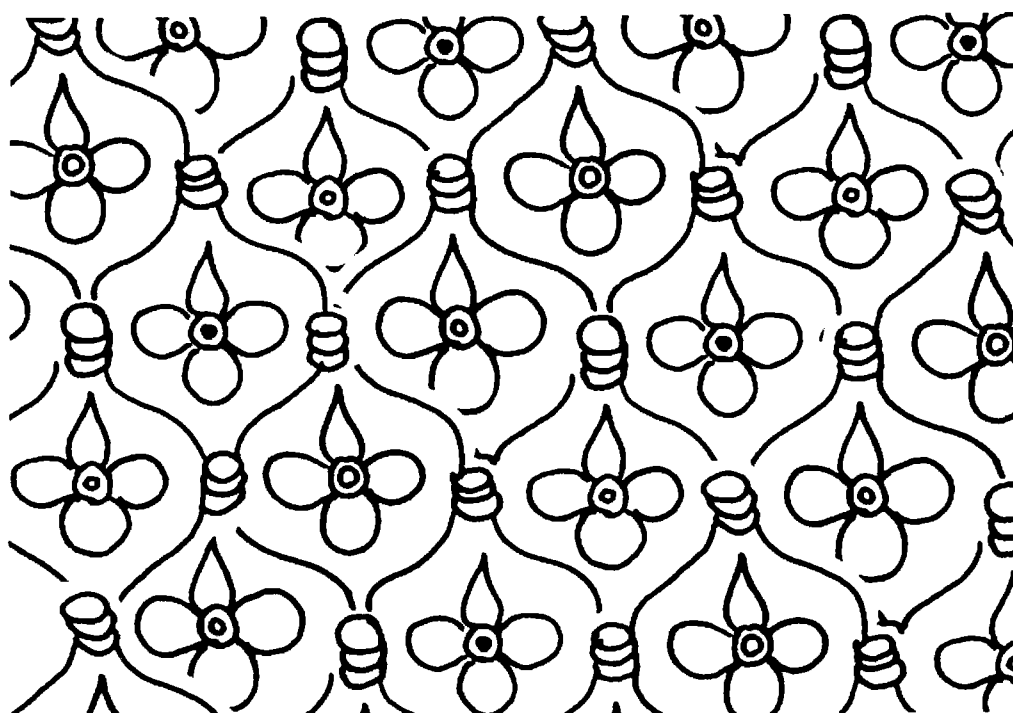
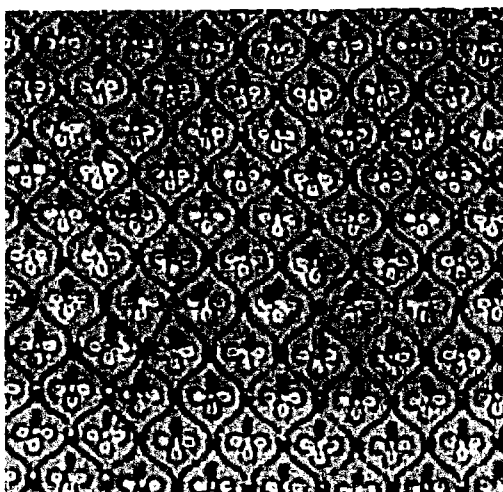
อรไท ผลดี. (2537). “ลวดลายของผ้าไทย : มรดกอันเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไทย. *ผ้าไทย*. กรุงเทพฯ :

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

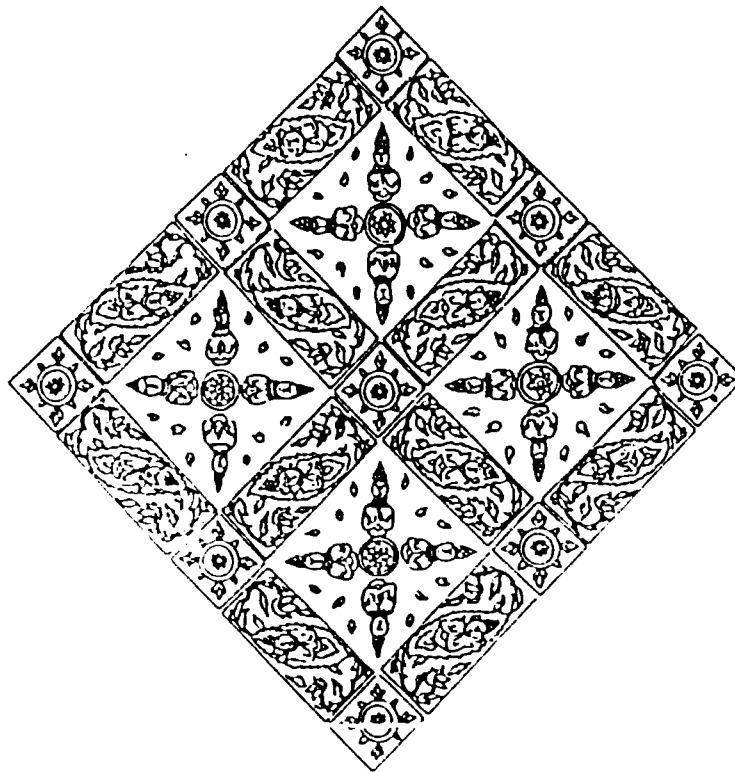
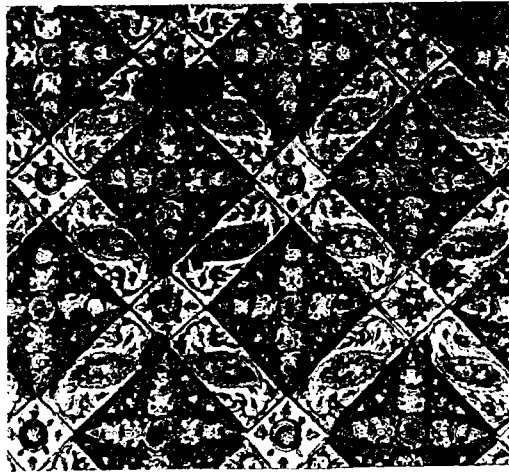
อัคราพร ไชยะสุด. (2527). *การออกแบบลวดลายผ้าและเทคนิคการพิมพ์*. กรุงเทพฯ : สหประชาพาณิชย์.

ภาคผนวก

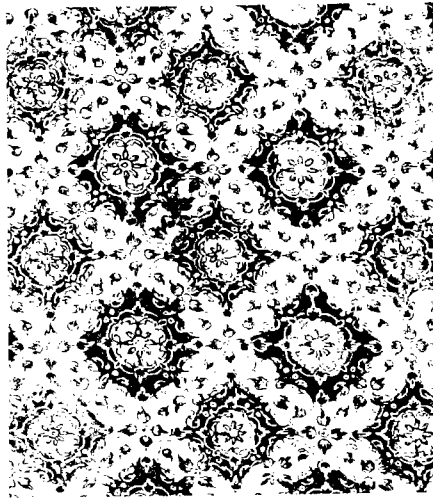
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤษภาก้านแย่ง

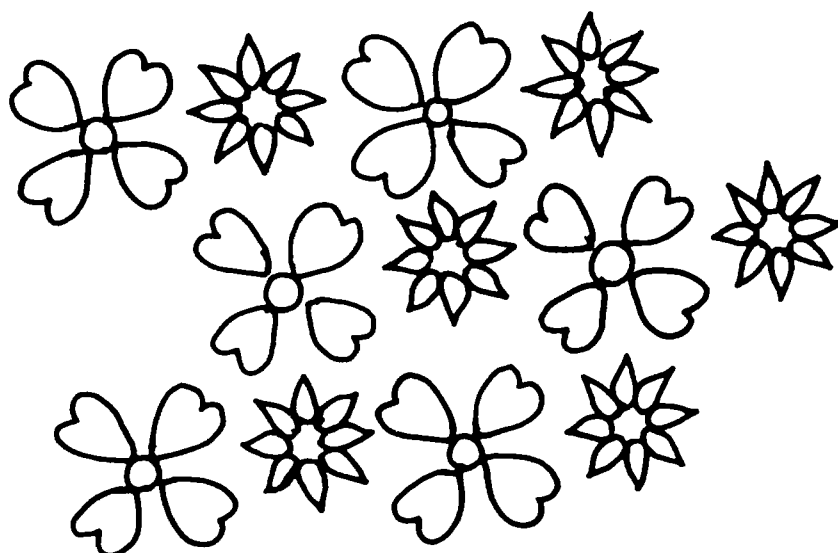
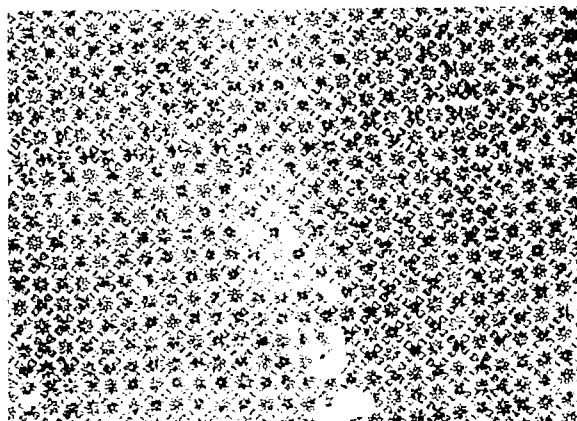
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายเทพนมก้านแย่ง

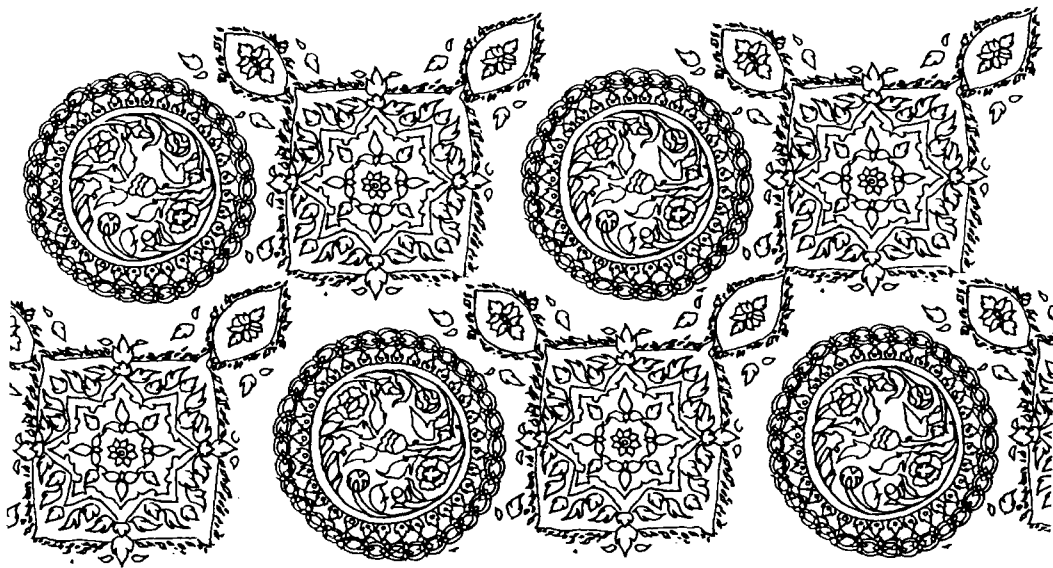
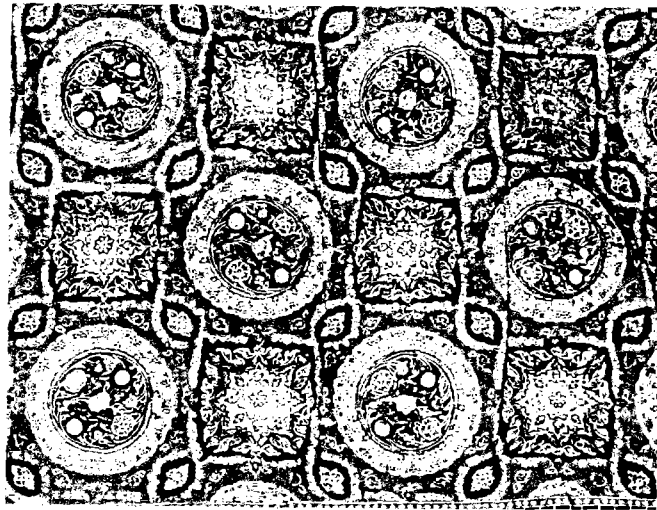
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายเบ้คเค่ด

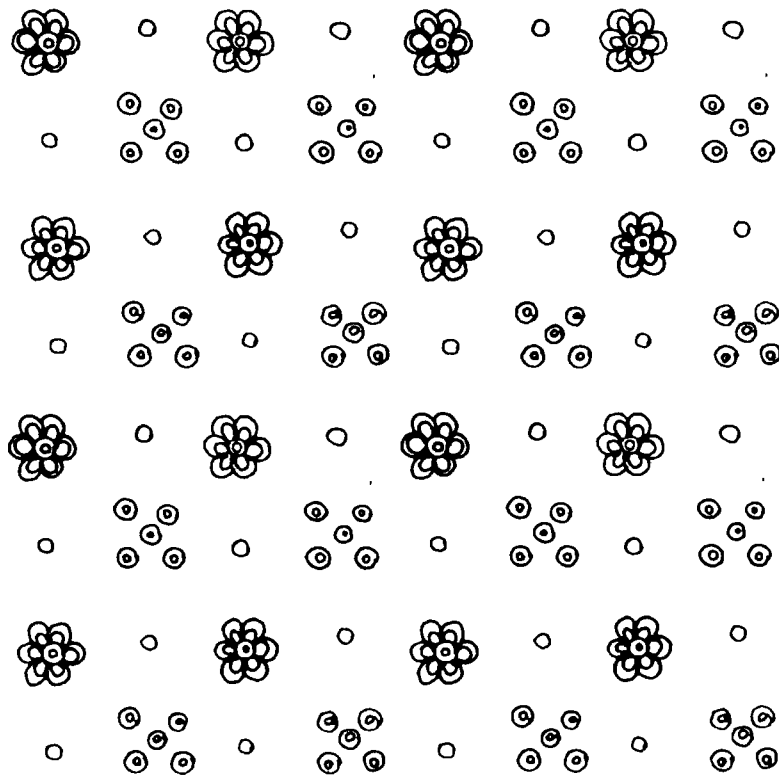
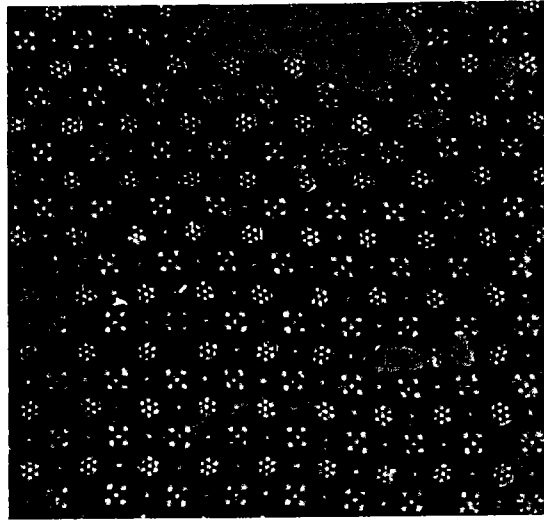
ตัวอย่างสวดลาย ประเภทดอกไม้และพันธุ์พืชมก้านแย่ง

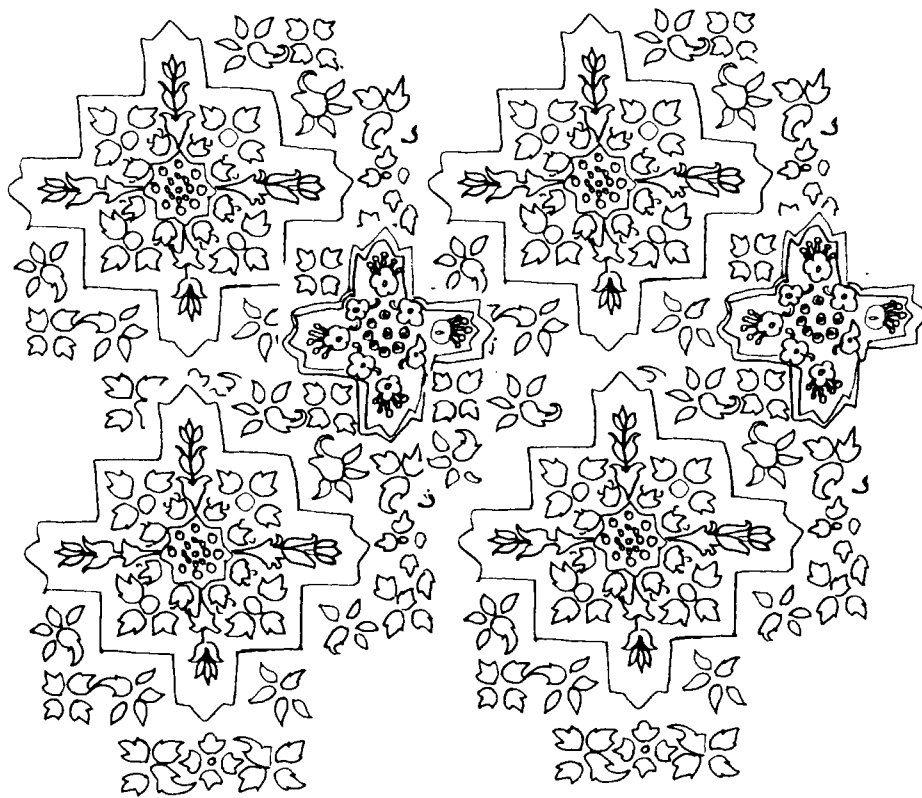
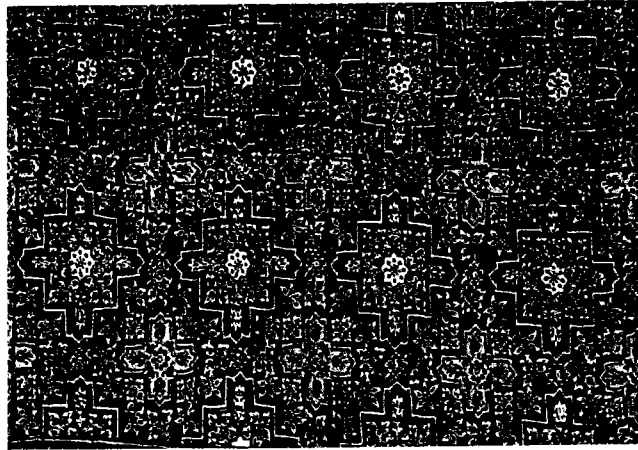
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายเบ็ดเค็ด

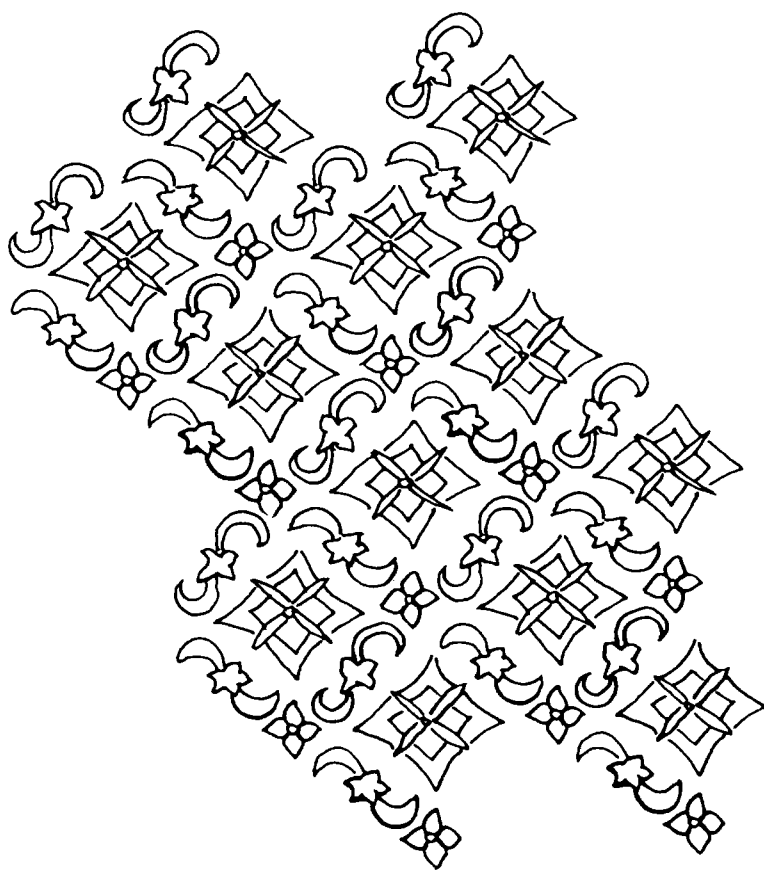
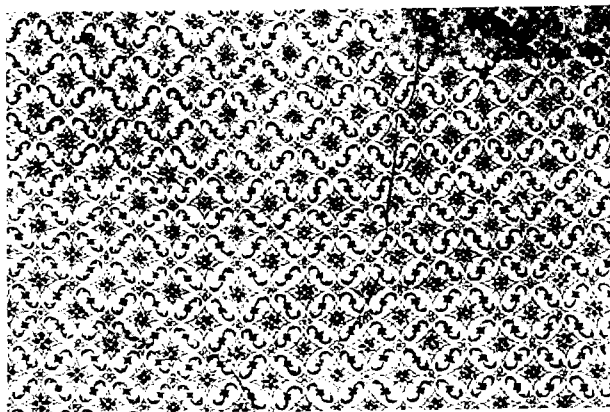
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายตารางสี่เหลี่ยม

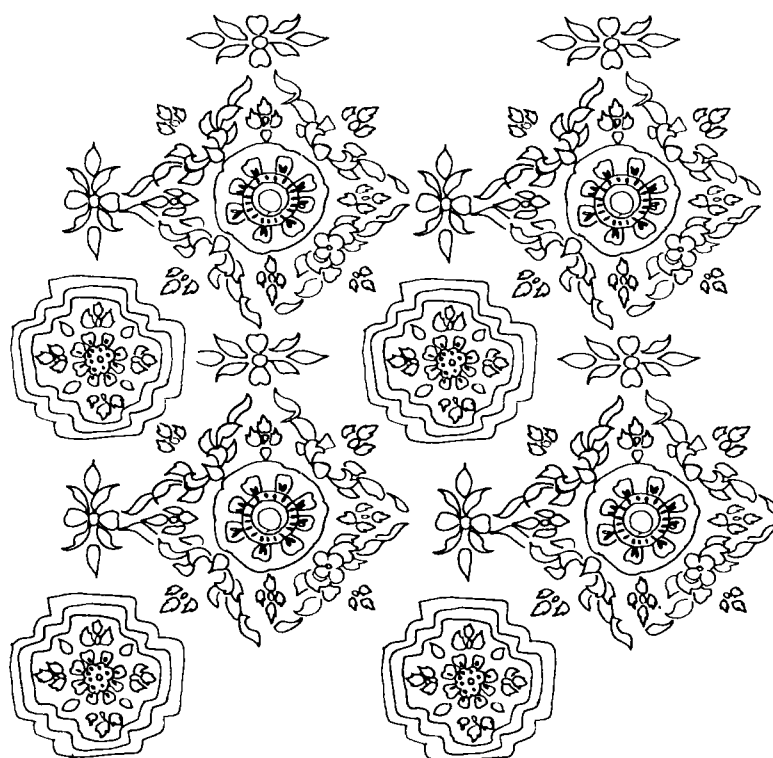
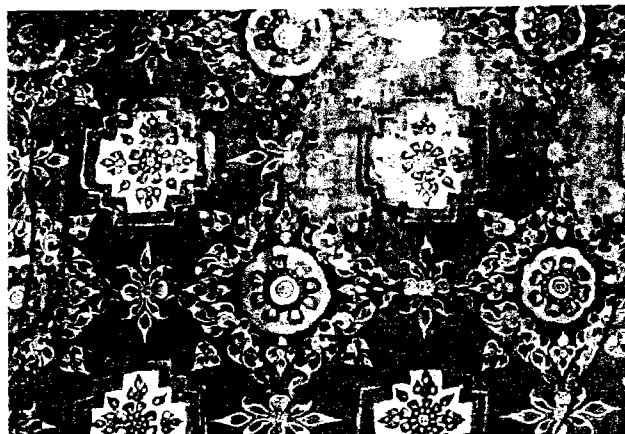
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤษภาก้านแย่ง

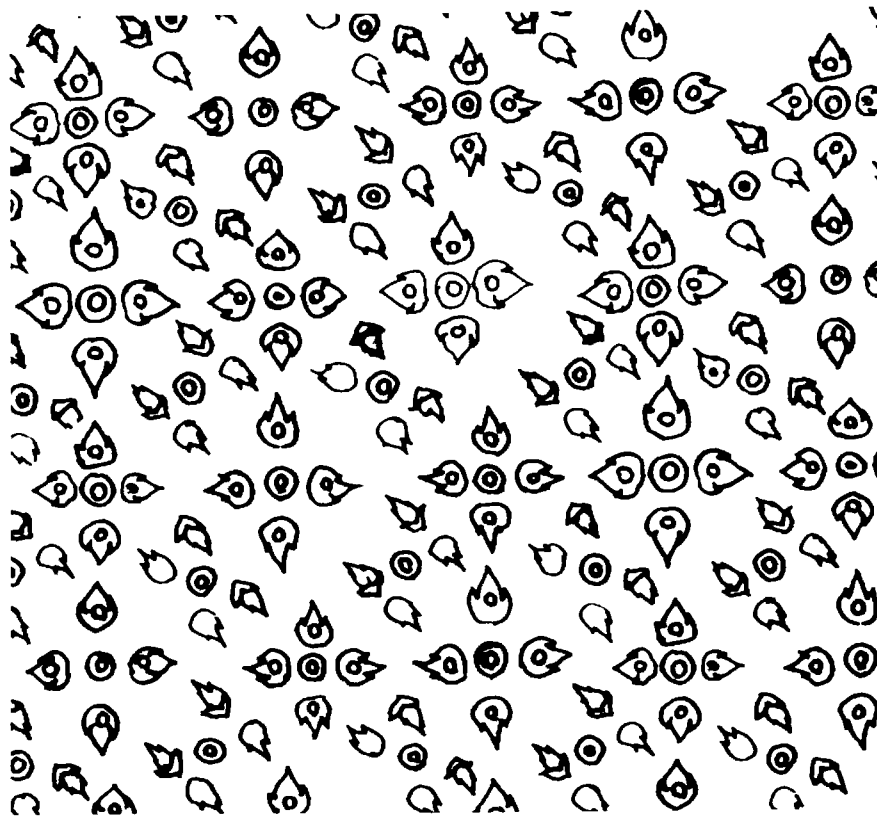
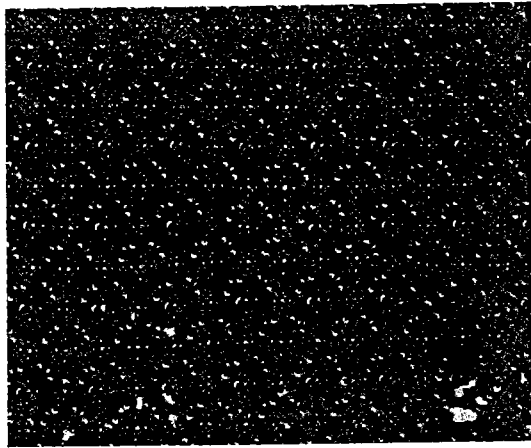
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤษภาก้านแย่ง

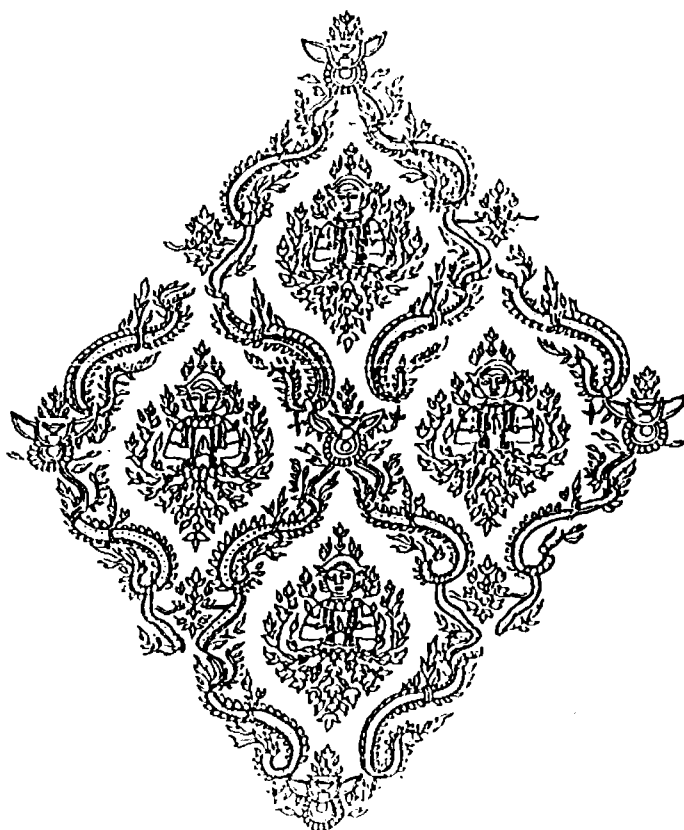
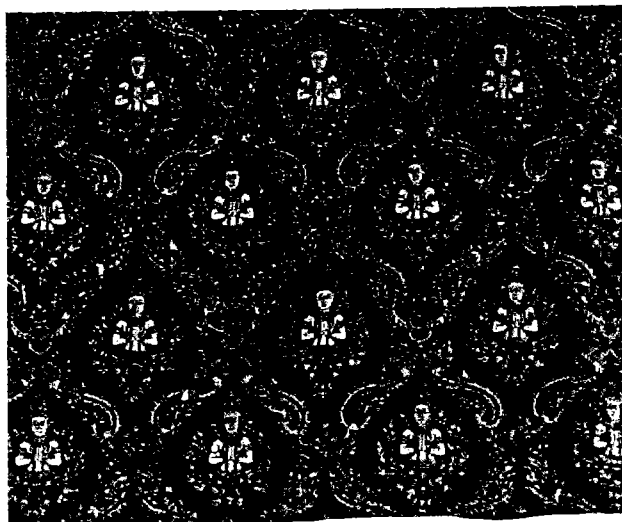
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤษภาก้านแย่ง

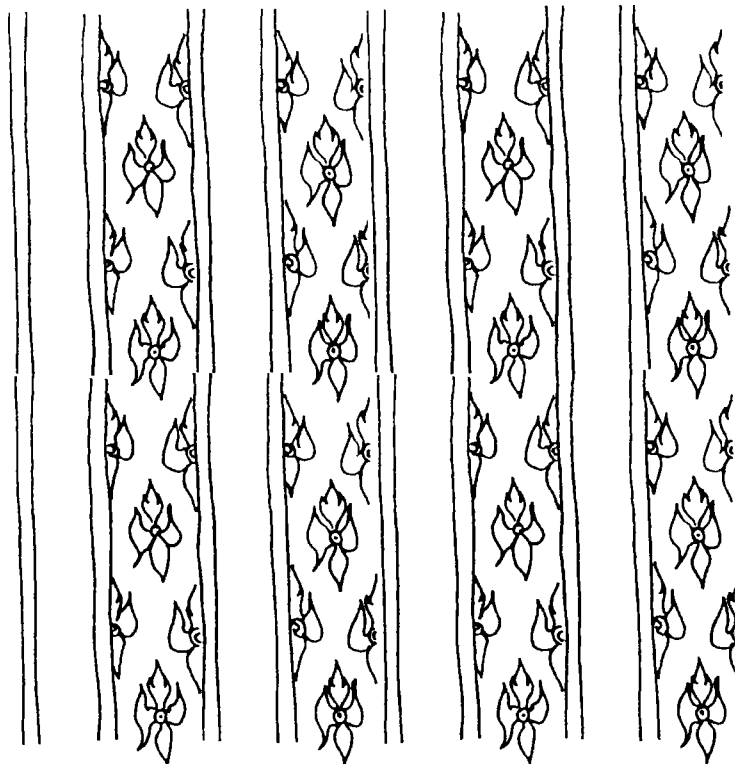
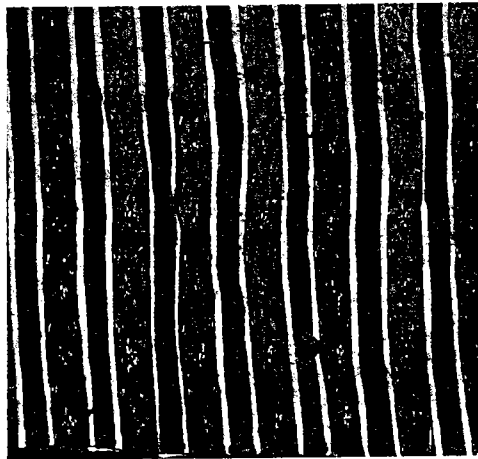
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤษภาก้านแย่ง

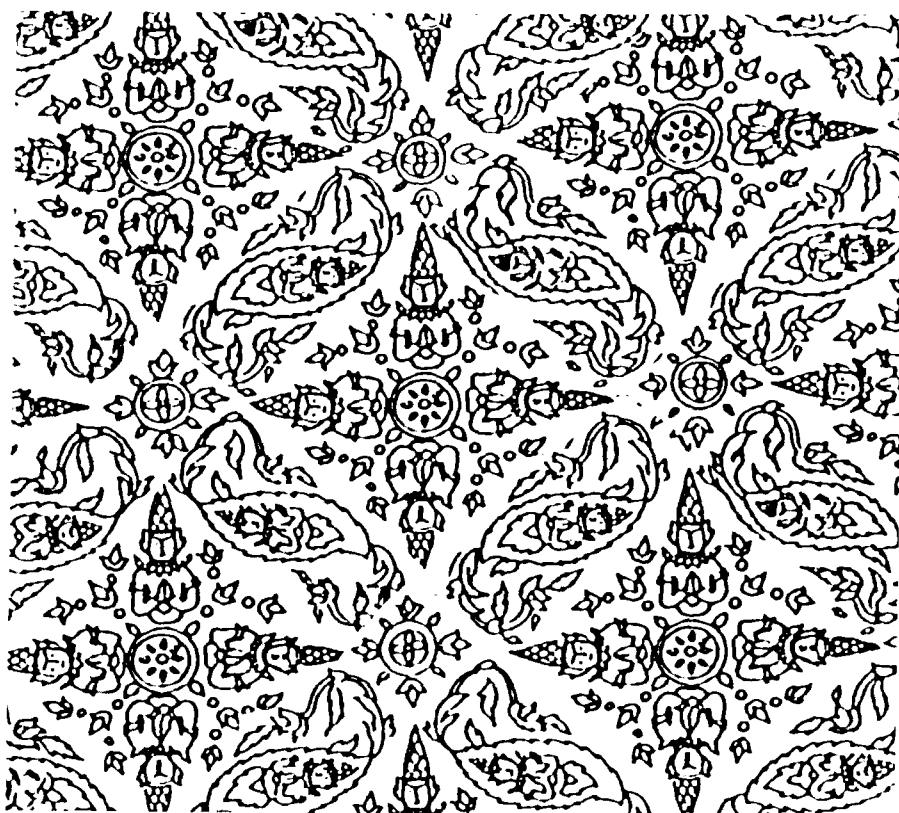
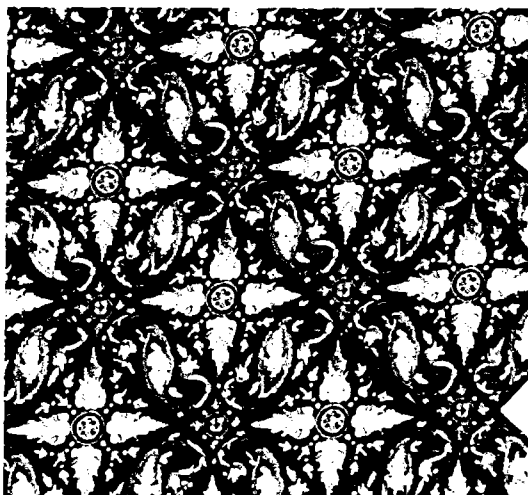
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายเทพนมก้านแย่ง

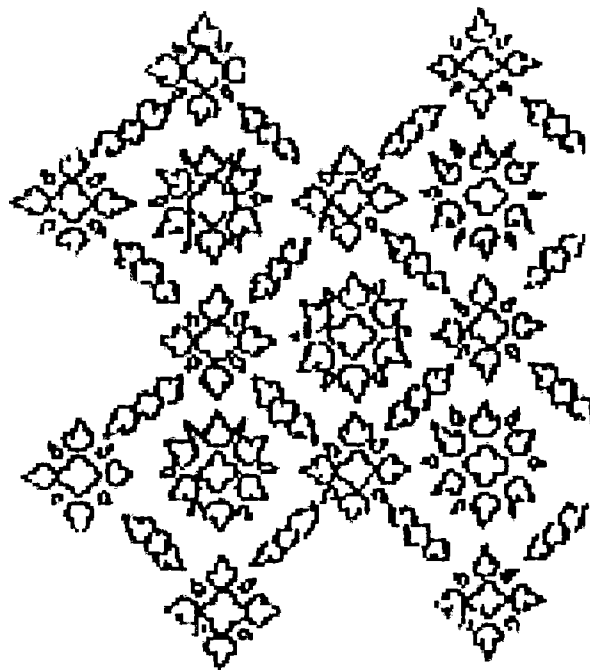
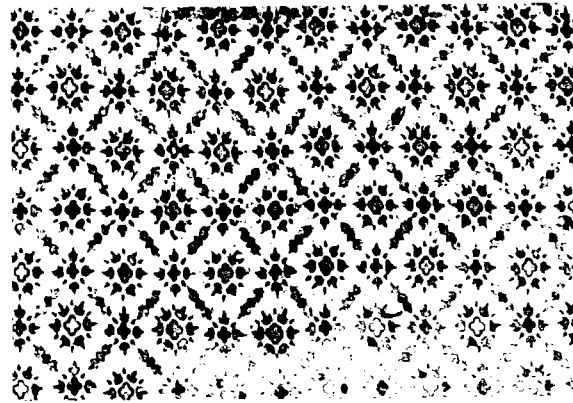
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายเส้นขาว

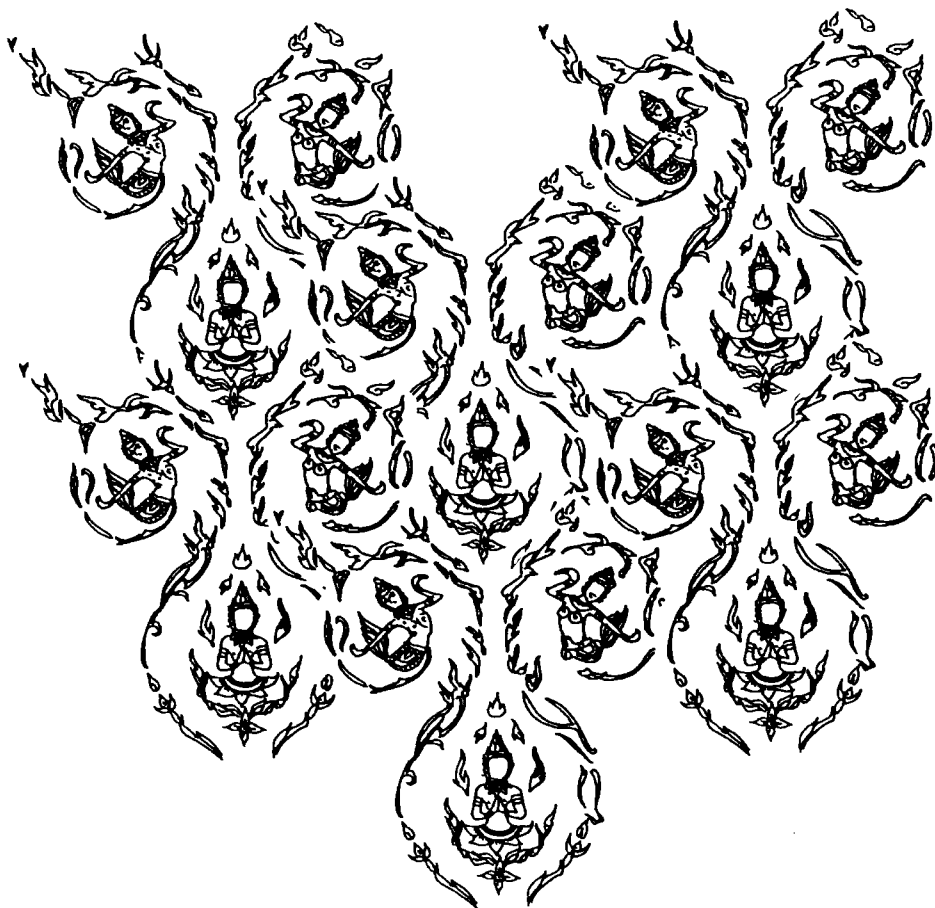
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายเทพนมก้านแย่ง

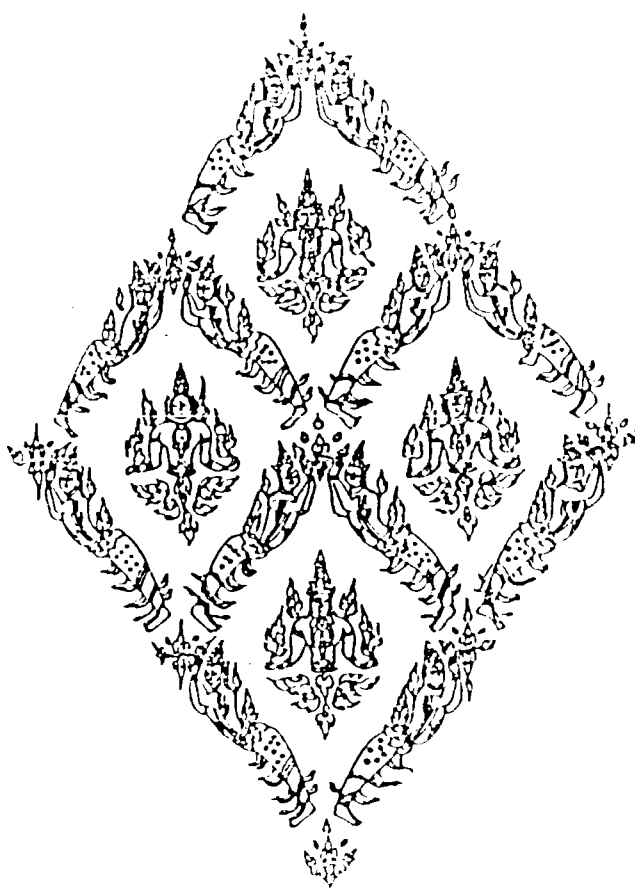
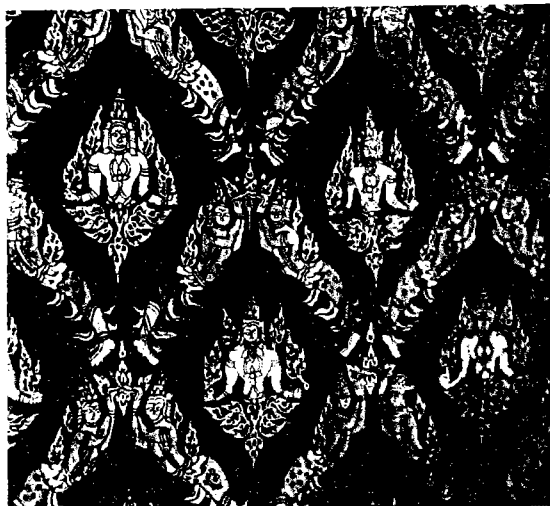
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแข็ง

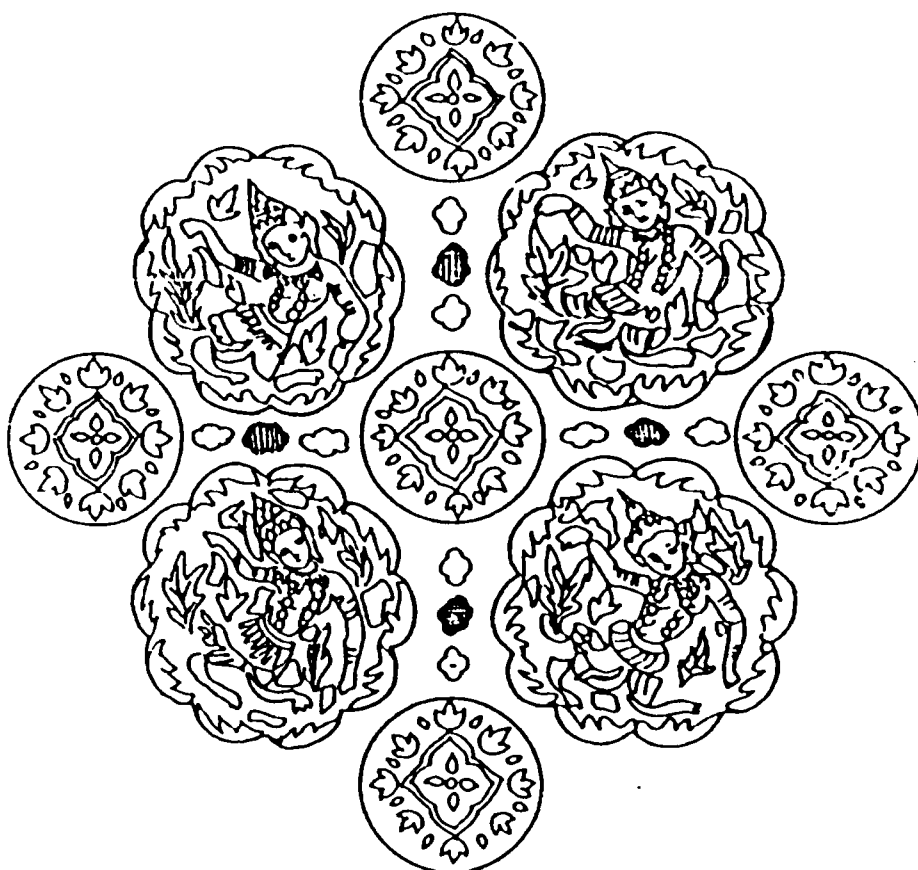
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายเทพนมก้านแย่ง

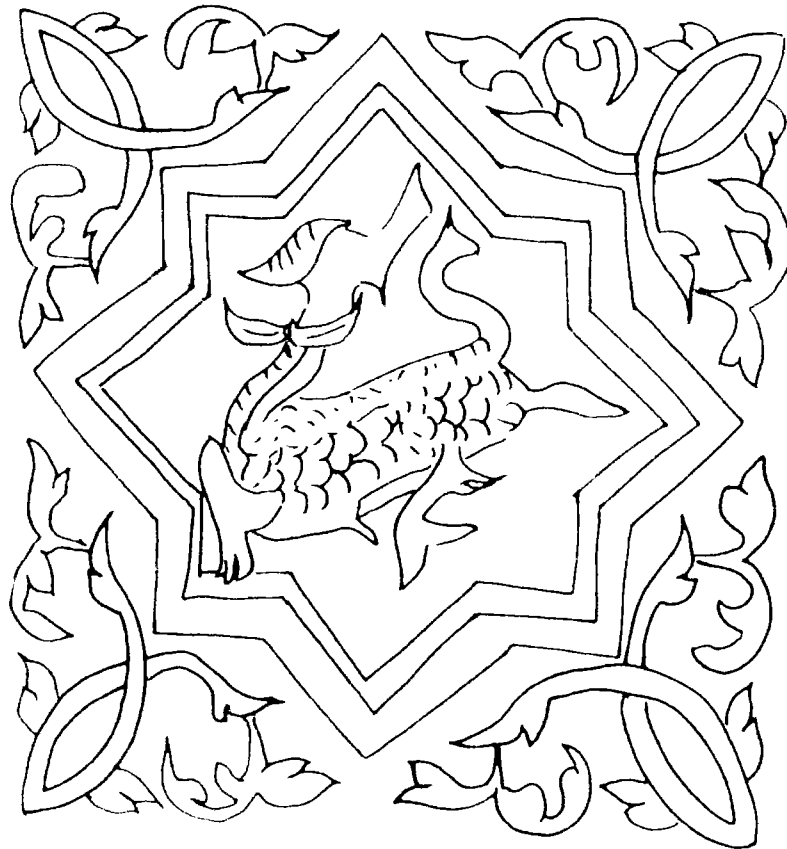
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายอรุณเทพบุตร - เทวดา

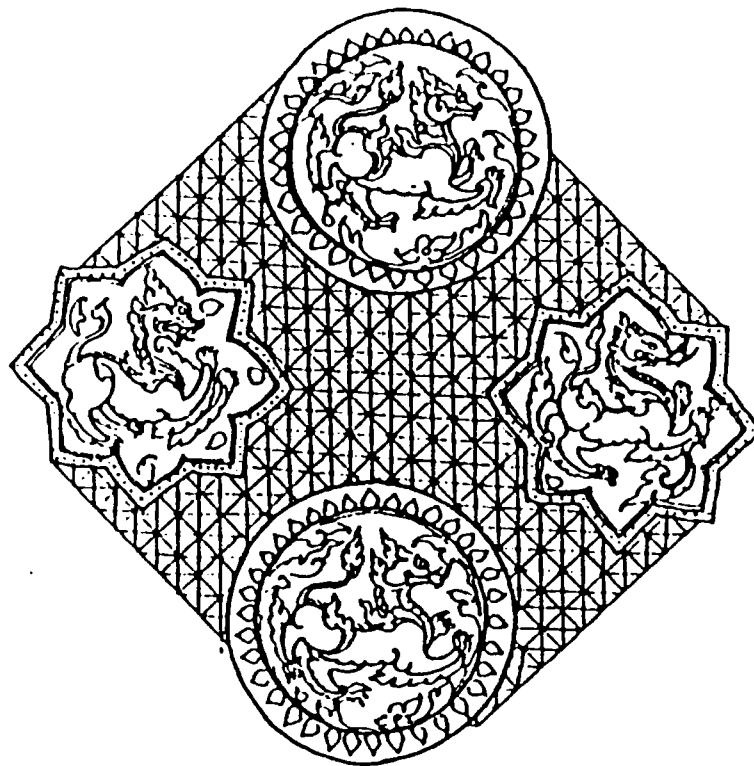
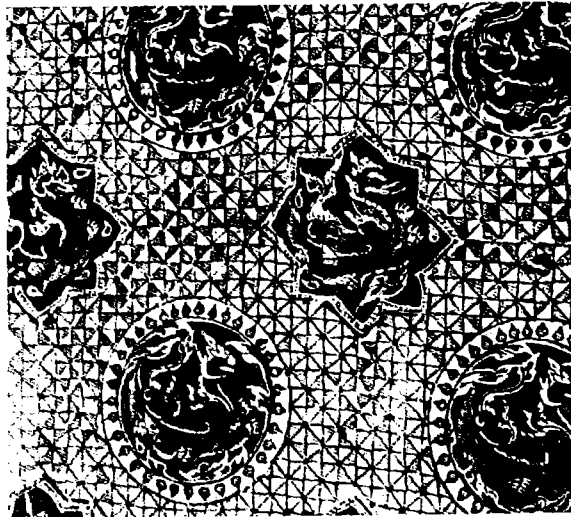
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายกุดั่น

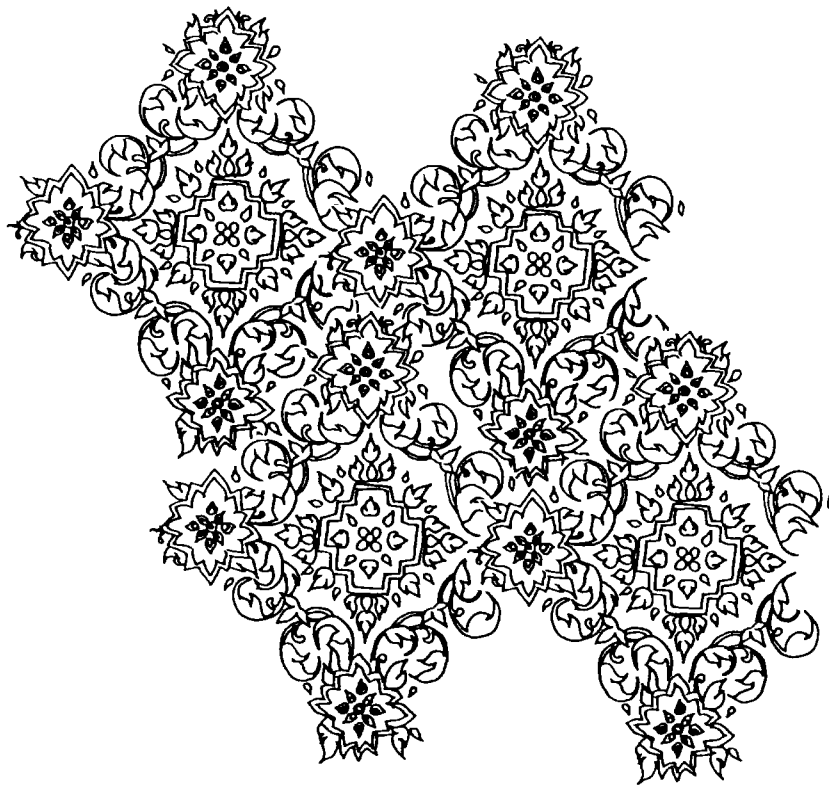
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายต่างประเทศ

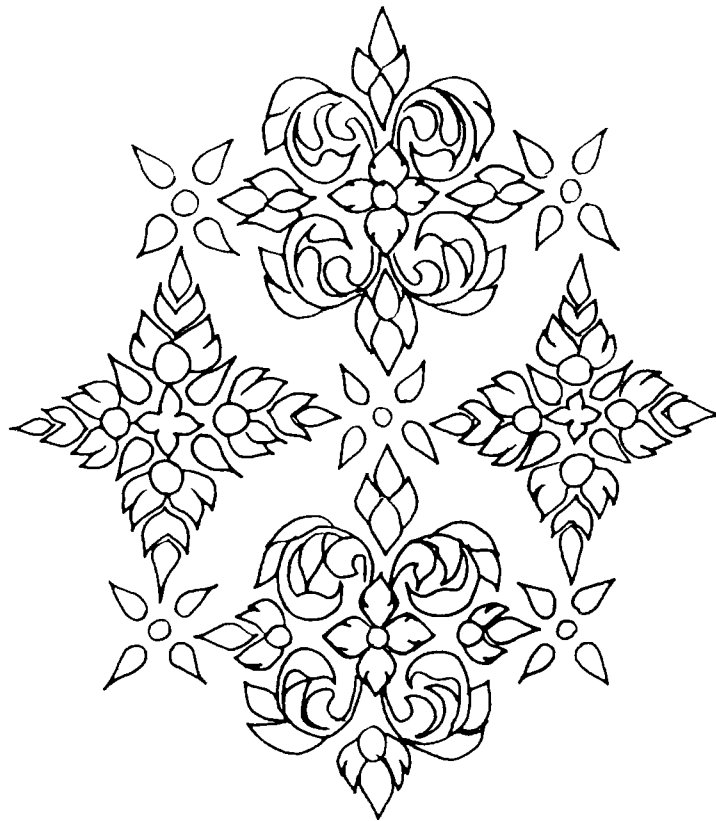
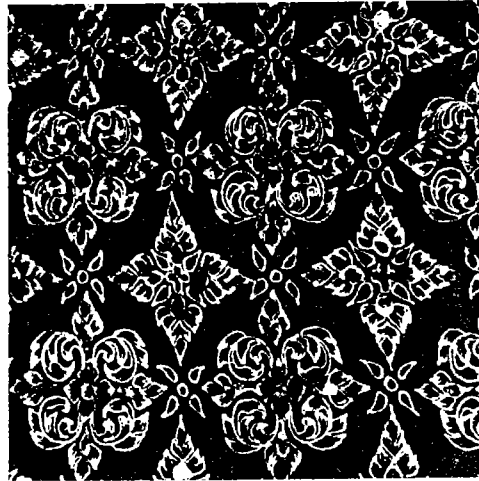
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดอกกลอยคชสีห์ - ราชสีห์

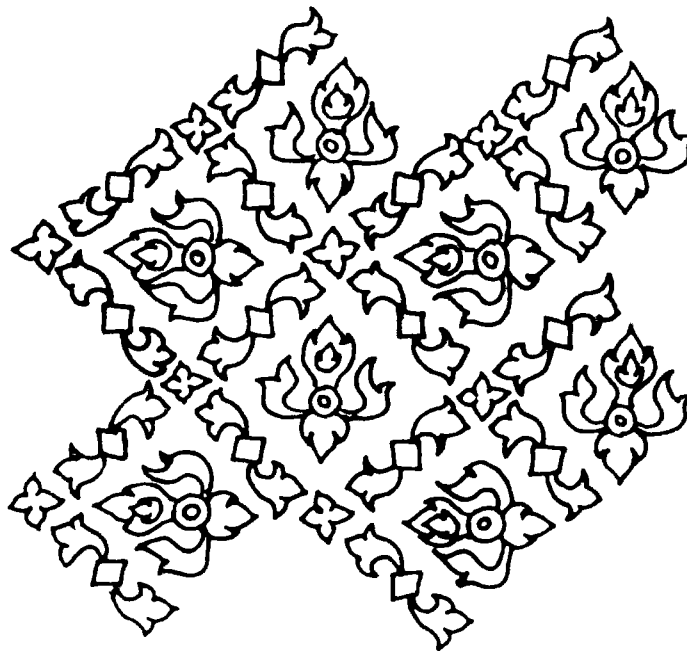
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง

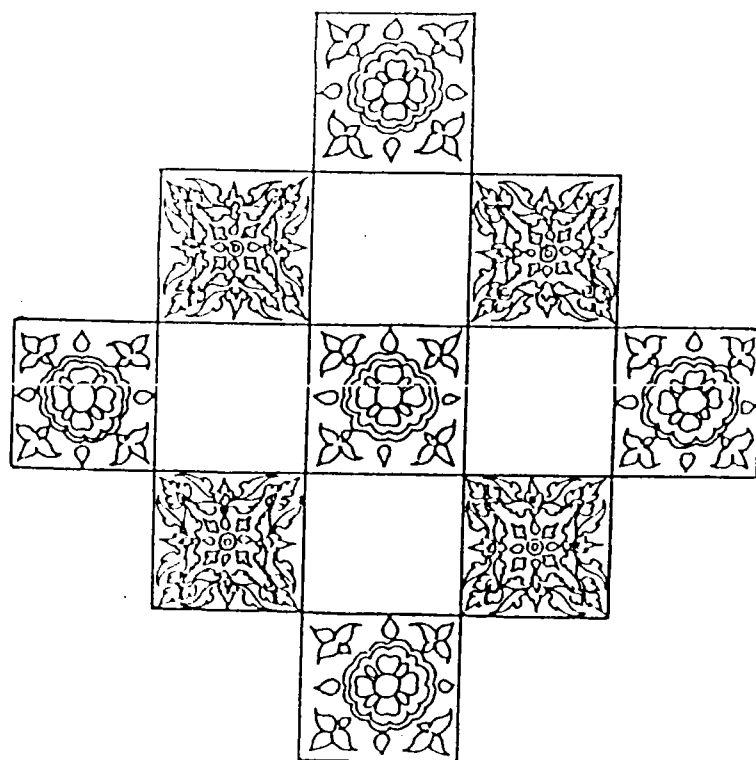
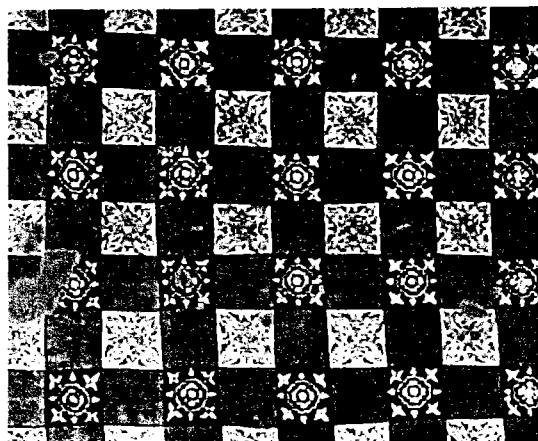
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดาว

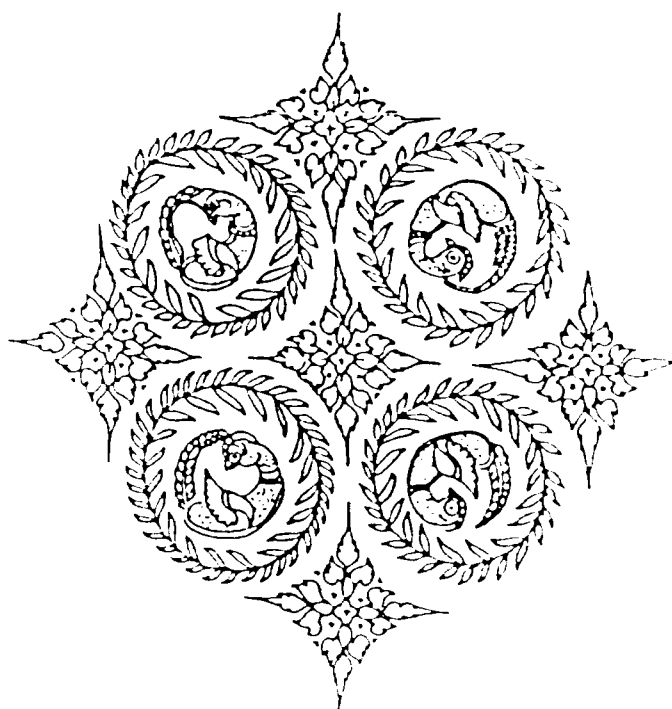
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง

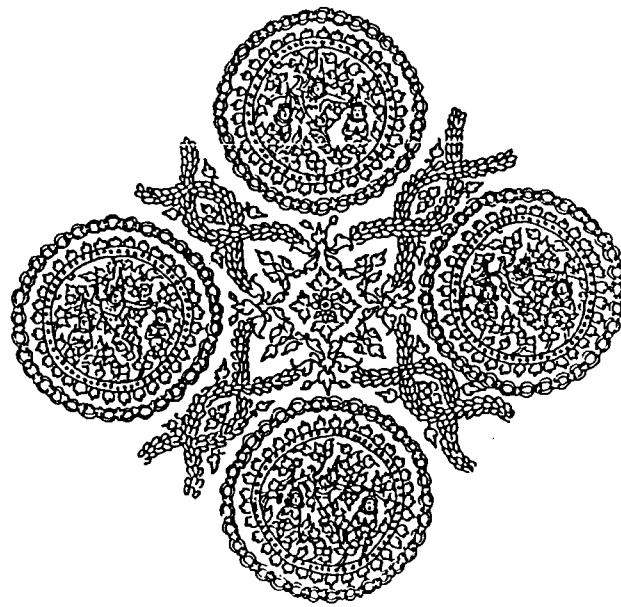
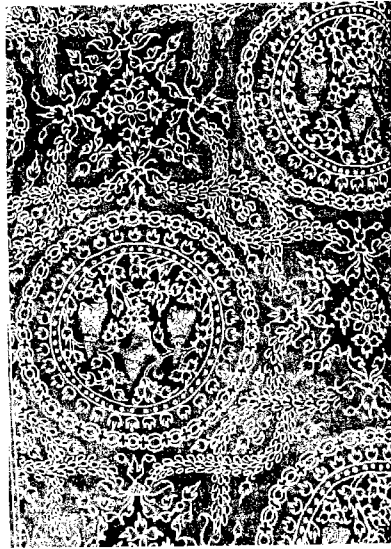
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายตารางสี่เหลี่ยม

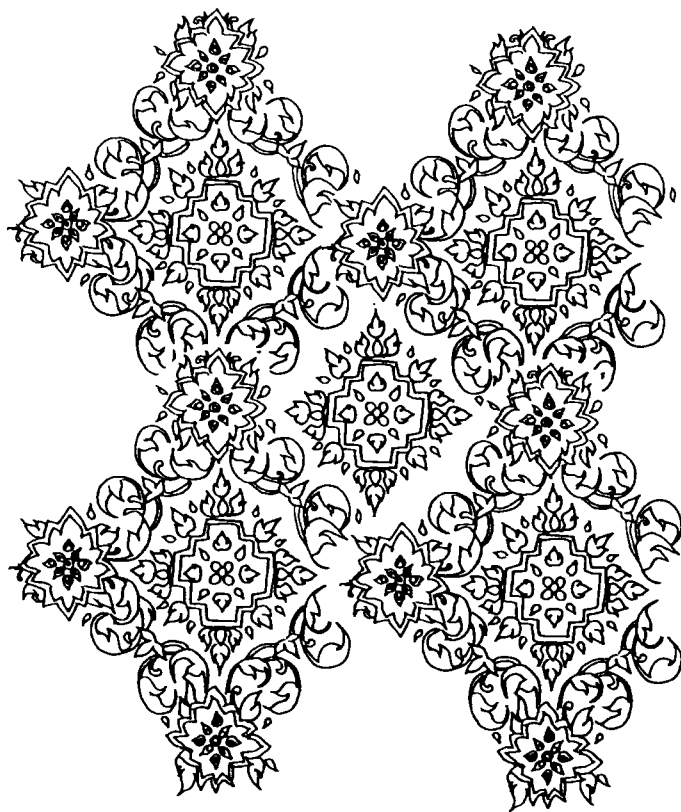
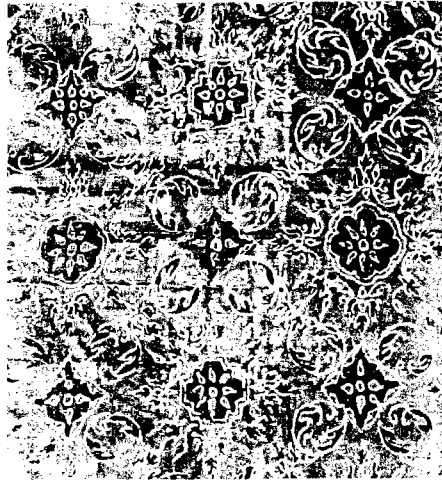
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายกุดั่น

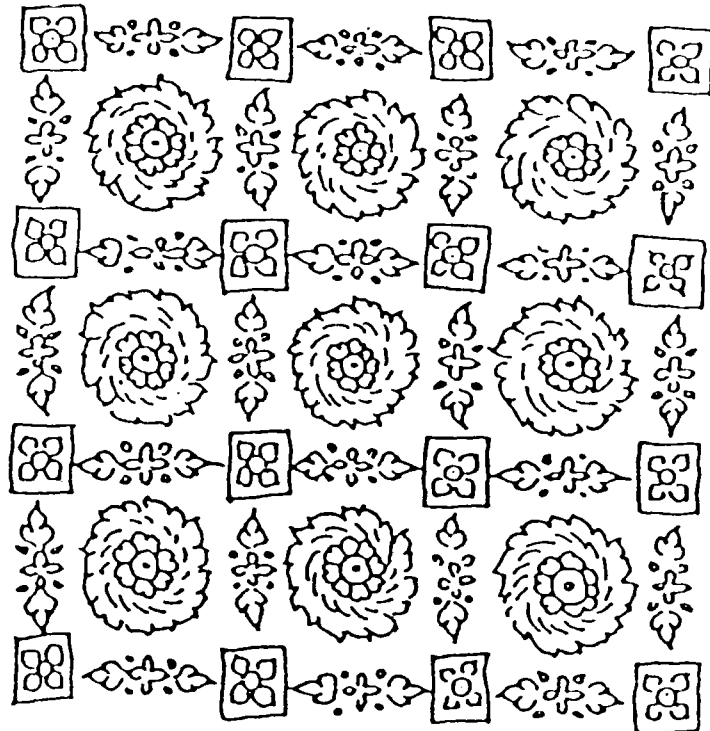
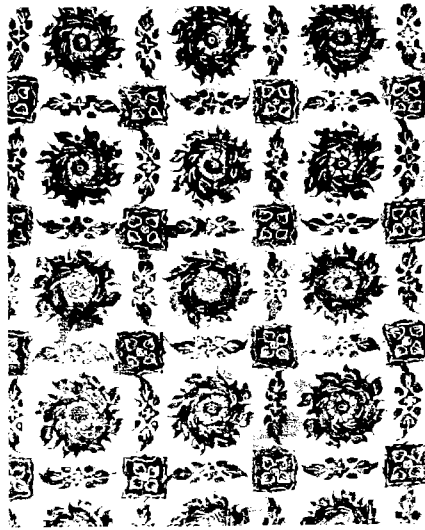
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายกุดั่นเทพรา เทพนม - ก้านแย่ง

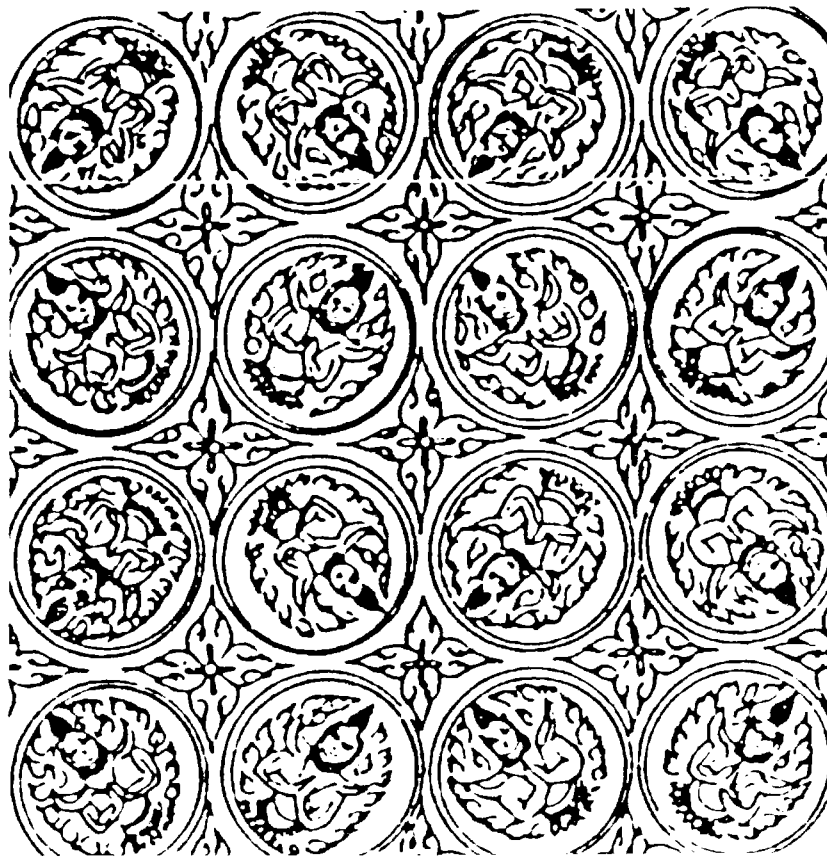
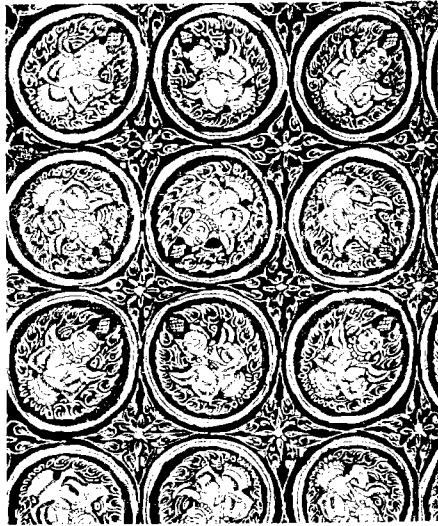
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง

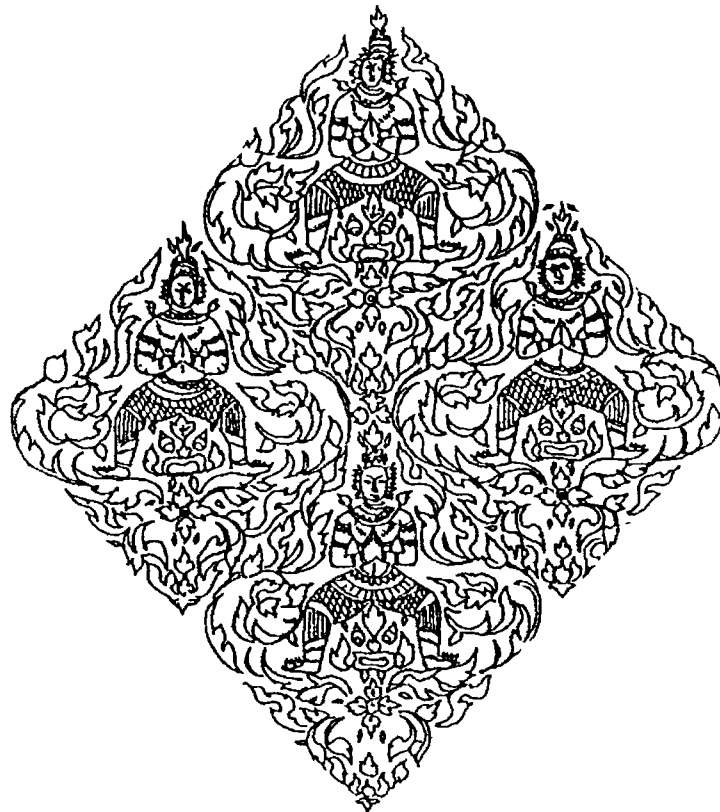
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายตารางสี่เหลี่ยม

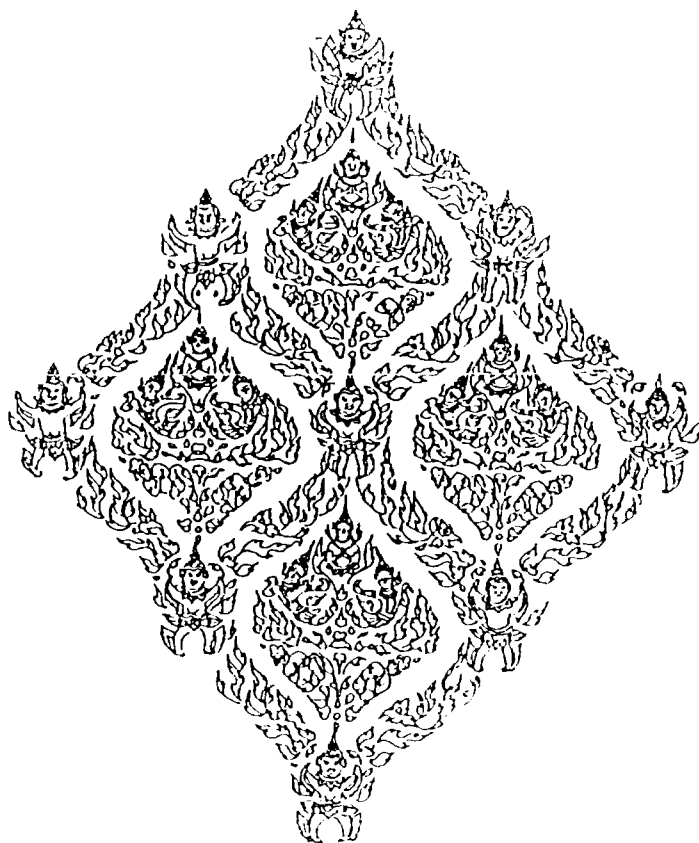
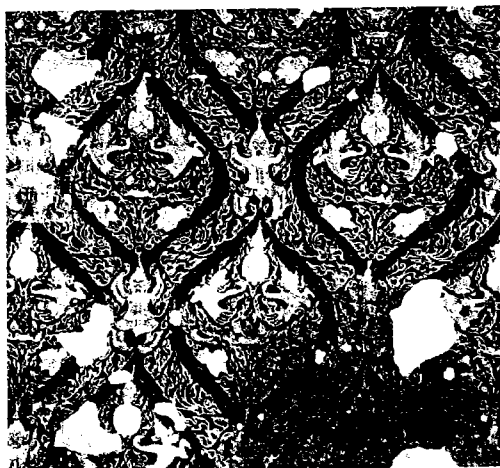
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายกุดั่นเทพนม

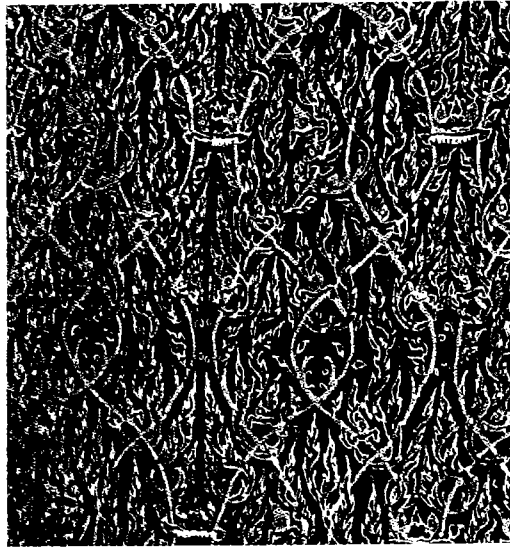
ตัวอย่างลายคล้าย บัวระฆังลายดอกกลอย

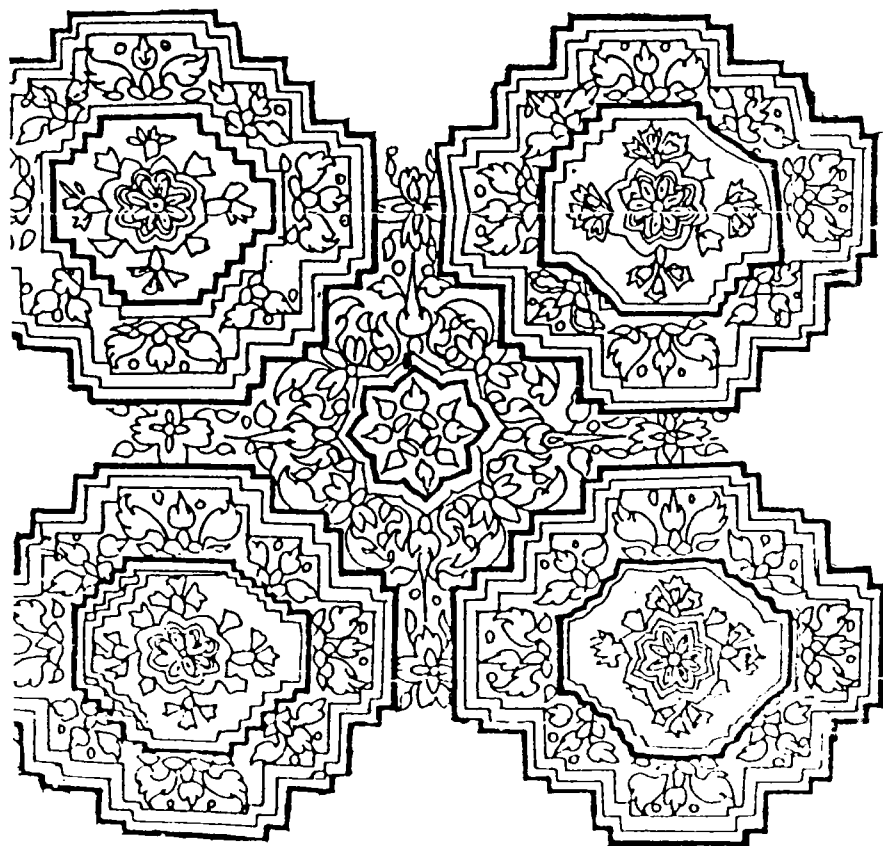
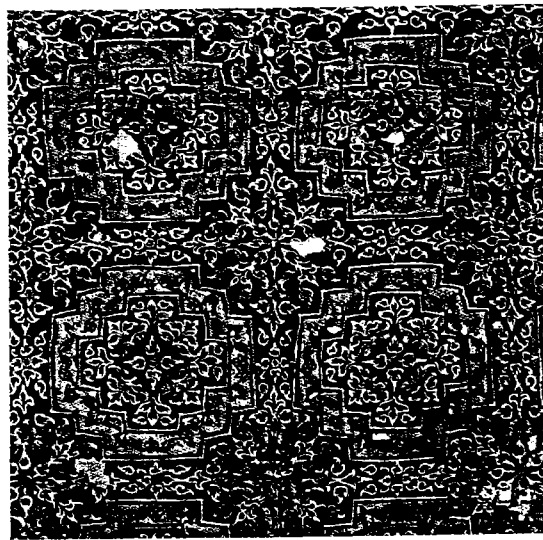
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายเทพนมก้านแย่ง

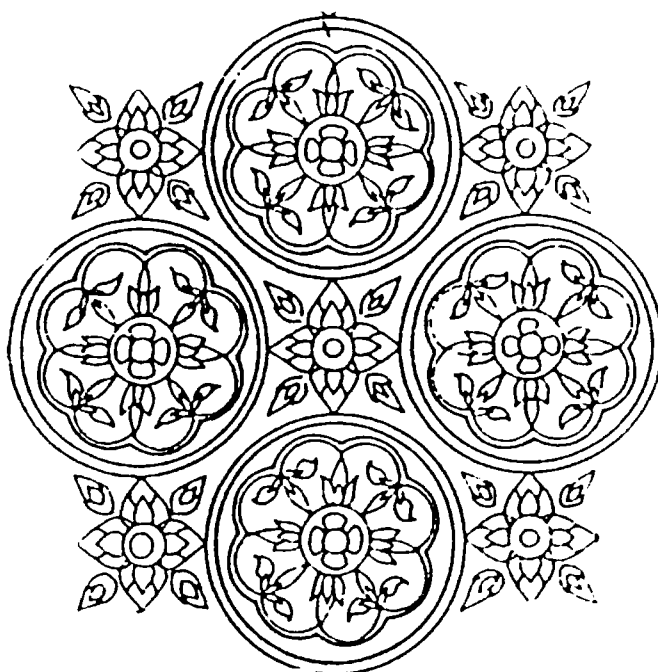
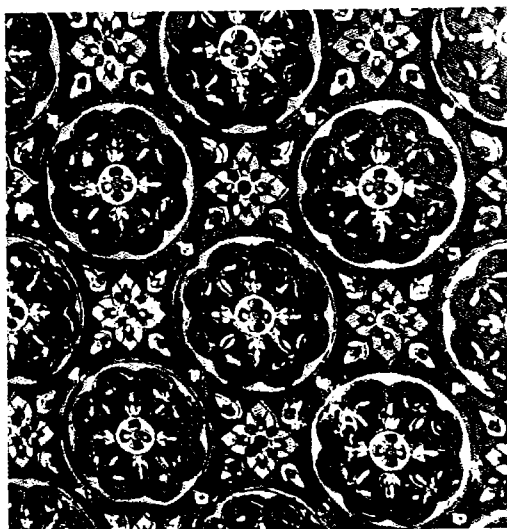
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายเครือเถา

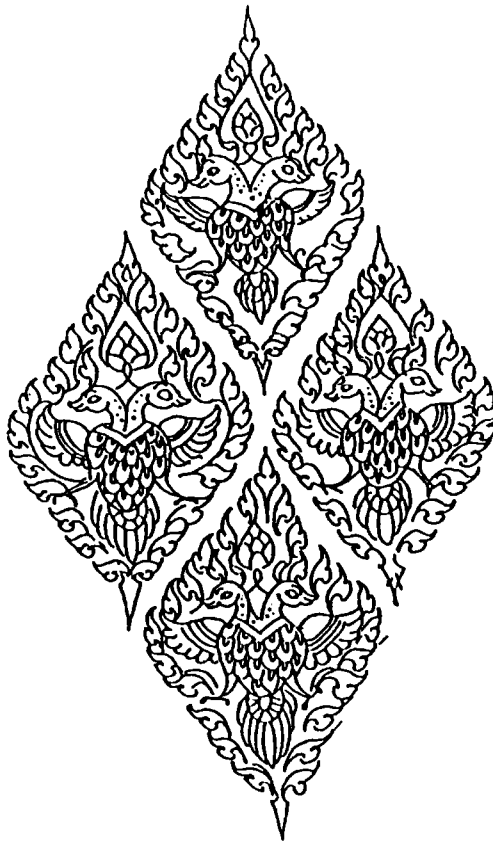
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายสีเหลี่ยมขอมุม

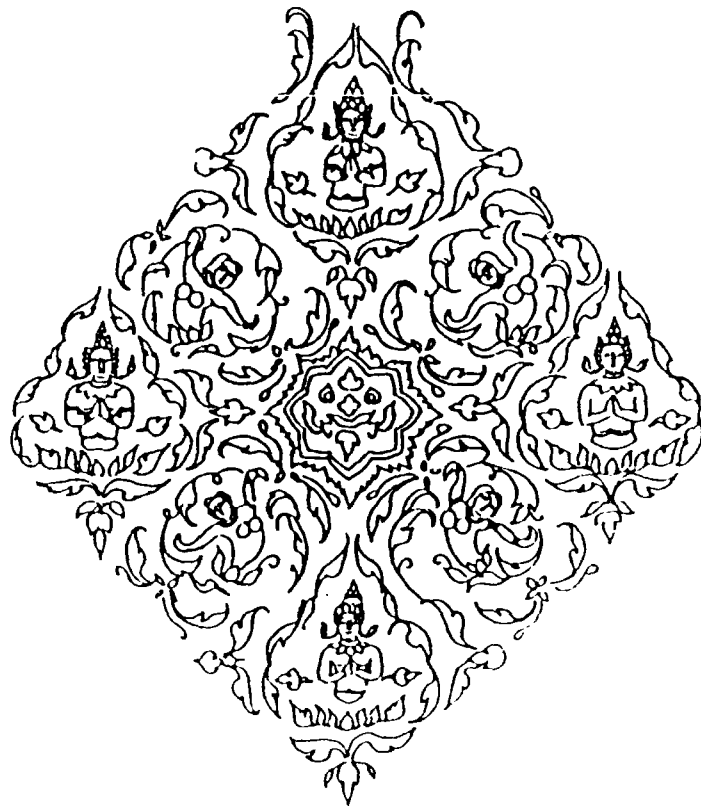
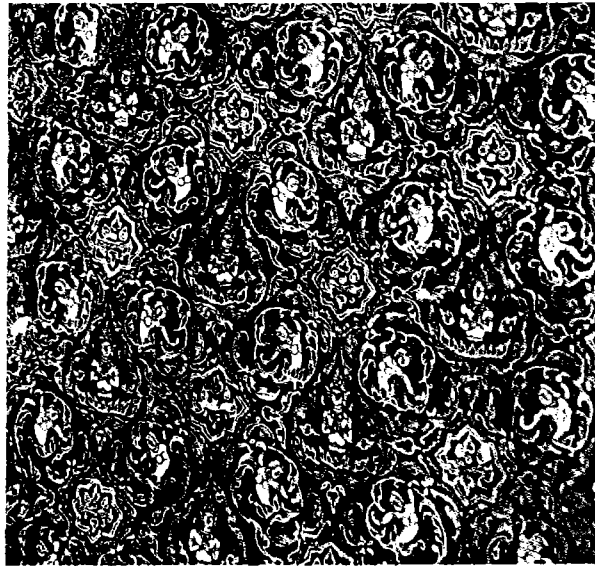
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายกุดั่นดอกกลอย

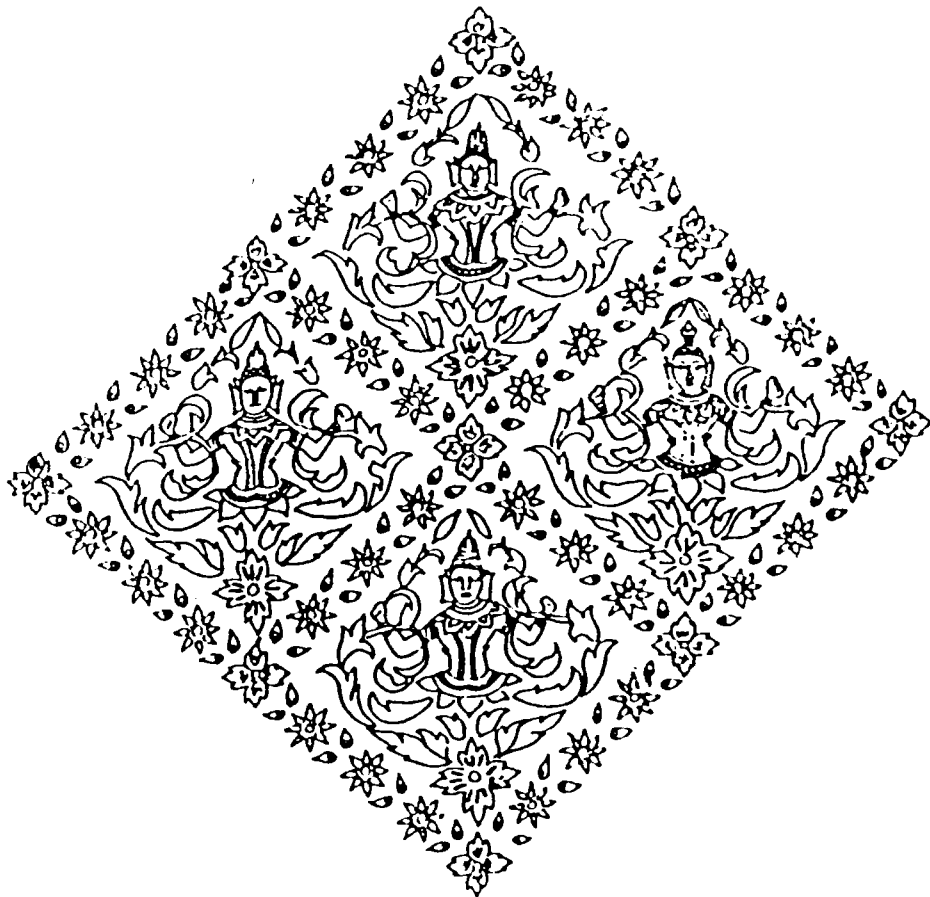
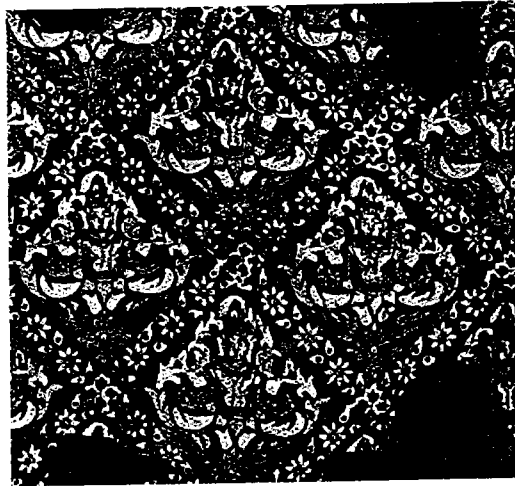
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายต่างประเทศ – รูปสัตว์ในนิยาย

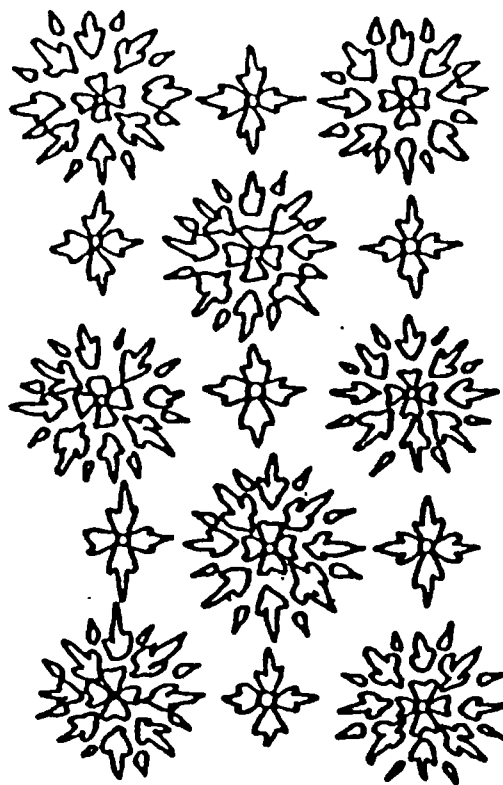
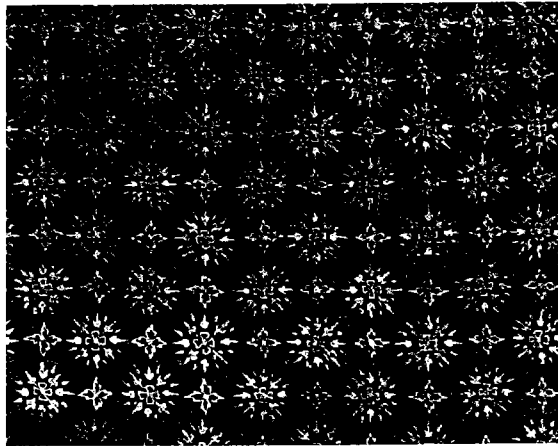
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายเทพนม - เทพรา

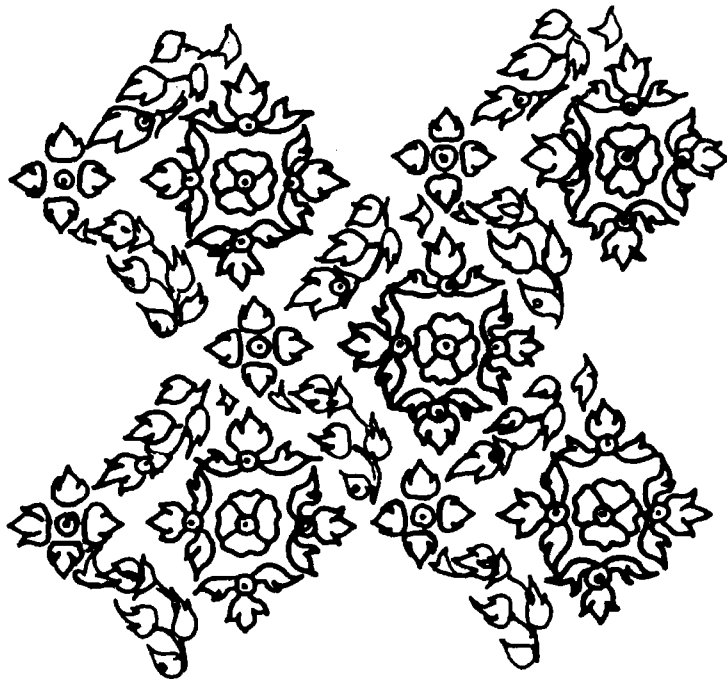
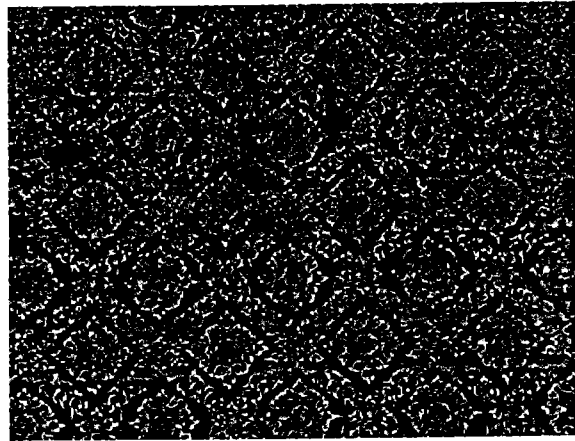
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายอรุณเทพบุตร - ดอกไม้แบบดกกลีบกันแย้ง

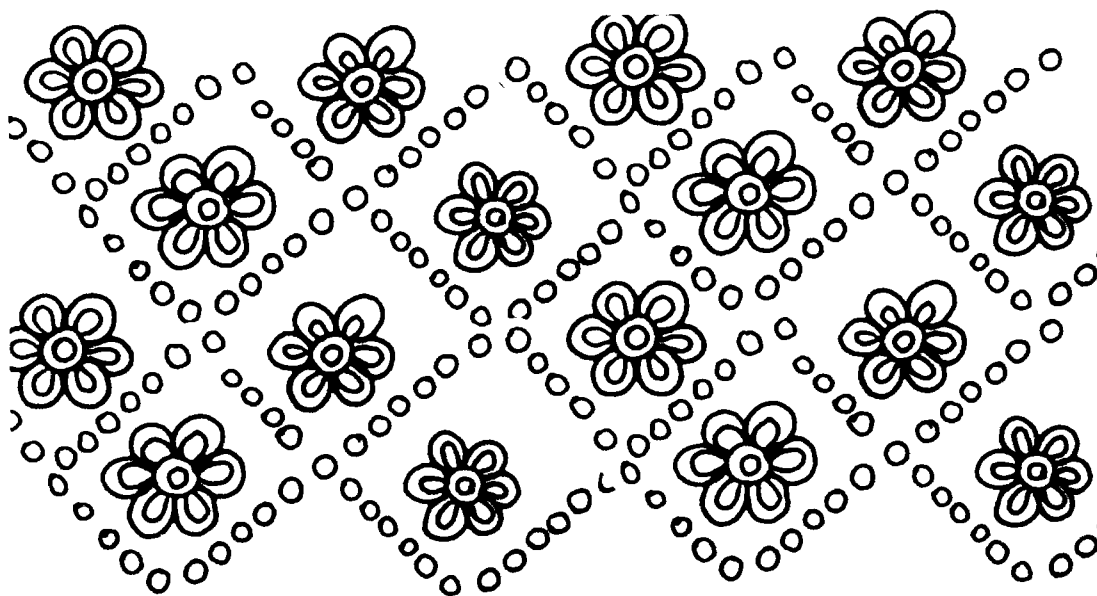
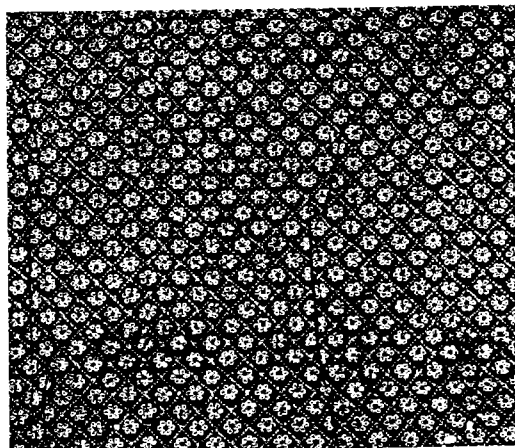
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดาว

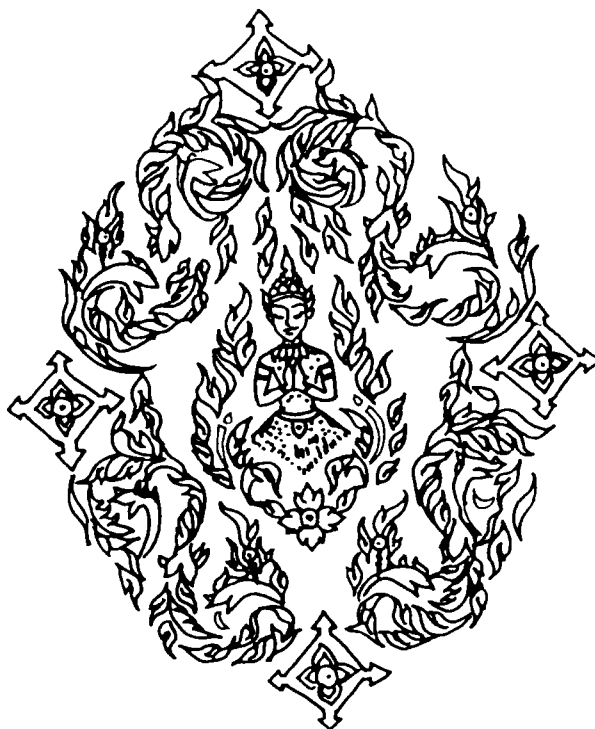
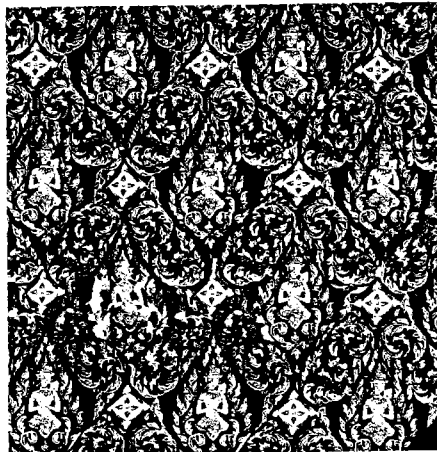
ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายดอกไม้และพันธุ์พฤกษาก้านแย่ง

ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลวดลายดอกไม้กันแย่ง

ตัวอย่างลวดลาย ประเภทลายเทพนมก้านแย่ง

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวโสมวดี ฤทธิโชติ
เกิด	วันที่ 5 สิงหาคม 2504
สถานที่เกิด	ต. ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	2 ถ.นางลิ้นจี่ แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ 1 ระดับ 5
สถานที่ทำงาน	สาขาวิชาออกแบบสิ่งทอ คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ 2 ถ.นางลิ้นจี่ แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2547	กศ.ม. (ศิลปศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ.2527	ศษ.บ. (ศิลปกรรม) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง
พ.ศ.2525	ปวส. (ศิลปหัตถกรรม วิชาเอก เครื่องทอ — ย้อม) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง
พ.ศ.2521	ปวช. (ออกแบบสิ่งทอ) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ